Toni Morrison

Sevilen*

Türkçesi: Püren Özgören

SEL

2. BASKI

SEVİLEN*

TONI MORRISON, (Chloe Anthony Wofford), 1931'de Ohio'da doğdu. Howard ve Cornell üniversitelerinde edebiyat eğitimi aldı. Tezini Virginia Woolf ve William Faulkner'in eserleri üzerine hazırladı. Texas Southern University'de ve Howard'da İngilizce dersleri verdi. İlk romanının tohumlarını da Howard'da katıldığı bir yazı grubunda attı. Daha sonraki yıllarda editörlüğün yanı sıra, akademide ders vermeyi sürdürdü. 1989'dan emekli olduğu 2006 yılına kadar Princeton Üniversitesi'nde beşeri bilimler kürsüsünde görev yaptı.

National Book Critics Circle Award, American Book Award, Presidential Medal of Freedom, National Humanities Medal ve *Sevilen* adlı kitabıyla Pulitzer gibi pek çok önemli ödüle layık görülen Toni Morrison, 1993 yılında bütün yapıtları için Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanarak, bu ödülün verildiği ilk siyahi kadın oldu. *Merhamet* ve *Sevilen*'den sonra *En Mavi Göz* ve son kitabı *God Help the Child* da yayın programımızdadır.

*SEL YAYINCILIK / ROMAN

*SEL YAYINCILIK
Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85

http://www.selyayincilik.com
E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:
Çatalçeşme Sokak, No: 19, Giriş Kat
Cağaloğlu - İstanbul
E-mail: siparis@selyayincilik.com
Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

*SEL YAYINCILIK: 749
ISBN 978-975-570-768-6

SEVİLEN
Toni Morrison
Roman

Özgün Adı:
Beloved

Türkçesi: Püren Özgören

© Toni Morrison, 1987, 2004
© Sel Yayıncılık, 2015

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sancı
Editör: Melisa Kesmez
Kapak tasarım ve teknik hazırlık: Gülay Tunç

Birinci Baskı: Ocak 2016
İkinci Baskı: Şubat 2016

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaası
Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203
Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 11931

Toni Morrison

Sevilen

Türkçesi: Püren Özgören

Roman

ÖNSÖZ

1983 yılında işimi kaybettim – ya da bıraktım. Biri, öteki ya da her ikisi birden. Her halükarda, bir süre yarı zamanlı çalıştım; yayınevine haftada bir falan uğruyor, işin bir parçası olan yazışmalar, telefon görüşmeleri ve toplantılarla ilgileniyordum; müsveddeleri okuyup yayıma hazırlama işini ise evde hallediyordum.

İşten ayrılmak iki nedenle iyi fikirdi. İlki, dört roman yazmıştım ve yazmanın benim ana işim olduğunda herkes hemfikirdi. Öncelikler sorusu (Düzeltmenliği ve yazarlığı bir arada nasıl sürdürebilirsin?) bana hem garip hem de anlamsız geliyordu; "Aynı anda nasıl hem ders verip hem de sanat üretebilirsin?" ya da "Bir ressam, bir heykeltıraş veya bir aktör hem sanatını yapıp hem de başkalarına rehberlik edebilir mi?" sorularından ne farkı vardı ki. Ancak pek çokları için bu düzeltmenlik-yazarlık bileşimi akıl karıştırıcıydı.

İşi bırakmamın ikinci nedeni, bunun kadar muğlak değildi. Yayımlanmak üzere okuyup düzelttiğim kitaplar öyle külliyetli paralar kazanacak kitaplar değildi, üstelik "külliyet"in bugünkü anlamını taşımadığı günlerde. Listem bana göre olağanüstüydü: Müthiş yetenekli yazarlar (Toni Cade Bambara, June Jordan, Gayle Jones, Lucille Clifton, Henry Dumas, Leon Forrest); özgün, ilginç fikirleri olan ve edebi araştırmaları hazır edebiyatçılar (William Hinton'ın *Shen Fan*, Ivan Van Sertima'nın *They Came Before Columbus*, Karen DeCrow'dan *Sexist Justice*, Chinweizu'dan *The West and the Rest of Us*); tarihe doğru kayıt düşülmesini isteyen ünlü isimler (Angela Davis, Muhammed Ali, Huey Newton). Elden geçirilmeye ihtiyacı olduğunu düşündüğüm bir kitap çıkınca da, onu yazacak bir yazar buluyordum. Birileri tarafından paylaşılan coşkum, cüzi satış rakamlarını önüme süren birileri tarafından kırılıyordu. Bu konuda yanılıyor olabilirim ama yetmişli yılların sonlarında bile, satışı garanti, tanınmış yazarlar müsveddeleri elden geçirmeye, yıldızı yeni yeni parlayan ya da yaşlanmaya yüz tutmuş yazarları mesleki açıdan desteklemeye tenezzül etmiyordu. Şu kadarını söy-

leyeyim, kendimi artık olgun, yetişkin bir yazar gibi yaşama zamanının geldiğine inandırmıştım: hayır işlerini bırakıp yalnızca yazmaya koyulmak. Bu kavramı kafama hangi mizah kitabının soktuğunu bilmiyorum ama ona dört elle sarıldım.

İşten ayrıldıktan birkaç gün sonra, Hudson Irmağı'na uzanan rıhtımdaki evimin önünde otururken, içimde beklediğim dinginliğin yerine bir huzursuzluk hissetmeye başladım. Klasik sorunlar listemi şöyle bir yokladım, ama yeni ya da acil bir şey bulamadım. Böylesine kusursuz bir günde, böylesine asude bir ırmağı seyrederken, bu kadar beklenmedik bir tedirginliğe neyin yol açtığını kavrayamıyordum. Yapmam gereken işlerim yoktu, telefon çalsa işitmezdim bile. Oysa göğsümde bir tay gibi yeri döven yüreğimin sesini çok iyi duyuyordum. Bu endişeyi, hatta paniği irdelemek üzere eve girdim. Korkunun nasıl bir duygu olduğunu biliyordum; bu farklıydı. Sonra, yüzüme bir tokat gibi indi: Mutluydum, daha önce hiç, asla olmadığım bir biçimde özgürdüm. Son derece tuhaf bir duyguydu. Vecit hali değil, doygunluk değil, aşırı bir haz ya da başarmışlık duygusu da değildi. Çok daha arı bir zevkti; gerçekleşeceğinden emin olduğun, çapkın bir beklenti. *Sevilen*'e giriş.

Şimdi bana öyle geliyor ki, "özgür" olmanın kadınlar için ne anlama gelebileceğini düşünmeye başlamam, yaşadığım o özgürlük şokuyla oldu. Seksenlerde tartışma hâlâ sürüyor, tepemizi attırıyordu: eşit maaş, eşit muamele, saygın mesleklere ve okullara erişim... ve ağır yaralar almadan seçim yapabilme hakkı. Evlenip evlenmemek. Çocuk yapıp yapmamak. Bu düşünceler beni kaçınılmaz olarak bu ülkedeki siyah kadınların farklı tarihine götürdü – evliliğin kösteklendiği, olanaksız ya da yasadışı bir hale getirildiği bir tarih; çocuk doğurmanın istendiği, ama onlara "sahip olmanın", onlardan sorumlu olmanın –bir başka deyişle, onların ebeveyni olmanın – tıpkı özgürlük gibi söz konusu bile edilemediği bir tarih. Kurumsal köleciliğin mantığına özgü, akıldışı koşullara göre, ebeveynlik iddiasında bulunmak bir suçtu, yasalara aykırıydı.

Fikir zihnime perçinlenmişti, ama tuval gözümü korkutuyordu. Böylesi bir mantığın kışkırtacağı zihniyeti ve vahşeti dışavuracak karakterleri bir araya getirmek hayal gücümün sınırlarını aşıyordu,

ta ki bir zamanlar, bir işim varken yayımladığım bir kitabı anımsayıncaya kadar. *The Black Book*'taki bir gazete kupürü, Margaret Garner'ın öyküsünü özetlemekteydi; kölelikten kaçmayı başaran bu genç anne, çocuklarının çiftlik sahibine iade edildiğini görmektense, onlardan birini öldürmek (ve diğerlerini öldürmeye teşebbüs etmek) suçundan tutuklanır. Kaçan kölelerin sahiplerine iadesini emreden Kaçak Köleler yasasına karşı verilen mücadelenin simge ismi olur. Makul, aklı başında tavrı ve hiçbir pişmanlık sergilememesi, köleliğin kaldırılması taraftarlarının olduğu kadar gazetelerin de ilgisini çeker. Belli ki kafasına koyduğunu yapan bir kadındı ve yaptığı yorumlara bakılırsa, bir zorunluluk saydığı özgürlük için her şeyi tehlikeye atabilecek zihniyete, gözü dönmüşlüğe ve gönüllülüğe sahipti.

Tarihe geçen Margaret Garner büyüleyici ama bir romancı için sınırlayıcıydı. Burada hedeflediğim şeyler için gereken hayal gücüne, yaratıcılığa müsait çok az yer vardı. Öyleyse, ben de onun aklından geçenleri kurgulayacak, özü tarihsel bir gerçeğe dayanan bir alt-metne oturtacaktım, ancak bunu yaparken, Garner'ın öyküsünü özgürlük, sorumluluk ve kadınların "yeri" gibi çağdaş meselelerle ilişkilendirmek adına, olay akışını harfiyen, birebir izlemeyecektim. Kadın kahraman utancı ve dehşeti af dilemeyen bir edayla üstlenecekti; bir çocuk katili olmayı seçmenin sonuçlarına katlanacaktı; özgürlüğünü bizzat talep edecekti. Kölelik, korkunç ve yolu izi olmayan bir yöreydi. Okurları (ve kendimi) bu itici (gizlenmiş ama tam olarak değil; özenle gömülmüş ancak unutulmamış) manzaraya davet etmek demek, gürültücü, yüksek sesli ruhların kol gezdiği bir mezarlığa bir çadır kurmak demekti.

Sundurmada oturdum, salıncaklı koltukta sallanarak ırmağın ara ara savurduğu yumruğu karşılamak için üst üste yığılmış olan devasa kayalara baktım. Taşların yukarısında bir patika vardı, çimenlikten geçiyor ama yolu, bir ağaç öbeğinin altına, koyu gölgeliğe yerleştirilmiş, demirağacından yapılma bir çardak tarafından kesiliyordu.

Kız sudan çıktı, kayalara tırmandı ve sırtını çardağa yasladı. Şapkası güzeldi.

Oysa o başlangıçtan beri oradaydı ve bunu ben hariç herkes (romandaki karakterler) biliyordu – bu cümle daha sonra şöyle oldu:

"Evdeki kadınlar biliyordu bunu." Öykünün en merkezi figürü o olmalıydı; öldüren değil öldürülen, her şeyini kaybeden ve bunda hiçbir suçu olmayan. Kız dışarıda oyalanamazdı; eve girmek zorundaydı. Gerçek bir ev, bir kulübe değil. Adresi olan, eski kölelerin özgürce, kendi başlarına yaşadığı bir ev. Evin girişinde bir hol bulunmayacaktı; ne onda ne de romanda bir "giriş" bölümü olacaktı. Okurun gafil avlanmasını, kitap halkıyla ortak bir deneyime attığı bu ilk adımda, tamamen yabancı bir ortama acımasızca fırlatılmasını istiyordum – tıpkı karakterlerin bir yerden bir başkasına, herhangi bir yere, hazırlıksız ya da savunmasız bir biçimde savrulup atılması gibi.

Bu eve bir ad vermek önemliydi, ama öyle "Tatlı Yuva" ya da işte diğer çiftliklerin adlandırılması gibi değil. Yuva sıcaklığını veya ihtişamı ya da henüz çok taze, aristokratik bir geçmişte hak iddia etmeyi çağrıştıran sıfatlar olmayacaktı. Burada eve bir kimlik vermek, aynı zamanda da onu bir sokaktan ya da şehirden ayırmak için yalnızca bir kapı numarası vardı – mahalledeki diğer siyahların evleriyle arasındaki farklılığı vurgulayan; alttan alta bir üstünlüğü, eski kölelerin kendilerine ait bir adresleri olmasından duydukları gururu yansıtan rakamlar. Öte yandan, sözcüğün gerçek anlamıyla bir kişiliği olan bir ev – eğer bu fazlasıyla bariz, şamatacı bir kişilikse, bizler buna "perili" ev diyoruz.

Kölelik deneyimiyle yakın, içli dışlı olmaya çalışırken, işlerin hem denetim altında hem de denetim-dışı olduğu duygusunu baştan sona inandırıcı bir biçimde verebilmeyi umuyordum; gündelik yaşamın düzeninin ve sakinliğinin ilgiye muhtaç ölü tarafından ansızın, şiddetle kesintiye uğraması; unutmak için harcanan Herkülvari çabanın, can havliyle sağ kalmaya çalışan bellek tarafından tehdit edilmesi. Köleliği özel, kişisel bir deneyim gibi aktarabilmek için, dilin yoldan çekilmesi gerek.

Rıhtımdaki o ânı, aldatıcı ırmağı, mümkün olduğuna, olabileceğine ilişkin o bir anlık idraki, güm güm vuran yüreği, yalnızlığı, tehlikeyi idareli kullanacağım. Ve güzel şapkalı kızı. Odaklanma daha sonra.

Altmış milyondan çok...

Onlara halkım diyeceğim,
ki benim halkım değillerdi;
ona da sevilen,
oysa hiç sevilmedi.

Romalılar 9:25

Bir

124, kinle doluydu. Bir bebeğin zehriyle. Bunu evdeki kadınlar da biliyordu, çocuklar da. Yıllarca herkes bu kine kendince katlandı, ama 1873 yılında arda kalan kurbanlar yalnızca Sethe ile kızı Denver'dı. Büyükanne Baby Suggs ölmüştü, oğlanlar, Howard ile Buglar, on üç yaşında evden kaçmıştı: Buglar, yalnızca bakmanın bile bir aynayı paramparça ettiğini, Howard ise pastanın üzerindeki minicik el izlerini görür görmez – her iki işaret de yeterince açıktı. Oğlanlar daha çoğunu görmek için beklemediler; ne tencereden yere boşaltılan, dumanı hâlâ tüten nohut öbeğini, ne de ufalanmış ve kapının eşiğine çizgi halinde serpilmiş, tuzlu krakerleri. Soluklanma dönemlerini de beklemediler: Hiçbir şeyin rahatsız edilmediği haftalık, hatta aylık dönemleri. Hayır. İkisi de ilk fırsatta kaçtı; katlanmayı ya da ikinci kez karşılaşmayı kesinlikle düşünmedikleri hakaretlere evin teslim olduğunu gördükleri an. Kışın ortasında, büyükanneleri Baby Suggs'ı, anneleri Sethe'i ve küçük kardeşleri Denver'ı, Bluestone Yolu'ndaki gri-beyaz evde başbaşa bırakarak, iki ay arayla kaçıp gittiler. O sıralarda evin bir kapı numarası yoktu, çünkü Cincinnati henüz oraya kadar uzanmıyordu. İşin doğrusu, delikanlılar (önce biri sonra da öteki) keplerinin içine pamuk doldurup ayakkabılarını kucakladıkları ve evin keskin kininden gizlice sıvıştıklarında, Ohio kendine yalnızca yetmiş yıldır eyalet diyordu.

Baby Suggs hasta yatağında başını bile kaldırmadı. Gidişlerini duydu, ama hiç kıpırdamadan yatmasının nedeni bu değildi. Onu asıl şaşırtan, torunlarının bütün evlerin Bluestone Yolu'ndaki ev gibi olmadığını ayrımsamalarının bu kadar

uzun sürmesiydi. Yaşamın iğrençliğiyle ölümün acımasızlığı arasında, iki arada bir derede kalmış biri olarak, bırakın gizlice tüyen oğlanların duyduğu korkuyu, yaşamı yaşamalı mı yoksa terk mi etmeli sorusuyla bile ilgilenecek hali yoktu. Bugünü de dününden farksızdı: çekilmez. Ölümün unutuluştan başka bir şey olmadığını bildiği için, bedeninde kalan son enerji kırıntısını da renkleri düşünmek için kullandı.

"Biraz lavanta rengi getir; elinde varsa. Yoksa, pembe."

Sethe onun her isteğini karşılamaya hazırdı – ister bir kumaş parçasıyla, isterse diliyle. Renklere düşkün biriyseniz, Ohio'da, özellikle kışları işiniz zordu. Seyirlik bir oyun sunan tek yer, gökyüzüydü; yaşamın başlıca neşesi olarak bir Cincinnati ufkuna güvenmekse, gerçekten pervasızlıktı. Kısacası, Sethe ile kızı Denver, Baby Suggs için ellerinden geleni ve evin izin verdiği kadarını yaptılar. Evin rezilce davranışlarına karşı kayıtsız bir savaşımı hiç düşünüp taşınmadan sürdürdüler: Ters dönmüş içi lapa dolu kavanozlara, sırta inen şaplaklara ve insanın yüzüne ansızın çarpan, ekşi hava akımlarına karşı. Çünkü bu çirkin davranışların kaynağını biliyorlardı – ışığın kaynağını bildikleri gibi.

Baby Suggs oğlanların gitmesinden kısa bir süre sonra, onların ayrılışını da, kendininkini de şu kadarcık umursamaksızın, öldü; bundan bir süre önce, Sethe ile Denver herkesi canından bezdiren ruhu ortaya çıkararak bu işkenceye son vermeyi kararlaştırmışlardı. Belki açıkça konuşmanın, diye düşündüler, bir fikir alışverişinin ya da buna benzer bir şeyin yararı olur. El ele tutuştular, seslendiler: "Haydi gel. Gel buraya! Ortaya çıksan iyi edersin."

Büfe öne doğru bir adım attı; hepsi o kadar.

"Onu Büyükanne Baby durduruyor olmalı," dedi Denver. On yaşındaydı ve öldüğü için Baby Suggs'a müthiş bir öfke duyuyordu.

Sethe gözlerini açtı. "Sanmam," dedi.

"Öyleyse neden gelmiyor?"

"Ne kadar küçük olduğunu unutuyorsun," dedi annesi. "Öldüğünde daha iki yaşında bile değildi. Anlayamayacak kadar küçüktü. Doğru dürüst konuşamayacak kadar."

"Belki de anlamak istemiyor," dedi Denver.

"Belki. Ama gelseydi, iyice anlamasını sağlardım." Sethe kızının elini bıraktı, birlikte büfeyi yeniden duvara ittiler. Dışarıda bir sürücü, 124'ün önünden geçen yöre halkının yaptığını yaptı ve dörtnala koşması için atını kırbaçladı.

"Saçtığı büyü bir bebeğe göre oldukça güçlü," dedi Denver.

"Ona beslediğimiz sevgiden daha güçlü değil," diye yanıtladı Sethe; aynı anda da bir kez daha gördü: Yontulmamış taşların arasından seçtiği, dizlerini bir mezar kadar açıp ağırlığını parmak uçlarına vererek yaslandığı taşın iç açıcı serinliği. Bir tırnak kadar pembe; parlak damarlarla beneklenmiş. On dakika, demişti adam. On dakikan varsa, bedavaya yaparım.

Yedi harf için on dakika. Bir on dakika daha verse, "İçtenlikle" sözcüğünü de yazdırabilir miydi? Ama bunu adama önermeyi göze alamamıştı; belki de yapardı, diye düşünmek hâlâ içini sızlatıyordu – bir yirmi dakika, bilemedin yarım saatini verseydi, tamamını, papazın cenazede söylediği bütün sözcükleri (yani söylenebilecek her şeyi) bebeğin mezar taşına kazıtabilirdi belki: "İçtenlikle Sevilen." Her neyse, sonuçta ikinci sözcükle yetinmişti. Önemli olan da o sözcüktü zaten. Oymacıyla mezar taşlarının arasında çiftleşirken, "Sevilen" sözcüğünün yeterli olduğunu düşündü; adamın genç oğlu onlara bakıyordu, yüzündeki öfke eskiydi, iştahsa yeni. Evet, bu tek sözcük kesinlikle yeterliydi. Bir başka rahibi, köleliğin kaldırılmasını savunan bir başka taraftarı, hatta tiksinti dolu bir kasabayı yanıtlamaya yeterdi.

Kendi ruhunun sessizliğine güvenmiş, ötekini unutmuştu: kız bebeğin ruhunu. Küçük, yaşlı bir bebeğin içinde bu kadar çok öfke barındırabileceği kimin aklına gelirdi? Taşların arasında, oymacının oğlunun bakışları altında çiftleşmesi yetmemişti. Sırtını parlak damarlarla bezeli, şafak rengi taşa dayamış, dizlerini bir mezar kadar açmış bir durumda geçirdiği o on dakika, yaşamdan daha uzun, daha canlı, parmaklarına yağ gibi bulaşan bebek kanından daha gerçek olmakla kalmadı, onu yıllarca, boğazlanan bir bebeğin delice öfkesiyle felç ettiği bir evde yaşamaya zorladı.

"Taşınabiliriz," demişti bir keresinde kaynanasına.

"Neye yarayacak?" diye sordu Baby Suggs. "Bu eyalette, ölmüş bir zencinin lanetiyle –çatı kirişlerine kadar– dolup taşmayan tek bir ev bile bulamazsın. Bu ruh bir bebeğe ait olduğu için şanslıyız. Ya kocamın ruhu dönseydi? Ya da senin kocanın? Hiç uzatma. Şanslısın. Geriye üç çocuğun kaldı. Öteki yanda olay çıkaran tek çocuğa karşılık, eteğini çekiştiren üç çocuk. Tanrı'ya şükret, tamam mı? Benim sekiz taneydi. Hepsi de benden kaçtı. Dördü elimden alındı, dördü avlandı; şu anda birilerinin evini cehenneme çevirdiklerinden eminim." Baby Suggs kaşlarını ovuşturdu. "İlk çocuğum. Ondan anımsadığım tek şey, ekmeğin yanmış kenarına bayıldığı. Evet; bununla yarışabilir misin? Tam sekiz çocuk ve bütün anımsadığım bu."

"Daha doğrusu, kendine anımsama izni verdiğin," dedi Sethe, ama aklı kendi çocuklarındaydı –daha doğrusu, yaşayan tek çocuğunda– oğlanlar ölü bebek tarafından kovalanmıştı. Buglar belleğinden hızla siliniyordu. Howard'ın neyse ki kimsenin unutamayacağı bir kafa yapısı vardı. Gerisine gelince; var gücüyle çabalamasına karşın, anımsayabildikleri hem çok az, hem de güvenilmez şeylerdi. Ne yazık ki, avare bir beyni vardı. Örneğin, bir an önce tulumbaya ulaşmak, bacaklarındaki papatya özünü akıtmak için bir tarladan hızla,

daha doğrusu koşarak geçişi. İşte bunu anımsayabilirdi. Sütünü sağan erkeklerin imgesi ise, derisi oluklu bir çamaşır tahtası gibi büklüm büklüm olan sırtındaki sinirler kadar cansızdı. Mürekkebin, kiraz reçinesi ya da meşe kabuğunun kokusundan ise en küçük bir eser yoktu. Hiçbir şey. Yalnızca suya doğru koştururken, yüzünü serinleten esinti. Sonra, tulumbadan akan suyla, bez parçalarıyla papatyayı son zerresine kadar durulamak – aklı fikri son bitki özünü de kazımakta; yolu yalnızca bir kilometre kısaltabilmek için tarlayı enlemesine kesen kestirmeden geçerken öyle dalgın ki, yaban otlarının ne kadar büyüdüğünü, ancak bacakları ta dizlerine kadar dalanınca fark ediyor. Sonra, bir şey. Suyun şapırtısı, fırlatıp attığı ayakkabılarıyla çoraplarının patikadaki çarpık görüntüsü; ya da ayaklarının dibindeki su birikintisini yalayan Gel Oğlum; sonra birden gözlerinin önünde dönen, yuvarlanan, yuvarlanan Tatlı Yuva: Tek bir yaprağını bile anımsadığı an içinden çığlık atmak geliyor; çiftlik utanmaz güzelliğiyle gözlerinin önünde yuvarlanıyor, kıvrılmış bir tomar gibi açılıyor. Hiç bu kadar korkunç görünmemişti; öyle ki, kendi kendine, yoksa cehennem de çok güzel bir yer mi, diye soruyor. Alevler ve kükürt, elbette, ama her şey dantelsi oyuklara gizlenmiş. Dünyanın en güzel çınarlarından sarkan oğlanlar. Bu onu utandırıyor – oğlanlardan çok o olağanüstü, uğultulu ağaçları anımsamak. Anıyı ters yüz etmeyi her deneyişinde, çınarlar oğlanlara galip geliyor; bu yüzden belleğini bir türlü bağışlayamıyor.

Papatya özünün son kırıntılarından da kurtulunca, evin ön tarafına dolandı; geçerken ayakkabılarıyla çoraplarını bıraktığı yerden aldı. Birkaç metre ilerisindeki sundurmada, korkunç belleği yüzünden onu cezalandırmak ister gibi, Paul D oturuyordu: Tatlı Yuva erkeklerinin sonuncusu. Onun yüzünü bir başkasının yüzüyle karıştırması olanaksız olsa da, "Sen misin?" diye sordu.

"Benden geriye ne kaldıysa." Erkek doğruldu, gülümsedi. "Nasılsın, kızım? Çıplak ayak olmanın dışında?"

Sethe güldü; kahkahası rahat ve gençti. "Bacaklarım berbattı. Papatya özü."

Erkek bir kaşık dolusu acı bir şey tatmış gibi, yüzünü buruşturdu. "Adını bile duymak istemiyorum. O şeyden hep nefret etmişimdir."

Sethe çoraplarını katladı, yuvarlayıp cebine soktu. "İçeri gelsene."

"Sundurma gayet iyi, Sethe. Serin." Yeniden oturdu, yolun karşı kıyısındaki çayıra baktı; içindeki isteğin gözlerine yansıdığını biliyordu.

"On sekiz yıl," dedi kadın tatlılıkla.

"On sekiz," diye yineledi erkek. "Ve yemin ederim, her birini yürüyerek geçirdim. Sana katılabilir miyim?" Başını kadının ayaklarına doğru salladı; sonra ayakkabılarının bağcıklarını çözmeye koyuldu.

"Suya sokmak ister misin? Sana bir leğen su getireyim." Eve girmek için erkeğe yaklaştı.

"Yo, hayır. Onları şımartamam. Daha çok taban tepmek zorundalar."

"Hemen gidemezsin, Paul D. Biraz kalmalısın."

"Eh, Baby Suggs'ı görecek kadar kalmalıyım elbette. Nerede o?"

"Öldü."

"Yo, olamaz. Ne zaman?"

"Sekiz yıl oldu. Neredeyse dokuz."

"Zor bir ölüm müydü? Acı çekmediğini umarım."

Sethe başını salladı. "Uyumak kadar kolaydı. Zor olan, yaşamak. Her neyse; ona yetişememene üzüldüm. Onun için mi gelmiştin?"

"Kısmen. Ama asıl senin için. Öte yandan, doğruyu istersen, bugünlerde nereye olsa giderim. Oturmama izin verilen her yere."

"İyi görünüyorsun."

"Şeytan aldatmacası. Kendimi kötü hissettiğim sürece, iyi görünmeme izin veriyor." Kadına baktı ve "kötü" sözcüğü bambaşka bir anlama büründü.

Sethe gülümsedi. İşte onlar böyleydi – öteden beri. Tatlı Yuva erkeklerinin hepsi, Halle'den önce ve sonra, ona hep böyle davranmıştı: Kardeşçe ama alttan alta, hafif bir işveyle; öyle derinde ki, görmek için kazımak gerekir.

Kıllarındaki artışla gözlerindeki beklentinin dışında erkek, Kentucky'de nasılsa yine öyle görünüyordu. Şeftali rengi, pürüzsüz bir ten, dimdik bir sırt. Bu kadar kıpırtısız bir yüzün gülümsemeye, alevlenmeye ya da acımaya böylesine hazır oluşu, şaşırtıcıydı. Yapman gereken tek şey, onun dikkatini çekmekti sanki; hissettiğin duygu bir anda yansırdı bu yüze. Bu yüz, bir göz kırpışından da kısa bir sürede değişirdi – derinin altı canlı, kıpır kıpırdı.

"Sana onu sormama gerek yok, değil mi? Anlatacak bir şey olsaydı, anlatırdın. Öyle değil mi?" Sethe ayaklarına baktı, sonra gözlerini yine çınarlara çevirdi.

"Anlatırdım. Elbette anlatırdım. Eskiden ne kadarını biliyorsam, şimdi de o kadarını biliyorum." Yayığın dışında, diye düşündü; eh, onu öğrenmesen de olur. "Hâlâ sağ olduğuna inanmalısın."

"Hayır," dedi Sethe. "Bence öldü. Onu yaşatan, emin olamamaktı."

"Baby Suggs ne düşünüyordu?"

"Aynısını. Ama ona bakarsan, bütün çocukları öldü. Her birinin öldüğü günü, saati hissettiğini ileri sürerdi."

"Halle'inki ne zamanmış?"

"Bin sekiz yüz elli beş. Bebeğimin doğduğu gün."

"O bebeği doğurdun, değil mi? Başarabileceğine hiç inanmamıştım." Erkek kıkırdadı. "Gebeyken kaçmak!"

"Zorunluydum. Bekleyemezdim." Sethe başını eğdi, düşündü; adam haklıydı, başarması gerçekten de olanaksızdı. Eğer kadife arayan kız olmasaydı, asla başaramazdı.

"Üstelik, tek başına." Erkek onunla gururlanıyor, ona kızıyordu. Yaptığı şey için gurur, Halle'e ya da kendisine gereksinim duymadığı için de öfke.

"Tek başıma sayılmaz. Beyaz bir kız bana yardım etti."

"Öyleyse kendisine de yardım etmiş demektir. Tanrı onu korusun."

"Geceyi burada geçirebilirsin, Paul D."

"Çok içten bir davet değil gibi."

Sethe onun omzunun üstünden kapalı kapıya baktı. "Yo, gerçekten içtendi. Yalnızca evimin kusuruna bakma. Haydi, gir içeri. Ben sana bir şeyler pişirirken, sen de Denver ile konuş."

Paul D ayakkabılarının bağcıklarını birbirine bağladı, ayakkabıları omzuna attı ve kadının peşinden kapıdan geçti; kendini bir anda titreşen, nabız gibi atan, kıpkırmızı bir ışık havuzunun ortasında buldu; ışık onu olduğu yere çiviledi.

"Konuğun mu var?" diye fısıldadı, somurtarak.

"Arada bir," dedi Sethe.

"Hey, Tanrım." Gerisin geri sundurmaya çıktı. "İçeride ne tür bir bela var?"

"Belalı değil, yalnızca hüzünlü. Haydi, gel. Gir içeri."

O zaman erkek ona daha yakından baktı. Islak, parlak bacakları, bir eliyle ayakkabıları ve çorapları, öteki eliyle eteğini tutmuş, karşıdan gelen kadına ilk görüşünde bile bu kadar dikkatli bakmamıştı. Halle'in sevgilisi – demirden gözleri, demirden belkemiği olan kız. Sethe'in saçlarını Kentucky'deyken hiç görmemişti. Bu yüz, onu son gördüğünde on sekiz yaş daha

gençti, ama şimdi daha yumuşaktı. Saçlar yüzünden. Avutulamayacak kadar dingin bir yüz; tenle aynı renkteki gözbebekleri – eskiden, bu kıpırtısız yüzle gözbebekleri Paul D'ye gözlerinin yerinde bir çift delik bulunan bir maskeyi çağrıştırırdı. Halle'in kadını. Her yıl gebe; ateşin karşısına oturup Paul D'ye kaçacağını açıkladığı yıl bile. Üç çocuğunu, ırmağı geçen zenci kervanındaki bir at arabasına çoktan yerleştirdi. Çocuklar, Halle'in Cincinnati yakınlarında yaşayan annesine, Baby Suggs'a götürülecek. O minicik kulübede, ateşe elbisesinden sıcak bir koku yayılacak kadar yakın otururken bile, gözleri en küçük bir ışıltıdan yoksundu. Bu gözler, erkeğin bakmakta zorlandığı iki kuyu gibiydi. Bu iki deliğin örtülmesi, bir kapakla kapatılması, üzerine de insanları içerideki boşluğa karşı uyaran bir tabela asılması gerekiyordu. Kocası orada olmadığı için ona anlatan bu kadına değil, şöminedeki ateşe bakmıştı. Bay Garner ölmüştü, karısının boğazında ise patates büyüklüğünde bir yumru vardı ve kadının herhangi biriyle konuşmasını engelliyordu. Sethe gebe karnının izin verdiği ölçüde ateşe yaklaşmış ve ona, Paul D'ye, Tatlı Yuva erkeklerinin sonuncusuna anlatmıştı.

Çiftliğin malı olan erkeklerin sayısı altıydı; tek kadın, Sethe'di. Bayan Garner dul kalır kalmaz su yüzüne çıkan borçları kapatmak için çiftliği (bir bebek gibi ağlayarak), kocasının kız kardeşine sattı. Sonra, işleri yoluna koymak üzere öğretmen geldi. Ama yaptığı şey, Tatlı Yuva erkeklerinden üçünü daha kırmak, Sethe'in gözlerindeki demirin ışıltısını söndürmek, geride ateşin ışığını bile yansıtmayan iki kuyu bırakmak oldu.

Şimdi demir geri gelmişti, ama saçların yumuşattığı yüz Paul D'nin ona güvenmesine, kapıdan geçip titreşen, kırmızı ışık havuzuna dalmasına yetti.

Sethe haklıydı. Bu şey, hüzünlüydü. Paul D havuzcuğun içinden geçerken öyle yoğun bir keder dalgasıyla ıslandı ki,

içinden ağlamak geldi. Masayı çevreleyen normal ışık ondan kilometrelerce uzaktaydı sanki; yine de ona ulaşmayı başardı – kuru gözler ve şansla.

Kadına anımsattı: "Acı çekmeden öldüğünü söylemiştin. Uykuya dalar gibi, demiştin."

"Bu, Baby Suggs değil."

"Kim, öyleyse?"

"Kızım. Oğlanlarla gönderdiğim kız."

"Yaşamadı mı?"

"Hayır. Bana bir tek, kaçtığım zaman karnımda taşıdığım kız kaldı. Oğlanlar da gitti. İkisi de Baby Suggs'ın ölümünden kısa bir süre önce, çekip gittiler."

Paul D başını çevirdi, az önce hüznün onu ıslattığı noktaya baktı. Kırmızılık yok olmuştu; onun bulunduğu yerde şimdi bir tür ağlamaklı, yapışkan bir hava vardı.

Belki de böylesi daha iyi, diye düşündü. Bir zenci, ayakları varsa, onları mutlaka kullanmalı. Aynı yerde çok uzun süre otururbut, biri o ayakları bağlamanın bir yolunu bulabilir. Öte yandan... eğer oğulları gittiyse...

"Hiç erkek yok mu? Yalnız mısın?"

"Denver'le ben," dedi kadın.

"Böyle mutlu musun?"

"Böyle mutluyum."

Erkeğin kuşkusunu sezdi, sözünü sürdürdü: "Kentteki bir lokantada yemek pişiriyorum. Arada da, çaktırmadan biraz dikiş dikiyorum."

Bunun üzerine Paul D düğün elbisesini anımsadı, gülümsedi. Sethe, Tatlı Yuva'ya geldiğinde on üç yaşındaydı ve çoktan demir-gözlüydü. Baby Suggs'ı kocasının yüce ilkeleri yüzünden yitiren Bayan Garner için tam zamanında yetişen bir armağan olmuştu. Tatlı Yuvalı beş erkek yeni kızı dikkatle süzdü ve rahat bırakmayı kararlaştırdı. Gençtiler ve

kadına öylesine açtılar ki, buzağılara alışmışlardı. Demir-gözlü kızı kendi haline bıraktılar; ona sahip olmak için birbirini gırtlaklamaya hazır olan bu erkeklerin arasında, kendi seçimini kendisi yapabilecekti. Seçmesi bir yıl sürdü – ona ilişkin düşlerin yiyip bitirdiği, ot şilteleri döven bedenler için uzun, zorlu bir yıl. Irza geçmenin yaşamın tek nimeti gibi göründüğü, özlemle dolu bir yıl. Kendilerini tutabilmelerini, Tatlı Yuva erkeği olmalarına borçluydular; onlar Bay Garner'ın, başlarını hoşnutsuzlukla, uyarırcasına sallayan öteki çiftçileri umursamadan övdüğü, yücelttiği erkeklerdi.

"Sizinkiler yalnızca oğlan," derdi onlara. "Genç oğlanlar, yaşlı oğlanlar, tembel ya da çalışkan oğlanlar. Oysa Tatlı Yuva'da, benim zencilerimin hepsi erkek, hepsi insan. Onları böyle aldım, böyle de yetiştirdim. Her biri sapına kadar erkek."

"Bu kafayı değiştir, Garner. Zenciler erkek değildir."

"Onlardan korkuyorsan, değildir elbette." Garner'ın gülümsemesi genişti. "Ama sen gerçek bir erkeksen, zencilerinin de birer erkek olmasını istersin."

"Karımın çevresinde erkek bir zencinin dolanmasını istemem."

Buysa Garner'ın en sevdiği, dört gözle beklediği tepkiydi. "Ben de istemem," derdi. "Ben de istemem." Bunu komşunun, yabancının, seyyar satıcının ya da eniştenin, söylenen şeyi iyice kavradığı, kısacık bir duraklama izlerdi. Ardından ateşli bir tartışma, bazen de kavga başlar, Garner eve yara bere içinde ama kendinden hoşnut, gerçek bir Kentuckyli'nin neye benzediğini bir kez daha göstermiş olmanın coşkusuyla dönerdi: Sahip olduğu zencilerin hepsine "erkek" diyecek kadar yürekli ve zeki biri.

Gerçekten de öyleydiler: Paul D Garner, Paul F Garner, Paul A Garner, Halle Suggs ve şu çılgın adam, Sixo. Hepsi de yirmili yaşlarda, kadınsız, inekleri beceren, ırza geçme düş-

leri kuran, ot şilteleri yumruklayan, apış aralarını ovalayan ve yeni kızı (Halle'in beş yıl süreyle pazar günlerini verip, karşılığında özgürlüğünü satın aldığı annesinin, yani Baby Suggs'ın yerini alan kızı) bekleyen erkekler. Belki de kızın onu seçmesinin nedeni buydu. Yirmi yaşında bir delikanlının, sırf annesi artık rahat etsin diye, tam beş yıl boyunca pazarlarından, tek dinlenme gününden vazgeçmesi –annesini böylesine sevmesi– üzerinde durulacak bir nitelikti.

Sethe bir yıl bekledi. Tatlı Yuva erkekleri onunla birlikte beklerken, ineklerle avundular. Kız sonunda Halle'i seçti ve yatacakları ilk gece için kendine gizlice bir elbise dikti.

"Bir süre kalamaz mısın? Tek bir gün, on sekiz yılın acısını çıkarmaya yetmez."

Oturdukları odanın loşluğunda, mavili-beyazlı duvar kâğıdıyla kaplı, ikinci kata çıkan, beyaz bir merdiven görünüyordu. Paul D duvar kâğıdının yalnızca başlangıcını görebiliyordu; mavi zemin üzerine, şiddetli bir kar fırtınasının arasına incelikle serpiştirilmiş, sarı lekeler. Tırabzanın ve basamakların parlak beyazı gözünü alıyor, sürekli oraya bakmasına yol açıyordu. Bütün duyuları ona merdivenin tepesindeki havanın çok ince ve büyüleyici olduğunu söylüyordu. Ama o havadan çıkıp basamakları inmeye başlayan kız tombul ve kahverengiydi; yüzü dikkat kesilmiş, uyanık bir taşbebeğin yüzüydü.

Paul D önce kıza, sonra Sethe'e baktı; Sethe gülümsedi, "İşte benim Denver'ım," dedi. "Bu, Paul D, tatlım; Tatlı Yuva'dan."

"Günaydın, Bay D."

"Soyadım Garner, bebeğim. Paul D Garner."

"Peki, efendim."

"Seni görebildiğime sevindim. Anneni son gördüğümde, elbisesinin önünü kabartmakla meşguldün."

Sethe gülümsedi. "Hâlâ öyle," dedi. "Altına girebilirse, elbette."

Denver en alt basamakta duruyordu; ansızın utandı, kızardı. Masalarına herhangi biri (iyi niyetli, beyaz bir kadın, bir rahip, bir konuşmacı ya da bir gazeteci), anlayışlı sesiyle çelişen, sakıngan gözlü biri oturmayalı öyle uzun zaman olmuştu ki. On iki yıldır, Büyükanne Baby'nin ölümünden çok daha öncesinden beri, bırakın bir dostu, sıradan bir ziyaretçileri bile olmamıştı. Tek bir siyah bile. Hele teni fındık kabuğu renginde, uzun saçlı, not deftersiz, kurşun kalemsiz, portakalsız, sorusuz bir erkek, asla. Annesinin isteyerek konuştuğu, hatta ayakları çıplakken bile konuşmaktan çekinmediği biri. Denver'ın yaşamı boyunca tanıdığı o sessiz, kraliçe tavırlı kadın gitmiş, yerine genç bir kız gibi konuşan, daha doğrusu davranan biri gelmişti. Gözlerini asla kaçırmayan, Sawyer'ın lokantasının önünde bir kısrak bir adamı çifteleriyle öldürdüğü zaman, hatta dişi domuz kendi yavrularından birini yemeye başladığı zaman bile bakışlarını kaçırmayan kadın. Bebeğin ruhu, Gel Oğlum'u hedef seçip duvara olanca gücüyle fırlattığında, köpeğin iki bacağı kırılıp bir gözü çıktığı ve hayvan bedenindeki seğirmeler yüzünden kendi dilini yediği zaman bile, annesi başını başka yöne çevirmemişti. Bir çekiç almış, köpeği bayıltmış, üzerindeki kanı, salyayı temizlemiş, çıkan gözü yeniden yuvasına sokmuş, bacağındaki kemikleri yerine oturtmuştu. Köpek iyileşti; ama artık dilsiz ve dengesizdi –dengesizliğinin nedeni eğri bacakları değil, görmeyen gözüydü– ve o günden sonra ne yaptılarsa hayvanı eve girmeye razı edemediler.

İşte, bir köpeği tamir edecek kadar güçlü olan bu kadın şimdi, eklemlerini sarsan ağrıya bile aldırmadan ayak bileklerini çaprazlamış, gözlerini öz kızının bedeninden başka bir yere çevirmişti: Bu bedenin ölçüleri, gözün katlanamayaca-

ğı kadar fazlaymış gibi. Üstelik, o da adam da ayakkabısızdı. Utanmış, kızarmış Denver şimdi yapayalnızdı. Bütün o gidişler: önce erkek kardeşleri, sonra büyükannesi. Onu oyunlarına almaya ya da sundurmadaki parmaklıktan onunla birlikte sallanmaya hazır, başka çocuklar olmayınca, gerçekten ciddi kayıplardı bunlar. Öte yandan, bunların hiçbiri önemli değildi; yeter ki annesi şu anda yaptığı gibi başka yana bakmasın, Denver'ı bebek ruhtan kötücül bir işaret beklemeye, *dört gözle* beklemeye itmesin.

"Çok hoş, genç bir hanım olmuş," dedi Paul D. "Gerçekten hoş. Babasının tatlı yüzünü almış."

"Babamı tanıyor musun?"

"Tanırdım. Çok iyi tanırdım."

"Öyle mi, anne?" Denver annesine *gerçek* aşkını yeniden anımsatma dürtüsünü bastıramamıştı.

"Babanı elbette tanırdı. Tatlı Yuva'dan olduğunu söylemiştim ya."

Denver en alttaki basamağa oturdu. Onurlu bir biçimde gidebileceği bir yer yoktu. Karşısında, "Baban" ve "Tatlı Yuva" diyen ve bunu, her ikisinin de kendilerine ait olduğunu vurgulayacak biçimde yapan bir çift duruyordu. Öz babasından yoksun kalan, Denver değilmiş gibi. Bu, eskiden Büyükanne Baby'nin yoksunluğuydu – bir oğlun, özellikle onu oradan kurtaran, özgürleştiren bir oğlun özlemi. Sonra sıra, kocasız kalan kadına, yani annesine gelmişti. Şimdi de, bu fındık kabuğu tenli yabancının yitirdiği dostuydu. Halle'in yokluğunun acısını bir tek onu tanıyanlar ("çok iyi" tanıyanlar) çekebilirdi sanki. Tıpkı Tatlı Yuva'yı anma, adını fısıldama ve bunu yaparken anlamlı anlamlı bakışma hakkının yalnızca orada yaşamış olanlara tanınması gibi. Bir kez daha, bebek ruhun gelmesini diledi – ruhun gazabı, Denver'ı yıpratan bu öfke şu anda onu heyecanlandırıyordu. Onu tüketen öfke.

"Burada bir hayaletimiz var," dedi. İşte bu işe yaradı. Onlar artık bir *çift* değildi. Annesi ayaklarını öne arkaya sallamayı, küçük bir kız gibi davranmayı kesti. Tatlı Yuva'nın anısı, annesinin genç kız gibi kırıttığı erkeğin gözlerinden siliniverdi. Erkek gözlerini kızın arkasındaki yıldırım-beyazı basamaklara dikti.

"Haberim var," dedi Paul D. "Ama annen, hüzünlü dedi. Kötü değil."

"Hayır, efendim," dedi Denver. "Kötü değil. Ama hüzünlü de değil."

"Ne, peki?"

"Dışlanmış. Yalnız ve dışlanmış."

Paul D, Sethe'e döndü: "Doğru mu bu?"

"Yalnız olup olmadığını bilmiyorum," dedi Denver. "Kızgın, belki. Ama her dakikasını bizimle geçirdiğine göre, yalnızlık çektiği söylenemez."

"Belki sizde, istediği bir şey vardır."

Sethe omuzlarını silkti. "O yalnızca bir bebek."

"Kız kardeşim," dedi Denver. "Bu evde öldü."

Paul D çenesinin altındaki kılları kaşıdı. "Bana Tatlı Yuva'nın arkasındaki, şu kafası olmayan gelini anımsattı. Onu anımsıyor musun, Sethe? Ormanda sürekli dolanıp dururdu."

"Nasıl unutabilirim ki? Çok rahatsız ediciydi..."

"Tatlı Yuva'dan kaçanların oradan söz etmeden duramaması çok garip. Madem o kadar tatlıydı, neden orada kalmadınız?"

"Kızım, neler söylüyorsun?"

Paul D güldü. "Doğru, doğru. Kız haklı. Tatlı değildi, hele bir yuva hiç değildi." Başını salladı.

"Ama bulunduğumuz yerdi," dedi Sethe. "Hep birlikte. İstesek de istemesek de, anımsayıp duracağız." Hafifçe titredi. Belli belirsiz bir ürperti kolunun derisini dalgalandırdı;

öteki eliyle okşadığı derisini yeniden uyuttu. "Denver," dedi, "şu ocağı yakıver. Evime gelen bir dostumu doyurmadan bırakmam."

"Benim için yorulma," dedi Paul D.

"Ekmek pişirmek insanı yormaz. Gerisini çalıştığım yerden getirdim. Gün doğumundan öğleye kadar yemek pişirmenin karşılığında, en azından evime akşam yemeği getirebiliyorum. Turnabalığına bir itirazın var mı?"

"Onun bana yoksa, benim de ona yok."

İşte yine başladı, diye düşündü Denver. Sırtı onlara dönüktü; çıraları sertçe dürtükledi, az kaldı ateşi söndürüyordu. "Neden bu gece burada kalmıyorsunuz, Bay Garner? Annemle ikiniz bütün gece Tatlı Yuva'yı konuşurdunuz."

Sethe ocağa doğru iki hızlı adım attı, ama Denver'ın yakasına yapışmasına kalmadan, kız öne eğilip ağlamaya başladı.

"Neyin var senin? Daha önce böyle davrandığını hiç görmemiştim."

"Onu rahat bırak," dedi Paul D. "Onun için bir yabancıyım."

"Sorun da bu zaten. Bir yabancıya böyle terslenmesine gerek yok ki. Ah bebeğim, neyin var? Bir şey mi oldu?"

Denver şimdi hıçkırıklarla sarsılıyor, konuşamıyordu. Dokuz yıldır akıtmadığı gözyaşları, kadınlıktan hayli uzak göğüslerini ıslatıyordu.

"Yapamam. Artık yapamam."

"Neyi? Neyi yapamazsın?"

"Burada yaşayamam. Nereye gideceğimi, ne yapacağımı bilmiyorum, ama artık burada yaşayamam. Kimse bizimle konuşmuyor. Kimse uğramıyor. Oğlanlar benden hoşlanmıyor. Kızlar da öyle."

"Tatlım, tatlım."

"Kimse sizinle konuşmuyor da ne demek?" diye sordu Paul D.

"Sorun, bu ev. İnsanlar buraya..."

"Değil! Sorun ev değil. Biziz! Sensin!"

"Denver!"

"Onu rahat bırak, Sethe. Genç bir kız için hayaletli bir evde yaşamak zordur. Hiç kolay değildir."

"Pek çok şeyden daha kolay."

"Düşün, Sethe. Ben görecek ya da yapacak yeni bir şeyi kalmamış, yetişkin bir erkeğim ve sana kolay olmadığını söylüyorum. Belki de buradan taşınmalısınız. Bu evin sahibi kim?"

Sethe, Denver'ın omzunun üstünden Paul D'ye buz gibi bir bakış fırlattı. "Bundan sana ne?"

"Gitmenize izin vermezler mi?"

"Hayır."

"Sethe."

"Taşınmak yok. Gitmek yok. Burada her şey yolunda."

"Şu çocuğun yarı deli hale gelmesi çok mu normal?"

Evdeki bir şey gerildi, sonra durdu, konuşması bitinceye kadar Sethe'i sessizce dinledi.

"Sırtımda bir ağaç, evimde bir ruh var; ikisinin arasındaysa kollarımda tuttuğum kızımdan başka bir şey yok. Artık kaçmak yok – hiçbir şeyden. Bundan böyle, bu dünyada hiçbir şeyden kaçmayacağım. Bir kez yolculuk yaptım, biletin parasını da ödedim. Bak sana ne diyeceğim, Paul D Garner: bedeli çok ağırdı! Beni duyuyor musun? Bedeli çok ağırdı. Şimdi ya oturup bizimle ye, ya da bizi rahat bırak."

Paul D elini cebine attı, küçük tütün kesesini çıkardı – Sethe kızını oturdukları bu geniş odaya açılan sandık odasına götürürken, o da olanca dikkatini kesenin ipindeki düğüme ve kesenin içindekilere verdi. Yanında sigara kâğıdı yoktu; bunun üzerine keseyle oynadı, kızını yatıştırmaya çalışan Sethe'in açık kapıdan duyulan sesini dinledi. Kadın geri dönünce erkeğin bakışlarını görmezden geldi, doğruca ocağın yanındaki küçük

masaya gitti. Sırtı erkeğe dönüktü; Paul D dikkatini dağıtan bir yüz olmayınca, görmeyi çok istediği saçları doyasıya seyretti.

"Sırtındaki ağaç da neyin nesi?"

"Hıh." Sethe masaya bir kase koydu, unu almak için elini masanın altına uzattı.

"Ne ağacıymış bu? Sırtında yumru falan mı var? Sırtında büyüyen herhangi bir şey görmüyorum."

"Yine de orada ama."

"Sana bunu kim söyledi?"

"Beyaz kız. Ona 'ağaç' diyen, oydu. Ben onu hiç görmedim, asla da görmeyeceğim. Ama kız onun bir ağaca benzediğini söyledi. Yabani kiraz ağacı. Gövdesi, kolları, hatta yapraklarıyla. Yapraklar küçücük, minicikmiş. Ama bu, on sekiz yıl önceydi. Şu anda meyve vermiş bile olabilir."

Sethe işaret parmağını dilinin ucuna dokundurdu, hafifçe ıslattı. Sonra hızla, dikkatle ocağa değdirdi. Parmaklarını unun arasından geçirdi, ayırdı, küçük tepeler, bayırlar oluşturdu; böcek olup olmadığına baktı. Bulamayınca, avcuna biraz karbonatla tuz döktü, unun içine boşalttı. Elini bir tenekeye soktu, bir avuç dolusu domuz yağı çıkardı. Becerikli ellerle yağı unun içine sıyırdı, sol eliyle su serperek hamuru yoğurmaya başladı.

"Sütüm vardı," dedi. "Denver'a hamileydim, yine de kız bebeğim için sütüm vardı. Onu, Howard ve Buglar ile gönderdiğim güne kadar emzirmiştim."

Hamuru bir oklavayla açmaya koyuldu. "İnsanlar beni görmeden önce kokumu alıyorlardı. Sonra da, elbisemin önündeki süt damlalarını görüyorlardı. Bunu engellemek için yapabileceğim bir şey yoktu. Tek bildiğim, sütümü kız bebeğime bir an önce ulaştırmam gerektiğiydi: Kimse onu benim gibi besleyemezdi. Kimse memeyi ona benim kadar hızlı yetiştiremez, yeterince emdiğini ama bunu bilmediğini görüp, memeyi çekemezdi. Onu omzuna yasladığın zaman gazını çı-

karmadığını, bunu yalnızca dizlerimde yatarken yaptığını kim bilebilirdi ki? Bunları benden başka hiç kimse bilemezdi ve onun sütü bendeydi. Bunu at arabasındaki kadınlara da söyledim. Bir bezi şekerli suya batırıp ona emdirmelerini söyledim; böylece yanına gidinceye kadar beni unutmayacaktı. Süt birkaç gün sonra orada olacaktı; benimle birlikte."

"Erkekler fazla bir şey bilmeyebilir," dedi Paul D, tütün kesesini yeleğinin cebine sokarken, "ama meme emen bir bebeğin annesinden fazlaca ayrı kalmaması gerektiğini bilirler."

"Öyleyse, göğüslerin doluyken çocuklarını uzağa göndermenin ne demek olduğunu da bilirler."

"Biz bir ağaçtan söz ediyorduk, Sethe."

"Senden ayrıldıktan sonra, o oğlanlar gelip sütümü aldılar. Oraya gelmelerinin nedeni de buydu. Beni yere yatırdılar ve sütü aldılar. Olanları Bayan Garner'a anlattım. Boğazındaki yumru yüzünden konuşamıyordu, ama gözlerinden yaşlar boşandı. Oğlanlar, anlattığımı öğrendiler. Öğretmen sırtımda bir yara açtı; yara kapanınca da bir ağaca dönüştü. Hâlâ orada, büyüyor."

"Seni kırbaçladılar mı?"

"Ve sütümü aldılar."

"Gebe bir kadını kırbaçladılar, demek?"

"Ve sütümü aldılar!"

Tombul, beyaz hamur topakları tepsiye sıralandı. Sethe bir kez daha ıslak parmağıyla fırına dokundu. Fırının kapağını açtı, ekmek tepsisini içine sürdü. Sıcaktan uzaklaşınca, Paul D'nin hemen arkasında durduğunu hissetti; erkek ellerini onun göğüslerinin altına koydu. Sethe sırtını dikleştirdi; erkeğin yanağını yabani kiraz ağacının dallarına bastırdığını biliyor ama hissetmiyordu.

Bunun için en küçük bir çaba harcamamasına karşın, bir eve rahatça giren ve oradaki kadınları ağlatan bir erkek olup çıkmış-

tı. Onun sayesinde, onun karşısında ağlayabiliyorlardı. Halinde, tavrında güven veren bir şey vardı. Kadınlar ona bakıyor ve ağlamak istiyorlardı – ona göğüslerinin, dizlerinin sancıdığını söylemek. Güçlü kadınlar, bilge kadınlar onu görüyor ve bir tek birbirlerine açtıkları şeyleri ona söylüyorlardı: Değişim'den geçince, içlerindeki arzunun nasıl ansızın devleştiğini, on beş yaşındaki hallerine kıyasla çok daha vahşi, doyumsuz bir hal aldığını, bununsa onları hem utandırıp hem de hüzünlendirdiğini; (bundan kurtulmak için) içten içe ölmek istediklerini, uyumanın onlar için yeni bir güne uyanmaktan çok daha değerli olduğunu. Genç kızlar ona sokulup içlerini döküyor, ya da düşlerinden çıkıp peşlerine düşen, iyi giyimli ziyaretçileri tarif ediyordu. İşte bu yüzden (bu durumun nedenini hiç anlamamasına karşın) Denver'ın gözyaşlarını ocaktaki ateşe akıttığını görmek onu şaşırtmadı. On beş dakika sonra Sethe'in, çalınan sütünü anlattıktan sonra ağlamaya başlaması da. Kadının arkasında, sevecen bir kemer oluşturan bedeniyle, öne eğilmiş dururken, kadının göğüslerini avuçlarının arasına aldı. Yanağını onun sırtına sürttü, böylece onun acısını, acının köklerini hissetti – geniş gövdesini, birbirine dolanmış dallarını. Parmaklarını elbisenin kopçalarına götürünce, onları görmese, hıçkırıkları duymasa da, gözyaşlarının hızlandığını anladı. Elbisenin üst kısmı kadının kalçalarına inince de, sırtındaki heykeli gördü: Sergilenmek için yanıp tutuşan bir demircinin gösterişli yapıtı. Aman Tanrım, diye düşündü, ama söyleyemedi. Sırtının derisi yıllarca önce öldüğü için, Sethe hiçbirini hissetmedi, ama erkek her kabartıya, her yaprağa dudağıyla dokunmadan huzur bulamadı. Kadının tek bildiği, göğüslerinin sorumluluğunun, sonunda, bir başkasının ellerinde olduğuydu.

Küçücük bir mola, kısacık bir an, diye düşündü kadın; olaylarla dolu yaşamı durdurmak, koşuşturmayı odanın köşelerine itmek ve burada, omuzlardan bele kadar çıplak, göğüslerin

ağırlığından kurtulmuş bir halde, çalınan sütün kokusunu yeniden alarak, ekmek yapmanın zevkini tadarak, birkaç dakika durmanın yolu yok mu? Belki bu kez, ekmek pişirmenin tam ortasında –fırından uzaklaşmaksızın– ölümü durdurabilir, sırtının hissetmesi gereken acıyı hissedebilirdi. Tatlı Yuva erkeklerinin sonuncusu, yere çöktüğü an onu tutmaya hazır olan bu adam burada olduğu için, Sethe bir şeylere güvenebilir, bir şeyleri anımsayabilir miydi?

Fırın kendi ısısına alışırken, titremedi. Denver öteki odada hiç hareket etmiyordu. Kırmızı ışığın zonklaması durmuştu. Paul D 1856'dan (ve hücredeki seksen üç günden) bu yana titrememişti. Zincirlenmiş, kilitlenmişken, elleri öyle kötü titremişti ki, sigara içememiş, hatta doğru dürüst kaşınamamıştı bile. İşte şimdi yine titriyordu, ama bu kez bacakları. Bacaklarının kaygıdan değil, yerdeki tahtalar çekildiği, itildiği için titrediğini kavramak biraz zamanını aldı. Ev bir gemi gibi yalpalıyordu. Sethe yavaşça yere kaydı, yeniden elbisesine girmek için kıvrandı. O böyle dizlerinin, ellerinin üzerinde, evini olduğu yerde tutmaya çalışır gibi dururken, Denver sandık odasından koşarak çıktı; gözlerinde dehşet, dudaklarında belli belirsiz bir gülümseme vardı.

"Kahretsin! Sus artık!" diye bağırıyordu Paul D; sendeliyor, çapayı aranıyordu. "Bu evi rahat bırak! Defol git!" Bir masa hızla ona doğru seğirtti, Paul D onu ayağından yakaladı. Bir süre uğraştıktan sonra, masanın iki ayağına yapışmayı başardı, masayı kaldırdı, var gücüyle savurup her şeyi parçaladı; çığlıklar atan eve çığlıklarla karşılık verdi: "Dövüşmek mi istiyorsun? Gel o zaman! Haydi! Tanrı cezanı versin! Bu kadının başında yeterince dert yok mu? Bir sen eksiksin!"

Sallantılar hafifledi, ara ara yinelenen bir silkinmeye dönüştü ama Paul D masayı bir kırbaç gibi savurmayı sürdürdü; ta ki her şey tam anlamıyla kıpırtısız kalıncaya kadar. Ter

içinde, soluk soluğa, sırtını duvara, büfeden kalan boşluğa yasladı. Sethe hâlâ yerde, fırının yanındaydı; fırtınadan kurtarabildiği ayakkabılarını göğsüne bastırmıştı. Üçü; Sethe, Denver ve Paul D, tek bir yorgun insan gibi aynı soluğu alıp veriyordu. Öteki soluklar da bitkindi.

Gitmişti. Denver sessizliği yarıp fırına doğru ilerledi. Ateşin üzerine kül döktü, fırındaki ekmek tepsisini çıkardı. Kavanoz dolabı arkasındaydı; içindekiler en alt rafın önüne yığılmıştı. Marmelat kavanozlarından birini aldı, bir tabak arandı, kapının yanında kırık bir tabak buldu. Hepsini dışarıya, sundurmaya taşıdı, basamaklara oturdu.

İkisi yukarı çıkmıştı. Beyaz basamakları hafif adımlarla, kolayca tırmanmış, onu aşağıda bırakmışlardı. Kavanozun ağzındaki teli çıkardı, kapağını açtı. Altında bir peçete vardı, onun altında da ince bir balmumu tabakası. Hepsini çıkardı, marmeladı yarım tabağın yarısına döktü. Bir ekmek aldı, üzerindeki kararmış kısmı kopardı; içerideki yumuşak, beyaz hamurdan duman çıktı.

Erkek kardeşlerini özlüyordu. Buglar ile Howard şimdi yirmi iki ve yirmi üç yaşındaydılar. O dingin sürede ona kibar davranmış, üstteki yatağı bütünüyle ona vermiş olmalarına karşın, Denver daha öncesini de anımsıyordu: Beyaz basamaklara kümelenişleri (kendisi Howard'ın ya da Buglar'ın dizlerinin arasında) ve ruhu öldürmenin en kesin yöntemleriyle dolu "geber cadı!'" öyküleri uyduruşları. Ona sandık odasında bir sürü şey anlatan Baby Suggs. Büyükanne gündüzleri ağaç kabuğu, geceleri yaprak gibi kokardı; Denver ağabeyleri çekip gittiğinden beri eski odasında uyuyamıyordu..

Şimdi annesi üst katta, Denver'ı sahip olduğu tek dosttan uzaklaştıran adamla birlikteydi. Ekmeğin ucunu marmelada batırdı. Sonra da yavaşça, sindire sindire, kederle yedi.

Sethe ile Paul D çok acele etmeden, ama zaman da yitirmeden beyaz basamakları tırmandılar. Hem evi hem de kadını bulmanın tartışılmaz hoşnutluğu, bu kadına cinselliğini sunacak olmasının kesinliğiyle birleşince, Paul D son yirmi beş yılı belleğinden sildi. Önünde basamakları çıkan kız, Baby Suggs'ın yerini alan kızdı; seçimini yapmasını beklerken, geceleri düşledikleri, gün doğumunda da uğruna, inekleri düzdükleri, yeni kız. Sırtındaki dövme demiri salt öpmesi bile evi sarsmış, Paul D'yi ortalığı dağıtmaya zorlamıştı. Şimdi daha çoğunu yapacaktı.

Sethe onu merdivenin tepesine, ışığın doğruca gökyüzünden geldiği yere götürdü – evin ikinci katındaki pencereler duvara değil, eğimli tavana açılmıştı. İki oda vardı; kadın onu bunlardan birine soktu. Hazırlıklı olmadığı için kusura bakmayacağını umuyordu; cinsel isteği çok iyi anımsamasına karşın, nasıl dışa vurulduğunu unutmuştu: Kenetlenme ve çaresizliğin ellere musallat oluşunu; değdikleri her şeyi yatılacak yer olarak görmeye başlayan gözlerdeki körleşmeyi; bunun dışındaki her şeyin –kapı kulpları, kayışlar, kancalar, köşelere çömelmiş hüzün, zamanın geçişi– yalnızca birer sataşma olduğunu.

Daha giysilerini bile çıkarmalarına kalmadan, bitti. Yarı giyinik, soluk soluğa, birbirlerine ve tepelerindeki gökyüzüne içerleyerek, yan yana yattılar. Bu kadına ilişkin düşü çok uzun zaman önce başlamış, çok uzun sürmüştü. Kadının özlemini çektiği şeyse, salt kendisine özgü bir düşe sahip olmaktı. Şimdiyse konuşamayacak kadar pişman ve utangaçtılar.

Sethe sırtüstü yatıyordu; başını öteki yana çevirmişti. Paul D gözünün ucuyla, yayılmış göğüsleri gördü ve bundan hoşlanmadı; alt katta, bedenin en değerli parçalarıymış gibi, özenle tuttuğu bu donuk yuvarlaklıklar olmadan da pekala yaşayabilirdi. Mutfakta, madenli toprağı eşeleyen bir altın arayıcısı gibi keşfettiği, dövme demirden yapılma labirent ise, aslında

tiksindirici bir yıldız kümesiydi. Kadının dediği gibi, bir ağaç değil. Belki ağaç biçimindeydi, ama tanıdığı hiçbir ağaca benzemiyordu; ağaçlar insanı çekerdi, güvenebileceğin, yaklaşacağın, hatta istersen konuşabileceğin şeylerdi – tıpkı kendisinin eskiden, Tatlı Yuva'nın tarlalarında, öğle yemeğini yerken sıkça yaptığı gibi. Mümkünse, hep aynı yere oturmaya dikkat ederdi; orayı seçmekte çok zorlanmıştı, çünkü Tatlı Yuva çevredeki hiçbir çiftliğin boy ölçüşemeyeceği güzellikte ağaçlarla doluydu. Seçtiği ağaca Kardeş der, fırsat buldukça onun altına otururdu; bazen tek başına, bazen de Halle ya da öteki Paul'ler, ama en sık Sixo ile – Sixo o sıralarda yumuşakbaşlıydı ve İngilizce konuşmaktan henüz vazgeçmemişti. Sixo: çivit mavisi teni, alev kırmızısı diliyle, gece-patatesi pişirme deneyleri yapar, dumanı tüten, kızgın taşları deliğe yerleştirmenin, patatesleri taşların üzerine dizmenin, üzerini de ince dallarla örtmenin en doğru zamanını saptamaya çalışırdı; zamanlamayı öyle ustaca yapmalıydı ki, yemek vakti gelip de hayvanları bağladıkları, tarladan ayrılıp Kardeş'in altında toplandıkları zaman, patatesler kusursuzluğun doruğunda olsun. Gece yarısı kalkar, üşenmeden ta oraya gider, toprağın içindeki ocağı yıldızların ışığında hazırlardı; bazen de taşları daha az kızdırır, ertesi gün yiyecekleri patatesleri hemen o anda, yemekleri biter bitmez ocağa yerleştirirdi. Zamanlamayı bir türlü tutturamadı, ama az pişmiş, aşırı pişmiş, yarı yanmış ya da çiğ patatesleri yine de yediler – gülerek, tükürerek ve öğütler vererek.

Zaman asla Sixo'nun düşündüğü gibi işlemiyordu, o da bu yüzden zamana bir türlü ayak uyduramıyordu. Bir keresinde, bir kadını görmek için elli kilometrelik bir yolculuğu en ince ayrıntısına kadar planladı. Bir cumartesi gecesi, dolunay tam istediği yerdeyken yola çıktı, ama kadının kulübesine pazar günü, kilise saatinden az önce varabildi; pa-

zartesi sabahı tarlada, işinin başında olabilmesi için, kadına "günaydın" deyip hemen yola koyulmak zorundaydı. Tam on yedi saat yürümüş, bir saat oturmuş, arkasını dönüp bir on yedi saat daha yürümüştü. Halle ile Paul'ler onun yokluğunu Bay Garner'a hissettirmemek için ellerinden geleni yaptılar. O gün, istediği kadar tatlı ve beyaz olsun, hiç patates yemediler. Sixo Kardeş'in altına serildi, alev kırmızısı dilini onlardan gizledi, çivit mavisi yüzünü kapadı ve akşam yemeğinin sonuna kadar ölü gibi uyudu. İşte, *o* bir erkekti, *o* da bir ağaç. Yatakta yatan kendisiyle, yanında yatan "ağaç" onlarla kıyaslanabilir miydi hiç?

Paul D gözlerini, ayaklarının üstündeki pencereye dikti, ellerini ensesinde kavuşturdu. Dirseği Sethe'in omzuna sürtündü. Tenine değen kumaş, kadını şaşırttı. Erkeğin gömleğini çıkarmadığını unutmuştu. Köpek, diye düşündü; sonra çıkarmasına kendisinin izin vermediğini anımsadı. Kendisine de iç etekliğini çıkaracak zamanı tanımamıştı; daha onu sundurmada görmeden önce soyunmaya başladığı, ayakkabılarıyla çoraplarını elinde taşıdığı, bir daha da giymediği, onun çıplak ayaklarını gören erkeğin ona katıldığı, ekmek pişirmek için ayağa kalkınca erkeğin onu biraz daha soyduğu, çıplak kalmak için nasıl sabırsızlandıkları düşünülecek olursa, şu anda çırılçıplak olmaları gerekirdi. Ama belki de, Baby Suggs'ın sürekli yinelediği gibi, bir erkek yalnızca bir erkekti. Ağırlığınızın bir bölümünü onların ellerine bırakmanız için sizi yüreklendirir, siz tam bunun ne kadar hafifletici, keyifli bir şey olduğunu düşünmeye başlarken, yaralarınızı, dertlerinizi şöyle bir süzer, Paul D'nin yaptığını yaparlardı: Çocukları kaçırtmak, evin altını üstüne getirmek.

Sethe'in yataktan kalkması, aşağıya inmesi ve parçaları yeniden yapıştırması gerekiyordu. Erkek ona bu evi bırakıp gitmesini söylemişti – bir ev, fırlatıp atabileceğin ya da biri-

lerine verebileceğin bir bluz ya da bir dikiş sepetiymiş gibi. Üstelik ona: Bu evden başka hiçbir şeyi olmayan, toprak bir zeminden kurtulup buraya gelen birine; Tatlı Yuva'da çalışabilmek için Bayan Garner'ın mutfağına her gün bir demet tekesakalı götürmek zorunda olan, böylece mutfakta kendinden bir parça bulunduğunu hisseden, çünkü yaptığı işi sevmek, onu çirkinliklerinden arındırmak isteyen, kendini yuvasında hissedebilmenin tek yolunu, yetişmekte olan, güzel bir şeyi koparıp yanında götürmekte bulan birine. Tekesakalını götürmeyi unuttuğu gün her şey ters gider, ya tereyağı getirilmez, ya da varildeki tuzlu su Sethe'in kollarını fiske fiske kabartırdı.

En azından, ona öyle gelirdi. Masanın üzerindeki birkaç sarı çiçek, kapı açık kalsın, içeriye esinti girsin diye kapının önüne konan ütüye sokulmuş, bir tutam mersin onu yatıştırırdı; Bayan Garner ile birlikte, tüyleri yolmak ya da mürekkep yapmak için mutfak masasında otururken, kendini iyi hissederdi. İyi. Dışarıdaki erkeklerden korkmayan. Hemen yanındaki bölmede uyuyan, ama geceleri asla yanına gelmeyen, beş erkek. Onu yırtık pırtık şapkalarına dokunarak selamlayan, ona gözlerini dikip yiyecekmiş gibi bakan. Tarlada onlara yiyecek (temiz bir beze sarılı domuz pastırmasıyla ekmek) götürdüğü zaman, yiyeceği asla onun elinden almazlardı. Geri çekilir, Sethe'in bohçayı yere ya da bir ağacın altına koymasını, çekip gitmesini beklerlerdi. Ya ona değmek istemiyorlardı, ya da yemek yiyişlerini göstermek. Sethe iki-üç kez oyalanmış, hanımelinin arkasına gizlenip onları seyretmişti. Yalnızken öyle farklıydılar ki; gülüşleri, itişip kakışmaları, işemeleri, şarkı söyleyişleri. Sixo'nun dışında. O yalnızca bir kez gülmüştü – her şeyin bittiği gün. En tatlıları, Halle'di elbette. Baby Suggs'ın sekizinci ve sonuncu çocuğu: annesini oradan kurtarabilmek için kendini bütün eyalete kiralayan delikanlı. Ama onun bile sonuçta yalnızca bir erkek olduğu anlaşılmıştı.

"Bir erkek yalnızca bir erkektir," derdi Baby Suggs. "Ama bir oğul? Bak, işte o *apayrı* bir konu."

Pek çok bakımdan anlamlı bir sözdü, çünkü Baby'nin (ve Sethe'in) yaşamında, dama taşları gibi hareket etmeyen ne bir kadın olmuştu, ne de bir erkek. Baby Suggs'ın, bırakın sevdiği, tanıdığı bütün insanlar –kaçıp gidenlerin ve asılanların dışındakiler– ya kiralandılar, borç verildiler, satın alındılar, geri getirildiler, bekletildiler, ipotek edildiler, kazanıldılar, çalındılar ya da el konuldular. Örneğin, Baby'nin sekiz çocuğunun tam altı babası vardı. Onun "yaşamın iğrençliği" dediği şey, taşların arasında onun çocuklarının da bulunduğunu bilmelerine karşın, kimsenin dama oynamaktan vazgeçmediğini görünce, yaşadığı sarsıntıydı. Elinde en uzun süreyle tutmayı başardığı çocuk, Halle oldu. Yirmi yıl. Bir ömür. Bu, hiç kuşku yok ki, ona verilmiş bir armağandı: İki kızının, daha diş bile çıkaramadan satıldığını, veda bile edemeden götürüldüğünü *öğrenmenin* acısına karşılık. Üçüncü çocuğunu (bir oğlan) yanında tutabilmek için, işçi başıyla dört ay çiftleşmesi de yetmedi – oğlunu ertesi yıl, baharda keresteyle takas ettiklerinde, bunu yapmayacağına söz veren ama yapan adamdan gebe olduğunu anladı. O çocuğu hiç sevemedi; ondan sonrakileri de. "Tanrı canının istediğini alır," dedi. Ve Tanrı aldı, aldı, aldı, sonunda da ona Halle'i, özgürlüğün artık hiçbir anlam taşımadığı bir anda annesine özgürlük veren Halle'i armağan etti.

Sethe bu "apayrı konuyla", bütün çocuklarına babalık eden erkekle tam altı yıl boyunca evli kalmak gibi, akıl almaz bir şansı tattı. Bu lütfu hak ettiğine ve bunun sonsuza kadar süreceğine inanacak kadar genç, pervasızdı – sanki Tatlı Yuva gerçekten tatlı bir yuvaymış gibi. Beyaz bir kadının mutfağındaki kapının önünde duran bir ütünün kulpuna sıkıştırılan bir tutam mersin, orayı *onun* mutfağı yapabilirmiş

gibi. Ağızdaki nane filizi, salt kokusunu değil, soluğun kendisini de değiştirebilirmiş gibi. Dünyaya ondan daha büyük bir budala gelmemişti.

Sethe tam yüzüstü dönmek üzereyken, fikrini değiştirdi. Paul D'nin dikkatini bir kez daha çekmek istemiyordu; ayaklarını üst üste atmakla yetindi.

Ama Paul D hem kıpırtıyı sezdi, hem de kadının soluklarındaki değişimi. Bir kez daha, biraz daha yavaş denemesi gerektiğini hissediyordu; ama iştahı kaçmıştı. Aslında, güzel bir duyguydu – onu istememek. Yirmi beş yıl ve püf! Tam da Sixo'ya yaraşır bir şeydi; Patsy ile, şu Elli Kilometrelik Kadın'la buluşmak için yaptığı plan gibi. Planı uygulamak, üç ayına ve elli kilometrelik iki yolculuğa mal oldu. Sonra kadını, yolun üçte birini ona doğru, Sixo'nun bildiği bir yere kadar yürümeye razı etti. Burası, Kızılderililer'in, toprağın kendilerine ait olduğunu sandıkları günlerde kullandıkları, ıssız bir kaya oluşumuydu. Sixo onu gece kaçamaklarının birinde keşfetmiş, içine girmek için ondan izin almıştı. İçeride, onun ne olduğunu hissettikten sonra, Kızılderili Varlık'a kadını buraya getirip getiremeyeceğini sordu. O da "olur" dedi; Sixo kadına oraya nasıl gideceğini, yola tam olarak ne zaman çıkması gerektiğini, Varlık'ın kucak açan ile uyaran ıslığını nasıl ayıracağını uzun uzun anlattı. İkisinin de kişisel bir iş için herhangi bir yere gitmelerine izin verilmediği ve çoktan on dördüne basan Elli Kilometrelik Kadın bir başkasının kollarına ayrılmış olduğu için, tehlike gerçekten büyüktü. Sixo oraya varınca, kadını göremedi. Islık çaldı, yanıt alamadı. Kızılderili'nin ıssız yuvasına girdi. Kadın orada değildi. Buluşma noktasına döndü. Kadın orada da yoktu. Epeyce bekledi. Kadın görünmedi. Sixo onun adına korktu, yola çıkıp kadının geleceği yöne doğru yürüdü. Beş-altı kilometre sonra durdu. Böyle yürüyüp durmak yararsızdı; bunun üzerine, rüzgarda dikilip yardım istedi. Bir işa-

ret almak için kulak kabartınca, bir inilti duydu. Sese doğru döndü, bekledi, bir kez daha duydu. Tedbiri bir yana bıraktı, kadının adını haykırdı. Kadın, Sixo'ya yaşam gibi –ölüm değil– gelen bir sesle karşılık verdi. "Kıpırdama!" diye bağırdı Sixo. "Derin soluklar al ki, seni bulabileyim!" Buldu da. Kadın buluşma yerine vardığını sanmış, erkeğin sözünü tutmadığını düşünüp ağlamaya başlamıştı. Kızılderili'nin yuvasındaki kavuşma için artık çok geçti; oldukları yere çöktüler. Daha sonra, kadının baldırında yılan ısırığına benzeyen, küçük bir delik açtı: Kadının, tütün yapraklarındaki kurtları silkeleme işine neden geciktiğini açıklayacak bir gerekçe. Yolu kısaltmak için ırmağı nasıl izleyeceğini ayrıntılı bir biçimde tarif etti, sonra da onu uğurladı. Sixo yola çıktığında hava çok aydınlıktı, giysileriyse elindeydi. Ansızın bir dönemeçte, bir at arabasıyla karşılaştı. Gözleri iri iri açılan sürücü kırbacını kaldırdı, yanında oturan kadın da elleriyle yüzünü kapadı. Ama Sixo, kırbacın çivit mavisi sırtına inmesine fırsat vermeden, ormana karışıverdi.

Öyküyü Paul F, Halle, Paul A ve Paul D'ye öyle tuhaf bir dille aktardı ki, gülmekten kırıldılar. Sixo o gece ağaçların arasına girdi. Dans etmek için, dedi; damarlarımı açmak için, diye ekledi. Dediğini tek başına, gizlice yaptı. Bunu yaparken onu kimse görmedi, ama gözlerinin önüne getirebildiler; canlandırdıkları resim onları kahkahalarla güldürdü – günışığında, tehlike yokken elbette.

Bu, Sixo'nun hiçbir geleceği olmadığına inanıp İngilizce konuşmayı kesmesinden önceydi. Elli Kilometrelik Kadın sayesinde, Sethe'in özlemiyle felç olmayan tek erkek oydu. Hiçbir şey, Paul D'nin yirmi beş yıldır sıkça kurduğu, Sethe'li sevişme düşlerinden daha iyi olamazdı. Yüzünü yana, kadına doğru çevirirken, kendi budalalığına gülümsedi. Sethe'in gözleri kapalı, saçları karman çormandı. O cilalı gözler olma-

yınca, yüzü o kadar da çekici değildi. Erkeği hem uyaran, hem de allak bullak eden şey, o gözlerdi demek ki. Onlar olmayınca, bu yüzün idaresi kolaydı – erkeğin üstesinden gelebileceği bir yüz. Gözlerini böyle kapalı tuttuğu sürece, belki... Yo, hayır; ağzı ne yapmalı? Harika. Halle elindekinin değerini hiç bilememişti.

Sethe, gözleri kapalı olsa da, erkeğin ısrarlı bakışını hissediyor, zihin gözünde canlandırdığı fotoğrafta, ne kadar berbat göründüğünü görebiliyordu. Öte yandan, bu bakıştan alaycılık fışkırmadığının farkındaydı. Yumuşak. Bu bekleyen bakış, yumuşaktı. Erkek onu yargılamıyordu – daha doğrusu, yargılıyor ama kıyaslamıyordu. Halle'den sonra hiçbir erkek ona böyle bakmamıştı: Aşkla ya da tutkuyla değil, ilgiyle – bir mısır koçanındaki tanelerin kalitesini inceler gibi. Halle bir kocadan çok bir ağabey gibiydi. İlgisi, bir erkeğin sevişme isteminden çok, bir aile babasının bağlılığını çağrıştırırdı. Yıllarca birbirlerini günışığında bir tek pazar günleri görebildiler. Bunun dışında, hep karanlıkta konuştular, birbirlerine karanlıkta dokundular, açlıklarını karanlıkta giderdiler. Gün doğumundan hemen önceki alacakaranlıkta, günbatımından sonraki akşam alacasında. Birbirlerine dikkatle bakmak, salt pazar sabahlarına özgü bir keyifti; Halle güneş ışığında gördüğü şeyi haftanın geri kalanındaki karanlık için depolamak istercesine incelerdi kadını. Ve bunun için zamanı öyle azdı ki. Tatlı Yuva'daki yorucu çalışmaya, bir de annesi için borçlandığı pazar öğleden sonraları eklenmişti. Sethe onun evlenme önerisini sevinçle kabul etmiş, ama bir sonraki adımı bilemediğini görünce, şaşırıp kalmıştı. Bir tören yapılmalıydı, öyle değil mi? Bir rahip, biraz dans, bir eğlence, herhangi bir şey. Orada kadın olarak yalnızca, Bayan Garner'la ikisi vardı; ona sormayı kararlaştırdı.

"Halle benimle evlenmek istiyor, Bayan Garner."

"Haberim var." Gülümsedi. "Bu konuyu Bay Garner'a açmış. Yoksa gebe misin?"

"Hayır, bayan."

"Eh, olacaksın. Bunu biliyorsun, değil mi?"

"Evet, bayan."

"Halle iyi bir erkek, Sethe. Sana iyi bakacaktır."

"Evet ama biz evlenmek istiyoruz."

"Biliyorum. Az önce söyledin. Ben de peki dedim."

"Düğün olmayacak mı?"

Bayan Garner elindeki kaşığı bıraktı. Biraz güldü, Sethe'in başına dokundu, "Sen gerçekten tatlı bir çocuksun," dedi. Hepsi bu kadar.

Sethe kendine gizlice bir elbise dikti; Halle de damatlığını kızın kulübesinin duvarındaki çiviye astı. Orada, kulübenin toprak zeminindeki şiltenin üzerinde, üçüncü kez birleştiler; ilk ikisi, Bay Garner'ın hem insanların hem de hayvanların kullandığı bir ürün olduğu için özenle koruduğu, küçük mısır tarlasında olmuştu. Halle de Sethe de orada gizlendiklerini sanıyorlardı. Uzun sapların altındayken, başlarının üstünde dalgalanan, ta uzaktan görülen mısır koçanları da dahil olmak üzere, hiçbir şey göremezlerdi.

Sethe aptallıklarına gülümsedi. Kargalar bile bilir, gelip onlara bakardı. Ayaklarını kıpırdattı, yüksek sesle gülmemeyi başardı.

Sıçrayış, diye düşündü Paul D; bir buzağıdan bir kıza sıçramak o kadar da olağanüstü bir şey değildi. En azından, Halle'in düşlediği sıçrayış değildi. Kıza kulübesinde değil de, mısırların arasında, ötekilerin, kaybedenlerin yattığı yerin bir metre uzağında sahip olmak, sevecen bir davranıştı. Halle kız için gizlilik istemiş, sonuçta halka açık bir gösteri sunmuştu. Dingin, bulutsuz bir günde, bir mısır tarlasındaki dalgalanma kimin gözünden kaçardı ki? Paul D, Sixo ve öte-

ki Paul'ler Kardeş'in altına oturur, bir sukabağından başlarına su döker, kuyu suyunun ıslattığı gözleriyle, aşağıdaki tarlada dalgalanan mısır püsküllerini seyrederlerdi. Orada bir köpek gibi gerilmiş oturmak, mısır saplarının güneşteki dansını izlemek zor, zor, zordu. Başlarından akan su, durumu daha da güçleştirirdi.

Paul D gülümsedi, öteki tarafa döndü. Bu devinimden yararlanan Sethe de konumunu değiştirdi. Paul D'nin sırtına bakınca, bazı mısır saplarının kırıldığını, Halle'in sırtının altında ezildiğini, parmaklarıyla kavradığı şeylerin arasına mısır başağının dış yapraklarıyla ipeksi mısır püsküllerinin de karıştığını anımsadı.

İpek alabildiğine özgürdü. Özsu ise derinlere hapsedilmişti.

İzleyen erkeklerin kıskanç hayranlıkları, o gece çektikleri taze mısır ziyafetine karıştı. Bay Garner'ın kırık saplar, kopartılan koçanlar yüzünden tarla farelerini suçlayacağına hiç kuşku yoktu. Paul F mısırını kızarmış istiyordu, Paul A ise haşlanmış. Paul D sonunda, yenemeyecek kadar taze koçanları nasıl pişirdiklerini anımsayamıyordu. Tek anımsayabildiği, koçanın ucunu ortaya çıkarmak için püskülleri nasıl ayırdığı, tırnağını tek bir taneyi bile ziyan etmemek için nasıl tam yaprağın altına soktuğuydu.

Sethe, sıkı kılıfın soyulurken çıkardığı yırtılma sesini her duyuşunda, mısırın acı çektiğine inanırdı.

Dış yapraklardan ilki çıkar çıkmaz, ötekiler boyun eğer, kolayca soyunup o utangaç tane dizilerini gözler önüne sererdi. İpek nasıl da özgürdü. Tutuklu lezzet, özgür kalmak için nasıl da acele ederdi.

Büyük bir hevesle bekleyen dişlere, ıslak parmaklara karşın, o basit zevkin insanda yarattığı sarsıntıyı önceden kestirmek olanaksızdı.

İpek nasıl da özgürdü. Yumuşacık, gevşek ve özgür.

Denver'ın sırları tatlıydı. Kolonyayı keşfedinceye kadar, bu sırlara yabani yavşanotu eşlik etti. İlk kolonya şişesi bir armağandı, sonrakini annesinden çaldı, şimşirlerin arasına sakladı – ta ki kolonya donup şişeyi çatlatıncaya kadar. Kışın bir akşam yemeğinde hışımla geldiği ve tam sekiz ay kaldığı yıldı. Bayan Bodwin'in –şu beyaz kadının– annesiyle Denver için bir şişe Noel kolonyası, oğlanlar için portakal, Baby Suggs için de iyi cins, yün bir şal getirdiği, Savaş yıllarından biriydi. Kadın ölülerle dolu bir savaştan söz ederken, mutlu görünüyordu; yüzü ışıl ışıldı, sesi bir erkeğin sesi kadar derin olmasına karşın, bedeni bir oda dolusu çiçek gibi kokuyordu: Denver'ın şimşirlerin arasında, tek başına tadabileceği bir coşku. 124 o zamanlar, bir ormanda son bulan, dar bir tarlaydı. Ağaçların ötesinde bir ırmak vardı. Ormanda, tarlayla ırmağın arasında, sık meşelerin gizlediği, bir halka biçiminde dikilmiş, beş şimşir çalısı vardı; topraktan bir metre kadar yükselince, birbirlerine doğru uzanmaya başlamış, iki-üç metre yüksekliğinde, yuvarlak, boş bir oda oluşturmuşlardı; duvarlar bir metre kalınlığında, mırıltılı yapraklardı.

Denver biraz çömelince, sürünerek bu odaya girebiliyor, sonra bu zümrüt ışıkta ayağa kalkabiliyordu.

Küçük bir kızın evcilik oyunu olarak başlamış, ama istekleri de, oynadığı oyun da zamanla değişmişti. Sessiz, özel ve tam anlamıyla gizliydi – tavşanları heyecanlandıran, akıllarını karıştıran kolonyanın saçtığı iğrenç kokunun dışında. Önce (sessizliğin daha yumuşak olduğu) bir oyun odasıydı, sonra da (ağabeylerden kaçıp saklanmak için) bir sığınak;

kısa bir sürede Denver için vazgeçilmez oldu. Burada, yaralı dünyanın açtığı yaralardan uzak çardakta, Denver'ın hayal gücü hem açlığını, hem de gıdasını üretti; buna fena halde gereksinimi vardı, çünkü yalnızlık onu yiyip bitiriyordu. *Yiyip bitiriyordu*. Canlı, yeşil duvarlarca gizlendiği, korunduğu sürece, kendini olgun ve duru hissediyordu; kurtulmak, bir dileğin gerçekleşmesi kadar kolaydı.

Bir keresinde, Paul D'nin eve, annesinin yanına taşınmasından çok önce, bir sonbaharda, şimşirlerin arasındayken rüzgarla kendi teninin kokusu birleşmiş, onu ansızın üşütmüştü. Giyinmiş, emekleyerek oradan ayrılmış, doğrulunca da kendini bir kar fırtınasının ortasında bulmuştu: Denver'ın doğumunu anlatırken annesinin betimlediği resme çok benzeyen, ince, kamçılayan bir tipi. Denver bir sandalda, adını aldığı beyaz bir kızın yardımıyla doğmuştu.

Denver daha ilk günden bir bina değil de bir insan olarak gördüğü eve doğru titreyerek ilerlemişti: Ağlayan, iç geçiren, titreyen ve sara nöbetleri geçiren bir insan. Ona, aylak ama sinirli bir akrabaya, yardıma muhtaç ama gururlu birine yaklaşan bir çocuğun o dikkatli adımlarıyla, bakışlarıyla yaklaşırdı. Kapkaranlık bir zırh, birinin dışında, bütün pencereleri kaplardı. O tek donuk kızartı, Baby Suggs'ın odasından gelirdi. Denver camdan içeriye bakınca, annesinin diz çökmüş dua ettiğini gördü, buna hiç şaşırmadı. Şaşırtıcı olan, (yaşamını, canlıların olduğu kadar ölülerin etkinliğiyle de dolu bir evde geçiren bir kız için bile) annesinin yanına diz çökmüş, kolunu annesinin beline dolamış olan, beyaz elbiseydi. Denver'a doğumuyla ilgili ayrıntıları anımsatan da, annesine sevgiyle sarılan bu giysi kolu oldu – bir o, bir de az önce, Denver'ı sıradan bir çiçeğin meyvesiymiş gibi ıslatan, kırbaçlayan tipi. Elbise ile annesi böyle sarmaş dolaş dururken, iki eski dosta benziyorlardı – biri (elbise) ötekine yardım

ediyordu. Tıpkı adı gibi, bu dostluk da Denver'ın doğumundaki büyünün, daha doğrusu mucizenin kanıtıydı.

Pencereden uzaklaştı, kendisine anlatılan ve tam karşısında, patikada duran öyküye kolayca giriverdi. Evin tek bir kapısı vardı, arkadaysanız eve girebilmek için bütün patikayı dolanmanız, ambarı, soğuk odayı, ayakyolunu, barakayı geçip 124'ün önündeki sundurmaya çıkmanız gerekiyordu. Denver öykünün en sevdiği bölümüne girmek istiyorsa, en arkadan başlamak zorundaydı: Sık ormandaki kuşları, ayağının altında ezilen yaprakların hışırtısını duymak; annesinin hiç ev bulunmadığı anlaşılan tepeye güçlükle tırmanışını seyretmek. Sethe'in yürümek sandığı şeyin, aslında yerinde saymak olduğunu; ayaklarının, altındaki oyuklar ortadan kaybolacak, bileklerini hissetmeyecek ölçüde şiştiğini; sol bacağının, kenarında beş tırnak bulunan dev bir et parçasında son bulduğunu... Bunların hepsini bilmek zorundaydı. Ama Sethe yine de duramaz, durmazdı, çünkü durduğu an, küçük antilop onu boynuzlamaya, dölyatağının tabanını sabırsız toynaklarıyla eşelemeye başlıyordu. Oysa yürürken, hayvancığın sessizce otladığını hissediyordu. Böylece, gebeliğinin altıncı ayındaki kadın yürüdü, yürüdü; yürüdüğünü düşünerek yerinden kıpırdamadı. Bir su kazanının yanına, yayığın başına, küvetin, ütü tahtasının yanına gitti; yerinden kıpırdamadı. Elbisesindeki yapışkan, ekşi süt, sivrisineklerden çekirgelere kadar, uçabilen her şeyi çekiyordu. Tepenin eteğine vardığında, onları kışkışlamaktan çoktan vazgeçmişti. Kafasında, uzaktan uzağa çalınan bir kilise çanı gibi başlayan çınlama, artık başına, kulaklarına sıkıca geçirilmiş, üzeri çanlarla dolu bir bereydi. Yere yıkılınca, bir çukura mı düştüğünü, yoksa diz mi çöktüğünü anlamak için çevresine bakındı. Meme uçlarının ve küçük antilopun dışında, her şey cansızdı. Şakağına, yanağına sürtünen yabani soğan yaprak-

larına bakılırsa, yatay konumdaydı. Sonunda. Denver'a da söylediği gibi, çocuklarının yaşamı için kaygılanan bir anne olmasına karşın, aklından geçen şu olmuştu: "Eh, en azından bir adım daha atmak zorunda değilim." Ölmek üzere olan birine yaraşır bir düşünceydi; küçük antilopun karşı çıkmasını beklemişti – Sethe onu neden bir antilop olarak düşündüğünü anlayamıyordu, çünkü hayatında tek bir antilop bile görmemişti. Tahminine göre, Tatlı Yuva'dan önce, çok gençken uydurduğu bir imge olmalıydı. Doğduğu yerden (Carolina? Louisiana?) yalnızca şarkıyı ve dansı anımsıyordu. Annesini (daha küçüklere bakan, sekiz yaşındaki kızın gösterdiği kadını) bile anımsamıyordu – kız parmağıyla, sulu bir tarladaki iki büklüm bedenlerden, ona dönük sırtlardan birini göstermişti. Sethe bu sırtın sıranın sonuna gelip doğrulmasını beklemişti, sabırla. Gördüğü şey, hasır bir şapkanın üzerine bir tür tepki gibi geçirilmiş, bez bir şapkaydı; "Bayan" diye seslenilen, kumrular gibi cıvıldaşan kadınların dünyasında, başlı başına bir meydan okumaydı.

"Seth – thuh."

"Bayan."

"Bebeği tut."

"Peki, bayan."

"Seth – thuh."

"Evet, bayan?"

"Buraya biraz odun getir."

"Peki, bayan."

Ama, ah, şarkı söyledikleri zaman. Ve, ah, dans ettikleri, bazen de antilopu dans ettirdikleri zaman. Hem bayanlar, hem de içlerinden birine sahip oldukları erkekler. Biçim değiştirir, başka bir şeye dönüşürlerdi. Nabız atışlarını kendi nabızlarının atışından bile daha iyi tanıdıkları, ayakları zincirsiz birine. Tıpkı şu karnındaki gibi.

"Bana kalırsa, bu bebeğin annesi Ohio Irmağı'nın kanlı tarafında, yabani soğanların üzerinde ölecek." İşte, Denver'a da söylediği gibi, aklından geçen buydu. Sözcüğü sözcüğüne. Aslında, o kadar da kötü bir düşünce değildi; özellikle, bir adım daha atma zorunluluğundan kurtulacağı düşünülürse. Öte yandan, o ölüp kurtulurken küçük antilopun bu cansız bedende yaşamayı sürdüreceğini (bir saat? bir gün? bir gün ve bir gece?) düşünmek onu öyle üzdü ki, sesli sesli inledi; iniltisi, on metre kadar ilerideki patikada yürüyen kişiyi durduruverdi. Sethe onun yürüdüğünü duymamıştı, ama ansızın duruverdiğini duydu, saçının kokusunu aldı. Bir sesin, "Kim var orada?" diye sorduğunu duyunca, beyaz bir delikanlı tarafından keşfedilmek üzere olduğunu anladı. Yosunlu dişleri, azgın bir iştahı olan, bir oğlan daha. Ohio Irmağı'nın yakınında, çamlı bir bayırda, aralarında onun taşıdığı gıdaya muhtaç küçük bir bebeğin de bulunduğu üç çocuğuna kavuşmaya çalışırken, kocası ortadan yok olmuş, sütü çalınmış, dövülmüş, sırtı hamur gibi yoğrulmuş bir kadın da olsa, çocuklarını yetim bırakmayacağını, ölüme kolayca teslim olmayacağını biliyordu. Hayır.

Denver'a da dediği gibi, o an, topraktan fışkıran *bir şeyin* gelip içine yerleştiğini hissetmişti – insanın kanını donduran ama kıpırdayan bir şey; sivri dişli bir ağız gibi. "Kemirmeye hazır, buz gibi bir ağızdım sanki," dedi. Birden, beyaz oğlanın gözlerini bir lokmada yutmak, yanaklarını dişlemek için sabırsızlanmaya başlamıştı.

"Karnım açtı," dedi Denver'a. "Ve açlığımı giderecek tek şey, onun gözleriydi. Yerimde duramıyordum."

Böylece, tek dirseğinin üzerinde doğruldu ve bir kez daha, "Kim var orada?" diye soran, beyaz sese doğru adım adım sürünmeye başladı.

"İçimden 'gel de gör' diyordum. 'Bakacağın son şey olayım.' Sonra ayakları gördüm ve tamam, dedim, ben de buradan başlarım; Tanrı ne yaptığını bilir, demek ki önce ayakları yiyeceğim. Şimdi gülüyorum ama inan bana, aynen böyle düşünmüştüm. Yalnızca hazırlıklı değildim, sabırsızdım da. Onu dört gözle bekliyordum. Bir yılan gibi. Baştan ayağa çene kesilmiştim ve açlıktan ölüyordum.

"Beyaz bir oğlan değildi. Bir kızdı. 'Şuraya bak. Bir zenci. Olacak şey mi?' diyen, görüp görebileceğin en zavallı, en kılıksız kız."

Burası, Denver'ın en sevdiği bölümdü:

"Kızın adı Amy idi; yeryüzünde bir dilim etle bir kadeh likör onun kadar gereksinen başka biri olamazdı. Şeker kamışına benzeyen kollar; dört ya da beş kafaya yetecek kadar saç. Yavaş hareket eden gözler. Hiçbir şeye hızla bakmıyordu. Öyle çok konuşuyordu ki, aynı zamanda nasıl soluk alabildiğini anlamak güçtü." Ama daha sonra, o şeker kamışı kolların iki demir parçası kadar güçlü olduğu anlaşılmıştı.

"Bugüne kadar gördüğüm en korkutucu şeysin. Burada ne yapıyorsun?" diye sordu kız.

Otların üzerine (tıpkı kendini hissettiği gibi) bir yılan gibi kıvrılmış olan Sethe ağzını açtı ve zehirli dişleri, çatallı dili değil, gerçeği fışkırttı.

"Kaçıyorum," dedi. Bir gündür ağzından çıkan ilk sözcüktü; sızlayan dili yüzünden sesi boğuktu.

"Bu ayaklarla mı? Hey Tanrım." Kız yere çömeldi, Sethe'in ayaklarını inceledi. "Yanında herhangi bir şey var mı? Yiyecek bir şey?"

"Hayır." Sethe doğrulup oturmayı denedi, başaramadı.

"Öyle açım ki, ölmek istiyorum." Kız gözlerini yavaşça çevirdi, çevrelerindeki yeşilliği araştırdı. "Buralarda böğürtlen bulabileceğimi düşündüm. Buraya gelmemin nedeni de, buy-

du. Zenci bir kadın bulmayı beklemiyordum. Her neyse, böğürtlen varsa bile kuşlar hepsini yemiş. Böğürtlen sever misin?"

"Bir bebeğim olacak, bayan."

Amy ona baktı. "Bu da iştahını kesti, öyle mi? Eh, benim hemen bir şeyler yemem gerek."

Parmaklarıyla saçlarını tarayarak, çevreyi bir kez daha, dikkatle kolaçan etti. Etrafta yenecek bir şey olmadığından emin olunca, ayağa kalktı; otların içinde, ağzında tek bir zehirli diş bile olmadan, tek başına bırakılma düşüncesi Sethe'in yüreğini kabartıverdi.

"Nereye gidiyordunuz, bayan?"

Kız döndü, birden parlayan gözleriyle Sethe'e baktı. "Boston'a. Kendime kadife alacağım. Orada Wilson adında bir dükkan var. Resimlerini gördüm; dünyanın en güzel kadifelerini satıyor. Oraya varacağıma kimse inanmıyor, ama başaracağım."

Sethe başını salladı, dirseğini kaldırdı. "Annen kadife aramaya gittiğini biliyor mu?"

Kız yüzüne düşen saçları geriye savurdu. "Annem yol parasını çıkarmak için buradaki insanların yanında çalışıyordu. Ama sonra beni doğurdu, hemen ardından da öldü; onlar da, onun borcuna karşılık benim çalışmam gerektiğini söylediler. Ben de çalıştım, ama şimdi kendime biraz kadife almak istiyorum."

Birbirlerine doğrudan bakmıyorlardı – daha doğrusu, göz göze gelmiyorlardı. Yine de, hiç zorlanmadan tatlı tatlı gevezelik etmeye, yerde yatanın dışında şundan bundan konuşmaya başladılar.

"Boston," dedi Sethe. "Uzak mıdır?"

"Oooo, evet. En az yüz elli kilometre. Belki daha çok."

"Daha yakın bir yerde de kadife vardır herhalde."

"Boston'daki gibi değil. En iyi kadife Boston'da. Üzerimde harika duracak. Hiç dokundun mu?"

"Hayır, bayan. Hiç kadifeye dokunmadım." Sethe sesten mi, Boston'dan mı, yoksa kadifeden mi bilmiyordu ama kız konuşurken, bebek uyuyordu. Ne bir tos, ne de bir tekme. Sonunda şansı dönmüştü galiba?

"Hiç gördün mü, peki?" diye sordu kız. "Hiç kadife görmediğine eminim."

"Gördüysem bile, bilmiyorum. Neye benzer... şu kadife?"

Amy gözlerini Sethe'in yüzüne sürükledi; böylesine önemli bir bilgiyi hiç tanımadığı bir yabancıya verip vermemeyi tartıyordu sanki. "Sana ne derler?" diye sordu.

Tatlı Yuva'dan ne kadar uzakta olursa olsun, karşısına çıkan ilk insana gerçek adını söylemenin anlamı yoktu. "Lu," dedi Sethe. "Bana Lu derler."

"Evet, Lu, kadife dünyanın yeni doğmuş haline benzer. Temiz, yeni ve pürüzsüz. Benim gördüğüm kadife kahverengiydi, ama Boston'da her rengi var elbette. Bordo. Aslında bildiğimiz koyu kırmızı, ama kadifeden söz ederken 'bordo' demen gerekir." Gözlerini gökyüzüne kaldırdı, sonra Boston'dan uzakta yeterince oyalanmış gibi yürümeye koyuldu. "Artık gitmeliyim."

Çalıların arasından geçerken, Sethe'e seslendi: "Ne yapmayı düşünüyorsun? Öylece yatıp doğurmayı mı?"

"Ayağa kalkamıyorum," dedi Sethe.

"Ne?" Durdu, daha iyi duymak için başını çevirdi.

"Kalkamıyorum, dedim."

Amy koluyla burnunu sildi, ağır ağır Sethe'in yattığı yere döndü. "Şu yanda ileride bir ev var," dedi.

"Ev mi?"

"Hımm. Önünden geçtim. İnsanların yaşadığı, bildik evlerden değil ama. Şu alçak damlı barakalardan."

"Uzak mı?"

"Ne fark eder ki? Geceyi burada geçirirsen, yılanlara yem olursun."

"Eh, elimden bir şey gelmez. Bırak yürümeyi, ayağa bile kalkamıyorum; Tanrı yardımcım olsun, bayan, emeklemem bile olanaksız."

Amy, "Yapabilirsin, Lu; elbette yapabilirsin. Haydi," dedi, beş kafaya yetecek saçını geriye savurdu, patikaya doğru ilerledi.

Böylece, Sethe emeklemeye, Amy de onun yanı sıra yürümeye başladı; Sethe'in dinlenmesi gerektiğinde Amy de duruyor, Boston'dan, kadifeden, nefis yemeklerden söz ediyordu. On altı yaşındaki bir oğlanın sesine benzeyen, durmadan konuşan bu ses antilopu yatıştırıyor, susturuyordu. Barakaya doğru yapılan bu zorlu yolculuk, bu çirkin sürünme boyunca, bir kez bile çifte atmadı.

Barakaya ulaştıklarında, saçını örten kumaşın dışında Sethe'in giysisinin tek sağlam yeri kalmamıştı. Kanlı dizlerinin altı bütünüyle hissizdi; göğüsleri bir çift iğne yastığıydı. İlerlemesini sağlayan ve ona belki de, her şeye karşın, altı aylık bir bebeğin son saatlerini geçirdiği, sürünen bir mezar olmadığını düşündüren tek şey, kadifeyle, Boston'la, leziz yiyeceklerle dolu sesti.

Barakanın içi yaprak doluydu; Amy yaprakları bir kenara yığdı, Sethe'in uzanacağı bir öbek oluşturdu. Sonra taş topladı, üzerlerini yine yaprakla örttü ve Sethe'in ayaklarını bu yükseltinin üzerine uzattı. "Tanıdığım bir kadının ayakları öyle şişmişti ki, kesmek zorunda kaldılar," dedi. Elinin kenarını Sethe'in bileklerine doğru bir testere gibi salladı: "Zızz, zızz, zızz."

"Eskiden biçimli bir vücudum vardı. Kollarım filan düzgündü. İnanması güç, değil mi? Bu, beni bodruma kapatmalarından önceydi. Bir keresinde, Beaver Irmağı'nda balık

tutmuştum. Beaver'daki yayın balıkları tavuk kadar lezizdir. Evet, tam orada balık tutarken, yanımdan bir zenci geçti; ceset akıntıya kapılmış, sürükleniyordu. Boğulan insanlardan hoşlanmam, ya sen? Ayakların bana onu anımsattı. Aynen onunkiler gibi şişmiş."

Sonra, mucizeyi gerçekleştirdi: Sethe'in ayaklarını kaldırdı, kucağına dayadı, Sethe tuzlu gözyaşları dökünceye kadar bu ayakları, bacakları ovdu

"Acıtıyor, biliyorum," dedi Amy. "Yaşama dönen her ölü şey, acı verir."

Her zaman geçerli olacak bir gerçek, diye düşündü Denver. Kolunu annesinin beline dolayan o beyaz elbise de acı çekiyordu belki. Bunun anlamıysa, bebek ruhun bazı tasarıları var, demekti. Sokak kapısını açınca, Sethe'in sandık odasından çıkmakta olduğunu gördü.

"Sana sarılmış, beyaz bir elbise gördüm," dedi Denver.

"Beyaz mı? Geceliğim olabilir. Tarif etsene."

"Yakası yüksekti. Sırtında bir sürü düğme vardı."

"Düğmeler. Bu durumda, geceliğim olamaz. Aslında hiçbir giysimde düğme yoktur."

"Büyükanne Baby'nin giysilerinde var mıydı?"

Sethe başını olumsuz anlamda salladı. "Düğmelerle başa çıkamazdı. Ayakkabılarındaki düğmelerle bile. Peki, başka?"

"Arkasında yastık gibi bir şey vardı. Tam oturma yerinde."

"Kalça kısmı kabarık mıydı yani? Büzgülü?"

"Evet. İşte, ona ne diyorlarsa."

"Kumaş arkaya, belin hemen altına toplanmış gibi miydi?"

"Hı hı."

"Zengin bir hanımın elbisesi gibi. İpek miydi?"

"Pamuklu bir kumaşa benziyordu."

"Muslin olmalı. Beyaz muslin. Elbisenin bana tutunduğunu söylemiştin. Nasıl?"

"Senin gibiydi. Tıpkı sana benziyordu. Sen dua ederken o da senin yanına diz çökmüştü. Kolunu senin beline dolamıştı."

"Eh, olabilir."

"Ne için dua ediyordun, anne?"

"Herhangi bir *şey* için değil. Artık dua etmiyorum. Yalnızca konuşuyorum."

"Ne diyordun, peki?"

"Anlayamazsın, bebeğim."

"Evet, anlarım."

"Zamandan söz ediyordum. Zamana inanmak benim için öyle zor ki. Bazı şeyler siliniyor. Yok oluyor. Bazı şeyler de kalıyor. Eskiden belleğimi suçlardım. Bilirsin. İnsan bazı şeyleri unutur. Bazılarını da asla unutmazsın. Ama nedeni bu değildi. Yerler, mekanlar hâlâ oradaydı. Bir ev yanarsa, yok olur, ama yeri –yani resmi– kalır; üstelik salt belleğinde değil, orada, dünyada. Anımsadığım şey, havada, kafamın hemen dışında yüzüp duran bir resimdir. Demek istediğim, onu düşünmediğim zaman bile, ölsem bile, yaptığım, bildiğim ya da gördüğüm şeylerin resmi hâlâ orada. Olayın geçtiği yerde."

"Onu başkaları da görebilir mi?" diye sordu Denver.

"Ah, evet. Evet, evet, evet. Bazen yolun aşağısına doğru yürürken bir ses duyarsın, ya da bir devinim görürsün. Duru bir biçimde. Apaçık. Ve bunun, kendi uydurduğun bir şey olduğunu düşünürsün. Kafandaki bir imge olduğunu. Ama değildir. Aslında, bir başkasına ait olan, bir başkasının anmakta olduğu bir anıya çarpmışsındır. Buraya gelmeden önce bulunduğum yer, orası, gerçekti. Asla silinmeyecek, yok olmayacak. Çiftlik, bütün ağaçları, otlarıyla birlikte ölse bile, resim hâlâ orada. Örneğin, sen: Orada hiç bulunmamış olmana karşın, kalkıp oraya gitsen, çiftliğin bulunduğu yerde dursan, onu yeniden görürsün; seni beklemektedir, sana görünecektir. Dolayısıyla Denver, oraya asla gitmemelisin. Asla. Çünkü

her şey bitmiş olsa da –bitmiş, kapanmış olsa da– o hep orada, seni bekliyor olacak. İşte bu yüzden, çocuklarımı oradan uzaklaştırmak zorundaydım. Ne pahasına olursa olsun."

Denver tırnaklarını inceledi. "Eğer hâlâ oradaysa, bekliyorsa... bu, hiçbir şey hiçbir zaman ölmez, anlamına mı gelir?"

Sethe gözlerini kızının yüzüne dikti. "Öyle. Hiçbir şey, hiçbir zaman ölmez."

"Bana bütün olup biteni hiç anlatmadın. Yalnızca seni kırbaçladıklarını, senin de bana gebeyken kaçtığını..."

"Öğretmenin dışında anlatılacak bir şey yok. Ufak tefek bir adamdı. Kısa boylu. Sürekli yakalık takardı; tarlada bile. Okul öğretmeni, demişti Bayan Garner. Görümcesinin kocasının eğitimli biri olması ve Bay Garner'ın ölümünden sonra Tatlı Yuva'ya gelmeyi kabul etmesi onu gururlandırıyordu. Aslında, Paul F'nin satılmış olmasına karşın, öteki erkekler bu işi becerebilirdi. Ama Halle'in dediği gibi, Bayan Garner çiftlikteki tek beyaz ve tek kadın olmak istemiyordu. Her neyse, öğretmen gelmeyi kabullenince çok sevindi. Adam yanında iki oğlan getirdi. Oğulları, ya da yeğenleri. Bilmiyorum. Ona *Onka* diyorlardı; hepsi de pek terbiyeliydi. Alçak sesle konuşur, mendillerinin içine tükürürlerdi. Pek çok bakımdan gerçek birer beyefendiydiler. Hani şu İsa Hazretleri'nin ilk adını bilen, ama kibarlıktan bunu O'nun yüzüne karşı asla kullanmayan tiplerden. Oldukça iyi bir çiftçi, demişti Halle. Bay Garner kadar güçlü değil, ama yeterince zeki. Yaptığım mürekkebi çok beğenirdi. Aslında tarifi Bayan Garner'ındı, ama adam benim karıştırma biçimimi yeğlerdi; bu onun için çok önemliydi, çünkü her akşam oturup yazardı. O sırada bilmiyorduk ama bizimle ilgili bir kitap yazıyormuş. Yalnızca bize soru sormaktan hoşlandığını sanıyorduk. Yanında hep bir not defteri taşır, söylediklerimizi yazardı. Bence Sixo'yu mahveden şey, o sorular oldu. Onu sonsuza kadar parçalayan..."

Durdu.

Denver annesinin sözü bitirdiğini anlamıştı – en azından şimdilik. Gözlerindeki o tek, kısa parlayış; üst dudağı kaplamak için yukarı doğru yavaşça kayan alt dudak; sönen bir mumun tıslamasını andıran bir burun çekiş: Sethe'in, kendisinden başkasının geçmesine izin vermeyeceği bir noktaya ulaştığının işaretleri.

"Şey, bana kalırsa bebeğin bazı tasarıları var," dedi Denver.

"Nasıl planlar?"

"Bilmiyorum, ama sana sarılan şu elbisenin bir anlamı olmalı."

"Olabilir," dedi Sethe. "Belki de elbisenin bazı planları vardır."

Ev eskiden nasıldı ya da nasıl görünüyordu bilinmez, ama Paul D her şeyi temelden değiştirdi. Bir masayla ve o gümbür gümbür sesiyle, 124'ü yöresel ününden kurtardı. Denver kendisini, zencilerden gelen kınamalardan, suçlamalardan kendine gurur payı çıkaracak biçimde eğitmiş, eve yönelik tacizlerin, daha çoğunu isteyen, iblisçe bir şeyin marifetleri olduğuna inandırmıştı. Bu insanların hiçbiri büyünün keyfini, görünenin ardındakini tahmin etmenin değil, *bilmenin* verdiği haklı zevki tadamamıştı ki. Ağabeyleri anlamış ama bu bilgiden korkmuşlardı; Büyükanne Baby biliyor ama buna üzülüyordu. Bir hayaletle birlikte yaşamanın sağladığı güvenin değerini hiçbiri bilememişti. Onu Sethe bile sevmiyordu. Onu yalnızca yaşamın bir parçası sayıyordu – havadaki ani bir değişim gibi.

Ama işte, gitmişti. Fındık kabuğu rengindeki adam kükreyişinin rüzgarıyla onu kovalamış, Denver'a, ormandaki iki metre yüksekliğindeki zümrüt dolap sayılmazsa, tatsız tuzsuz bir dünya bırakmıştı. Annesinin sırları vardı – Denver'la

paylaşmadığı, ancak yarısını anlattığı gizler. Eh, onlardan Denver'da da vardı. Üstelik onunkiler tatlıydı – Vadideki nilüfer kolonyası kadar tatlı.

Sethe, Paul D gelinceye kadar beyaz elbiseyi fazlaca düşünmedi; Denver'ın yorumunu da ancak o zaman anımsadı: planlar. Paul D ile geçirdiği ilk gecenin sabahında, sözcüğün ne anlama gelebileceğini düşünüp gülümsedi. Bu, on sekiz yıldır tatmadığı bir lükstü; onu da zaten yalnızca bir kez tatmıştı. Öncesinde ve sonrasında, acıdan sakınmak için değil, acıyı mümkün olduğunca çabuk atlatmak için elinden geleni yapmıştı. Tatlı Yuva'dan uzaklaşmak için yaptığı planlar öyle ters gitmişti ki, bir daha yaşamına ilişkin herhangi bir plan yapmayı göze alamadı.

Ama işte, Paul D'nin yanında uyandığı sabah, kızının birkaç yıl önce kullandığı sözcük aklına geliverdi; Denver'ın sözünü ettiği, şu yanına diz çökmüş elbiseyi anımsadı; bir de ocağın önünde, erkeğin kollarının arasında dururken, onu pençesine alan güvenme ve anımsama dürtüsünü düşündü. Doğru olur muydu bu? Kendini kasmaktan vazgeçmek, bir şeyler hissetmek, doğru olur muydu? Kendini koyuvermek, *bir şeye* güvenmek?

Erkeğin yanında, onun soluklarını dinlerken duru bir biçimde düşünemiyordu; bunun üzerine dikkatle, çok dikkatle yataktan indi.

Genellikle konuşup düşünmek için sığındığı sandık odasında diz çökünce, Baby Suggs'ın renkleri neden öyle deli gibi özlediğini kavrayıverdi. Yorgandaki iki turuncu dörtgenin, renklerin yokluğunu daha da belirginleştiren bu iki lekenin dışında hiç renk yoktu. Odanın duvarları kurşun rengiydi, zemin toprak rengi, ahşap komodin kendi renginde, perdeler de beyazdı; baskın unsursa, demir karyolanın üzerine serili,

mavi, siyah, kahverengi ve gri yün parçalarından yapılma, yama işi yorgandı – tutumluluğun ve alçakgönüllülüğün simgesi, bir koyu ve suskun renkler yelpazesi. Ve bu ölçülü, ağırbaşlı tarlada vahşice haykıran, iki turuncu dörtgen – doğadaki yaşam gibi.

Sethe ellerine, elbisesinin şişe yeşili yenlerine baktı, evde ne kadar az renk bulunduğunu düşündü; kendisinin bu eksikliği Baby Suggs gibi hissetmemesi çok tuhaftı. Özellikle, diye düşündü, bunu özellikle yapmış olmalıyım; çünkü anımsadığı son renk, kız bebeğin mezar taşındaki pembe damarlardı. O günden sonra, renklere karşı bir tavuk kadar kayıtsız kalmıştı. Her gün doğumunda lokantadaki aşçı, çorbalar, etler ve gerisiyle uğraşırken, kendisi meyveli tartlar, patatesli yemekler ve sebzelerle ilgilenmişti. Ve tek bir yeşil elmayı, ya da sarı bir pelteyi anımsayamıyordu. Her sabah şafağı görmüş, ama renklerini ne seçmiş, ne de algılamıştı. Bunda yanlış bir şey vardı. Bir gün bebeğin kırmızı kanını, ertesi gün mezar taşındaki pembe damarları görmüş, sonra da kendini renklere kapatmıştı sanki.

124 çok güçlü duygularla dolup taştığı için, Sethe herhangi bir şeyin yokluğunu fark edemiyordu belki de. Oğullarını görmek için her sabah gözleriyle tarlaları taradığı, her akşam da yola baktığı bir dönem vardı. Açık pencerenin önünde, sineklere aldırmadan durur, başı sol omzuna eğik, gözleriyle oğullarını arardı. Bulutun yola düşen gölgesi; yaşlı bir kadın; ipinden kurtulmuş, gezinen, böğürtlenleri yiyen bir keçi: Hepsi de ilk bakışta Howard'a benzerdi – hayır, Buglar'a. Bundan yavaş yavaş vazgeçmiş, sonunda oğlanların on üç yaş yüzleri bütünüyle silinip yerlerini, artık sırf düşlerinde gördüğü bebeklik yüzleri almıştı. Düşleri 124'ün dışında, canlarının istediği yerde gezindiği zaman, oğlanları bazen çok güzel ağaçların içinde görürdü; küçük bacakları yaprak-

ların arasından zar zor seçilirdi. Bazen, demiryolundaki raylarda gülerek koşar, onun duyması için yüksek kahkahalar atarlardı, ama dönüp arkalarına bakmazlardı. Sethe uyanınca ev üzerine yığılırdı: Tuzlu krakerlerin ufalanıp bir çizgi halinde sıralandığı kapı eşiği, kız bebeğinin tırmanmaya bayıldığı beyaz basamaklar, Baby Suggs'ın ayakkabıları onardığı köşe (onarılmayı bekleyen ayakkabılar hâlâ bir öbek halinde, soğuk odada duruyordu), ocakta Denver'ın parmaklarını yaktığı yer. Hepsinin üzerinde de, evin kendisi elbette. Başka bir şeye ya da bedene yer yoktu: ta ki Paul D çıkıp gelinceye ve ortalığı dağıtıp, değiştirip, başka bir yere taşıyıp kendine yer açıncaya, açtığı boşluğa yerleşinceye kadar.

İşte, Paul D'nin gelişinin ertesi günü, sabah, diz çöktüğü sandık odasında gözünü alan o iki turuncu dörtgen, 124'ün gerçekte nasıl da kıraç bir yer olduğunu haykırıyordu.

Bunun sorumlusu, erkekti. Duygular onun varlığıyla yüzeye çıkmıştı. Her şey aslına döndü: Kasvet, kasvetli göründü; sıcak yaktı. Pencerelerde ansızın manzaralar belirdi. Onun şarkı söyleyen bir erkek olduğunu bilmiyor muydun?

Azıcık pirinç, azıcık fasulye,
Arada hiç et yok.
Çalışmak kolay değil,
Bayat ekmek yağlı değil.

Paul D kalkmıştı, bir gün önce kırdığı eşyaları onarırken şarkı söylüyordu. Hapsedildiği çiftlikte ya da daha sonra Savaş'ta öğrendiği, eski, bölük pörçük şarkılar – Tatlı Yuva'da söyledikleri, özlemin her bir notayı biçimlendirdiği şarkılarla ilgisi yok.

Georgia'da öğrendiği şarkılar çaktığı, çaktığı, çaktığı, düz başlı çivilerdi.

Başımı rayların üzerine yatır,
Tren gelsin, zihnimi yatıştırsın.
Bir denizci olsaydım,
Kaptanı kör edinceye kadar kırbaçlardım.
Beş kuruşluk nikel,
On kuruşluk gümüş,
Taşları tekmelemek, zamanı tekmelemektir.

Ama şarkılar buraya uymuyordu. Yapmakta olduğu küçük onarımlar (masa ayaklarını düzeltmek, camları takmak) için fazla çığırtkan, fazla güçlüydü.

Öte yandan, Tatlı Yuva'daki ağaçların altında söyledikleri Sulardaki Fırtına'ya dönemezdi; gelişigüzel mırıldanmakla, aklına gelen ilk dizeleri yinelemekle yetindi; diline tekrar tekrar dolanan dizeler şunlardı: "Çıplak ayaklar ve papatya özü / Ayakkabılarımı çıkar, şapkamı çıkar."

Sözcükleri değiştirmemek için kendini tutuyordu ("Ayakkabılarımı geri ver; şapkamı geri ver") çünkü bir kadınla – herhangi bir kadınla – birkaç aydan fazla yaşayabileceğine asla inanmazdı. Onun herhangi bir yere katlanma sınırı, buydu. Delaware'den sonra, ama ondan önce, yerin altında uyuduğu ve güneş ışığına sırf kaya kırmak için, sürünerek çıktığı yerden, yani Georgia'daki Alfred'den sonra artık zincirlerle uyumak, işemek, karın doyurmak ya da balyoz sallamak zorunda olmadığına inanabilmesinin tek yolu, her an başını alıp gitmeye hazır olduğunu bilmesiydi.

İyi ama bu, normal bir evde yaşayan, normal bir kadın değildi ki. Bunu, o kırmızı ışık halkasına ayak bastığı an anlamıştı; 124 ile karşılaştırıldığında bütün dünya çoraktı. Alfred'den sonra kafasının genişçe bir bölümünü kapatmış, yürümesini, yemesini, uyumasını ve şarkı söylemesini sağlayan bölümle idare etmişti. Bunları yapabildiği (ve içine biraz

iş, biraz da cinsellik katabildiği) sürece, daha fazlasını istememişti, çünkü bundan fazlası demek, Halle'in yüzünü, Sixo'nun gülüşünü anımsamak demekti. Yerin altına inşa edilmiş bir kutuda titremek. Elinde balyoz varken titremediğine, taş ocağında bir katır gibi çalışarak geçirilen her güne şükretmek. Yerin altındaki kutu, bir eşek gibi çalışmak ve bir köpek gibi yaşamak, Tatlı Yuva'nın yapamadığını yapmıştı: Onu delirtmiş, böylece aklını kaçırmasını engellemişti.

Ohio'ya, oradan Cincinnati'ye geçtiği, sonunda da Baby Suggs'ın evine geldiği zaman, artık her şeyi gördüğüne, tattığına inanıyordu. Ama Halle'in karısını sağ salim, yalın ayak, dağınık saçlarla karşısında bulmaktan (elinde ayakkabıları, çorapları, evin yan tarafında belirivermesinden) bu kadar büyük bir sevinç duyacağı aklına bile gelmezdi; buna şu anda, kırdığı pencere çerçevesini yerine takarken bile inanamıyordu. Kafasındaki kapalı bölüm, yeni yağlanmış bir sürgü gibi açılıvermişti.

"Buralarda bir iş arasam, diyorum. Ne dersin?"

"Fazla iş yok. Daha çok, ırmakta. Bir de domuz çiftlikleri var."

"Eh, suyun üzerinde hiç çalışmadım, ama kendi ağırlığımdaki her şeyi kaldırabilirim –domuzlar dahil."

"Buradaki beyazlar Kentucky'deki beyazlardan iyidir, ama yine de birkaçıyla kapışman gerekebilir."

"Önemli olan kapışıp kapışmamak değil; nerede kapıştığın. Burada kapışmanın doğal karşılandığını mı söylüyorsun?"

"Doğaldan da öte."

"Kızın, Denver... bana kafa yapısı biraz farklıymış gibi geldi."

"Ne demek istiyorsun?"

"Bekliyormuş gibi bir havası var. Bekliyor ama beklediği şey, ben değilim."

"Beklediği şey ne olabilir, bilmiyorum."

"Eh, o şey her neyse, onu engellediğimi, araya girdiğimi düşünüyor."

"Onun için kaygılanma. O her türlü tehlikeye karşı efsunlu bir çocuk. Baştan beri."

"Doğru mu bu?"

"Hı hı. Onun başına kötü bir şey gelemez. Bir düşün. Tanıdığım herkes ya öldü ya da yok oldu; ya da ölüp yok oldu. Onun dışında. Denver'ımın dışında. Henüz karnımdayken, onu doğuramayacağım apaçık ortadayken –bir başka deyişle, yaşayamayacağı anlaşılmışken– o beyaz kızı tepeden aşağıya çekiverdi. Yardım etmesini bekleyeceğin son kişiyi. Ve öğretmen bizi bulduğu, yasayla ve tüfekle burayı bastığı zaman da."

"Öğretmen sizi buldu mu?"

"Biraz zaman aldı, ama buldu. Sonunda."

"Peki geri götürmedi mi?"

"Ah, hayır. Oraya geri dönemezdim. Kim kimi bulmuş olursa olsun. Onun dışında, her yaşama razıydım. Oraya döneceğime hapse girdim. Denver küçücük bir bebekti, bu yüzden benimle geldi. Oradaki fareler, Denver'ın dışında yenebilecek her şeyi yediler."

Paul D başını çevirdi. Daha çoğunu öğrenmek isterdi, ama hapishane sohbeti onu Georgia'daki Alfred'e geri götürüyordu.

"Biraz çiviye ihtiyacım var. Buralarda ödünç alabileceğim biri var mı, yoksa kasabaya mı inmeliyim?"

"En iyisi kasabaya inmen. Başka şeylere de ihtiyacın var."

Yalnızca bir gece geçmişti ve çoktan karı-koca gibi konuşmaya başlamışlardı bile. Aşkı, yeminleri atlamış, doğruca "Buralarda dalaşmanın doğal karşılandığını mı söylüyorsun?" kısmına geçmişlerdi.

Sethe için gelecek, geçmişi zapturapt altında tutmak demekti. Denver ile ikisinin sürdürdüklerine inandığı "daha iyi" yaşamın anlamıysa, eski yaşamdan farklı olmasıydı, hepsi o kadar.

Paul D'nin "öteki yaşamdan çıkıp onun yatağına gelmesi ise daha da iyiydi; onunla birlikte, daha doğrusu onsuz bir geleceğin düşüncesi zihnini yalamaya başlamıştı bile. Denver'a gelince: Sethe için en önemlisi, kızını –onu hâlâ beklemekte olan– geçmişten uzak tutma görevini sürdürmekti.

Tatlı bir dalgınlığa gömülen Sethe sandık odasını da, Denver'ın yan bakışlarını da umursamadı. Ama tam da beklediği gibi (çünkü yaşam böyleydi) bunun hiçbir yararı olmadı. Denver olağanüstü bir araya-girme savaşımı başlattı ve üçüncü gün Paul D'ye açık açık sordu: Buralarda daha ne kadar oyalanmayı düşünüyordu?

Soru onu öyle yaraladı ki, masayı ıskaladı. Kahve fincanı yere düştü, eğimli parkelerin üzerinde ön kapıya kadar yuvarlandı.

"Oyalanmak mı?" Paul D yol açtığı kazaya bakmadı bile.

"Denver! Neyin var senin?" Sethe kızını süzdü; kızgınlıktan çok utanç duyuyordu.

Paul D çenesindeki kılları kaşıdı. "Belki de yola düşsem iyi olacak."

"Hayır!" Sesinin bu kadar yüksek çıkması en çok Sethe'i şaşırttı.

"Ne yapması gerektiğini biliyor."

"Hayır, bilmiyor!" dedi Sethe kızına. "Senin de ne yapman gerektiğini bildiğin söylenemez. Senden tek bir sözcük daha duymak istemiyorum."

"Ben yalnızca sordum."

"Sus, dedim! Belki de *senin* yola düşmen gerek. Haydi, git bir yere otur."

Denver tabağını aldı, masadan kalktı; ayrılmadan önce tabağına bir tavuk sırtıyla birkaç dilim ekmek eklemeyi ihmal etmedi. Paul D dökülen kahveyi mavi mendiliyle silmek için öne eğildi.

"Ben temizlerim." Sethe ayağa fırladı, fırının yanına gitti. Fırının arkasında boy boy kurulama bezleri asılıydı. Yeri sessizce sildi, fincanı kaldırdı. Sonra erkeğe bir fincan kahve doldurdu, fincanı yavaşça önüne bıraktı. Paul D fincanın kenarına dokundu, ama bir şey demedi; "teşekkür ederim" demek yerine getiremeyeceği bir zorunluluk, kahveyse kabul edemeyeceği bir armağandı sanki.

Sethe sandalyesine oturdu; sessizlik sürdü. Sonunda, bu sessizliğin mutlaka bozulması gerektiğini, bu işin de kendisine düştüğünü ayrımsadı.

"Onu böyle yetiştirmedim."

Paul D parmağını fincanın kenarında gezdirdi.

"Davranışları seni kırdığı gibi, beni de şaşırttı."

Paul D, Sethe'e baktı. "Sorusunun bir geçmişi var mı?"

"Geçmiş mi? Ne demek istiyorsun?"

"Demek istediğim, bu soruyu benden önce bir başkasına sormak zorunda kaldı mı? Ya da sormayı istedi mi?"

Sethe ellerini yumruk yaptı, kalçalarına dayadı. "Sen de onun kadar kötüsün."

"Yapma, Sethe."

"Ah, yapacağım. Yapacağım!"

"Ne demek istediğimi anladın."

"Anladım ve hiç hoşlanmadım."

"Tanrım," diye fısıldadı erkek.

"Kim?" Sethe'in sesi yine yükselmişti.

"Tanrım! Tanrım, dedim! Karnımı doyurmak için masaya oturuyorum ve tam iki kez azarlanıyorum! İlki burada olduğum için, ikincisi de neden azarlandığımı sorduğum için!"

"Seni azarlamadı."

"Ya? Bana öyle geldi de."

"Beni dinle. Onun adına özür dilerim. Ben gerçekten..."

"Bunu yapamazsın. Bir başkasının yerine af dileyemezsin. Bunu kendisi yapmalı."

"Öyleyse, af dilemesini sağlayacağım." Sethe içini çekti.

"Öğrenmek istediğim şey, sorduğu soruyu senin de aklından geçirip geçirmediğin."

"Ah, yo. Hayır, Paul D. Hayır!"

"Sen başka türlü düşünüyorsun, o başka türlü, öyle mi? Kafasından geçenlere 'düşünce' diyebilirsek elbette."

"Kusura bakma, ama onun aleyhinde tek bir sözcük bile duymak istemiyorum, tamam mı? Onu cezalandıracağım. Sen karışma."

Tehlikeli, diye düşündü Paul D, çok tehlikeli. Bir zamanlar köle olan bir kadının herhangi bir şeyi bu kadar çok sevmesi tehlikeliydi; özellikle bağlandığı şey, kendi çocuklarından biriyse. Paul D'nin bildiği kadarıyla, azıcık sevmek yeterliydi; her şeyi birazcık, böylece onun sırtını kırdıkları, ya da onu bir ceset çuvalına tıktıkları zaman... eh, içinde kalan birazcık sevgiyi bir sonrakine verebilirdin. "Neden?" diye sordu kadına. "Neden kendini onun açığını kapatmak zorunda hissediyorsun? Onun yerine özür dilemek, ha? O yetişkin bir kız."

"Ne olduğu umurumda bile değil. Yetişkin sözcüğü bir anne için hiçbir anlam taşımaz. Çocuk çocuktur. Boyları uzar, yaşları ilerler, ama büyümek, olgunlaşmak? Bu ne anlama geliyor? Yüreğimde hiçbir anlamı yok."

"Davranışlarının sorumluluğunu üstlenmek zorunda anlamına geliyor. Onu her an koruyamazsın. Sen ölünce ne olacak?"

"Hiçbir şey! Onu koruyacağım – ister sağ olayım ister olmayayım."

"Eh, pekala. Benden bu kadar," dedi erkek. "Pes ediyorum."

"Bu iş böyledir, Paul D. Sana bunu daha iyi açıklayamam, ama böyle. Seçmek zorunda kalırsam – şey, bu bir seçim değil ki."

"Konu da bu işte. Asıl konu. Senden seçmeni istemiyorum. Kimse isteyemez. Yalnızca bana da yer olduğunu düşünmüştüm; yani, bana da yer açmak isteyeceğini."

"Onun istediği, benim."

"Buna boyun eğemezsin. Ona açıklamak zorundasın. Bunun bir başkasını seçmekle, başka birini *ona* yeğlemekle ilgisi olmadığını anlat. Bunun, onun yanında bir başkasına da yer açmak olduğunu. Anlatmalısın. Bunları söylemeli, inanarak söylemelisin. Bir de, benim ağzımı tıkayamayacağını anlamalısın. Onu kesinlikle incitmeyeceğimi, ya da benden istediği herhangi bir şeyi ondan esirgemeyeceğimi bil. Ama çirkin bir şey yaptığı zaman, sakın beni susturmaya kalkışma. Burada kalmamı istiyorsan, konuşmama izin vermelisin."

"Belki de her şeyi olduğu gibi bırakmalıyım," dedi Sethe.

"Nasıl, yani?"

"Yuvarlanıp gidiyorduk."

"Peki, ya içerisi?"

"İçeriye girmiyorum."

"Sethe, eğer ben buradaysam, Denver'la birlikte istediğin yere gidebilmelisin. İçinden geliyorsa, atla, çünkü ben seni tutarım, kızım. Seni düşmeden yakalarım. İstediğin kadar içeriye gir; ayak bileklerini tutarım. Yeter ki, yeniden dışarıya çıkasın. Bunları, kalacak bir yere gereksindiğim için söylemiyorum. Gereksindiğim son şey bu. Sana söyledim, ben yürüyen bir adamım, ama yedi yıldır bu yöne doğru yürüyordum. Buranın çevresini dolandım, daireler çizdim. Kuzeye, güneye, doğuya, batıya... adı bile olmayan yörelere gittim, hiçbir yerde uzun kalmadım. Ama buraya gelip de sundurmada oturunca, seni beklerken, eh, varmak istediğim hedefin bu ev olmadığını anladım. Hedefim sendin. Bir yaşam kurabiliriz, kızım. Bir yaşam."

"Bilmiyorum. Bilemiyorum."

"Öyleyse bana bırak. Durup seyret. Söz vermek istemiyorsan, verme. Yalnızca izle. Bakalım yürütebiliyor muyuz? Oldu mu?"

"Oldu."

"Bana bırakmaya hazır mısın?"

"Eh – bir kısmını."

"Bir kısmı mı?" Paul D gülümsedi. "Pekala. İşte başlıyoruz. Kasabada bir karnaval var. Perşembe, yani yarın. Siyahlar için. İki dolarım var. Haydi, sen, ben ve Denver gidip son kuruşuna kadar harcayalım. Ne diyorsun?"

"Olmaz," dedi. Daha doğrusu, demeye çalıştı (işe gitmezse patronu ne derdi?) ama bunu söylerken bile, gözlerinin bu yüze bakmaktan ne büyük bir keyif aldığını düşünüyordu.

Perşembe günü cırcırböcekleri çığlık çığlığaydı; mavisi soyulmuş gökyüzü, sabahın on birinde bile beyaz, sıcaktı. Sethe sıcağa göre giyinmemişti, ama on sekiz yıldır ilk kez gezmeye gidiyordu; kendini kalın da olsa en iyi elbisesini giymek, şapka takmak zorunda hissetmişti. Şapka kesinlikle takılmalıydı. Kafasına, işe gider gibi eşarp dolamış bir halde Lady Jones'un ya da Ella'nın karşısına çıkmak istemiyordu. Sırtındaki iyi cins yünden yapılma eski elbise Bayan Bodwin'den Baby Suggs'a bir Noel armağanıydı; bu beyaz kadın Baby Suggs'ı çok severdi. Denver ile Paul D'nin sıcakla araları daha iyiydi, çünkü her ikisi de bu gezinin giyinip kuşanmayı gerektirmediğini düşünmüştü. Denver'ın bonesi sırtındaydı, kürek kemiklerine değiyordu; Paul D'nin yeleğinin önü açıktı, ceketi yoktu, gömleğinin kollarını dirseklerine kadar sıvamıştı. El ele tutuşmamışlardı, ama gölgeleri el eleydi. Sethe sol yanına baktı; üçü birlikte, tozun üzerinde, el ele kayıyorlardı. Belki de erkek haklıydı. Bir yaşam. El ele tutuşmuş gölgelerini seyrederken, kiliseye gidermiş gibi giyindiğine utandı. Ötekiler, önlerinden ve arkalarından yürüyen-

ler onun hava attığını, iki katlı bir evde yaşadığı için onlardan farklıymış gibi davrandığını sanacaklardı: Onlardan daha güçlüymüş gibi; ne de olsa, başaracağına, atlatacağına asla inanmadıkları şeyleri başarmış, sağ salim atlatmıştı. Neyse ki Denver, annesinin daha iyi giyinmesi –en azından saçlarını örmesi– için yaptığı baskılara aldırmamıştı. Denver bu geziyi eğlenceli hale getirmek için kılını bile kıpırdatmıyordu zaten. Onlara katılmayı asık yüzle kabullenmişti, ama her haliyle "Haydi bakalım" der gibiydi; "beni mutlu etmeye çalışın." İçlerindeki tek mutlu kişi, Paul D idi. Gözünün değdiği herkesi selamlıyordu. Havayla, sıcağın etkisiyle dalga geçiyor, kargalara bağırıyordu; ölmekte olan güllerin kokusunu da ilk alan, o oldu. O andan sonra, ne yaparlarsa yapsınlar (ister Denver alnındaki terleri kurulasın ya da eğilip ayakkabılarının bağcıklarını düzeltsin, isterse Paul D bir taşı tekmelesin ya da durup, annesinin omzuna yaslanmış bir bebeğin başını okşasın), ayaklarının dibinden sola doğru fırlayan o üç gölgenin birbirine kenetlenmiş elleri hiç ayrılmadı. Bunu Sethe'den başka ayrımsayan olmadı; o da bunun iyiye işaret olduğuna karar verince, gölgelere bakmayı kesti. Bir yaşam. Neden olmasın?

Kereste deposunu bir uçtan ötekine kateden çitteki yaşlı güller ölmekteydi. Gülleri on iki yıl önce, işyerine dostça bir hava katmak, para için ağaçları katletmek gibi büyük bir günahı azıcık bağışlatmak için diken bıçkıcı, güllerin böyle azıp kudurmasına şaşmıştı; kereste deposunu hemen yanında uzanan ve evsiz barksız erkeklerin uyuduğu, çocukların koşup oynadığı, yılda bir kez de karnavalcıların çadır kurduğu, boş tarladan ayıran kazıklı çite doğru büyük bir hızla sürünmüş, çiti göz açıp kapayıncaya kadar ele geçirmişlerdi. Güllerin kokusu her yıl, ölüme yaklaştıkça daha da artıyordu; karnavala katılanlar karnavalı çürüyen güllerin ağır kokusuyla özdeşleştirir olmuştu. Koku, başlarını belli belirsiz döndürüyor,

onları susatıyordu; ama düzlüğe doğru akın akın gelen siyah insanların coşkusunu hiçbir şey söndüremezdi. Kimileri ot bürümüş yamaçlarda, kimileri de tozlu yolun ortasında yürüyor, at arabalarının gıcırtılarını duyunca, sağa sola kaçışıyorlardı. Hepsi de, tıpkı Paul D gibi keyifliydi; bu neşeyi, ölmekte olan güllerin baygın kokusu (kokuya ilk dikkat çeken Paul D olmuştu) bile gölgeleyemezdi. İp gerilmiş girişe doğru atılırken, hepsi de bir lamba gibi ışıldıyordu. Çılgınca davranan beyazları izlemenin soluk kesici coşkusu: sihir yapan, soytarılık eden, başsız ya da iki başlı, boyu altı metre ya da altmış santim, bir ton ağırlığında, tepeden tırnağa dövmeli, ot yiyen, ateş yutan, kurdele tüküren, birbirine düğümlenen, piramit oluşturan, yılanlarla oynaşan, birbirini döven beyazlar.

Bütün bunlar ilanlarda vardı; okuyabilenler okumuş, okuyamayanlar duymuştu; hiçbirinin doğru olmadığı olgusu ise iştahlarını şu kadarcık köreltmiyordu. Çığırtkan, onlarla, çocuklarıyla alay ediyordu ("Minik marsıklara bedava!"), ama yeleğindeki yemek lekeleri, pantolonundaki delik, sözlerini bağışlatıyordu. Ayrıca bir daha tadıp tadamayacakları kuşkulu bir zevke karşılık, çok küçük bir bedeldi ödedikleri. İki peniyle bir hakarete karşılık, kendilerini seyirlik hallere düşüren beyazları seyretmek. Doğrusu bu, her şeye değerdi. İşte, vasatın da vasatı bir karnaval olmasına karşın (Siyah Perşembe diye anılmaya razı olması da bu yüzdendi), dört yüz siyah insana coşku üstüne coşku tattırmasının nedeni de buydu.

Bir Tonluk Kadın onlara tükürdü, ama cüssesi tükürüğün hızını kesti; onun yerine, kadının umarsız, gaddar gözlerinden iri bir tekme yediler. Arap dansözler her zamanki gibi on beş dakika dans etmek yerine, gösterilerini üç dakikada kestiler – buysa Yılan Oynatıcısı Abu'yu dört gözle bekleyen çocukların pek hoşuna gitti.

Denver yüksek konçlu bir kadın ayakkabısı giymiş olan, küçük, beyaz bir kızın işlettiği bir tezgahtan limonata, tarçınlı lolipop, meyan kökü ve naneli şeker aldı. Şeker onu yatıştırdı; onu ilgi odağı olarak görmeyen, yalnızca arada bir "Hey, Denver," diye selamlayan bir topluluğun arasında olmaktan öyle hoşnuttu ki, Paul D'nin belki o kadar da kötü biri olmayabileceğini düşünmeye başladı. İşin aslı, bu adamda öteki zencilerin ısrarlı bakışlarını yumuşatan, tatlılaştıran, bu yüzlere Denver'ın görmeye alışık olmadığı bir anlam veren bir şey vardı – üçü yan yana durup Cüce'nin dansını izlerken olduğu gibi. Erkeklerin çoğu annesine gülümsemiş, onu başlarıyla selamlamışlardı; Paul D'nin tattığı zevki paylaşmaktan kendilerini alamaz gibiydiler. Dev Adam ile Cüce dans ederlerken, İki Başlı Adam kendi kendisiyle konuşurken, Paul D kahkahalarla gülerek dizlerini dövdü. Denver'ın istediği, hatta istemediği her şeyi satın aldı. Bazı çadırlara girmekten çekinen Sethe ile dalga geçti. İstemediği şekerlemeleri ağzına zorla soktu. Afrikalı Vahşi Yaratık demir parmaklıkları sarsıp kükrediği zaman, Paul D herkese onu ta Roanoke'den tanıdığını söyledi.

Paul D birkaç kişiyle tanıştı; onlara iş aradığını söyledi. Sethe kendisine yöneltilen gülümsemelere karşılık verdi. Denver mutluluktan yalpalıyordu. Eve dönerken, bu sefer önlerinden gitmekte olan üç gölge hâlâ el eleydi.

Tepeden tırnağa giyimli kadın sudan çıktı. Irmağın kuru kıyısına ulaşır ulaşmaz yere çöktü, sırtını bir dut ağacına dayadı. Orada bütün gün ve bütün gece oturdu; başını ağacın gövdesine öyle mutlak bir boyun eğişle bırakmıştı ki, hasır şapkasının kenarı ikiye katlandı, kırıldı. Her yanı ağrıyordu, ama en çok acıyan yeri ciğerleriydi. Sırılsıklamdı; sığ soluklar alıyor, gözkapaklarının ağırlığına direnmeye çalışıyordu. Gündüz yeli elbisesini kuruttu; gece esintisiyse buruşturdu. Ne sudan çıkışını gören oldu, ne de oradan kazara geçen biri. Biri onu görseydi, yanına yaklaşmadan önce duraklardı. Sırf ıslak olduğu, ya da uyukladığı ve soluk alıp verirken astımı varmış gibi sesler çıkardığı için değil, bunca şeyin ortasında gülümsediği için. Kendini yerden kaldırmayı ancak ertesi sabah becerebildi; ağaçların arasından, dev boyutlu bir şimşir tapınağından geçip tarlaya çıktı, sonra da kurşun rengi evin avlusuna girdi. Gücü bir kez daha tükenince, bulabildiği ilk yere çöktü – 124'ün ön basamaklarından pek de uzak olmayan bir ağaç kütüğünün üzerine. Şimdi gözlerini açık tutmak biraz daha kolaydı. Bunu tam iki dakika süreyle başardı. Çevresi bir fincan tabağından daha geniş olmayan boynu ikide bir öne devriliyor, çenesi yakasındaki fırfırlı dantele sürtünüyordu.

Ortada kutlanacak hiçbir şey olmamasına karşın şampanya içen kadınlar aynen böyle görünür: Kenarı kıvrık, hasır şapkaları genellikle çarpıktır; herkesin ortasında başlarını sallarlar; ayakkabılarının bağcıkları çözüktür. Ama ciltleri, 124'ün basamaklarının hemen yakınında soluk alıp veren kadınınki

gibi değildir. Onun cildi taze, pürüzsüzdü; parmak boğumları da dahil olmak üzere, teninde tek bir çizgi bile yoktu.

Akşama doğru, karnaval bitip zenciler dağıldıktan sonra (şanslı olanlar at arabalarıyla, olmayanlar yürüyerek eve dönmeye başladığında) kadın yeniden uykuya dalmıştı. Güneş ışınları doğruca yüzüne vuruyordu, bu yüzden Sethe, Denver ve Paul D yoldaki dönemeci kıvrılınca, yalnızca siyah bir elbise, altında da bağcıkları çözük bir çift ayakkabı görebildiler; Gel Oğlum görünürlerde yoktu.

"Bakın," dedi Denver. "Bu da ne?"

Sethe yüzünü görmek için kadına yaklaştığı an, birden sidik torbasının patlayacakmış gibi dolduğunu hissetti; neden bu kadar sıkıştığını anlayamamıştı. "Ah, izninizle," diyerek 124'ün arka tarafına koştu. Küçüklüğünden, ona annesini gösteren, sekiz yaşındaki kız tarafından bakıldığı bebeklik günlerinden beri hiç bu kadar sıkışmamış, altına edecek raddeye gelmemişti. Evin dışındaki helaya ulaşmayı başaramadı. Hemen oracığa, kapının önüne çöktü, eteğini kaldırdı; boşalttığı suyun sonu gelmez gibiydi. Bir at gibi, diye düşündü; ama bitmek bilmediğini görünce, hayır, dedi, daha çok Denver doğduğu zaman sandala dolan suya benziyor. Öyle çok su gelmişti ki, Amy, "Kes artık, Lu," demişti. "Böyle giderse bizi boğacaksın." Ama yarılan bir rahimden boşalan suyu durdurmak olanaksızdı; tıpkı şimdi olduğu gibi. Paul D'nin merak edip onu aramaması için dua ediyordu; ayakyolunun önüne çömelmiş, insanı utandıracak kadar derin bir çamur çukuru açmakta olan kadını görmemeliydi. Tam, acaba karnavala yeni bir hilkat garibesi alırlar mı, diye düşünmeye başlamıştı ki, işemesi bitiverdi. Üstünü başını düzeltti, ön sundurmaya koştu. Orada kimse yoktu. Üçü de içerdeydi – Paul D ile Denver yabancı kızın karşısında, ayakta duruyor, bardak bardak su içen kıza bakıyorlardı.

"Susadığını söyledi," dedi Paul D. Kepini çıkardı. "Görünüşe bakılırsa susuzluktan ölmüş."

Kadın benekli, teneke fincandaki suyu içti, yeniden doldurulması için fincanı uzattı. Denver fincanı dört kez doldurdu, kadın suyu her seferinde bir çölü yürüyerek geçmiş gibi, kana kana içti. İşi bittiğinde çenesinde biraz su kalmıştı, ama suyu silmedi. Uykulu gözlerini Sethe'e dikmişti. Yeterince beslenmemiş, diye düşündü Sethe; ayrıca giysilerine karşın çok da genç – yakasında iyi cins dantel, başında da zengin kadın şapkası. Cildi, alnındaki üç dikey çizgi sayılmazsa, pürüzsüzdü; bu çizgiler öyle inceydi ki, ilk bakışta saç tellerine, daha doğrusu hasır şapkanın altındaki siyah, gür yumağa henüz katılmamış ayva tüylerine benziyordu.

"Buralı mısın?" diye sordu Sethe.

Kız başını hayır anlamında salladı, sonra ayakkabılarını çıkarmak için eğildi. Eteğini dizlerine kadar sıyırdı, çoraplarını indirdi. Çoraplar ayakkabıların içine sokulunca, Sethe ayaklarının da tıpkı ellerine benzediğini gördü; yumuşacık ve taze. Yolda bir at arabasına sığınmış olmalı, diye düşündü. Büyük bir olasılıkla, tütün ve süpürge dansının belirlediği bir yaşamın üstesinden gelecek bir şeyler arayan şu Batı Virginia'lı kızlardan biri.

"Adın ne?" diye sordu Paul D.

"Sevilen," dedi kız; sesi öyle alçak ve hışırtılıydı ki, karşısındaki üç kişi aynı anda bakıştı. Önce sesi duydular, sonra adı.

"Sevilen. Bir soyadın var mı, Sevilen?" diye sordu Paul D.

"Soyadı mı?" Kız şaşırmış görünüyordu. Sonra, "Hayır," dedi ve harfleri tek tek vurgulayarak adını yineledi.

Sethe elindeki ayakkabıları düşürdü; Denver bir sandalyeye çöktü, Paul D ise gülümsedi. Tıpkı kendisi gibi, okumayı bilmeyen ama adındaki harfleri ezberlemiş olan birinin o

özenli telaffuzunu hemen ayrımsamıştı. Tam kıza ailesiyle ilgili bir şeyler soracakken, vazgeçti. Gezinen, genç ve siyah bir kadın demek, bir enkazdan çıkmış, sürüklenen bir kadın demekti. Paul D dört yıl önce Rochester'deydi; beş kadının yanlarında on dört kız çocuğuyla birlikte kasabaya girdiğini görmüştü. Bütün erkekleri –amcalar, babalar, erkek kardeşler, kocalar, oğullar– ellerinden alınmıştı. Ellerinde, onları DeVore Caddesi'ndeki bir papaza yönlendiren, tek sayfalık bir kağıt vardı. O sıralarda Savaş biteli 4-5 yıl olmuştu, ama ister siyah olsun isterse beyaz, kimsenin bundan haberi yoktu. Tuhaf kümeler, başıboş, aylak zenciler arka yolları, patikaları kullanarak Schenectady'den Jackson'a doğru yürüyordu. Sersemlemiş ama ısrarcı bir biçimde birbirlerini sorguluyor, bir kuzeni, bir halayı, bir zamanlar "Beni mutlaka ara. Chicago'ya yaklaştığın an, beni bul," diyen bir dostu soruyorlardı. Kimisi ona bakamayan bir aileden, kimisi de bir aileye kaçıyordu; kimileri de ölü üründen, ölü akrabadan, ölüm tehlikesinden ve elinden alınan topraktan. Buglar ile Howard'dan daha küçük oğlanlar; kadınlarla çocuklardan oluşan, sonradan olma, harmanlanmış aileler. Başka yerlerde de yalnız, kovalanan, avlanan erkekler, erkekler, erkekler. Otobüse, trene binmeleri yasaklandığı, borçlar ve o iğrenç "konuşan kağıtlar" tarafından kovalandıkları için yan yolları izliyor, bir işaret görmek için ufku tarıyor, bir tek birbirlerine güveniyorlardı. Zorunlu konuşmaların dışında suskundular; karşılaştıkları zaman onları bir yerden başka bir yere sürükleyen acıyı birbirlerine açıklamıyor, sormuyorlardı. Beyazlar ise konuşmaya cesaret edemiyordu. Herkes biliyordu.

İşte bu yüzden, Paul D kırık şapkalı genç kadını nereden ya da nasıl geldiği sorularıyla sıkıştırmadı. Bilmelerini isteseydi ve anlatacak gücü olsaydı, anlatırdı nasılsa. Şu anda asıl kaygıları, kızın gereksinimleriydi. Ana sorunun yanı sıra, her birinin aklı başka bir şeye takılmıştı. Paul D kızın ayakkabı-

larının yeniliğine şaşıyordu. Sethe bu tatlı isimden fena halde duygulanmıştı; ışıldayan mezar taşının anısı, içini kıza karşı sıcacık bir duyguyla dolduruyordu. Denver'a gelince; tir tir titriyordu. Gözlerini bu uykulu güzelden alamıyor, daha çoğunu istiyordu.

Sethe şapkasını tahta çivilerden birine astı, içten bir gülümsemeyle kıza döndü. "Ne güzel bir ismin var, Sevilen. Neden şapkanı çıkarmıyorsun? Yiyecek bir şeyler hazırlayacağım. Cincinnati yakınlarındaki karnavaldan yeni döndük. Oradaki her şey görülmeye değerdi doğrusu."

İskemlesinde dimdik oturmakta olan kız, Sethe'in sevecen sözlerinin tam ortasında yeniden uykuya daldı.

"Bayan. Bayan." Paul D onu tatlılıkla sarstı. "Biraz uzanmak ister misin?"

Kız gözlerini hafifçe araladı, doğruldu; o yumuşak, taze ayaklar görevlerini zorlukla yerine getirip onu ağır ağır sandık odasına götürdüler. İçeriye girince kendini Baby Suggs'ın yatağına atıverdi. Denver onun şapkasını çıkardı, üzerinde iki turuncu dörtgen bulunan örtüyü kızın ayaklarının üzerine çekti. Kız buharlı bir makine gibi soluyordu.

"Krup hastalığı var galiba," dedi Paul D kapıyı kapatırken.

"Ateşi var mı? Denver, anlayabildin mi?"

"Hayır. Soğuktu."

"Öyleyse, var demektir. Ateş yükselince beden bir yanar bir donar."

"Koleraya yakalanmış da olabilir," dedi Paul D.

"Kolerayı tanır mısın?"

"Bu kadar çok su içmesi en kesin belirti."

"Zavallı yaratık. Bu evde onu iyileştirecek hiçbir şey yok. Kendi kendine iyileşmek zorunda. Dünyadaki en iğrenç hastalık bu."

"O hasta değil!" dedi Denver; sesindeki tutku herkesi gülümsetti.

Kız dört gün uyudu; yalnızca su içmek için uyanıyor, hafifçe doğruluyordu. Denver ona baktı, derin uykusunu seyretti, güçlükle alıp verdiği solukları dinledi; kıza duyduğu aşk ve tehlikeli bir sahiplenme duygusu onu harekete geçiriyor, Sevilen'in iradesizliğini, zayıflığını kişisel bir kusur gibi herkesten gizlemeye çalışıyordu. Sethe'in lokantaya gitmesini, Paul D'nin boşaltılacak bir mavna aramak için dışarıya çıkmasını bekledi, çarşafları gizlice yıkadı. Kızın iç çamaşırlarını kaynattı, çivite yatırdı; ateşin zarar vermeden geçip gitmesi için dua etti. Kendini hastabakıcılığa öyle kaptırmıştı ki, yiyip içmeyi, zümrüt dolabı ziyaret etmeyi bile unuttu.

"Sevilen?" diye fısıldıyordu. "Sevilen?" Sonra, siyah gözler azıcık aralanınca, söyleyebildiği tek şey, "Buradayım, hâlâ buradayım," oluyordu.

Bazen, Sevilen dalgın gözlerle çok uzun bir süre, hiçbir şey söylemeden, dudaklarını yalayarak, derin soluklar alarak yattığında, Denver korkuya kapılırdı. "Neyin var?" diye sorardı.

"Ağır," diye mırıldandı Sevilen. "Bu ev çok ağır."

"Biraz oturmak ister misin?"

"Hayır," dedi gıcırtılı ses.

Sevilen'in karanlık yorgandaki turuncu parçaları fark etmesi üç gün sürdü. Denver hoşnuttu, çünkü bu, hastasının daha uzun bir süre ayık kalmasını sağladı. Rengi solmuş, turuncu lekeler kızı tam anlamıyla büyülemiş gibiydi; dirseklerinden destek alıp onları okşamak için kendini zorladı bile. Bu çaba onu bitkin düşürdü; Denver yorganı, en neşeli kısmı kızın görüş açısına girecek biçimde düzeltti.

Denver varlığından bile habersiz olduğu bir duygunun pençesindeydi: sabır. Annesi karışmadığı sürece, Denver bir

sevecenlik anıtıydı; ama ne zaman Sethe yardım etmeye kalkışsa, huysuzlanıyordu.

"Bugün herhangi bir şey yedi mi?" diye sordu Sethe.

"Kolerası varken, yememeli."

"Bunun kolera olduğundan emin misin? Biliyorsun, Paul D yalnızca tahmin yürütmüştü."

"Bilmiyorum, ama şimdilik yemesin daha iyi."

"Duyduğuma göre, kolera hastaları sürekli kusarmış."

"Eh, demek ki yememesi daha iyi."

"İyi ama, açlıktan ölmesini de istemeyiz, değil mi Denver?"

"Bizi rahat bırak, anne. Ben onunla ilgileniyorum."

"Bir şey dedi mi?"

"Deseydi sana söylerdim."

Sethe kızına baktı, Evet, çok yalnızlık çekti, diye düşündü. Çok yalnız.

"Gel Oğlum'u merak ediyorum; nerelerde acaba?" Sethe konuyu değiştirmek gerektiğini anlamıştı.

"Geri dönmeyecek," dedi Denver.

"Nereden biliyorsun?"

"Biliyorum işte." Denver tabaktaki şekerli ekmek dilimlerinden birini aldı.

Sandık odasına dönünce, tam oturmak üzereyken, Sevilen'in gözlerinin ardına kadar açıldığını gördü. Denver'ın yürek atışları hızlanıverdi. Nedeni, bu yüzde ilk kez uykunun izlerini görmemesi, ya da bu gözlerin çok iri ve çok siyah olması değildi. Bu gözlerin akının aşırı beyaz olması da değildi – mavimsi beyaz. Nedeni, bu büyük, siyah gözlerin derinliklerinde hiçbir anlamın olmamasıydı.

"Sana bir şey getireyim mi?"

Sevilen, Denver'ın elindeki ekmeğe baktı; Denver tatlı ekmeği ona uzattı. O zaman kız gülümsedi, Denver'ın yüreği

zıplayıp durmayı kesti, yerine oturdu – sonunda evine ulaşan bir gezgin gibi rahatladı, sakinleşti.

O andan başlayarak, onu izleyen bütün olaylar boyunca, şeker Sevilen'i memnun etmek için her seferinde işe yaradı. Sırf tatlı şeyler yemek için doğmuştu sanki. Peteği de içinde olmak üzere bal, reçelli sandviçler, konserve kutuda sertleşmiş, vahşileşmiş sulu şeker pancarı pekmezleri, limonata, karamel ve Sethe'in lokantadan getirdiği her tür tatlı. Bir şeker kamışını posası çıkıncaya kadar emiyor, kuru lifleri ağzında dakikalarca tutuyordu. Denver güldü, Sethe gülümsedi, Paul D ise bu görüntünün midesini bulandırdığını söyledi.

Sethe hastalıktan yeni kalkmış bir bedenin hızla güçlenebilmesi için tatlıya gereksindiğini düşünüyordu. Ama bu gereksinim hiç azalmadı, kız sağlıktan ışıldamaya başladığı zaman bile sürdü. Sevilen hiçbir yere gitmedi. Görünüşe bakılırsa, gidebileceği bir yer de yoktu zaten. Herhangi bir yerden hiç söz etmedi; buralarda ne aradığı ya da buraya nereden geldiği konusunda hiçbir fikri yoktu sanki. Yüksek ateşin, devinimlerini yavaşlattığı gibi belleğini de zayıflattığını düşündüler. On dokuz, yirmi yaşlarında, genç, ince uzun bir kadın olmasına karşın, daha şişman ya da daha yaşlı biri gibi hareket ediyor, yürürken mobilyalara tutunuyor, başını (boynunun yardımsız taşıyamayacağı kadar ağırmış gibi) sık sık avuçlarına dayıyordu.

"Bundan böyle onu besleyeceksin demek? Bedavaya?" Cimriliğine en çok kendisi şaşıran Paul D, sesinin oldukça sinirli çıktığının farkındaydı.

"Denver ondan hoşlanıyor. Üstelik sorunsuz bir kız. Bence en iyisi, solukları düzelinceye kadar beklememiz. Soluğu hâlâ hışırtılı."

"Bu kızda tuhaf bir şey var," dedi Paul D, daha çok kendi kendine.

"Tuhaf mı? Nasıl?"

"Hasta gibi davranıyor, hasta gibi konuşuyor, ama hasta gibi görünmüyor. Sağlıklı bir cilt, parlak gözler; ayrıca bir boğa kadar da güçlü."

"Güçlü değil. Bir şeylere tutunmadan yürüyemiyor bile."

"Benim demek istediğim de bu, işte. Yürüyemiyor, ama sallanan koltuğu tek eliyle kaldırdığını gördüm."

"Yo, olamaz."

"Bana inanmıyorsan, Denver'a sor. O da oradaydı."

"Denver! Biraz gelsene!"

Denver sundurmayı yıkamaya ara verdi, başını pencereden içeri uzattı.

"Paul D, ikinizin Sevilen'i sallanan koltuğu tek elle kaldırırken gördüğünüzü söylüyor. Öyle mi?"

Uzun, gür kirpikler Denver'ın gözlerini olduğundan da meşgul gösteriyordu; gözleri, bir şeye ısrarla dikildiği zaman bile –tıpkı şu an Paul D'ye baktığı gibi– fıldır fıldırdı. "Hayır," dedi. "Ben böyle bir şey görmedim."

Paul D suratını astı ama sesini çıkarmadı. Eğer aralarında açık bir kapı mandalı olsaydı, şu anda kapanırdı.

Yağmur damlaları çam iğnelerine can havliyle tutunuyor, Sevilen gözlerini Sethe'den bir türlü alamıyordu. Bu gözler, soba borusunu sallamak için eğilen ya da sobayı tutuşturacağı çıraları kıran Sethe'i yalıyor, tadıyor, yiyordu. Aileden biri gibi Sethe'in çevresinde dolanıp duruyor, ondan bir şey istenmediği ya da dışarıya gönderilmediği sürece, Sethe'in bulunduğu odayı asla terk etmiyordu. Onun yanında olabilmek için daha gün doğmadan, karanlıkta kalkıyor, mutfakta bekliyordu; Sethe işe gitmeden önce ekmek yapmak için mutfağa girince, kızla karşılaşıyordu. Lambanın ışığında, ocaktan yükselen alevlerin aydınlığında ikisinin gölgesi tavanda kara kılıçlar gibi çarpışıyor, üst üste biniyordu. Sethe işten dönünce, saat ikide, kızı pencerede ya da kapı eşiğinde buluyordu; sonra onunla sundurmada, basamaklarda, patikada, yolda karşılaşır oldu; sonunda Sevilen, Sethe'i karşılamak üzere Bluestone Yolu'nda ilerlemeye, her gün biraz daha uzağa gitmeye başladı; 124'e birlikte dönüyorlardı. Sethe'in dönüp dönmeyeceği onu her öğleden sonra biraz daha kaygılandırıyordu sanki.

Sethe onun bu apaçık, suskun bağlılığından hoşlanıyordu. Aynı hayranlık kızından gelseydi, canını sıkabilirdi; annesine sağlıksız bir biçimde düşkün bir evlat yetiştirdiği için kendine kızardı. Oysa bu garip ama tatlı konuk içini ısıtıyordu; öğretmenini mutlu eden, çalışkan bir öğrenci gibi.

Geceler giderek erken, daha erken bastırdığı için lambalar da daha erken yakılıyordu. Sethe işe gitmek için evden karanlıkta ayrılıyor, Paul D eve karanlıkta dönüyordu. Yine böyle, kara ve serin bir akşamda Sethe bir şalgamı dörde böldü, kısık

ateşte kaynamaya bıraktı. Denver'ın önüne yarım kilo kadar bezelye koydu, ayıklamasını, suya yatırmasını tembihledi. Sonra da dinlenmek için oturdu. Ocaktan yayılan ısı uykusunu getirmişti; tam dalmak üzereyken, Sevilen'in ona dokunduğunu hissetti. Bir tüyden daha ağır olmayan, ama istekle yüklü bir dokunuş. Sethe kımıldandı, çevresine bakındı. Önce Sevilen'in omzuna yasladığı yumuşak, taze eline, sonra gözlerinin içine baktı. Orada gördüğü özlem dipsizdi. Doğru dürüst denetlenemeyen bir yakarı. Sethe kızın parmaklarına hafif hafif vurdu, gözlerini ayıkladığı bezelyelerden ayırmayan Denver'a baktı.

"Elmasların nerede?" Sevilen'in gözleri Sethe'in yüzünü araştırıyordu.

"Elmaslar mı? Elmaslarla ne işim olabilir ki benim?"

"Kulaklarındaki elmaslar."

"Ah, keşke elmas olsaydı. Bir zamanlar, bir çift kristal küpem vardı. Yanında çalıştığım hanımın armağanıydı."

"Anlat bana," dedi Sevilen geniş, mutlu bir gülümsemeyle. "Bana elmaslarını anlat."

Bu, onu beslemenin bir yolu olup çıktı. Tıpkı Denver'ın tatlı şeylerin Sevilen üzerindeki şaşmaz etkisini keşfedişi gibi, Sethe de kızın öykü dinlemekten inanılmaz bir keyif aldığını öğrendi. Bu durum Sevilen'i ne kadar sevindirdiyse, Sethe'i de o kadar bocalattı, çünkü geçmişiyle ilgili her sözcük canını acıtıyordu. O yaşamdaki her şey acı dolu, yitikti. Baby Suggs ile ikisi –hiç konuşmadan– geçmişin ağza alınmayacağı konusunda anlaşmışlardı; Sethe, Denver'ın sorularına ya kısa yanıtlar verir, ya da bölük pörçük şeyler gevelerdi. Geçmişin bir bölümünü paylaştığı ve geçmişten belli bir sakinlikle söz edebildiği tek insan olan Paul D ile konuşurken bile, acı hep oradaydı – ısırıktan sonra ağzın bir köşesinde kalan, duyarlı bir nokta gibi.

Ama kıza küpeleri anlatmaya başlar başlamaz, anlatmak istediğini, üstelik bundan hoşlandığını fark etti. Nedeni,

Sevilen'in olaylardan uzak oluşu da olabilirdi, müthiş bir açlıkla dinlemesi de – her iki durumda da, Sethe için şaşırtıcı, beklenmedik bir zevkti.

Ayıklanan, kaseye düşen bezelyelerin tıpırtısı, haşlanan şalgamın keskin kokusu arasında, bir zamanlar kulaklarından sarkan kristalleri anlatmaya başladı.

"Kentucky'de, yanında çalıştığım hanım küpeleri bana düğünümde verdi. Aslında evlenirken demeliydim, çünkü oralarda, o günlerde düğün yapılmazdı. Ortada tören, rahip filan olmadığını anlayınca ne kadar bozulduğumu anlamıştı herhalde. Hiçbir şey. Bense doğru ve gerçek bir şey yaşadığımı gösterecek bir şeyler istiyordum. Bu, yalnızca kendi yatağımı bırakıp mısır kabuklarıyla dolu bir şilteye geçmem anlamına gelmemeliydi. Ya da salt lazımlığımı onun kulübesine götürmem. Bir kutlama yapılmalı, diyordum. Hatta biraz dans. Saçlarımda bir tutam hüsnüyusuf." Sethe gülümsedi. "Hayatımda hiç düğün görmemiştim, ama Bayan Garner'ın gelinliğini gazetede görmüş, töreni ondan defalarca dinlemiştim. Düğün pastası için, tam bir kilo kuru üzüm kullanıldı, demişti, şölen için dört koyun kesildi. İnsanlar ertesi gün hâlâ yiyip içiyorlardı. İşte benim istediğim de buydu. Bir akşam yemeği – ben, Halle ve Tatlı Yuva erkekleri hep birlikte oturup özel bir şey yiyebilirdik. Covington ya da High Trees'den –Sixo'nun gizlice sıvıştığı yerlerden– birkaç siyah konuk çağırabilirdik. Ama hayır; bunların hiçbiri olmayacaktı. Karı-koca olmamızın yeterli olduğunu söylediler. Başka bir şeye gerek yokmuş.

"Eh, en azından kendime yeni bir elbise yapmayı kafaya koymuştum – çalışırken giydiğim o çuvalı evlenirken giymeyecektim. Böylece kumaş çaldım ve kendime inanamayacağın bir elbise diktim. Belden yukarısı, hanımın dikiş sepetinden yürüttüğüm iki yastık kılıfıydı. Eteğin ön kısmı, komodinin üzerinde duran ve üzerine yanan mum düştüğü için delinen bir komo-

din örtüsüyle hanımın mutfakta kullandığı eski önlüklerinden biriydi. En büyük sorun eteğin arkasıydı; en çok zaman alan da. Öyle bir şey bulmalıydım ki, eksikliği çabucak fark edilmesin. Çünkü daha sonra giysiyi sökmek, aldığım her şeyi eski yerine koymak zorundaydım. Halle büyük bir sabırla elbiseyi bitirmemi bekliyordu. O elbise olmadan onunla evlenmeyeceğimi biliyordu. Sonunda, ambarda bir çiviye asılı olan cibinliği çekip aldım. Tül cibinliği, reçel süzmek için kullanıyorduk. Güzelce yıkadım, elimden geldiğince beyazlattım ve eteğin arka kısmına gelecek biçimde diktim. İşte hazırdım; görüp görebileceğin en kötü gelinliği giymiş bir gelin. Beni bir dilenciden ayıran tek şey, yün şalımdı. Yalnızca on dört yaşındaydım; kendimle öylesine gururlanmamın nedeni de buydu sanırım.

"Her neyse, Bayan Garner gelinliği görmüş olmalıydı. Zekice, hiç çaktırmadan çaldığımı sanıyordum, ama o yaptığım her şeyi biliyordu. Balayımızı bile: Halle ile birlikte mısır tarlasına gidişimizi. Önce oraya gitmiştik. Bir cumartesi öğleden sonrasıydı. Halle hasta olduğunu söylemiş, o gün işe gitmemişti. Baby Suggs'ın özgürlük parasını denkleştirmek için cumartesi ve pazar günleri de çalışıyordu. Her neyse, hasta olduğunu söyledi, ben yeni elbisemi giydim, el ele tutuştuk ve mısırların içine yürüdük. İki Paul ile Sixo'nun bulunduğu yerden gelen kızarmış mısır koçanlarının kokusu hâlâ burnumda. Ertesi gün Bayan Garner yüzüme bakıp parmağını kıvırdı ve beni yukarıya, yatak odasına götürdü. Tahta bir kutuyu açtı, içinden bir çift kristal küpe çıkardı. 'Bunları almanı istiyorum, Sethe,' dedi. 'Peki, bayan,' dedim. 'Kulakların delik mi?' diye sordu. 'Hayır, bayan,' dedim. 'Eh, del o zaman,' dedi. 'Del ki, küpeleri takabilesin. Bunları almanı ve Halle ile mutlu olmanı istiyorum.' Ona teşekkür ettim, ama küpeleri oradan ayrılıncaya kadar takmadım. Bir gün, bu eve taşındıktan sonra, Baby Suggs iç etekliğimdeki düğümü açtı ve küpeleri çıkardı.

Denver'ı kucağıma alıp fırının önüne oturdum, Baby Suggs da küpeleri takabilmem için kulaklarımı deldi."

"Küpe taktığını hiç görmedim," dedi Denver. "Nerede onlar?"

"Kayboldu," dedi Sethe. "Çok uzun zaman önce," diye ekledi. Başka da tek kelime etmedi – ta ki, yağmurdan ıslanmış çarşafları, iç eteklerini kucaklayıp, rüzgarın içinden koşarak geçip eve daldıkları güne kadar. Soluk soluğa, gülerek çamaşırları sandalyelerin, masanın üzerine yaydılar. Sevilen, kovadaki suyu kana kana içti, bir havluyla Denver'ın saçlarını kurulayan Sethe'i seyretti.

"Örgüleri çözelim mi?" diye sordu Sethe.

"I-ıh. Yarın." Denver aklına saçlarını çekiştiren, ince dişli tarak gelince, hemen öne doğru eğildi.

"Bugünün işini yarına bırakma," dedi Sethe. "Yarına güvenilmez."

"Canımı acıtıyor," dedi Denver.

"Her gün tararsan, acıtmaz."

"Üff."

"Senin kadın, saçlarını hiç taramaz mıydı?" diye sordu Sevilen.

Sethe ile Denver dönüp ona baktılar. Aradan dört hafta geçmiş olmasına karşın, bu çakıllı sese ve bu seste gizlenen şarkıya hâlâ alışamamışlardı. Şarkı müziğin hemen dışındaydı, ritmi ise onlarınkine hiç benzemiyordu.

"Senin kadın saçlarını taramaz mıydı?" Sorunun Sethe'e yöneltildiği açıktı, çünkü kız doğruca ona bakıyordu,

"Benim kadın mı? Annemi mi kastediyorsun? Bilmem; taradıysa bile anımsamıyorum. Onu yalnızca birkaç kez tarlada gördüm; bir keresinde de çivit yapıyordu. Sabah ben uyandığımda o çoktan işe gitmiş olurdu. Ay yeterince parlaksa, ayışığında da çalışırlardı. Pazarları kütük gibi uyurdu. Beni iki-üç

hafta kadar emzirmiş olmalı – ötekilerin yaptığı gibi. Sonra yeniden çeltik tarlalarına döndü, beni de işi sütannelik yapmak olan bir kadın emzirdi. Dolayısıyla, yanıtım hayır. Tahminime göre, saçlarımla filan ilgilenmedi. Bildiğim kadarıyla, çoğu gece aynı kulübede bile uyumadık. Tarladan fazla uzaktı, sanırım. Ama yaptığı bir şeyi çok iyi anımsıyorum. Bir gün beni kucakladı, tütsü deposunun arkasına götürdü. Orada elbisesinin önünü açtı, göğsünü kaldırdı, altını gösterdi. Kaburgasının üzerine, derisine bir daireyle bir haç dağlanmıştı. 'İşte senin annen bu,' dedi, parmağıyla göstererek. 'Bu işareti taşıyan bir tek ben kaldım. Gerisi öldü. Bana bir şey olur da yüzümü tanıyamazsan, bu işarete bakarak beni tanıyabilirsin.' Korkudan ödüm patlamıştı. Habire bunun ne kadar önemli olduğunu düşünüyordum; buna karşılık benim de çok önemli bir şey söylemem gerekiyordu, ama aklıma böyle bir şey gelmiyordu, ben de düşündüğümü söyledim: 'Peki, anne,' dedim. 'İyi ama, sen beni nasıl tanıyacaksın? Sen beni nasıl tanıyacaksın? Bana da bir işaret koy,' dedim. 'Beni de işaretle.'" Sethe kıkırdadı.

"Yaptı mı?" diye sordu Denver.

"Yüzüme bir tokat attı."

"Neden?"

"O sırada nedenini anlayamamıştım. Benim de bir işaretim oluncaya kadar da anlayamadım."

"Annene ne oldu?"

"Asıldı. İpi kesip onu indirdiklerinde, bedeninde bir daireyle bir haç olup olmadığını, bırakın beni, hiç kimse anlayamazdı." Sethe taraktaki saç tellerini topladı, eğildi, ateşe attı. Kıllar parladı, yıldızlar uçuştu; koku onları rahatsız etti. Sethe, "Hey Tanrım," dedikten sonra öyle ansızın doğruldu ki, Denver'ın saçlarında bıraktığı tarak yere düştü.

"Anne? Neyin var, anne?"

Sethe bir sandalyenin yanına gitti, bir çarşaf aldı, kollarını ardına kadar açarak çarşafı gerdi. Sonra çarşafı ikiye, dörde katladı, bir daha katladı. Bir başka çarşaf aldı. Henüz yeterince kuramamıştı, ama katlama eylemi, yarıda bırakılamayacak kadar zevkliydi. Ellerini meşgul etmeliydi, çünkü unuttuğunu sandığı, daha doğrusu bildiğinden habersiz olduğu bir şeyi anımsamak üzereydi. Yüzüne inen tokadın, o daireyle haçın hemen arkasına, beynindeki incecik yarığa gizlenmiş olan, özel ve utanç verici bir şey.

"Anneni neden astılar?" diye sordu Denver. Anneannesinden söz edildiğini ilk kez duyuyordu. Tanıdığı tek büyükanne, Baby Suggs'dı.

"Hiç öğrenemedim. Bir sürü insan asılmıştı," dedi ama nemli çamaşırları katlarken, gittikçe durulaşan, daha da durulaşan bir şey vardı: Elinden tutan ve onu, izi görmesine kalmadan oradan uzaklaştıran kadının adı Nan'di. Nan, Sethe'in en iyi tanıdığı kişiydi; bütün gün yakınlarda olan, bebekleri emziren, yemek pişiren, bir sağlam, bir de yarım kolu olan. Ve farklı sözcükler kullanan. Sethe'in anladığı ama artık ne anımsayabildiği ne de yineleyebildiği sözcükler. Ona kalırsa, Tatlı Yuva öncesinden bu kadar az şey anımsayabilmesinin nedeni de bu dildi – şarkıların, dansın ve kalabalığın dışında. Nan'in ona anlattıklarını da, anlatırken kullandığı dili de unutmuştu. Bu, annesinin konuştuğu dildi ve bir daha asla geri gelmeyecekti. Ama iletisi – o baştan beri, hep oradaydı. Nemli, beyaz çarşafları göğsüne bastırmış, öylece dururken, artık anlayamadığı bir şifreden anlam çıkarmaya çalışıyordu. Gece. Nan sağlam koluyla onu tutuyor, kesik kolundan arta kalan parçayı havada sallıyor. "Sethe, işte anlatıyorum. Anlatıyorum, küçük kız." Anlattı da. İkisinin, Sethe'in annesi ile kendisinin, denizden geldiklerini. İkisinin de mürettebat ta-

rafından defalarca kullanıldığını. "Senin dışında, hepsini attı. Mürettebatınkini, adaya çıkınca attı. Öteki beyazlardan gelenleri de attı. Bir isim bile koymadan, fırlatıp attı. Ama sana babanın, siyah adamın adını verdi. Kollarını onun boynuna doladı. Öteki erkeklere hiç sarılmadı. Bir kere bile. Asla. Sana söylüyorum, Sethe. Sana söylüyorum, küçük kız."

Sethe küçük bir kız olarak, hiç etkilenmedi. Şimdi, yetişkin bir kadın olarak, kızgındı ama neye kızdığından emin değildi. Baby Suggs'a duyduğu korkunç özlem onu bir dalga gibi altına alıverdi. Dalga kırıldıktan sonraki sessizlikte, Sethe ocağın yanında oturan iki kıza baktı: Hasta görünüşlü, sığ zihinli konuğu ve yalnızlık çeken, alıngan kızı. Gözüne küçük ve uzak görünüyorlardı.

"Paul D az sonra burada olur," dedi.

Denver rahatlayarak içini çekti. Annesi yıkanmış çamaşırlara sarılmış, dalıp gitmiş bir halde orada dururken, kendisi dişlerini sıkmış, bunun bir an önce bitmesi için dua etmişti. Denver annesinin anlattığı, onu ilgilendirmeyen öyküleri dinlemekten nefret ederdi; ondan salt Amy'yi anlatmasını istemesinin nedeni de buydu. Gerisi ışıl ışıl parlayan, güçlü bir dünyaydı ve onu böyle yapan şey de, Denver'ın orada bulunmamasıydı. İçinde yer almadığı o dünyadan nefret ediyordu; en küçük bir şansı olmadığını bilmesine karşın, Sevilen'in de ondan nefret etmesini istiyordu. Sevilen ise olmadık bir soru sormak için hiçbir fırsatı kaçırmıyor, bu da Sethe'in dilini çözmeye yetiyordu. Denver, Sethe'in anlattıklarını kızın nasıl bir açlıkla dinlediğini çoktan fark etmişti. Şimdiyse dikkatini çeken bir şey daha vardı. Sevilen'in sorduğu sorular: "Elmasların nerede?" "Senin kadın saçlarını hiç taramadı mı?" En şaşırtıcısı da: "Bana küpelerini anlat."

Nereden biliyordu?

Sevilen, pırıl pırıl parlıyor, Paul D bundan hiç hoşlanmıyordu. Kadınlar, çileklerin incecik sürgünlerini fışkırtmadan önce yaptıklarını yaparlardı: Yeşilin dokusu değişirdi. Bunu önce ipliksi filizler izlerdi, sonra da tomurcuklar. Beyaz taç yapraklar ölüp de nane rengi çilekler patlayınca, yaprağı daha gergin, daha yapışkan bir parıltı kaplardı. İşte Sevilen tıpatıp böyle görünüyordu: yaldızla kaplanmış ve parlak. Paul D, Sethe'den sonra kalkmayı alışkanlık edinmişti; böylece, daha sonra aşağıya, Sethe'in Sevilen'in ısrarlı bakışları altında ekmek yaptığı mutfağa indiği zaman, iyice ayılmış oluyordu.

Akşamları eve, üç kadının elbirliğiyle sofrayı hazırladığı yere döndüğünde kızın parıltısı öyle belirgin olurdu ki, Paul D, Denver ile Sethe'in bunu nasıl göremediğine şaşardı. Belki de görüyorlardı. Kadınların (tıpkı erkekler gibi) sayılarının artmak üzere olduğunu anlamamaları olanaksızdı. Paul D, farkında olup olmadığını anlamak için Sevilen'i dikkatle süzüyor, ama kız onu tam anlamıyla yok sayıyordu – doğrudan kendisine yöneltilmiş bir soruyu bile yanıtlamayacak kadar. Erkeğe bakıyor ama ağzını açmıyordu. Beş haftadır onlarla birlikteydi; onun hakkında, onu kütüğün üzerinde buldukları zaman ne biliyorlarsa, hâlâ o kadarını biliyorlardı.

Paul D'nin 124'e geldiği gün kırdığı masanın çevresinde oturuyorlardı. Masanın onarılmış ayakları eskisinden de sağlamdı. Lahana yenilip bitirilmişti, tütsülenmiş domuz pirzolasının kemikleri tabakların bir köşesine, bir yığın halinde itilmişti. Sethe güzel olması için dualar mırıldanarak, bütün deneyimli aşçılar gibi peşin peşin özür dileyerek, hamur tatlısı

hazırlıyordu; Sevilen'in yüzündeki bir şey, her zamanki gibi Sethe'e dönük olan yüzdeki o evcil hayvanlara özgü tapınma, Paul D'nin dilini çözdü.

"Erkek ya da kız kardeşin yok mu?"

Sevilen kaşığını salladı, dönüp erkeğe bakmadı. "Hiç kimsem yok."

"Buraya gelirken, aradığın neydi?" diye sordu Paul D.

"Burası. Burayı arıyordum."

"Sana buradan birisi mi söz etmişti?"

"O söyledi. Köprüdeyken söyledi."

"Eskilerden biri olmalı," dedi Sethe. 124'ün haberlerin, ardından da haberi gönderenlerin ulaştığı bir ara istasyon olduğu günlerden kalma biri. O sıralarda 124, haberlerin suda ıslatıldığı, kolayca sindirilecek hale gelinceye kadar yumuşatıldığı yerdi.

"Nasıl geldin buraya? Biri mi getirdi?"

Kız şimdi doğruca adama bakıyordu, ama yanıt vermedi.

Paul D, Sethe ile Denver'ın içlerine çekildiğini, karın kaslarının gerildiğini, birbirlerine dokunmak için yapışkan örümcek ağları salgıladıklarını hissedebiliyordu. Yine de, peşini bırakmamaya karar verdi.

"Seni buraya kimin getirdiğini sordum."

"Yürüyerek geldim," dedi kız. "Uzun, uzun, uzun, çok uzun bir yoldan. Beni kimse getirmedi. Kimse bana yardım etmedi."

"Ayakkabıların yeni. Bu kadar uzun bir yürüyüşten sonra, ayakkabıların nasıl böyle gıcır gıcır kalabiliyor?"

"Paul D, onu sıkıştırmayı kes."

"Bilmek istiyorum," dedi erkek, bıçağın sapını avucunda bir sopa gibi tutarak.

"Ayakkabıları aldım! Elbiseyi aldım! Bağcıklar bir türlü bağlanmıyor!" diye bağırdı kız; sonra erkeğe öyle hain bir bakışla baktı ki, Denver onun koluna dokundu.

"Sana öğretirim," dedi Denver, "bağcıkları bağlamayı." Ödül olarak da Sevilen'den bir gülümseme aldı.

Paul D iri, gümüş bir balığı tam kuyruğundan yakaladığı an elinden kaçırıvermiş duygusuna kapıldı. Balık yeniden karanlık suya dalmış, gözden yitmişti; geride bir yanıp bir sönen, parıltılı bir iz kalmıştı. Peki ama, kızın ışıltısı Paul D için değilse, kimin içindi? Bugüne kadar, özel biri için değil de, genel bir duyuru olarak ışıldayan bir kadına hiç rastlamamıştı. Deneyimlerine göre ışık hep bir odaklanma söz konusu olduğunda belirirdi. Elli Kilometrelik Kadın'da olduğu gibi: Hendekte beklerken bir pus kadar iç karartıcı, Sixo'yu görür görmez bir yıldız kadar parlak. O ışığı, başka bir şeyle karıştırmayacak kadar iyi tanırdı. Sethe'in ıslak bacaklarına baktığı an görmüştü onu; aksi halde, o gün ona sarılmayı, ensesine fısıldamayı asla göze alamazdı.

Bu evsiz, insansız kıza, Sevilen'e gelince: Son yirmi yıldır karşılaştığı bütün o siyahları düşününce, nedenini tam olarak bilemese de, kız hepsini gölgede bırakıyordu. Savaş sırasında, öncesinde ve sonrasında öyle şaşkın, aç, bitkin ya da çaresiz zenciler görmüştü ki, herhangi bir şey anımsamaları ya da söylemeleri bile bir mucizeydi. Tıpkı kendisi gibi mağaralarda gizlenmiş, yiyecek için baykuşlarla dövüşmüş; tıpkı kendisi gibi domuzlardan yiyecek çalmış; tıpkı kendisi gibi gündüzleri ağaçlarda uyumuş, geceleri yürümüş; tıpkı kendisi gibi, kanun adamlarından, polisten, devriyeden, emekli askerlerden, ormancılardan, gönüllü müfrezelerden ve cümbüşçülerden sakınmak için bedenini çamura gömmüş, kuyulara atlamış zenciler. Bir keresinde, on dört yaşlarında, siyah bir oğlanla karşılaşmıştı; tek başına ormanda yaşıyordu, daha önce yaşadığı yeri hiç anımsamadığını söylemişti. Aklını yitirmiş, siyah bir kadının, kaz çaldığı için hapse atıldığını ve asıldığını görmüştü – kazları kendi bebekleri sanıyordu.

Durma. Yürü. Koş. Saklan. Çal ve yürü. Bir yerde –bir kadın ya da bir aileyle– birkaç aydan fazla kalmak ona yalnızca bir kere nasip oldu. İki yıla yakın bir süre, bir dokumacı kadınla, Delaware'de kaldı; bir zenci için, Kentucky'deki Pulaski ilçesi ve tabii Georgia'daki hapishaneden sonra, gördüğü en acımasız yerdi.

İşte, Sevilen bütün o siyahlardan farklıydı. Işıltısı, yeni ayakkabıları. Bunlar Paul D'yi rahatsız ediyordu. Belki de nedeni, onun kızı hiç rahatsız etmemesiydi. Ya da belki, sorun zamanlamaydı. Tam da Sethe ile aralarının düzeldiği, toplumun karşısına çıktıkları ve gerçekten (bir aile gibi) çok güzel vakit geçirdikleri gün çıkagelmiş, eve yerleşmişti. Denver –deyim yerindeyse– kendine gelmişti; Sethe gülüyordu; Paul D sabit bir iş sözü almış, 124 ruhlardan arınmıştı. Bir yaşama benzemeye başlamıştı yaşadıkları. Ve, kahretsin! Durmadan su içen bir kadın çıkagelmiş, hastalanmış, eve alınmış, iyileştirilmişti; o günden sonra da yerinden kıpırdamamıştı.

Paul D onun çekip gitmesini istiyordu, ama kızı eve alan Sethe idi; Paul D kızı kendisine ait olmayan bir evden kovamazdı. Bir hayaletin hakkından gelmek başka şeydi, yardıma muhtaç, siyah bir kızı Ku Klux Klan'ın musallat olduğu, tehlikenin kol gezdiği bir dünyaya fırlatmak başka şey. Ejderha, onsuz yaşayamayacağını bildiği siyah kana duyduğu susuzluktan gözü dönmüş bir durumda, Ohio'nun altını üstüne getirmekteydi.

Paul D masada oturmuş, her akşam yemeğinden sonra yaptığı gibi, bir süpürge çöpüyle dişlerini karıştırırken, kızı bir yere yerleştirmeye karar verdi. Kasabadaki zencilere danışacak, kıza bir yer bulacaktı.

O tam da bunu düşünürken, hamur tatlısındaki kuru üzümlerden biri Sevilen'in boğazına takılıverdi. Geriye doğru devrildi, sandalyesinden düştü; bir eliyle boğazına yapışmış, debeleniyordu. Sethe hemen onun sırtına vurdu, Denver ise ellerini

tuttu, onun boğazından çekti. Yerde, emekler durumda duran Sevilen yediklerini kustu, soluk almak için can havliyle çabaladı.

Sonra, biraz sakinleşince, "Gidip yatacağım," dedi; ortalığı Denver temizlemişti.

"Benim odama gel," dedi Denver. "Orada sana göz kulak olabilirim."

Bundan daha iyi bir fırsat olamazdı. Denver bir süredir kızı odasına almanın bir yolunu arıyordu. Onun üstündeki ranzada yatmak, yine hastalanacak mı, uyuyup bir daha uyanamayacak mı, en kötüsü de (Tanrım, lütfen izin verme) kalkıp avluya çıkacak ve tıpkı geldiği gibi, çekip gidecek mi diye kaygılanmak, Denver'ı yiyip bitiriyordu. Onun odasında çok daha rahat konuşabilirlerdi: Geceleri, Sethe ile Paul D uyurken; ya da gündüz, her ikisi de henüz eve dönmemişken. Yarım cümlelerle, hayallerle, karşılıklı anlayıştan çok daha heyecan verici olan yanlış anlamalarla dolu, tatlı, çılgınca sohbetler.

Kızlar çıkınca, Sethe masayı toplamaya başladı. Tabakları musluğun yakınına, üst üste dizdi.

"Neden onu böyle sıkıştırdın?"

Paul D suratını astı, yanıtlamadı.

"Denver için sıkı bir kavga ettik. Şimdi de Sevilen için mi edeceğiz?" diye sordu Sethe.

"Ben yalnızca bu bağlılığın nedenini anlayamıyorum. Sana neden böyle yapıştığı çok açık; ama senin ona neden bu kadar bağlandığını anlayamıyorum."

Sethe döndü, doğruca erkeğin yüzüne baktı. "Kimin kime yapıştığı seni neden ilgilendiriyor? Onu beslemek sorun olmuyor. Lokantadan biraz daha fazlasını alıyorum, hepsi bu. Ayrıca, Denver için iyi bir arkadaş. Bunu sen de çok iyi bildiğine göre, neden kurcalıyorsun?"

"Bir türlü adını koyamıyorum, ama içimde beni rahatsız eden bir duygu var."

"Eh, bir de şu duyguyu tatmaya ne dersin? Uyuyacak bir yatağının olması ve seni o yatağı hak etmek için ne yaptığın konusunda sürekli sıkıştıran birinin olmaması, nasıl bir duygu peki? Asıl bu duyguyu hisset. Bu işini görmezse, bir de, her an üzerine atılmaya hazır canlıların doldurduğu yollarda tek başına gezinen siyah bir kadın olmanın nasıl bir şey olduğunu hissetmeyi dene. Bir de bu duyguyu tat."

"Bütün bunları çok iyi biliyorum, Sethe. Dünkü çocuk değilim, ayrıca yaşamım boyunca tek bir kadına bile kötü davranmadım."

"Öyleyse, dünyadaki tek örneksin," diye atıldı Sethe.

"İkinci değil mi?"

"Hayır. Tek."

"Halle sana ne kötülük yaptı? Sana destek oldu. Seni asla terk etmedi."

"Beni değilse, neyi terk etti o halde?"

"Bilmiyorum ama gitmesinin nedeni sen değildin. Bu bir gerçek."

"Öyleyse daha da kötüsünü yaptı: Çocuklarını terk etti."

"Bunu bilemezsin."

"Orada değildi. Olacağını söylediği yerde değildi."

"Oradaydı."

"Öyleyse neden görünmedi? Neden bebeklerimi göndermek, geride kalıp onu beklemek zorunda kaldım?"

"Çatı arasından inemedi."

"Çatı arası mı? Hangi çatı?"

"Başının üstündeki. Ahırdaki."

Sethe yavaş, çok yavaş, zamanın izin verdiği kadar yavaş adımlarla masaya doğru ilerledi. "Gördü mü?"

"Gördü."

"Sana kendisi mi söyledi?"

"Bana sen söyledin."

"Ne?"

"Buraya geldiğim gün. Sütünü çaldıklarını söyledin. Halle'i o hale getiren şeyin ne olduğunu bir türlü bulamamıştım. Ama sen anlatınca, anladım. Onu neyin parçaladığını buldum. Onca yıl, her cumartesi pazar çalışmak, bütün o ekstra işler, hiçbiri ona dokunamamıştı. Ama o ahırda gördüğü şey her neyse, onu bir çubuk gibi kırıverdi."

"Gördü, demek?" Sethe uçup gitmelerini engellemek ister gibi, dirseklerini sıkı sıkı tutuyordu.

"Gördü. Mutlaka görmüş olmalı."

"O oğlanların bana yaptıklarını gördü ve soluk almalarına izin verdi, öyle mi? Gördü... Gördü, ha?"

"Hey! Hey! Beni dinle. Bak, ne diyeceğim. Bir erkek, kahrolası bir balta değildir. Günün her kahrolası ânında kesen, yontan, parçalayan, kahrolası bir balta. Etkilenir. Duygulanır. Bazı şeyleri kesip atamaz, çünkü içeridedir."

Sethe odada, lambanın ışığında bir aşağı bir yukarı, bir aşağı bir yukarı yürüyordu. "Yeraltı örgütündeki adam, pazar günü, demişti. Sütümü aldılar, Halle gördü, ama aşağıya inmedi, öyle mi? Pazar geldi, o gelmedi. Pazartesi geldi, Halle görünmedi. Öldüğünü, bu yüzden gelmediğini sandım; sonra onu yakaladılar, diye düşündüm. Sonra, hayır, dedim, ölmedi; ölseydi bilirdim. Sense bunca yıldan sonra çıkıp geldin ve Halle'in öldüğünü söylemedin; çünkü bunu sen de bilmiyordun. Bunun üzerine, eh, dedim, kendine daha iyi bir yaşam bulmuş olmalı. Buralarda bir yerlerde olsaydı, benim için olmasa bile, Baby Suggs için mutlaka gelirdi. Ama görmüş olabileceği, hiç aklıma gelmedi."

"Artık ne fark eder ki?"

"Eğer yaşıyorsa ve görmüşse, bu eşikten içeriye adımını atmaz. Halle yapmaz."

"Gördüğü şey onu ikiye böldü, Sethe." Paul D başını kaldırıp kadına baktı, içini çekti. "Bunu en iyi sen bilirsin. Onu son gördüğümde, yayığın başında oturuyordu. Bütün yüzüne tereyağı bulaşmıştı."

Hiçbir şey olmadı; Sethe buna şükretti. Genellikle duyduğu bir şeyin resmi hemen orada, karşısında beliriverirdi. Oysa şu anda, Paul D'nin söylediklerini karşısında göremiyordu. Hiçbir görüntü belirmemişti. Dikkatle, dikkatle başka, mantıklı bir soruya geçti.

"Ne dedi?"

"Hiçbir şey."

"Tek bir sözcük bile?"

"Tek bir sözcük bile."

"Onunla konuştun mu? Ona hiçbir şey söylemedin mi? Herhangi bir şey?"

"Yapamadım, Sethe. Yapamadım..."

"Neden?"

"Ağzım demirliydi."

Sethe ön kapıyı açtı, sundurmanın basamaklarına oturdu. Gün, güneşi göremeden kararmıştı, ama Sethe ilerideki çayırdaki ağaçların siyah dış çizgilerini seçebiliyordu. İsyankar beynine teslim oldu, başını bir yandan ötekine salladı. Bu beyin neden hiçbir şeyi geri çevirmezdi? Hiçbir acıyı, pişmanlığı, bakılamayacak kadar çirkin, iğrenç resimleri bile? Açgözlü bir çocuk gibi, her şeyi kapıyordu. Bir kere olsun, hayır, sağolun, diyemez miydi? Tokum, bir lokma daha alamam. Tanrı cezasını versin; dişleri yosunlu iki oğlanla, biri mememi emen, öteki karnıma yapışanla, sürekli gözleyen, her gördüğünü yazan öğretmenle tıka basa doydum. Kahretsin, hâlâ onlarla doluyum, geri dönüp biraz daha yüklenemem. Bunlara bir de kocamı ekleyemem: Ahırda, çatı arasına (onu aramayacaklarını düşündüğü tek yere) gizlenip aşağıyı seyreden, benim asla bakama-

yacağım bir şeyi izleyen kocam. Onları durdurmayan; yalnızca bakan, olup biteni seyreden. Oysa şu obur beynim, ah, teşekkürler, diyor, evet, biraz daha alabilirim; biraz daha ekleyin. Ve elimi uzattığım an, arkası geliyor. Kocam; yayığın önüne çömelmiş, yüzüne tereyağını, kesilmiş sütü sıvayan, çünkü aklı fikri, çalınan sütte olan. Ve bütün dünyanın bunu bildiğini sanan. O sırada gerçekten bu kadar yıkıldıysa, şimdiye mutlaka ölmüştür. Paul D onu gördüyse ve ağzındaki demir yüzünden onu kurtarmayı ya da avutmayı başaramadıysa, bana anlatacağı daha pek çok şey var demektir. Eh, bu durumda da beynim hemen öne atılıp alacak, teşekkür ederim, bu kadar yeter, demeyecektir. Hayır. Ne öğrenmek, ne de anımsamak istiyorum. Yapmam gereken başka şeyler var: kaygılanmak, *örneğin*. Yarın için, Denver için, Sevilen için kaygılanmak; yaşlanmaktan, hastalanmaktan, sevgiden söz etmemekten korkmak.

Ama beyni, gelecekle ilgilenmiyordu. Geçmişle tepeleme dolu olmasına karşın, daha çoğunu istiyor, Sethe'e bırakın hayal kurmak, yarına plan yapmak için bile boş yer bırakmıyordu. Tıpkı şu yabani soğanların arasındaki öğleden sonrası gibi – gelecekle ilgili görebildiği tek şeyin, bir sonraki adım olduğu gün. Bir sürü insan delirirken, neden Sethe deliremiyordu? Başkalarının beyni duruyor, ters dönüp başka, yeni bir başlangıç yapabiliyordu; Halle'in başına gelen de bu olmalıydı. Ah, kim bilir ne tatlı olurdu: İkisi birlikte, yeniden süt ağılında, yayığın başına çömelmiş, soğuk tereyağı topaklarını neşeyle, tasasızca birbirlerinin yüzüne fırlatıyorlar. Kaygan, yapışkan yağı hissetmek – yağı saçlarına sürmek, parmaklarının arasından fışkırışını seyretmek. Yaşamı orada, o anda durdurmak ne büyük bir lütuftu. Kapat. Durdur. Tereyağını fışkırt. Ama Ohio yolunda, bir battaniyenin altında, şekere batırılmış emziklerini çiğneyen üç çocuğu vardı ve hiçbir tereyağı oyunu bunu değiştiremezdi.

Paul D dışarıya çıktı, gelip onun omzuna dokundu. "Bunu sana söylemeyi düşünmemiştim."

"Ben de dinlemeyi."

"Geri alamam, ama didiklememeyi başarabilirim," dedi Paul D.

Anlatmak istiyor, diye düşündü Sethe. Ona neler hissettiğini sormamı istiyor: Gem vurulmuş dilin öfkesini, o demiri tükürüp atma gereksiniminin büyüklüğünü. Sethe bunları biliyordu, Tatlı Yuva'dan önceki yerde defalarca görmüştü. Erkekler, oğlanlar, küçük kızlar, kadınlar. Dudakların ansızın büzüldüğü, içeriye çekildiği an, gözlerde parlayan yabanilik. Demirin çıkarılmasından günler sonra, ağzın köşelerine kaz yağı sürülür ama hiçbir şey dili yumuşatamaz, gözlerdeki yabaniliği silemezdi.

Sethe başını kaldırdı, geride iz kalıp kalmadığını görmek için Paul D'nin gözlerinin içine baktı.

"Çocukken gördüğüm insanların," dedi, "ağzına gem vurulanların, gözlerine delice bir bakış yerleşti. Onları iyileştirmek için ne yapıldıysa işe yaramadı, çünkü bu, daha önce orada bulunmayan bir yabanilikti. Sana baktığım zaman, onu göremiyorum. Gözlerinde en küçük bir vahşilik yok."

"Onu oraya yerleştirmek de, oradan çıkarmak da olası. Ben her iki yolu da biliyorum, ama hangisinin daha kötü olduğuna hâlâ karar veremedim." Gelip kadının yanına oturdu. Sethe ona baktı. Bu alacakaranlıkta erkeğin güneşten yanmış, bir deri bir kemik yüzü kadının yüreğini yatıştırdı.

"Anlatmak ister misin?" diye sordu.

"Bilmiyorum. Daha önce hiç kimseye anlatmadım. Tek bir insana bile. Bazen şarkı olarak söyledim, ama hiç anlatmadım."

"Haydi, anlat. Dinlemeye hazırım."

"Belki. Belki hazırsın. Ama ben anlatabileceğimden emin değilim. Doğru dürüst, yani. Çünkü konu o demir değil – o değil."

"Ne, peki?" diye sordu Sethe.

"Horozlar," dedi erkek. "Horozların önünden geçerken, onların bana bakışı."

Sethe gülümsedi. "Çamlıkta mı?"

"Evet." Paul D de gülümsedi. "Ağaçlara tünemiş, beş tane horoz vardı; en azından elli tane de tavuk."

"Bayım da içlerinde miydi?"

"Hemen göremedim. Ama yirmi adım atmış, atmamıştım ki, onu gördüm. Tünediği çitten atladı, yalağın kenarına oturdu."

"O yalağa bayılırdı," dedi Sethe; hayır, diye düşündü, artık durmak yok.

"Gerçekten. Orayı bir taht gibi görürdü. Onu yumurtadan çıkaran bendim, biliyorsun. Kabuğu kırmasaydım, ölecekti. Anası olacak tavuk, yumurtadan çıkan civcivleri peşine taktı, çekip gitti. Geride bir tek bu yumurta kaldı. İçi boş gibi görünüyordu, ama kıpırdadığını hissettim, hafifçe vurup kabuğu kırdım ve karşımda Bayım'ı buldum; çok kötü durumdaydı –ayağı filan. Ama orospu çocuğu hızla serpildi, avluyu birbirine katmaya başladı."

"Baştan beri nefret doluydu," dedi Sethe.

"Evet, öyleydi. Kötü kalpli ve zalimdi de. Yerde sürünen, sakat bir ayak. Elim kadar büyük, kırmızımsı bir ibik. Yalağın kenarına tünemiş, bana bakıyordu. Yemin ederim, gülümsedi. Aklım bir süre önce gördüğüm Halle'deydi. Ağzımdaki demiri düşünmüyordum bile. Önce Halle, sonra da Sixo; ama Bayım'ı görünce anladım: Ben de, dedim. Sırf onlar değil, ben de. Biri delirmiş, biri satılmış, biri kayıp, biri yakılmış; bense ellerim arkada bağlı, demir yalıyordum. Tatlı Yuva erkeklerinin sonuncusu.

"Bayım... öyle, öyle özgür görünüyordu ki. Daha güçlü, daha dayanıklı. Bir kabuğu bile tek başına kıramayan bu piç

kurusu hâlâ kraldı, bense..." Paul D sustu, sağ eliyle sol elini ovuşturdu. Elini uzun bir süre böyle tuttu – ta ki dünya sessizleşene, sözlerini sürdürmesine izin verene kadar.

"Bayım'ın Bayım olmasına ve olduğu gibi kalmasına izin verilmişti. Oysa benim ben olmama, öyle kalmama izin verilmedi. Onu pişirsen bile, Bayım adında bir horozu pişirmiş oluyordun. Oysa benim yeniden Paul D olmamın yolu yoktu – ölü ya da diri. Öğretmen beni değiştirmişti. Ben artık *başka* bir şeydim ve bu şey, yalağın kıyısına ilişmiş, güneşlenen bir horozdan daha aşağı bir şeydi."

Sethe elini onun dizine koydu, hafifçe okşadı.

Paul D söze daha yeni başlamıştı; dizindeki o yumuşak, rahatlatıcı parmaklar onu susturduğunda, o Sethe'ye yalnızca başlangıcı anlatmıştı. Böylesi daha iyiydi. Çok daha iyi. Bundan fazlasını söylemek, her ikisini de geri dönemeyecekleri bir yere itekleyebilirdi. Paul D gerisini ait olduğu yerde tutacaktı: Göğsüne, kırmızı bir yüreğin bulunduğu yere gömülmüş o teneke tütün kutusunda. Kutunun kapağı pastan yapışmıştı. Şimdi ise kapağı bu tatlı, kararlı kadının önünde kaldırmayacaktı; kadının kutudan yükselen kokuyu şöyle bir alması bile, Paul D'yi utandırırdı. Ayrıca, içeride Bayım'ın ibiği kadar parlak, kırmızı bir yüreğin çarpmadığını görmek, kadını üzebilirdi.

Sethe okşadı, ovdu, iş pantolonunun kumaşına, erkeğin dizini oluşturan kemikli kıvrımlara bastırdı. Bunun, kendisi gibi erkeği de yatıştıracağını umuyordu. Tıpkı lokantadaki loş ışıkta ekmek yapmak gibi. Aşçı gelmeden önce, mutfağın arka kısmında, süt tenekelerinin solunda, bir tahta sıradan daha geniş olmayan bir boşlukta, ayakta durarak. Hamur yoğurmak. Yoğurmak, yoğurmak. Günün ciddi işine, geçmişi geriye savurma görevine başlamanın bundan daha iyi bir yolu olamazdı.

Üst katta, Sevilen dans ediyordu. Öne doğru iki küçük adım, sonra iki adım daha at, dur; bir adım atıp dur, yana doğru hafifçe kay, kay ve zarifçe dön.

Denver yatağın üzerinde gülümseyerek oturuyor, gerekli müziği sağlıyordu.

Sevilen'i hiç bu kadar mutlu görmemişti. Daha önce, şekerin ya da Denver'ın verdiği bir haberin zevkiyle o sarkık dudakların kıvrıldığını, hatta ardına kadar açıldığını görmüştü. Annesi eski günlerden söz ederken, Sevilen'in teninden yansıyan ılık hoşnutluğu hissetmişti. Ama böyle bir neşeyi, hiç. Kızın öksürerek, boğazını tutarak, gözleri fal taşı gibi açık, yere devrilmesinin üstünden daha on dakika bile geçmemişti. Şimdi, Denver'ın yatağında birkaç saniye dinlendikten sonra, ayaktaydı, dans ediyordu.

"Dans etmeyi nerede öğrendin?" diye sordu Denver.

"Hiçbir yerde. Bak şimdi ne yapacağım." Sevilen parmaklarını kalçalarına dayadı, çıplak ayaklarıyla yerde kaymaya başladı. Denver güldü.

"Haydi, sıra sende. Gelsene," dedi kız. "Haydi ama." Siyah eteği bir sağa bir sola dalgalanıyordu.

Denver yataktan kalkarken, yüzünde buz gibi bir anlam belirdi. Cüssesinin, Sevilen'in iki katı olduğunu biliyordu; yine de, bir kar tanesi kadar soğuk ve uçucu, dönmeye başladı.

Sevilen onun elini tuttu, öteki elini Denver'ın omzuna koydu. Birlikte dans ettiler. Küçük odada daireler çizerek, dönerek; Denver'ın böyle sertçe gülmesinin nedeni, başının dönmesi de olabilirdi, kendini aynı anda hem hafif hem de buz

gibi hissetmesi de. Sevilen'e de geçen, bulaşıcı bir gülmeydi. İki kedi yavrusu kadar şen, döndüler, bir öne bir arkaya, bir öne bir arkaya sallandılar – ta ki bitkin bir halde yere çökünceye kadar. Sevilen başını geriye, yatağın ayak ucuna yasladı, soluklarını düzene sokmaya çalıştı; Denver kızın yatağa girmek üzere her soyunuşunda tamamını gördüğü şeyin ucunu gördü. Doğruca oraya, çenesinin altına bakarak, fısıldadı: "Neden kendine Sevilen diyorsun?"

Kız gözlerini yumdu. "Karanlıkta, adım Sevilen."

Denver ona biraz daha sokuldu. "Orası, eskiden bulunduğun yer nasıldı? Bana anlatabilir misin?"

"Karanlık," dedi Sevilen. "Orada çok küçüğüm. Burada, işte böyleyim." Başını yataktan kaldırdı, sağ yanına kıvrıldı, iki büklüm oldu.

Denver parmaklarıyla onun dudaklarını kapattı. "Üşüyor muydun?"

Sevilen biraz daha büzüldü, başını salladı. "Sıcak. Orada, aşağıda solunacak hava yok, kıpırdayacak yer yok."

"Kimseyi görüyor musun?"

"Tümsekler. Aşağıda bir sürü insan var. Kimisi ölü."

"İsa'yı görüyor musun? Baby Suggs'ı?"

"Bilmem. Adları bilmiyorum." Ayağa kalktı.

"Söylesene, oraya nasıl gittin?"

"Bekliyorum; sonra köprüye çıkıyorum. Orada, karanlıkta duruyorum, gündüz, gece, aydınlıkta, karanlıkta hep duruyorum. Çok uzun bir zaman."

"Bunca zamandır hep köprüde miydin?"

"Hayır. Daha sonra. Dışarıya çıkınca."

"Neden geri döndün?"

Sevilen gülümsedi. "Onun yüzünü görmek için."

"Annemin... Sethe'in mi?"

"Evet. Sethe."

Denver, Sevilen'in gerçek dönüş nedeni olmadığı için biraz alınmıştı. "Derenin kıyısında oynadığımız oyunları anımsamıyor musun?"

"Ben köprünün üzerindeydim," dedi Sevilen. "Beni köprüde gördün mü?"

"Hayır, dere kıyısı, diyorum. Arkada, ormandaki su."

"Ah, suyun içindeydim. Onun elmaslarını da orada gördüm. Onlara dokunabilirdim."

"Seni durduran neydi?"

"Beni arkada bıraktı. Tek başıma," dedi Sevilen. Denver'le göz göze gelmek için gözlerini kaldırdı; somurttu. Belki. Belki de somurtmadı. Alnındaki o incecik çizgiler yüzünden öyle görünmüş de olabilirdi.

Denver yutkundu. "Sakın," dedi. "Sakın bizi bırakma, olur mu?"

"Yo. Asla. Ben buraya aitim."

Bağdaş kurmuş olan Denver birden öne doğru eğildi, kızın bileğini yakaladı. "Ona söyleme. Anneme kim olduğunu söyleme. Lütfen, duydun mu?"

"Bana ne yapmam gerektiğini söyleme. Bana sakın, sakın ne yapmam gerektiğini söyleme, asla."

"Ama ben senden yanayım, Sevilen."

"Benden yana olan, o. Gereksindiğim tek insan, o. Sen gidebilirsin, ama o... ona mutlaka sahip olmalıyım." Gözleri ardına kadar açılmıştı; gece yarısı göğü kadar siyahtı.

"Ben sana hiçbir şey yapmadım. Seni incitmedim. Hiç kimseyi incitmedim," dedi Denver.

"Ben de öyle. Ben de öyle."

"Ne yapacaksın peki?"

"Burada kalacağım. Ben buraya aitim."

"Ben de buraya aitim."

"Öyleyse kal; ama bana asla ne yapmam gerektiğini söyleme. Bunu bir daha sakın yapma."

"Dans ediyorduk. Daha bir dakika önce birlikte dans ediyorduk. Haydi, yine edelim."

"Canım istemiyor." Sevilen ayağa kalktı, yatağın üzerine uzandı. Sessizlikleri, dehşete kapılmış kuşlar gibi duvarlara çarpıyor, büyüyordu. Sonunda Denver'ın solukları, katlanılmaz bir kaybın tehdidi karşısında düzene girdi.

"Anlatsana," dedi Sevilen. "Sethe'in seni o sandalda nasıl doğurduğunu anlat."

"Bana tamamını hiç anlatmadı ki," dedi Denver.

"Anlat."

Denver yatağa tırmandı, kollarını önlüğünün altında kavuşturdu. Sevilen'i karnavaldan sonra o kütüğün üzerinde otururken gördüğü andan beri, ormandaki odaya gitmemişti; oraya gitmediği ise, şu umutsuz âna kadar aklına bile gelmemişti. Orada bulabileceği her şeyi bu kardeş-kız bolca sunuyordu zaten: Deli gibi çarpan bir yürek, hayal gücü, dostluk, tehlike, güzellik. Söze başlamadan önce iki kez yutkundu; sonra bütün yaşamı boyunca dinlediği ipliklerden, Sevilen'i yakalayacak bir ağ örmeye koyuldu.

"Dediğine göre, çok iyi elleri varmış. Beyaz kızın, dedi, incecik, küçük kolları vardı, ama elleri çok güçlüydü. Bunu hemen görmüş, öyle dedi. Beş kafaya yetecek kadar saç ve güçlü eller, dedi. Bana kalırsa, o elleri görünce başarabileceğini anladı: İkimizi de ırmağın karşı kıyısına geçirebileceğini. Ama onu korkuya kapılmaktan alıkoyan şey, ağzıydı. Beyazların ne zaman ne yapacağı belli olmaz, dedi. Her an döneklik edebilirler, dedi. Bir şey söyler, başka bir şey yaparlar. Ama bazen, ağızlarına bakınca, gerçeği anlarsın. Bu kızın bir fırtına gibi konuştuğunu söyledi; ama ağzının çevresinde

gaddarlık yokmuş. Annemi bir kulübeye götürmüş, ayaklarını ovmuş; bu da az şey değilmiş elbette. Annem kızın kendisini ihbar etmeyeceğine inanmış. Bir kaçağı ele verdiğin zaman para alabiliyormuşsun, annem de bu kızın –Amy'nin– paraya fena halde gereksindiğinden eminmiş, çünkü kız sürekli almayı düşündüğü bir kadifeden söz ediyormuş. "

"Kadife nedir?"

"Bir kumaş; yoğun ve yumuşak bir kumaş."

"Peki, devam et."

"Her neyse, annemin ayaklarını ovup canlandırmış; annemse canı yandığı için ağlamış. Ama bir yandan da, Büyükanne Baby Suggs'ın yanına ulaşabileceğine aklı yatmış..."

"O da kim?"

"Dedim ya, büyükannem."

"Sethe'in annesi mi, yani?"

"Hayır. Babamın annesi."'

"Devam et."

"Ötekiler de oradaymış. Erkek kardeşlerim ve... kız bebek. Annem onları önceden Büyükanne Baby'nin yanına göndermiş. Daha sonra, kendisi de onlara katılmak için her şeye katlanmış. İşte bu Amy denen kız ona yardım etmiş."

Denver durdu, gülümsedi. Bu, öykünün en sevdiği kısmıydı. Ve sıra onu anlatmaya gelmişti; buraya bayılıyordu, çünkü bütünüyle onu ilgilendiriyordu; öte yandan, ondan nefret de ediyordu, çünkü bu bölümde, bir yerlerde ödenmesi gereken bir fatura olduğu ve bu faturayı onun, Denver'ın ödemesi gerektiği duygusuna kapılıyordu. Ama kime borçlu olduğu, ya da onu neyle ödeyeceği türünden sorulardan kaçıyordu. Şimdi, Sevilen'in dikkat kesilmiş, aç yüzüne bakarken, her sözcüğü yutarcasına dinleyen, bazı şeylerin rengine, büyüklüğüne ilişkin sorular soran, her şeyi en ince ayrıntısına kadar öğrenme hırsıyla dolup taşan kızı gözlemlerken, ağzından çıkanları

duymakla kalmadı, görmeye de başladı: İşte, on dokuz yaşındaki (kendisinden bir yaş büyük) kız köle karşısında; uzaklardaki çocuklarına ulaşmak için, karanlık ormanda ilerliyor. Yorgun, büyük bir olasılıkla korkuyor; yolunu yitirmiş olabilir. En kötüsü de, yapayalnız ve içinde, düşünmesi gereken bir bebek daha var. Peşinde köpekler var; belki silahlar da; kesinlikle de yosunlu dişler. Geceleri o kadar da korkmuyor, çünkü geceyle aynı renkte, ama gündüzleri, her ses bir kurşun sesi, ya da bir iz sürücünün ayak sesi.

Denver şimdi onu hem görüyor, hem de hissediyor – Sevilen'in aracılığıyla. Annesinin hissettiği duyguları hissediyor. Onun gözleriyle görüyor. Ne kadar iyi betimlerse, ne kadar çok ayrıntı verirse, Sevilen'i o kadar hoşnut edecek. Bunun üzerine, gelecek soruları tahmin ederek, annesinden, büyükannesinden dinlediği yaralara kan bulaştırmaya, yürek çarpıntıları eklemeye başladı. Böylece bu tek kişilik konuşma, aynı yatakta, yan yana yatan iki kızın sohbetine dönüştü; Denver, Sevilen'in merakını besledi – tek zevki, sevgilisini tıka basa doyurmak olan bir âşık gibi. Üzerinde iki turuncu leke bulunan, karanlık örtü onlarla birlikteydi, çünkü Sevilen uyurken örtünün yakınında olmasını istiyordu. Örtü çimen gibi kokuyor, elleri çağrıştırıyordu – meşgul kadınların hiç durmayan ellerini: kuru, ılık, pütürlü. Denver konuştu, Sevilen dinledi; ikisi birlikte, gerçekte olup biteni, neler olduğunu canlandırmak için ellerinden geleni yaptılar; gerçeği bir tek Sethe biliyordu, çünkü onu yaşayan da oydu, daha sonra biçimlendiren de: Amy'nin sesinin tınısı, yanan oduna benzeyen soluğu. O tepelerdeki havanın nasıl hızla, ansızın değişiverdiği – geceleri serin, gündüzleri sıcak, birden bastıran sis. O beyaz kıza güvenmekle aslında ne büyük bir düşüncesizlik ettiği – umutsuzluktan doğan ve Amy'nin gezgin gözlerinden, yumuşak yürekli ağzından cesaret alan bir pervasızlık.

"Bu tepelerde böyle tek başına dolaşmamalısın, bayan."

"Söyleyene bakın. Senin işin ne buralarda, peki? Yakalarlarsa, kafanı kopartırlar. Benim peşimde kimse yok, ama senin kovalandığını gayet iyi biliyorum." Amy parmaklarını köle kadının tabanlarına bastırdı. "Kimin bebeği bu?"

Sethe yanıt vermedi.

"Bilmiyorsun, bile. Yetiş, İsa." Amy içini çekti, başını salladı. "Acıyor mu?"

"Biraz."

"Bu çok iyi. Ne kadar acırsa, o kadar iyi. Acı olmadan hiçbir şey düzelmez, bilirsin. Neden kıvranıp duruyorsun?"

Sethe dirseklerinden destek alıp doğruldu. Sürekli sırtüstü yatmak, kürek kemiklerinin arasını sızlatmıştı. Ayaklarındaki yangın, sırtındaki yangınla birleşince, onu terletmişti.

"Sırtım ağrıyor," dedi.

"Sırtın mı? Kızım, berbat haldesin. Yüzüstü dön de bir bakayım."

Sethe onu, midesini bulandıracak kadar zorlayan bir çabayla sağ yanına döndü. Amy onun elbisesinin sırt düğmelerini açtı, görünce, "Yetiş, İsa!" dedi. Sethe kızın fazlasıyla etkilendiğini anlamıştı, çünkü Amy, İsa'ya yaptığı bu çağrının ardından, uzunca bir süre konuşmadı. Şaşkınlıktan donakalan Amy'nin alışılmadık suskunluğunda, Sethe o iyi ellerin sırtına hafifçe dokunduğunu hissetti. Kızın soluklarını duyabiliyordu, ama beyaz kız hâlâ konuşmuyordu. Sethe kımıldayamıyordu. Ne yüzüstü, ne de sırtüstü yatabiliyordu, böyle yan yatmaksa, çığlık çığlığa bağıran ayaklarına baskı yapmak anlamına geliyordu. Amy sonunda o uyur gezer sesiyle konuştu.

"Bu bir ağaç, Lu. Bir yabani kiraz ağacı. Bak, işte gövdesi – kırmızı, ortadan ikiye yarılmış, özsuyla dolu; tam şurada da dallara ayrılıyor. Sırtında öyle çok dal var ki. Bir sürü de yaprak... daha doğrusu yaprağa benziyor. Şunlar da tomur-

cuklar, ya da çiçekler. Minik, minicik kiraz çiçekleri; bembeyaz. Sırtında bütün, gerçek bir ağaç var. Çiçek açmış bir ağaç. Tanrı'nın aklından ne geçiyordu acaba? Benim sırtımda da kırbaç izleri var, ama böyle bir şeyi daha önce hiç görmedim. Bay Buddy'nin sağ eli çok ağırdı. Sırf gözlerinin içine baktı diye, kırbaçlardı insanı. Gerçekten. Bir keresinde doğruca ona baktım, hemen kolunu kaldırdı, elindeki tırmığı suratıma fırlatıverdi. Aklımdan geçeni anlamıştı sanırım."

Sethe inledi, Amy anılarını kısa kesti – Sethe'in ayaklarını kaldırdı, yaprakla kaplı taşların üzerine dayadı.

"Böyle daha iyi, değil mi? Tanrım; ne ölüm ama. Biliyorsun, burada öleceksin. Bundan kurtulmanın yolu yok. Yaratıcına şükret ki, benimle karşılaştın, yoksa dışarıda, o otların arasında ölüp gidecektin. Yılanlar gelip seni sokacaktı. Yiyip bitireceklerdi. Belki de olduğun yerde kalmalıydın, Lu. Ama sırtına bakınca, neden kalmadığın anlaşılıyor. O ağacı oraya kim diktiyse, Bay Buddy'yi gölgede bırakmış, inan. İyi ki senin yerinde değilim. Eh, senin için örümcek ağı toplayabilirim. Buradakiler yetmez. Dışarıya bakacağım. Yosun kullanabiliriz, ama bazen içine böcekler filan giriyor. Belki de şu tomurcukları patlatmalıyım. İrin aksın diye, anlıyor musun? Tanrı ne düşünüyordu acaba? Bir şey yapmış olmalısın. Şimdi hiç kıpırdama, tamam mı?"

Sethe örümcek ağı arayan, çalıların arasında dolaşan kızın bir şarkı mırıldandığını duyabiliyordu. Bütün dikkatini bu mırıltıda yoğunlaştırdı, çünkü Amy uzaklaşır uzaklaşmaz bebek gerinmeye başlamıştı. İyi soru, diye düşündü. Tanrı'nın aklından ne geçiyordu acaba? Amy sırtındaki düğmeleri açık bırakmıştı; sırtına hafif bir esinti dokundu, ağrıyı azıcık da olsa hafifletti. Şişmiş dilindeki sancı da azalmış gibiydi. Amy iki avuç dolusu örümcek ağıyla döndü, ağları silkeledi, sonra Sethe'in sırtına yaydı; bir Noel ağacını süsler gibi, dedi.

"Eve gelen yaşlı, zenci bir kadın vardı. Hiçbir şey bilmezdi. Bayan Buddy için bir şeyler dikerdi – nefis danteller örerdi, ama iki sözcüğü bir araya getiremezdi. Dünyadan haberi yoktu; tıpkı senin gibi. Sen de hiçbir şey bilmiyorsun. İşte ölüp gideceksin. Oysa ben... Ben Boston'a gidecek, kendime kadife alacağım. Bordo. Daha kadifenin ne olduğunu bile bilmiyorsun, öyle değil mi? Ne yazık ki, asla da öğrenemeyeceksin. Yüzünde güneşle hiç uyumadığına da bahse girerim. Ben birkaç kez yaptım. Genellikle hayvanları gün ışımadan beslerim, karanlık çökmeden de yatağa giremem. Ama bir keresinde, bir at arabasının arkasındaydım ve uyuyakaldım. Yüzünde güneş varken uyumak, dünyanın en güzel duygusu. İki kere yaptım. Birinde, çok küçüktüm. Kimse beni rahatsız etmedi. İkincisinde, o arabanın arkasında yine yaptım; tavuklar kümesten fırlamasaydı, paçayı kurtaracaktım. Bay Buddy beni kırbaçladı. Kentucky yaşanacak yer değil. Boston yaşanacak yer. Annem, Bay Buddy'ye verilmeden önce orada yaşarmış. Joe Nathan, Bay Buddy'nin benim babam olduğunu söyledi, ama ona inanmıyorum; ya sen?"

Sethe, Bay Buddy'nin onun babası olduğuna inanmadığını söyledi.

"Sen babanı tanıyorsun, değil mi?"

"Hayır," dedi Sethe.

"Ben de. Tek bildiğim, Bay Buddy'nin babam olmadığı." İşini bitirmişti, ayağa kalktı; saçına vuran güneşin daha da soluklaştırdığı, ağır devinimli gözleriyle kulübede gezinmeye, şarkı söylemeye başladı:

"Yorucu iş günü sona erince
Benim yorgun küçüğüm
Yavaşça öne arkaya sallanır
Gece rüzgar usulca esince
Vadideki cırcırböcekleri cıvıldar,

Cıvıl cıvıl cıvıldaşır.
Büyülü yeşilliğin üstünde
Periler, ecelerinin çevresinde döner
Sonra, puslu göklerden aşağıya
Bayan Düğme Göz iner."

Ansızın dolaşmayı, sallanmayı kesti, oturdu; incecik kollarını dizlerine doladı, o güçlü elleriyle dirseklerini kavradı. Yavaş devinimli gözleri durdu, kirli ayaklarına dikildi. "Bu annemin şarkısıydı. Bana o öğretti."

"Pisliğin ve pusun ve karanlığın içinden
Sessiz, sıcak yuvamıza
Şarkıların tatlı ve fısıltılı olduğu yere
Bir beşiğin öne arkaya sallandığı
Saatin tekdüze tik taklarla
Günün sonunu anlattığı yere
Ay ışınlarının dolandığı
Oyuncakların yerde uyuduğu
Yorgun miniğimin yattığı yere
Bayan Düğme Göz gelir.

"Ellerini benim sevgili, yorgun
Küçüğüme uzatır
O beyaz ellerini kıvırcık saçların üstüne
Bir tül gibi açar
Bütün o küçük, ipeksi lüleleri
Teker teker eller, okşar
Sonra gözkapaklarını sıvazlar
O iki ela gözü kapatır
İşte böylesi sevecen, şefkatli
Bayan Düğme Göz gelir."

Amy şarkı bittikten sonra sessizce oturdu, sonra, ayağa kalkmadan önce son dizeyi yineledi; kulübeden çıktı, biraz ilerleyip sırtını genç bir dişbudak ağacına yasladı. Geri döndüğünde, güneş aşağıdaki vadiye çekilmişti, onlarsa güneşin üstünde, Kentucky'nin mavi ışığındaydılar.

"Henüz ölmedin mi, Lu? Lu?"

"Henüz değil."

"Gel, iddiaya girelim. Bu geceyi atlatırsan, sonuna kadar gidebilirsin." Amy onun rahat etmesi için yaprakları düzeltti, şişmiş ayaklarını ovmak için yeniden diz çöktü. "Şunlara şöyle güzel, sıkı bir masaj daha yapalım," dedi; Sethe'in dişlerinin arasından havayı emdiğini duyunca, "Kapat ağzını," dedi. "Ağzını kapalı tutmalısın."

Sethe dilini acıtmamaya özen göstererek dudaklarını ısırdı, kendini o iyi ellere ve ellere eşlik eden tınıya bıraktı: "Arılar, alçak sesle vızıldayın, fısıldaşın arılar." Amy daha sonra kulübenin öteki ucuna gitti, oturdu, başını omzuna doğru eğdi, saçlarını örmeye başladı. "Sakın gece, benim yanımda ölme, tamam mı? O çirkin, kara yüzünün üzerime devrildiğini görmek istemiyorum. Ölmek zorundaysan çıkıp başka bir yere git... seni göremeyeceğim bir yere. Duydun mu?"

"Duydum," dedi Sethe. "Elimden geleni yaparım, bayan."

Sethe bu dünyada başka bir şey daha görmeyi beklemiyordu, bu yüzden birinin ayak parmaklarıyla kalçasını dürttüğünü hissedince, ölüm sandığı bir uykudan uyanması biraz zaman aldı. Doğrulup oturdu; kaskatı kesilmiş, titriyordu; Amy onun sulanmış sırtını inceledi.

"Berbat görünüyor," dedi. "Ama geceyi atlattın. İn aşağıya, İsa; Lu başardı. Benim sayemde. Hastalık konusunda çok becerikliyimdir. Ne dersin, yürüyebilecek misin?"

"Önce su dökmeliyim."

"Bakalım ayaklarının üzerine basabilecek misin?"

Zordu ama olanaksız değildi; Sethe önce Amy'ye, sonra bir fidana tutunarak topalladı.

"Benim sayemde. Hasta bakmayı biliyorum, öyle değil mi?"

"Evet," dedi Sethe. "Biliyorsun."

"Önce şu tepeyi inmeliyiz. Haydi. Seni aşağıya, ırmağa götüreceğim. Senin için en iyisi bu. Ben anayola çıkacağım. Yol beni doğruca Boston'a götürecek. Elbisene ne bulaşmış öyle?"

"Süt."

"Berbat haldesin."

Sethe eğilip karnına baktı, dokundu. Bebek ölüydü. Gece kendisi ölmemişti, ama bebek ölmüştü. Madem öyle, artık durmak yoktu. Sütü bir an önce kız bebeğe ulaştıracak, gerekirse ırmağı yüzerek geçecekti.

"Acıkmadın mı?" diye sordu Amy.

"Çok acelem var, bayan."

"Vay. Biraz yavaş ol. Ayakkabı ister misin?"

"Nasıl yani?"

Amy, "Ben bir yolunu buldum," dedi; gerçekten de bulmuştu. Sethe'in şalını ortadan ikiye ayırdı, içlerine yaprak doldurdu, sonra da Sethe'in ayaklarına sıkıca doladı; bu arada hiç durmadan konuşuyordu.

"Kaç yaşındasın, Lu? Ben dört yıldır âdet görüyorum, ama henüz kimsenin bebeğini doğurmadım. Beni ter yerine süt fışkırtırken kimse görmeyecek, çünkü..."

"Biliyorum," dedi Sethe. "Sen Boston'a gidiyorsun."

Onu öğlen gördüler; daha sonra da sesini duyacak kadar yaklaştılar. Öğleden sonra, isteselerdi suyunu içebilirlerdi. Gökte dört yıldız belirdiğinde, Sethe'in binebileceği bir teknenin de, Sethe'i kaçak bir yolcu gibi salına alacak bir salıcının da bulunmadığını anladılar –hiçbiri yoktu– yalnızca çalınmaya hazır, tek bir küreği, bir sürü deliği ve içinde iki kuş yuvası olan bir sandal vardı.

"Haydi bakalım, Lu. Yolun açık olsun. İsa seni kollar."

Sethe önündeki iki kilometrelik karanlık suya bakıyordu; bu suyu tek kürekle, delik deşik bir sandalla yarmak, üstelik kendini yüzlerce kilometre uzaktaki Mississipi'ye adamış olan akıntıyla boğuşmak zorundaydı. Irmak ona yuvası gibi göründü, bebek de (kesinlikle ölmemişti) aynı şeyi düşünmüş olmalı ki, Sethe ırmağa yaklaştığı an, su kesesi patladı – ırmağın suyuna karışmak ister gibi. Doğumun başladığına ilişkin bu çığırtkan duyuruyu izleyen molada, sırtı kamburlaştı.

"Ne yapıyorsun?" diye haykırdı Amy. "Sende hiç beyin yok mu? Kes şunu, hemen. Kes, dedim! Sen yeryüzündeki en sersem şeysin. Lu! Lu!"

Sethe'in aklına gidebileceği hiçbir yer gelmiyordu – sandalın dışında. Sancı patlamasının ardından gelen o tatlı zonklamayı bekledi. Dizlerinin üzerine çöktü, emekleyerek sandala bindi. Sandal sallandı, Sethe tam yaprak sarılı ayaklarını tahta sıranın üzerine dayamıştı ki, karnındaki yeni bir yırtılma soluğunu kesiverdi. Dört yaz yıldızının altında sesli sesli soluyarak bacaklarını iki yana açtı, çünkü kafa görünmek üzereydi; aynı anda Amy, kafanın geldiğini bildirdi – sanki kendisi bilmiyordu; içindeki yırtılma, sandalın tabanındaki kestane kütüklerinin ayrılmasından, ya da bir yıldırımın köseleye benzeyen gökyüzünde tırtıklı bir yırtık açmasından farksızdı.

Bebek sıkışmıştı. Yüzü yukarıdaydı, annesinin kanında boğulmak üzereydi. Amy İsa'ya yakarmayı kesti, O'nun babasına sövüp saymaya başladı.

"Ikın!" diye haykırdı Amy.

"Çek," diye fısıldadı Sethe.

Ve o güçlü eller dördüncü kez işe koyuldu; geç bile kalmıştı, çünkü canının çektiği delikten içeriye dolan ırmak suyu Sethe'in baldırlarını kaplamıştı bile. Sethe bir kolunu geriye uzattı, halata yapıştı; Amy iki eliyle bebeğin kafasını ustaca

kavradı. Irmak yatağından yükselen bir ayak, sandalın tabanını ve Sethe'in kalçasını tekmeleyince, Sethe başardıklarını anladı, kısacık bir an kendini bıraktı. Kendine gelince, çığlık sesi duymadı, yalnızca Amy'nin yüreklendirici mırıltılarını duyabiliyordu. Hâlâ hiç ses gelmediğini görünce, her ikisi de bebeği kaybettiklerini düşündüler. Sethe ansızın iki büklüm olunca, plasenta fırladı. Sonra bebek inledi, Sethe eğilip baktı. Karnından elli santimlik bir göbek kordonu sarkıyor, bebek serin akşam havasında titriyordu. Amy eteğini bebeğin bedenine sardı; ıslak, yapış yapış Sethe, Tanrı'nın aklından gerçekten de ne geçtiğini merak ederek, güçlükle kıyıya tırmandı.

Irmak kıyısını izleyen çukurlarda büyüyen, mavi bürümcük tohumları gümüş mavi sıralar halinde suya doğru dalgalanır; içlerinde ya da yakınında değilseniz, güneş ışınları alçak ve kuruyken, ırmağın tam kıyısında yatmıyorsanız, onları görmeniz zordur. Genellikle böceklerle karıştırılırlar – oysa onlar, içlerinde geleceğinden emin bir kuşağın uyuduğu tohumlardır. Bir an için, her birinin içinde bir yaşam bulunduğuna, kabuğun sonunda içerdiği şeye dönüşeceğine inanırsınız: Yaşamını, önceden tasarlandığı biçimde yaşayacağına. Bu inanç ânı bir dakikadan daha uzun sürmez – ki bu, belki de tohumun yaşamından da uzun bir süredir.

Bu iki kadın serin bir yaz akşamında, bir ırmağın kıyısında, gümüş mavi bir sağanağın altında, birlikte savaştılar. Birbirlerini bu dünyada bir daha görmeyeceklerine emindiler, ama buna hiç aldırmadılar. Orada, o yaz gecesinde, mavi bürümcükle sarılı bir durumda, el birliğiyle düzgün, güzel bir iş çıkardılar. Oradan geçen bir bekçi toplumdan atılmış bu iki insanı, bu iki kanun kaçağını görseydi alayla gülümserdi: Bir köleyle çıplak ayaklı, saçı başı dağınık, beyaz bir kadın, on dakikalık bir bebeği, sırtlarındaki çaputlara sarıyorlar. Ama ne bir bekçi göründü, ne de bir rahip. Altlarındaki su kendi ken-

dini emdi, yuttu. Hiçbir şey onları rahatsız etmedi. Böylece işlerini düzgünce, güzelce gördüler.

Alacakaranlık çöktü, Amy artık gitmesi gerektiğini söyledi; gündüz gözü, hareketli bir ırmakta bir kaçakla yakalanmak istemiyordu. Ellerini, yüzünü ırmakta duruladıktan sonra ayağa kalktı, sarılıp sarmalanmış, Sethe'in göğsüne bağlanmış olan bebeğe baktı.

"Beni hiç tanımayacak. Ona anlatacak mısın? Onu bu dünyaya kimin getirdiğini?" Çenesini kaldırdı, eskiden güneşin bulunduğu yere baktı. "Ona mutlaka anlat. Duydun mu? Bayan Amy Denver, de. Boston'dan."

Sethe, çok derin olacağını bildiği bir uykuya doğru hızla yuvarlandığını hissetti. Tam uykunun kenarında, içine atlamadan önce, düşündü: "Çok güzel. Denver. Harika."

Silahları bırakmanın zamanı gelmişti. Paul D'nin gelip sundurmadaki basamaklara oturmasından önce, sandık odasında fısıldanan sözcükler Sethe'in ayakta kalmasını sağlamıştı. Öç almaya yeminli hayalete dayanmasına yardım eden, Howard ile Buglar'ın bebek yüzlerini tazeleyen, onları hiç olmazsa bu dünyada bir bütün halinde tutan (çünkü Sethe rüyalarında onları hep ağaçlara asılı parçalar halinde görüyordu) ve kocasını gölgeler içinde de olsa, bir yerlerde *yaşatan* şey, o sözcüklerdi. Ama şimdi, Halle'in yağ tokmağıyla yayık arasındaki yüzü şişiyor, gittikçe büyüyor, Sethe'in gözlerini karartıp başını zonklatıyordu. Keşke Baby Suggs'ın parmakları şu an ensesini ovuyor, yeniden biçimlendiriyor olsaydı: "Bırak artık, Sethe. Kılıcı, kalkanı indir. İndir. İndir. İkisini de. Irmağın kıyısına bırak. Kılıcı da, kalkanı da. Savaşı didikleyip durmaktan vazgeç. Bütün o karmaşayı ardında bırak. Kılıcı ve kalkanı da." Sethe o sıkıştıran parmaklara, o dingin, yönlendirici sese uyar, onun dediğini yapardı. Acıya, pişmanlığa, öfke ve hayal kırıklığına karşı kullandığı, ağır savunma silahlarını birer birer ırmağın kıyısına bırakırdı; duru su hızla atılıp hepsini kaplardı.

Baby Suggs'ın parmaklarından da, sesinden de yoksun geçen dokuz yıl çok ama çok fazlaydı. Sandık odasında fısıldanan sözcükler ise çok az. Bir erkeğin tereyağına bulanmış yüzü, Tanrı'nın yarattığı bu yüz daha çoğunu hak ediyordu: Adına bir anıt dikmeyi, ya da yeni bir elbiseyi. Bir tür veda töreni. Sethe Açıklık'a, Baby Suggs'ın güneş ışığında dans ettiği yere gitmeyi kararlaştırdı.

124 içindekilerle birlikte kapatılmadan, üzeri örtülüp kapısına kilit vurulmadan önce, ruhların oyun alanına, taciz edilen, bunalanların yuvasına dönüşmeden önce, Baby Suggs'ın –o kutsal, o çok sevilen kadının– canlandırdığı, doyurduğu, cezalandırdığı ve yatıştırdığı, neşeli, cıvıl cıvıl bir evdi. Ocakta bir değil iki tencere fokurdar, lamba sabaha kadar yanardı. Yabancılar orada dinlenir, çocuklar oradaki ayakkabıları denerdi. Haberler oraya bırakılır, o habere gereksinen kişi her kimse birkaç güne kalmaz, oraya uğrardı. Konuşmalar alçak sesli, amaca uygun ve gerekliydi – çünkü Baby Suggs, o kutsal kadın, fazlalıkları onaylamazdı. "Neyi ne kadar bildiğin önemlidir," derdi, "ama en önemlisi ne zaman duracağını bilmektir."

Sethe'in göğsüne bağlanmış, yeni doğmuş bebeğiyle, bir at arabasından indiği ve Cincinnati'ye gelmeyi başaran kaynanasının ardına kadar açılmış kollarına ilk atıldığı yer, işte o evin önüydü. Kararı veren Baby Suggs'tı, çünkü kölelik yaşamı "bacaklarının, sırtının, başının, gözlerinin, ellerinin, böbreklerinin, rahminin ve dilinin canına okumuştu." Yaşamayı sürdürebilmek için elinde yüreğinden başka bir yeri kalmamıştı; o da yüreğini derhal işe koştu. Adının önüne herhangi bir unvan konulmasını kabul etmedi, ama o küçük, sevecen sözcüğe (Baby*) karşı çıkmadı ve kilisesiz bir vaiz olup çıktı – kürsüleri dolaşan, o koca yüreğini, kullanmaya hazır olanlara açan. Yaz kış yüreğini her türden cemaate taşıdı: Baptistler'e, Kutsalcılar'a, Takdisçiler'e, Kutsal Kurtarıcı ve Kurtarılmışlar Kiliseleri'ne. Çağrılmadan, tören giysilerine bürünmeden, sözü süsleyip püslemeden, o yüce yüreğini açtı, onların önünde çarpmasına izin verdi. Havalar ısınınca Baby Suggs, kutsal kadın, yüreğini aldı, gelebilen bütün si-

* (İng.) Bebek. (ç.n.)

yah erkekleri, kadın ve çocukları peşine taktı, Açıklık'a götürdü – ormana dalan bir patikanın sonundaki bu geniş, açık alanın ne işe yaradığını bir geyikler bilirdi, bir de orayı ağaçlardan temizleyen kişi. Baby Suggs her cumartesi günü, öğleden sonra sıcağında o alanda oturur, insanlar da ağaçların arasında toplanır, bekleşirdi.

Yaşlı kadın iki yanı düz, kocaman bir kayanın üzerine yerleşir, başını eğer, sessizce dua ederdi. Ötekiler onu ağaçların arasından izlerdi. Bastonunu yere indirince, hazır olduğunu anlarlardı. Sonra, bağırırdı: "Çocuklar gelsin!" Ağaçların arasından fırlayan çocuklar ona doğru koşardı.

Onlara, "Anneleriniz kahkahalarınızı duysun," derdi; orman kahkahalarla çınlardı. Büyükler onlara bakar, gülümsemekten kendilerini alamazdı.

Sonra, "Yetişkin erkekler gelsin," diye bağırırdı. Erkekler, çın çın öten ağaçların altından birer birer çıkar, ona yaklaşırdı.

Baby Suggs onlara, "Karılarınız ve çocuklarınız dansınızı görsün," derdi; ayaklarının altındaki toprak titrerdi.

En son kadınları çağırırdı. "Ağlayın," derdi onlara, "yaşayanlar için, ölenler için. Ağlayın." Kadınlar elleriyle gözlerini kapatmadan, gözyaşlarını salarlardı.

İşte böyle başladı: Gülen çocuklar, dans eden erkekler, ağlayan kadınlar; sonra işler karıştı. Kadınlar ağlamayı kesti, dans etti; erkekler yere oturdu, ağladı; çocuklar dans etti, kadınlar güldü, çocuklar ağladı – herkes yorgunluktan bitap düşüp Açıklık'ın nemli toprağına, soluk soluğa serilinceye kadar.

Bunu izleyen sessizlikte Baby Suggs, kutsal kadın, onlara o büyük, yüce yüreğini sundu.

Onlara yaşamlarını arıtmalarını ya da bundan böyle günahtan uzak durmalarını öğütlemedi. Onlara yeryüzünün kutsanmış insanları olduklarını, zavallılığa tutsak ya da zafere yazgılı olduklarını da söylemedi.

Onlara, sahip olabilecekleri tek nimetin, kendi düşledikleri nimet olacağını söyledi. Onu göremedikleri sürece, ona sahip olamazlardı.

"Burada," dedi, "hepimiz etten kemikten yapılma canlılarız; ağlayan, gülen canlılar, otların üzerinde, çıplak ayak dans eden bedenler. Sevin onu. Bedeninizi sevin. Bütün yüreğinizle. Dışarıda, bedeninizi sevmeyenler var. Ondan nefret ediyorlar. Gözlerinizi sevmiyorlar; ilk fırsatta onları oymaya hazırlar. Sırtınızdaki deriyi de sevmiyorlar. O deriyi yüzmeye hazırlar. Ah, benim güzel insanlarım; onlar ellerinizi de sevmiyorlar. O elleri yalnızca kullanır, bağlar, zincire vurur, kesip atar, ya da boş bırakırlar. Ellerinizi sevin! Sevin. Onları kaldırın ve öpün. Bir elinizle öteki elinize dokunun, okşayın; ellerinizi yüzünüze sürtün, çünkü onlar yüzünüzü de sevmiyor. Yüzünüzü *siz* seveceksiniz, *siz!* Yo, ağzınızı da sevmiyorlar elbette. Orada, dışarıda, ağzınızın yarıldığını görmek, onu bir daha yarmak isteyenler var. O ağızdan çıkan hiçbir şeyi önemsemeyecekler. O ağızdan fırlayan çığlığı duymayacaklar. Bedeninizi beslemek için o ağza sokacağınız her lokmayı çekip alacak, size kendi artıklarını verecekler. Hayır, ağzınızı sevmiyorlar. Onu *siz* sevmek zorundasınız. İşte burada, böyle bir bedenden söz ediyorum. Sevilmesi gereken bir bedenden. Dinlenmeye, dans etmeye gereksinen ayaklar; dayanağa gereksinen sırtlar; kollara, güçlü kollara gereksinen omuzlar. Ey halkım; dinle beni. Onlar demirsiz, urgansız ve dik boynunuzu da sevmiyorlar. Öyleyse, sevin boynunuzu; ona dokunun, onu süsleyin, okşayın ve dik tutun. İlk fırsatta, domuzların önüne atmaya hazır oldukları iç organlarınıza gelince; onları sevmek zorundasınız. O kara, kapkara ciğeri sevin... sevin onu. Ve yüreği, o çarpan yüreği büyük bir aşkla sevin! Gözlerden, ayaklardan da çok. Özgür havayı içine çekmesi gereken ciğerlerden de çok. Yaşam taşı-

yan rahminizden, yaşam veren özel organlarınızdan da çok. Beni dinleyin: Kalbinizi sevin! Çünkü o bir ödüldür." Sustu, ayağa kalktı; yüreğinin söylemesi gereken öteki şeyleri, kıvrık kalçasıyla dans ederek söyledi; ötekiler ağızlarını açtılar, ona müzik verdiler. Notalar, aşkla sevdikleri bedenlerine uygun, kusursuz bir tınıya ulaşıncaya kadar uzatıldı.

Sethe şimdi orada olmak istiyordu. En azından, uzun zaman önce söylenen şarkıların arkada bıraktığı boşlukları dinlemek için. En çok da, kocasının ölmüş annesinden, kılıcı ve kalkanıyla şimdi ne yapması gerektiğine ilişkin bir ipucu alabilmek için. Tanrım, o kutsal kadından, Baby Suggs'tan dokuz yıl sonra, bir yalancı olup çıkmış, yüce yüreğini susturmuştu. Baby Suggs son günlerini sandık odasındaki yatakta geçirmişti; yataktan arada bir, o da sırf renk özlemiyle yanıp tutuştuğu zamanlar kalkıyordu.

"O beyaz yaratıklar sahip olduğum ya da düşlediğim her şeyi aldılar," dedi. "Yürek tellerimi de kopardılar. Dünyada beyazlardan daha büyük bir uğursuzluk olamaz." Sonra, 124 kendi kendini kapadı ve içindeki hayaletin kinine teslim oldu. Ne sabaha kadar yanan lambalar kaldı, ne de uğrayan komşular. Akşam yemeğinden sonra, alçak sesle yapılan sohbetler. Yabancıların ayakkabılarıyla oynayan, çıplak ayaklı çocuklar. Hiçbiri kalmadı. Baby Suggs, o kutsal kadın, onun yalan söylediğine inanıyordu. Lütuf diye bir şey yoktu – ne düşsel, ne de gerçek. Ve Açıklık'ta, güneş altında yapılan hiçbir dans bu gerçeği değiştiremezdi. İnancı, sevgisi, hayal gücü ve o koca, yüce, yaşlı yüreği, gelininin gelişinden yirmi sekiz gün sonra çatırdamaya, çökmeye başladı.

İşte, Sethe o Açıklık'a gitmeye kararlıydı – Halle'e olan vefa borcunu ödemek için. Işık değişmeden, orası hâlâ o çok iyi anımsadığı, yeşille kutsanmış yerken: bitki sapları, çürüyen böğürtlenler, pus.

Sırtına bir şal aldı, Denver ile Sevilen'e de aynı şeyi yapmalarını söyledi. Üçü birlikte, bir pazar sabahı yola koyuldular; Sethe önden gidiyor, kızlar hızlı adımlarla onu izliyordu; görünürde tek bir canlı yoktu.

Ormana varınca patikayı bulmakta hiç zorlanmadı, çünkü burada dini inançları güçlendirmek için, sık sık büyük-şehir toplantıları yapılıyordu: yiyeceklerle dolu masalar, banjolar ve bir çadır. Eski patika artık basbayağı bir yoldu, ama iki yanı hâlâ, bir kemer oluşturan, atkestanelerini aşağıdaki otların üzerine döken ağaçlarla kaplıydı.

Sethe ne yapması gerekiyorsa onu yapmıştı, yine de, Baby Suggs'ın çöküşü yüzünden kendisini suçluyordu. Baby'nin bunu defalarca yadsımasına karşın Sethe, 124'teki belaların, yeni doğmuş ve Boston'u arayan, beyaz bir kızın iç etekliğine sarılmış bebeğiyle o at arabasından atladığı gün başladığını biliyordu.

Peşindeki kızlarla birlikte, meşelerin ve atkestanelerinin oluşturduğu, parlak yeşil koridordan geçerken, terlemeye başladı; Ohio'nun kıyısında, çamur içinde uyandığı günkü terin aynısıydı.

Amy gitmişti. Sethe yalnız ve güçsüzdü, ama tıpkı bebeği gibi sağdı. Irmağın aşağı kısmına doğru biraz yürüdü, sonra durup donuk donuk parlayan suya baktı. İleriden, düz karinalı bir tekne kayarak geçti ama Sethe içindeki karaltıların beyaz mı, siyah mı olduğunu seçemedi. Birden, ateşin etkisiyle terlemeye başladı; bu ateş için Tanrı'ya şükretti, çünkü bebeği sıcak tutacaktı. Tekne görüş alanından çıkınca Sethe tökezleyerek ilerledi ve balık tutan, üç siyahla karşılaştı – iki oğlanla yaşlıca bir adam. Durdu, onunla konuşmalarını bekledi. Oğlanlardan biri onu gösterdi, adam omzunun üzerinden ona baktı – kısa bir bakıştı, yine de kadın hakkında bilmesi gereken her şeyi görmüştü.

Bir süre kimse konuşmadı. Sonra adam sordu: "Karşı kıyıya mı?"

"Evet, efendim," dedi Sethe.

"Bekleyenin var mı?"

"Evet, efendim."

Adam ona bir kez daha baktı, başıyla az ilerideki kaya parçasını gösterdi; topraktan fışkırmış, bir alt dudak gibi kabarmıştı. Sethe gidip taşın üzerine oturdu. Taş güneş ışınlarını güzelce yutmuştu, ama Sethe'in sıcaklığıyla boy ölçüşemezdi. Kımıldayacak hali yoktu, gözüne giren, başını döndüren güneşe aldırmadan, öylece oturdu. Ter bütün bedenini kapladı, bebeği yıkadı. Oturduğu yerde uyuyakalmış olmalıydı, çünkü gözlerini açınca, adamın elinde kızarmış, dumanı tüten bir yılan balığıyla karşısında durduğunu gördü. Bırakın yemeyi, uzanıp almak, hatta koklamak bile büyük çaba gerektiriyordu. Adamdan su istedi, o da bir kavanoza doldurduğu Ohio suyunu uzattı. Sethe suyu içip bitirdi, biraz daha istedi. Kafasındaki çınlama yine başlamıştı, ama bunca yolu geldikten, onca şeye katlandıktan sonra ırmağın yanlış kıyısında ölmeye hiç mi hiç niyeti yoktu.

Adam onun ter içindeki yüzüne baktı, oğlanlardan birini çağırdı. "Çıkar ceketini," dedi oğlana.

"Efendim?"

"Beni duydun."

Oğlan sırtındaki ceketi çıkardı. Sızlanıyordu: "Ne yapacaksın? Ben ne giyeceğim?"

Adam Sethe'in göğsündeki bebeği çözdü, oğlanın ceketine sardı, ceketin kollarını önde bağladı.

"Ben ne giyeceğim?"

Yaşlı adam içini çekti, bir anlık duraksamadan sonra şöyle dedi: "Ceketini geri almak istiyorsan, git ve bebeğin üzerinden çıkar. Bebeği çıplak bir halde otların üzerine bırak,

ceketini giy. Eğer bunu yapabilirsen, buradan derhal uzaklaş, bir daha da geri dönme."

Oğlan gözlerini yere indirdi, sonra dönüp öteki oğlanın yanına gitti. Yılan balığı elinde, bebeği ayaklarının dibinde, Sethe uyuyakaldı; ağzı kupkuru, bedeniyse sırılsıklamdı. Akşam oldu, adam onun omzuna dokundu.

Bir sandala bindiler, Sethe'in ummadığı bir yöne, ırmağın yukarısına doğru ilerlemeye başladılar – Amy'nin bulduğu sandaldan uzağa. Tam adamın onu Kentucky'e geri götürdüğünü düşünürken, adam sandalı döndürdü, Ohio'yu bir kurşun gibi geçti. Karşı kıyıya ulaşınca, kadının inmesine yardım etti; ceketsiz oğlansa ceketi giyen bebeği taşıyordu. Adam Sethe'i çatısı çalı çırpıyla kaplı, toprak zeminli bir kulübeciğe götürdü.

"Burada bekle. Az sonra birileri gelir. Seni bulurlar."

"Teşekkür ederim," dedi Sethe. "Adını bilseydim, seni hak ettiğin biçimde anımsardım."

"Adım Stamp," dedi adam. "Stamp Paid.* Bebeğe iyi bak, duydun mu?"

"Duydum. Duydum," dedi, ama duymadı. Saatler sonra, üzerine eğilmiş bir kadın gördü; geldiğini duymamıştı. Kısa boylu, genç bir kadındı; elinde kurbağa taşımak için kullanılan çuvallardan vardı.

"İşareti göreli epey oldu, ama anca gelebildim," dedi.

"Hangi işaret?" diye sordu Sethe.

"Stamp ırmağı geçen olunca, eski ağılın kapısını açık bırakır. Yanlarında çocuk varsa, çite beyaz bir bez bağlar."

Çömeldi, çuvalı boşalttı. "Adım Ella," dedi. Çuvaldan bir yün battaniye, pamuklu bir bez, iki haşlanmış patates ve bir çift erkek ayakkabısı çıkardı. "Kocam John, bir süredir uzaklarda. Sen nereye?"

---

* (İng.) Bedeli Ödendi. (ç.n.)

Sethe ona Baby Suggs'ı, üç çocuğunu gönderdiği yeri anlattı.

Ella pamuklu bezi bebeğin karnına sıkıca doladı; bir yandan da satır aralarını dinledi: Kaçakların anlatmadıkları şeyleri, sormadıkları soruları. Geride bırakılan, adı verilmeyen, sözü edilmeyenleri de. Erkek ayakkabılarının içindeki çakıl taşlarını silkeledi, Sethe'e giydirmeye çalıştı. Ama ayakkabılar uymadı. Üzülerek, topuğuna kadar yardılar; böylesine değerli bir malı mahvetmek ikisini de gerçekten üzmüştü. Sethe oğlanın ceketini giydi; çocuklardan bir haber olup olmadığını sormaya korkuyordu.

"Başardılar," dedi Ella. "Stamp teknesiyle o grubun bir bölümünü taşıdı. Onları Bluestone'da bıraktı. Pek uzak sayılmaz."

Sethe ne yapacağını bilemiyordu; büyük bir minnetle patateslerden birini aldı, kabuğunu soydu, ısırdı; ilk lokmayı tükürdü, sonra sessizce, bir kutlama yapar gibi yedi.

"Seni görünce çok sevinecekler," dedi Ella. "Bu ne zaman doğdu?"

"Dün," dedi Sethe, çenesindeki teri silerken. "Umarım yaşar."

Ella yün battaniyeden çıkan minik, kirli yüze baktı, başını salladı. "Bilinmez ki," dedi. "Biri bana soracak olsa, 'Hiçbir şeyi sevme,' derim." Sonra, sözlerini yumuşatmak istercesine gülümsedi. "Bu bebeği tek başına mı doğurdun?"

"Hayır. Beyaz bir kız yardım etti."

"Öyleyse, hemen yola düşsek iyi ederiz."

Baby Suggs onu ağzından öptü; çocukları görmesine izin vermedi. Uyuyorlar, dedi; ayrıca Sethe böyle gece yarısı karşılarına dikilemeyecek kadar çirkin görünüyordu. Bebeği aldı, başına bone takmış genç bir kadına verdi; annenin çişini sürmeden, bebeğin gözlerini yıkamamasını tembihledi.

"Hiç ağladı mı?" diye sordu Baby.

"Biraz."

"Şimdilik yeter. Önce anneyi iyileştirelim."

Sethe'i sandık odasına götürdü, bir ispirto lambasının ışığında, yüzünden başlayarak bütün bedenini bölge bölge yıkadı. Sonra, suyun ısınmasını beklerken, onun yanına oturdu ve gri, pamuklu kumaşı dikti. Sethe uyukladı, elleri, kolları yıkanırken uyandı. Baby her yıkamadan sonra, yorganı onun üzerine çekiyor, ocağa bir kova su koyuyordu. Çarşafları yırttı, gri kumaşı dikti; bebekle ilgilenen, yemek pişiren, bir yandan da ağlayan, boneli kadını denetledi. Sethe'in bacakları da yıkanınca, Baby onun ayaklarına baktı, bastırmadan, yavaşça sildi. Sethe'in bacaklarının arasını iki kova sıcak suyla temizledi, karnını ve dölyolunu yırttığı çarşaflarla bağladı. Sıra tanınmaz haldeki ayaklara gelmişti.

"Hissediyor musun?"

"Neyi hissediyor muyum?" diye sordu Sethe.

"Yok bir şey. Kalk bakalım." Sethe'in kalkmasına, sallanan koltuğa oturmasına yardım etti; ayaklarını leğendeki tuzlu, ardıçlı suya soktu. Sethe gecenin kalanını bu durumda geçirdi. Baby onun meme uçlarındaki kabukları domuz yağıyla yumuşattı, suyla yıkadı. Gün doğumunda suskun bebek uyandı, annesinin sütünü emdi.

"Sonu kötü gelmediği için Tanrı'ya şükret," dedi Baby. "İşin bitince, beni çağır." Çıkmak için dönünce, gözüne çarşaftaki koyu leke çarptı. Kaşlarını çattı, bebeğe doğru eğilmiş olan gelinine baktı. Sethe'in omuzlarını saran çarşafta kan rengi tomurcuklar açmıştı. Baby Suggs eliyle ağzını örttü. Karnı doyan bebek gözleri yarı aralık, kendi dilini emerek uykuya dalınca, yaşlı kadın tek sözcük etmeden çiçeklenmiş sırtı yağladı, ikiye katladığı bir kumaş parçasını yeni diktiği elbisenin içine iğneledi.

Hâlâ gerçek değildi. Henüz. Ama uykulu oğulları ve "şimdiden emekliyor, ha?" kızı odaya girince, gerçek olup

olmamasının hiçbir önemi kalmadı. Sethe yatakta onların altında, çevresinde, üzerinde, en çok da ortalarında yattı. Küçük kız saydam salyasını onun yüzüne akıttı; Sethe'in zevk dolu kahkahası öyle yüksekti ki, "şimdiden emekliyor, ha?" bebek gözlerini kırpıştırdı. Buglar ile Howard, onun ayaklarına dokunmayı bir süre göze alamadılar, ama sonra bu çirkin ayaklarla oynadılar. Sethe durmadan öpüyordu onları. Enselerini, başlarının tepesini, ellerinin ayalarını öptü; sonunda oğlanlar, bu kadar yeter, dediler; o da gömleklerini sıyırdı, onların gergin, tombul göbeklerini öptü. "Baba geliyor mu?" diye sorduklarını duyunca, durdu.

Ağlamadı. "Yakında," dedi, hemen gülümsedi; böylece, gözlerindeki parıltıyı, duyduğu özleme yoracaklardı. Bir süre sonra Baby Suggs çocukları kışkışladı, Sethe de kaynanasının o gece diktiği gri, pamuklu elbiseyi giydi. Sırtüstü uzandı, "şimdiden emekliyor, ha?" bebeği kucağına çekti. Sol memesinin ucunu sağ elinin iki parmağının arasına kıstırdı; çocuk ağzını açtı. Birlikte, yuvaya döndüler.

Baby Suggs içeri girdi, onlara bakıp güldü; Sethe'e kız bebeğin çok güçlü, çok akıllı olduğunu, çoktandır emeklediğini söyledi. Sonra, Sethe'in çıkardığı yırtık pırtık giysileri topladı. "Saklamaya değmez," dedi.

Sethe gözlerini kaldırdı. "Dur," diye seslendi. "İç etekliğine bir bak; içine düğümlenmiş bir şey var mı?"

Baby Suggs kirli kumaşı parmaklarıyla santim santim yokladı, eline çakıl taşını andıran bir sertlik değdi. Çıkardı, Sethe'e gösterdi: "Ayrılık armağanı mı?"

"Düğün armağanı."

"Yanında damat da olsaydı, daha iyi olurdu." Bakışları avuçlarına dikiliydi. "Ona ne oldu dersin?"

"Bilmiyorum," dedi Sethe. "Buluşacağımız yerde yoktu. Oradan hemen uzaklaşmalıydım. Hemen." Sethe bir dakika

kadar, meme emen kızın uykulu gözlerine baktı, sonra da Baby Suggs'ın yüzüne. "Başaracaktır. Ben başardıysam, Halle illaki başarır."

"Pekala; tak şunları. Belki onun yolunu aydınlatırlar." Oğlunun öldüğünden emin bir halde, küpeleri Sethe'e verdi.

"Kulağım delik değil."

"Ben delerim," dedi Baby Suggs. "Toparlanır toparlanmaz."

Sethe "şimdiden emekliyor, ha?" bebeğin dikkatini çekmek için küpeleri şıngırdattı; bebek taşları yakalayabilmek için elini defalarca uzattı.

Açıklık'ta, Baby'nin üzerine oturup vaaz verdiği eski kayayı buldu; aynı anda da güneşte cızırdayan yaprakların kokusunu, gök gürültüsünü andıran adım seslerini, kestane kabuklarını çatlatan haykırışları anımsadı. Baby Suggs'ın yüreği iş başındayken, insanlar kendilerini koyverirdi.

Sethe yirmi sekiz gün boyunca –bir dolunayın yolculuğu süresince– özgür bir yaşam sürdü. Küçük kızın yüzüne akıttığı o katıksız, duru tükürükle, yağlı kanı arasında uzanan, yirmi sekiz gün. Sağalan yaralarla, rahatlamayla, gerçek konuşmalarla dolu günler. Dostlarla sarılı günler: Kırk-elli zencinin adını, düşüncelerini, alışkanlıklarını bilmek; daha önce nerede olduklarını, neler yaptıklarını öğrenmek; onların neşelerini, hüzünlerini paylaşmak ve kendini daha iyi hissetmek. Biri ona alfabeyi öğretti; bir başkası dikiş dikmeyi. Hepsi birden ona gün doğumunda uyanmanın ve o gün ne yapacağına *karar vermenin* nasıl bir duygu olduğunu öğrettiler. İşte, Halle'i böyle bekledi. Yavaş yavaş, hem 124'te hem de Açıklık'ta, ötekilerle birlikte, kendisine sahip çıktı. Kendini özgürleştirmek başka şeydi, o özgür kişiliğe sahip çıkmak, başka şey.

Şimdi, Baby Suggs'ın kayasının üzerinde oturuyordu; Denver ile Sevilen ise ağaçların altında onu seyrediyordu. Halle'in

kapıyı çaldığını, diye düşündü, bir daha hiç duymayacağız. Bundan emin olamamak zordu; olmaksa daha da zor.

Parmakların yeter, diye düşündü. Parmaklarını ensemde bir kez daha hissetsem, silahları bırakır, bu çıkmazdan çıkmanın bir yolunu bulurum. Sethe başını öne eğdi, aynı anda da hissetti – oradaydılar. Şimdi çok daha hafif, bir kuş tüyünün dokunuşu kadar hafiftiler, ama bunların Baby'nin okşayan parmakları olduğuna hiç kuşku yoktu. İşlerini rahatça görmeleri için Sethe'in azıcık da olsa gevşemesi gerekiyordu; dokunuş o kadar hafifti ki, neredeyse çocuksuydu: dokunan değil, öpen parmaklar. Yine de bu çabaya gönül borcu duydu; Baby Suggs'ın uzaklardan gelen aşkı, Sethe'in bildiği, ten-yakınlığındaki bütün aşklara eşitti. Bu parmakların bırakın okşamayı, sırf ortaya çıkması bile Sethe'in içini kanatlandırmaya yetmiş, onu bir sonraki adımı atacağı yere uçuruvermişti: Yeni haberlere aç bir beyinle nasıl yaşayacağına ilişkin bir öğüt, aydınlatıcı bir sözcük duyabileceği yere – ona istediği şeyi bolca sunmaya hazır bir dünyada, böyle bir beyinle hiç kimse yaşayamazdı.

Paul D'nin daha ilk günden yaşamına bir şey kattığını biliyordu – yaslanma isteği. Şimdiyse daha çoğunu katmıştı: Yeni resimler, Sethe'in yüreğini burkan, eski anılar. Halle konusundaki bilinmezliğin, kuşkunun yarattığı, erkeğin korkaklığına, aptallığına ya da talihsizliğine duyulan öfkenin, küçümsemenin zaman zaman renklendirdiği boşluk şimdi yepyeni bir kederle dolmuştu; üstelik sırada daha ne acılar olduğu da belli değildi. Yıllar önce (124 yaşarken), Sethe'in çevresinde acıyı paylaşacağı bir sürü kadın ve erkek arkadaşı vardı. Sonra kimse kalmadı, çünkü bebeğin ruhuyla dolan eve kimse ayak basmak istemedi; Sethe bu hoşnutsuzluğa, haksızlığa uğramış insanların o etkileyici gururuyla karşılık verdi. Ama artık acıyı paylaşacak biri vardı; daha eve girdiği gün ruhu korkutup

kaçırmıştı; o günden beri ruhun çıtı çıkmıyordu. Bunun için erkeğe teşekkür borçluydu, ama adam kovduğu ruhun yerine başka hortlaklar yerleştirmişti: Halle'in tereyağına, kesik süte bulanmış yüzü; kendisinin gem vurulmuş, demirli ağzı. Sethe izin verseydi, Tanrı bilir daha neler neler anlatacaktı.

Ensesine dokunan parmaklar şimdi daha güçlüydü – Baby Suggs gücünü toplamış, yüreklenmişti sanki. Başparmaklar Sethe'in ense kökündeydi, öteki parmaklar boynun iki yanına bastırıyordu. Sert, daha sert parmaklar usulca öne, soluk borusuna doğru devinmeye, küçük daireler çizmeye başladı. Sethe boğulmak üzere olduğunu anlayınca, korkmaktan çok şaşırdı. Ya da ona öyle geldi. Her durumda, Baby Suggs'ın elleri, boğazını sıkan parmakları yüzünden soluk alamıyordu. İki büklüm oldu, kayadan yuvarlandı; orada olmayan ellere var gücüyle yapıştı. Denver, ardında da Sevilen onun yanına koştuklarında, ayakları yeri dövüyordu.

"Anne! Anne!" diye haykırdı Denver. "Anneciğim!" Sonra annesini sırtüstü çevirdi.

Parmaklar gevşedi, Sethe üst üste birkaç derin soluk aldıktan sonra, kızının ve onun hemen arkasında duran Sevilen'in yüzünü gördü.

"İyi misin?"

"Biri beni boğmaya kalkıştı," dedi Sethe.

"Kim?"

Sethe ensesini ovuşturdu, doğrulup oturmak için kendini zorladı. "Büyükanne Baby, galiba. Ondan ensemi, her zaman yaptığı gibi, *ovmasını* istemiştim, o da güzel güzel ovmaya başladı; ama sonra denetimden çıktı sanırım."

"Sana böyle bir şeyi kesinlikle yapmaz, anne. Büyükanne Baby, ha? Hayır!"

"Yardım edin de kalkayım."

"Bak." Sevilen, Sethe'in boynunu gösteriyordu.

"Ne var? Ne görüyorsun?" diye sordu Sethe.

"Çürükler," dedi Denver.

"Ensemde mi?"

"Şurada," dedi Sevilen. "Şurada da var." Elini uzattı, Sethe'in esmer boğazındaki lekelere, rengi giderek koyulaşan çürüklere dokundu; parmakları buz gibiydi.

"Bunun bir yararı olmaz," dedi Denver, ama Sevilen çömeldi, ele yumuşacık güderi gibi gelen ve tafta gibi görünen, nemli teni sıvazlamaya başladı.

Kızın parmakları öyle serin, öyle becerikliydi ki, Sethe'in düğümlenmiş, bıçak sırtına tutunmuş yaşamı duruldu, yumuşadı; karnavala giderken, yolda el ele tutuşmuş gölgelerde bir anlığına gördüğü mutluluk, gerçekleşebilecek bir olasılıktı artık – yeter ki Sethe, Paul D'nin getirdiği ve kendine sakladığı haberlere dayanabilsin. Yalnızca dayanmak. Nefret dolu bir resmin gözünün önünde her belirişinde yıkılmamak, devrilmemek, ya da ağlamamak. Kalıcı bir deliliğe sığınmamak – Baby Suggs'ın arkadaşı olan, her yemeği gözyaşlarıyla dolduran şu genç, boneli kadın gibi. Gözleri ardına kadar açık uyuyan Phyllis Hala gibi. Geceleri yatağın altında yatan Jackson Till gibi. Sethe'in tek isteği, ayakta kalmaktı. Ayakta kalmak, devam etmek. Hep yaptığı gibi. Hayaletli bir evde kızıyla başbaşayken, yaşamla başa çıkabilmişti. Neden şimdi, yani Paul D hayaletin yerini aldıktan sonra, Sethe dağılmaya başlamıştı ki? Korku? Baby'e duyduğu gereksinim? İyi ama en kötüsü bitmişti, öyle değil mi? En kötüsünü sağ salim atlatmamış mıydı? Ruh, 124'teyken Sethe katlanıyor, beceriyor, her sorunu çözebiliyordu. Oysa şimdi, Halle'in başına gelene ilişkin en küçük bir dokundurmada, annesini arayan bir tavşan gibi oradan oraya koşmaya başlamıştı.

Sevilen'in parmakları olağanüstüydü. Bu parmakların yardımıyla Sethe'in solukları düzeldi, kederi dağıldı. Bul-

mak için ta buralara geldiği huzur sürünerek geldi, Sethe'in içine doldu.

Kim bilir nasıl bir görüntü oluşturuyoruz, diye düşündü ve görmek için gözlerini yumdu: Açıklık'ın ortasında, Baby Suggs'ın, o kutsal kadının çok sevdiği kayanın dibinde üç kadın. Biri oturmuş, boğazını, karşısına diz çökmüş olan iki kızdan birinin sevecen ellerine teslim etmiş.

Denver onların yüzünü dikkatle inceledi. Sevilen devinip duran başparmaklarını izliyordu; gördüğü şeyden çok hoşlanmış olmalı ki, öne doğru eğildi, Sethe'in yumuşak gıdığını öptü.

Bu durumda epeyce kaldılar, çünkü buna nasıl son vereceklerini ne Denver biliyordu ne de Sevilen: Biri öpüp okşamaktan, ötekiyse öpen ve öpen dudakları tutkuyla seyretmekten kendini alamıyordu. Sonunda Sethe, Sevilen'in saçına yapıştı, gözlerini hızlı hızlı kırpıştırarak kızı uzaklaştırdı. Daha sonra düşününce, kıza haşin, asık bir yüzle, "Bunun için çok büyüdün," demesini, kızın soluğunun tıpkı yeni sağılmış süt gibi kokmasına yordu.

Denver'a baktı; kızının yüzünde, başka bir şeye dönüşmek üzere olan korkuyu görünce hemen ayağa kalktı, tabloyu bozdu.

"Haydi bakalım, kalkın! Kalkın!" Sethe elini sallayarak kızları ayağa kaldırdı. Buraya nasıl geldilerse, yine öyle ayrıldılar: Sethe önde, kızlar biraz geride. Yine suskundular, ama bir fark vardı. Sethe'in canı sıkkındı, nedeniyse öpücükler değil, ondan hemen önce hissettiği şeydi: Sevilen onun acısını masajla kovalarken, kendini harika hissettiği sırada, aklına bir şey gelmişti: O çok sevdiği parmaklar onu boğmaya kalkışmadan önce, Sethe'e bir şey anımsatmış ama bu şey her neyse, Sethe'in belleğinden uçup gitmişti. Öte yandan, emin olduğu bir şey vardı, o da soluğunu kesen kişinin –ilk düşündüğü gibi– Baby Suggs olmadığıydı. Denver haklıydı. Şimdi, ağaçların arasındaki benekli ışıkta, Açıklık'ın büyüsünden uzakta, çok daha duru

bir zihinle yürürken, kendi parmaklarından da iyi tanıdığı parmakların dokunuşunu anımsadı. O parmaklar onu parça parça yıkamış, döl yatağını sarmış, saçını taramış, meme uçlarına yağ sürmüş, giysilerini dikmiş, ayaklarını temizlemiş, sırtını yağlamış, sırf Sethe'in ensesini ovmak için her işi bir yana bırakmıştı; özellikle o ilk günlerde, anımsadığı ve anımsayamadığı şeylerin ağırlığıyla ezilen ruhunun çöktüğü günlerde: Yeğenleri Sethe ile oynaşırken, Sethe'in yaptığı mürekkeple yazı yazan öğretmen; tarlada çalışırken, gerinmek için doğrulan, keçe şapkalı kadının yüzü. Baby Suggs'ın ellerini dünyadaki bütün ellerin arasından seçebilirdi; tıpkı kadife arayan beyaz kızın güçlü elleri gibi. Ama on sekiz yıldır, öteki taraftan gelen dokunuşlarla dolup taşan bir evde yaşıyordu. İşte, ensesini sıkan parmaklar, eve dokunan parmakların aynısıydı. Belki ruhun gittiği yer de burasıydı. Paul D tarafından 124'ten kovalanınca, toparlanmak için kendini Açıklık'a atmıştı. Akla yatkın, diye düşündü.

Denver ile Sevilen'i neden yanına aldığına artık şaşmıyordu – bir içgüdü, bir korunma dürtüsüydü herhalde. Gerçekten de kızlar onu kurtarmıştı; Sevilen öyle heyecanlanmıştı ki, iki yaşındaki bir çocuk gibi davranmıştı.

Kızın dokunuşundan duyduğu kuşku, tıpkı bebeğin ruhu gibi dağılıp yok oldu; ateş sönünce ya da hava girsin diye bir pencere açıldığında uçuveren, belli belirsiz bir yanık kokusu gibi. Zaten minicik bir kuşkuydu – dikkatini, şu anda içinde kabarmakta olan arzudan uzaklaştıramayacak kadar küçüktü: Paul D'yi istiyordu. Erkek ne anlatırsa anlatsın, ne bilirse bilsin, Sethe yaşamında onun da bulunmasını istiyordu. Açıklık'a gelmesinin gerçek nedeni, Halle'in anısını tazelemekten çok, bunu anlamaktı ve *anlamıştı*. Güvenmek ve yeniden anımsamak, evet; buna hazır olduğunu daha o ilk gün, ocağın önünde, erkek tarafından şefkatle kucaklandığı

zaman anlamıştı. Erkeğin ağırlığı, duruş açısı; sakalındaki içtenlik, dürüstlük; kamburlaşmış sırtı, eğitimli elleri. Bekleyen gözleri ve o korkunç gücü. Kadının zihnini kendisi kadar iyi tanıyan zihni. Sethe'in öyküsü katlanılabilir bir öyküydü, çünkü aynı zamanda erkeğin de öyküsüydü – anlatılan, arıtılan ve yeniden anlatılan bir öykü. Birbirleri hakkında hiç bilmedikleri, sözcüklere dökülmesi gerekmeyen şeylere gelince – eh, onların da zamanı gelecekti: Onu demir yalamak için nereye götürdükleri ve "şimdiden emekliyor, ha?" bebeğin kusursuz ölümü.

Sethe geri dönmek istiyordu – hemen. Ve kızları, o avare beyinlerini meşgul edecek bir işe koşmak. Güneş yer değiştirdiği için artık serinlemiş olan, yeşil koridorda hızla ilerlerken, birden kızların iki kardeş kadar benzeştiğini fark etti. Uysallıklarını, uyandırdıkları güven duygusunu düşününce, afalladı. Denver'ı anlıyordu. Yalnızlık onu ağzı sıkı, içe dönük biri yapmıştı. Yıllar süren, bıktırıcı taciz onu hem inanılmayacak kadar köreltmiş, hem de inanılmayacak kadar bilemişti. Sonuçta ürkek ama, Sethe'in canı pahasına korumaya hazır olduğu, dik başlı bir evlat olup çıkmıştı. Ötekine, Sevilen'e gelince; onun hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmiyordu – Sethe için her şeyi yapmaya hazır olduğu ve Denver'ın dostluğundan fazlasıyla hoşlandığının dışında. Aslında bu dostluktan ikisi de hoşnuttu. Sethe nedenini şimdi anlıyordu. Duygularını müthiş bir uyumla ya birlikte tüketiyor, ya da birlikte çoğaltıyorlardı. Birinde olan ve ötekine vermeye hazır olduğu şeyi, öteki büyük bir keyifle alıyordu. Açıklık'ı çevreleyen ağaçların arasında çekingen çekingen durmuş, ama Sethe'in boğulmak üzere olduğunu görünce çığlıklarla, öpücüklerle öne atılmışlardı – bu yorum Sethe'i rahatlattı, çünkü görebildiği kadarıyla iki kızın arasında ne bir çekişme vardı, ne de bir üstünlük savaşı. Aklı, Paul D

için hazırlayacağı akşam yemeğinde, bu sevgi dolu erkekle kuracağı yeni, güçlü yaşamdaydı. Kolaya kaçmayacaktı: Her yanı güzelce kızarmış, bol biberli, küçük patatesler; üzerine baharat serpilmiş, taze fasulye, sirke ve şekerle tatlandırılmış balkabağı. Belki ayıklanmış, yeşil soğanla birlikte tereyağında çevrilmiş mısır. Hatta kabarmış ekmek.

Henüz girmediği mutfakta gezinen zihni, hazırlayacağı ziyafetle öyle doluydu ki, beyaz basamakların altındaki boşlukta, tahta küvetin içinde oturan Paul D'yi ilk bakışta seçemedi. Erkeğe gülümsedi, o da ona.

"Yaz bitti galiba," dedi Sethe.

"Yanıma gelsene."

"Yo. Kızlar hemen arkamda."

"Ben bir şey duymuyorum."

"Bir şeyler pişireceğim, Paul D."

"Ben de." Doğruldu, kadını kollarının arasına alıp durdurdu. Sethe'in elbisesi erkeğin ıslaklığını emdi. Çenesi, kadının kulağının hemen dibindeydi. Kadının çenesi onun omzuna değiyordu.

"Ne pişireceksin?"

"Taze fasulye."

"Ah, güzel."

"Biraz da mısır sote?"

"Güzeel."

Evet, Sethe yapabilirdi; kesinlikle. Tıpkı 124'e ilk geldiği gün yaptığı gibi – sütü herkese yetecek kadar boldu.

Sevilen kapıdan girdi. Kızın ayak seslerini duymaları gerekirdi ama duymadılar.

Sesli sesli solumalar, mırıltılar, solumalar, mırıltılar. Sevilen arkasındaki kapı gürültüyle kapandığı an, duydu onları. Kapının gürültüsü onu yerinden sıçrattı; başını beyaz basamakların arkasından gelen fısıltılara doğru çevirdi. Bir adım

attı; canı ağlamak istedi. Ah, öyle yaklaşmıştı ki. Sethe'in onu dışlayan davranışlarına bile eskisi kadar aldırmıyordu artık. Saatlere katlanabiliyordu –günde dokuz, on saate bile– ama Sethe'in yokluğuna bir saat olsun dayanamıyordu. Yakında olduğunu, duvarların, kapıların arkasında, erkeğin yanında yattığını bildiği ama onu göremediği gecelere bile katlanabiliyordu. Oysa şimdi... Sevilen'in payına düşen, yetinmeyi öğrendiği gündüz saatleri de azalmış, bölünmüştü, çünkü Sethe başka şeylerle ilgileniyordu. Daha doğrusu, bu adamla. Adamın söylediği bir şey yüzünden, ormana koşmuş, bir kayanın üzerinde kendi kendine konuşmamış mıydı? Onu geceleri, kapıların ardına gizleyen kişi de aynı adam değil miydi? Şimdi, merdivenin arkasında kadını kucaklıyor, bir şeyler fısıldıyordu; oysa Sevilen daha yarım saat önce onu boğulmaktan kurtarmıştı; elini onun eline bırakmaya hazırdı.

Sevilen arkasını döndü, uzaklaştı. Denver henüz gelmemişti, belki de dışarıda bekliyordu. Sevilen ona bakınırken, daldan dala atlayan bir ispinozu seyretmek için durdu. Yaprakların arasında bir belirip bir yiten kan kırmızısı noktayı gözden yitinceye kadar izledi; yeniden yürümeye başladığı zaman bile, kuşu son bir kez görme umuduyla dönüp baktı.

Sonunda ağaçların arasından dereye doğru koştu. Derenin hemen kıyısında durup sudaki yansımasına baktı. Az sonra yüzünün yanında Denver'ın yüzü belirdi; suda bakıştılar.

"Sen yaptın, seni gördüm," dedi Denver.

"Ne?"

"Yüzünü gördüm. Onu boğan sendin."

"Ben yapmadım."

"Onu sevdiğini söylemiştin."

"Ona yardım ettim, öyle değil mi? Boynunu kurtardım. "

"O daha sonra. Önce boğazını sıktın."

"Onun boynunu öptüm. Sıkmadım. O demir halka sıktı."

"Seni gördüm." Denver, Sevilen'in kolunu yakaladı.

"Bırak beni," dedi Sevilen, sonra kolunu çekip kurtardı, çağıltısı ormanın öteki ucunda yankılanan dereyi izleyerek, elinden geldiğince hızlı koşmaya başladı.

Denver yalnız kalınca, yoksa yanıldım mı, diye düşündü. Sethe kayanın üzerinde otururken, o ve Sevilen ağaçların arasındaydılar, fısıldaşıyorlardı. Denver kendisi henüz bir bebekken, Baby Suggs'ın burada, Açıklık'ta vaaz verdiğini biliyordu. Ama orada hiç bulunmamıştı, dolayısıyla anımsamıyordu. Bildiği ya da bilmek istediği tek dünya, 124 ile onun ötesindeki tarlaydı.

Bir zamanlar daha çoğunu bilir, bilmek isterdi. Başka, gerçek bir eve giden patikada yürümüştü. Pencereden içeriyi gözetlemiş, kulak kabartmıştı. Bunu tek başına, dört kez yapmıştı – öğleden hemen sonra, annesiyle büyükannesinin gündelik işlerini bitirip gevşediği, akşam yemeği için kolları sıvamadan önce dinlendikleri o boş saatlerde, Denver parmak uçlarına basarak 124'ten çıktı. Kendisinden başka bütün çocukların ziyaret ettiği evi bulmak için yürümeye başladı. Bulunca, ön kapıya gitmeyi göze alamadı, camdan içeriye baktı. Bayan Jones düz arkalıklı bir sandalyede oturuyordu; karşısına, yere bir sürü çocuk bağdaş kurmuştu. Bayan Jones'un elinde bir kitap vardı. Çocukların kucağında da taş tahtalar. Bayan Jones öyle yumuşak bir sesle konuşuyordu ki, Denver ne dediğini duyamadı. Çocuklar onun söylediklerini yineliyordu. Denver tam dört kez gidip baktı. Beşincisinde Bayan Jones onu fark etti, "İçeri gelsene, Bayan Denver," dedi. "Bu bir gösteri değil."

Böylece, neredeyse bir yıl boyunca yaşıtlarıyla birlikte oldu, onlarla birlikte okumayı, sayı saymayı öğrendi. Yedi yaşındaydı; öğleden sonraları o iki saat onun için çok değerliydi. Özellikle de bunu kendi çabasıyla kazandığı için. An-

nesiyle erkek kardeşlerinin bu gelişmeyi tatlı bir şaşkınlık ve içten bir keyifle karşıladığını görünce, şaşırdı, keyiflendi. Bayan Jones ayda beş sente, beyazların yasadışı değilse de son derece gereksiz gördükleri bir şey yapıyordu: Küçük salonunu, okuma öğrenmek için zamanı ve hevesi olan, siyah çocuklarla dolduruyordu. Bayan Jones'a götürmesi için bir mendilin içine konulup düğümlenen ve kuşağına bağlanan beş sent, Denver'ı müthiş heyecanlandırdı. Tebeşiri ustaca kullanmak, cızırdamasını önlemek için harcadığı çaba; büyük *W*, küçük *i*; kendi adındaki harflerin güzelliği; Bayan Jones'un ders kitabı olarak kullandığı İncil'deki acıklı, hüzünlü cümleler. Denver her sabah ders çalışıyor, her öğleden sonra bir yıldız gibi parlıyordu: Öyle mutluydu ki, sınıf arkadaşları tarafından dışlandığını bile ayrımsamadı – onunla birlikte yürümemek için yollarını değiştiriyor, gerekçeler öne sürüyorlardı. Buna son veren kişi, en az onun kadar çalışkan bir öğrenci olan Nelson Lord oldu. Oğlan Denver'a annesiyle ilgili bir soru sordu ve tebeşiri, küçük i'yi, kısacası öğleden sonralara özgü her şeyi Denver'ın elinden çekip aldı – sonsuza kadar. Oğlanın söylediği şeyi duyunca alayla gülmesi, ya da onu itip yere düşürmesi gerekirdi, ama oğlanın yüzünde de sesinde de gaddarlık yoktu. Yalnızca merak. Ayrıca, soruyu duyunca Denver'ın içinde sıçrayıveren şey, zaten baştan beri orada olan bir şeydi.

Oraya bir daha hiç dönmedi. İkinci gün, Sethe ona neden gitmediğini sordu. Denver yanıtlamadı. Nelson Lord'un sorusunu erkek kardeşlerine ya da herhangi birine yinelemekten ödü kopuyordu, çünkü içinde sıçrayan o şeyin çevresinde annesiyle ilgili tuhaf, korkutucu duygular birikmeye başlamıştı. Daha sonra, Baby Suggs'ın ölümünden sonra, Howard ile Buglar'ın kaçıp gitmesine hiç şaşırmadı. Onların hayalet yüzünden gittiklerini söyleyen Sethe'e katılmıyordu. Öyle olsaydı, bunca zaman beklerler miydi? Tıpkı Denver gibi, hayaletle

çok uzun zamandır birlikteydiler. Ama eğer Nelson Lord haklıysa – ağabeylerinin surat asıp küsmeleri, evden mümkün olduğunca uzak durmaları hiç de şaşırtıcı değildi.

Denver o günden sonra Sethe'e ilişkin denetlenemeyen, canavarsı düşlerden sıyrıldı, bütün ilgisini bebek ruha yöneltti. Nelson Lord'dan önce, ruhun tuhaflıklarıyla neredeyse hiç ilgilenmezdi. Annesiyle büyükannesinin ruha gösterdiği sabır, Denver'ı de ruha karşı kayıtsız kalmaya itmişti. Sonra, ruh onu sinirlendirmeye, yaptığı yaramazlıklarla canından bezdirmeye başladı. Bu, öteki çocukların arasına karıştığı, Bayan Jones'un okul-evine gittiği günlerdeydi. Şimdiyse ruh onu, ne yapacağını bilemediği bir öfke, aşk ve korkuyla dolduruyordu. Olanca cesaretini toplayıp Nelson Lord'un sorusunu yinelediği zaman, ne Sethe'in yanıtını, ne Baby Suggs'ın sözcüklerini, ne de ondan sonra söylenen herhangi bir şeyi duyabildi. İki yıl boyunca, delinmesi olanaksız, kaskatı bir suskunluğa büründü; öte yandan, bu suskunluk gözlerine kendisinin bile inanamadığı bir güç kazandırmıştı. Başının iki metre üstünde, bir dalda oturan serçenin siyah burun deliklerini bile görebiliyordu, örneğin. İki yıl boyunca tek bir ses duymadı, sonra basamakları tırmanan, boğuk bir tıpırtı duydu. Baby Suggs'a kalırsa, yumuşacık patileriyle daha önce hiç girmediği yerlerde gezinen Gel Oğlum'du bu. Sethe içinse, oğlanların merdivenden yuvarlamaya bayıldıkları şu kauçuk top.

"Kahrolası köpek aklını mı kaçırdı?" diye haykırdı Baby Suggs.

"Hayvan sundurmada," dedi Sethe. "İnanmıyorsan, gidip bak."

"Eh, duyduğum ses ne o zaman?"

Sethe fırının kapağını çarparcasına kapadı. "Buglar! Buglar! O topla evin içinde oynamayın demedim mi size?" Beyaz basamaklara baktı, merdivenin tepesinde duran Denver'ı gördü.

"Üst kata çıkmaya çalışıyordu."

"Ne?" Sethe fırın kapağını tutmak için kullandığı bezi avcunda buruşturdu.

"Bebek," dedi Denver. "Emeklediğini duymadın mı?"

Hangisi daha önemliydi: Denver'ın sonunda herhangi bir şeyi duyması mı, yoksa "şimdiden emekliyor, ha?" bebeğin hâlâ emekliyor olması mı?

Denver'ın duymaya katlanamadığı bir yanıtın kapattığı kulaklarının, basamakları tırmanmaya çalışan ölü kız kardeşinin çıkardığı sesle açılması, 124 halkının yazgısında bir başka dönüm noktası oldu. O andan sonra, evin havası kinle dolup taştı. Uğultuların, kazaların yerini maksatlı, apaçık tacizler aldı. Buglar ile Howard evdeki kadınlara katlanamaz oldular; kasabadaki önemsiz işlerinden (ahırlara su taşımak, atları beslemek) eve dönünce asık, suçlayan yüzlerle dolaşıyorlardı. Sonunda kin öyle kişisel bir hal aldı ki, her ikisini de evden kaçırttı. Baby Suggs yoruldu, yatağına uzandı; o koca, yaşlı yüreği pes edinceye kadar da yataktan çıkmadı. Arada bir, renk isteğini dile getirmenin dışında, hiç ağzını açmadı – ta ki yaşamının son günü, öğleden sonra yataktan çıkıp sandık odasının kapısına doğru ağır ağır sektiği ve Sethe ile Denver'a altmış yıllık köleliğiyle, on yıllık özgürlüğünden çıkardığı dersi yinelediği âna kadar: Dünyada beyazlardan daha büyük bir talihsizlik yoktur. "Ne zaman durulacağını bilmezler," dedi; sonra yatağına döndü, örtüyü üzerine çekti ve onları ömür boyu bu sözleri düşünmek üzere, başbaşa bıraktı.

Bundan kısa bir süre sonra, Sethe ile Denver bebek ruhla konuşmayı, onu yola getirmeyi denediler ama başaramadılar. Ruhu susturmak, kovmak ve yerine geçmek bir erkeğe, Paul D'ye nasip oldu. Denver her şeye karşın (karnavala karşın), kin dolu bebeği Paul D'ye yeğliyordu. Erkeğin eve yerleştiği o ilk günlerde, Denver kendini bir dağ kadar yalnız ve nere-

deyse bir dağ kadar büyük hissederek zümrüt dolabına kapandı, kalabildiği kadar orada kaldı: Ondan başka herkesin bir arkadaşı vardı, oysa kendisi bir hayaletin arkadaşlığından bile yoksun bırakılmıştı. İşte bu yüzden, o siyah elbiseyi ve elbisenin altındaki, bağcıkları çözülmüş ayakkabıları görünce, gizli teşekkürlerle titredi. Gücü ne olursa olsun, o gücü nasıl kullanırsa kullansın, Sevilen *onundu*. Sevilen'in Sethe'e zarar vermeyi tasarladığını görünce korkmuş, ama kendini buna engel olamayacak kadar güçsüz hissetmişti – birisini sevme gereksinimi işte bu kadar sınırsızdı. Açıklık'ta tanık olduğu gösteri onu utandırmıştı, çünkü Sethe ile Sevilen arasında bir seçim yapmak, pamuk ipliğine bağlıydı.

Yeşil ağaç evinden çıkıp dereye doğru yürürken, kendi kendine sordu: Sevilen annemi gerçekten boğmaya karar verseydi, ne yapardım? İzin verir miydim? Cinayet, demişti Nelson Lord. "Annen cinayet suçuyla hapsedilmedi mi? Sen de onunla birlikte hapiste değil miydin?"

İşte, annesine ilk soruyu bir türlü soramamasının nedeni, ikinci soruydu. Çünkü içinde sıçrayan şey, tıpatıp bir hapishaneye benziyordu: karanlık, taş, kendi kendine hareket eden, farklı. Yanıtı duymaktansa sağır olmuştu; tıpkı saat dörtte günışığını arayan, günışığı gittikten sonra da içine kapanan o küçük akreple yelkovan gibi, Denver da bebek ruhu gözlemiş, kendini onun dışındaki her şeye kapatmıştı. Paul D gelinceye kadar. Ama Sevilen'in mucizevi yeniden doğuşu, Paul D'nin verdiği zararı gidermişti.

Tam karşısında, derenin kıyısında onun karaltısını gördü; çıplak ayak suyun içinde duruyordu, siyah eteğini baldırlarına kadar sıyırmış, o güzel başını yoğun bir dikkatle suya eğmişti.

Gözyaşlarını dağıtmak için gözlerini kırpıştırarak, bir sözcük duymak, bağışlandığına ilişkin herhangi bir işaret almak için sabırsızlanarak, kıza yaklaştı.

Ayakkabılarını çıkardı, onun yanına, suya girdi. Bakışlarını Sevilen'in güzelim kafasından ayırıp, onun neye baktığını görmek bir dakikasını aldı.

Bir kaplumbağa suyun kıyısında ağır ağır ilerliyordu; sonra kuru toprağa tırmandı. Az gerisinde bir tane daha vardı, aynı yönde ilerliyordu. Sakıngan, kıpırtısız bir kasenin altına düzgünce yerleştirilmiş, dört tabak. Hemen arkasında, otların üzerinde, onun üzerine çıkmak için acele eden, hızla ona yaklaşan erkek kaplumbağa. Erkeğin denetlenemez gücü – dişinin omuzlarının yanına, yere bastırdığı ayakları. Birbirine dolanan boyunlar; dişinin erkeğe, onun yere eğik boynuna doğru uzanan boynu; birbirlerine çarpan başlardan çıkan pat pat pat'lar. Hiçbir yük, dişinin özlemle gerilen, bir parmak gibi erkeğin boynuna doğru uzanan boynunun taşıyamayacağı kadar ağır değil. Sırf erkeğin yüzüne dokunabilmek için kaseden çıkmayı, dışarıdaki onca tehlikeyi göze alıyor. Tangur tungur çarpışan ağır kabuklar dalgalanan, birbirine dokunan kafalara meydan okuyor, onlarla alay ediyor.

Sevilen eteğini bıraktı. Etek onun çevresinde açılıverdi; eteğin ucu suda ıslandı, karardı.

Bayım'ın menzilinden, horozların gülümseyen patronundan (Tanrı'ya şükürler olsun) uzaklaşınca, Paul D titremeye başladı. Öyle hemen değil, herkesin görebileceği biçimde de değil. Kardeş'e son kez bakmak için başını –boynunu bir at arabasına bağlayan sicimin izin verdiği ölçüde– çevirdiğinde, hatta daha sonra, demiri ayak bileklerine geçirdikleri, ellerini kelepçeledikleri zaman bile, titreyişi dışarıdan belli olmuyordu. On sekiz gün sonra, çukurları, üç yüz metrelik tarlayı gördüğü zaman da öyle – bir buçuk metre derinliğinde, bir buçuk metre enindeki çukurların içine tahta kutular yerleştirilmişti. Menteşelerinden tutup bir kuş kafesi gibi kaldırabildiğin bu kutunun demir parmaklıklı bir kapısı ve kereste talaşıyla kırmızı topraktan yapılma bir çatısı vardı. Başıyla çatı arasındaki boşluk altmış santimdi; önünde doksan santim genişliğinde bir hendek uzanıyordu; sürünebilen ya da sıçrayabilen her şey; "kışla" denen bu mezarı onunla paylaşabilirdi. Bu kutulardan kırk beş tane daha vardı. Paul D buraya Brandywine'i, öğretmen tarafından satıldığı adamı öldürmeye kalkıştığı için gönderilmişti. (Brandywine onu, birbirine bağlanmış on köleyle birlikte Kentucky'den geçirip Virginia'ya götürmekteydi.) Paul D neden böyle bir işe kalkıştığını bilmiyordu – aklına Halle, Sixo, Paul A, Paul F ve Bayım'ın dışında hiçbir neden gelmiyordu. Titrediğini anladığı an, titreme çoktan bedenine yerleşmişti bile.

Yine de, kimsenin bu sarsıntıdan haberi yoktu, çünkü içerdeydi: önce göğsünde, sonra kürek kemiklerinde, bir tür çarpıntı. Karıncalanmayı da andırıyordu – başlarda hafif,

giderek şiddetlenen. Brandywine onu güneye doğru sürükledikçe, Paul D'nin yirmi yıldır donmuş bir göl gibi duran kanı büyük bir hızla çözülmeye, parçalara ayrılmaya başlamıştı; bu kütleler bir eridi mi, artık girdaba kapılmışçasına, döne döne dibe çökmekten başka seçeneği yoktu. Bazen, bacağındaydı. Bazen de, kuyruk sokumunda. Sonunda onu at arabasından çözdükleri, sıcaktan cızırdayan otlarla dolu bir dünyanın, köpeklerin ve derme çatma iki kulübenin dışında hiçbir şey göremediği zaman, bulanık, çamurlu kan onu bir öne bir arkaya sallamaya başlamıştı bile. Yine de, titremeyi kimse göremezdi. O akşam kelepçelere doğru uzattığı bilekleri şu kadarcık titremiyordu; tıpkı zincirlerin demir prangaya birleştirilmesini beklerken, üzerinde durduğu bacakları gibi. Ama onu tahta kutuya iterek sokup kafesin kapısını indirdikleri an, elleri emirlere uymayı kesti. Kendi başlarına hareket etmeye başladılar. Hiçbir şey onları durduramıyor, onlara söz geçiremiyordu. Çiş yaparken organını tutmuyor, fasulye ezmesiyle dolu kaşığı ağzına götürmüyorlardı. Boyun eğdikleri o mucizevi an, ancak gün doğumunda, çekiçle gerçekleşti.

Kırk altı adam tüfek sesiyle uyandılar. Kırk altısı da. Üç beyaz adam hendek boyunca ilerliyor, kapı kilitlerini teker teker açıyordu. Kimse kapıdan geçmedi. Son kilit de açılınca, beyazlar geri dönüp demir parmaklıkları kaldırdılar; sırayla. Ve siyah adamlar birer birer dışarıya çıktılar – bir günden daha uzun bir süredir orada olanlar aceleyle, tüfek dipçiğiyle dürtülmelerine gerek kalmadan; Paul D gibi yeni gelenlerse aceleyle, ama dipçikle. Kırk altısı da hendeğe tek sıra halinde dizilince, bir başka kurşun sesi hendeği tırmanmalarını, yukarıdaki toprak zemine çıkmalarını buyurdu – Georgia'nın el yapımı, en sağlam, en iyi cins zincirinin üç yüz metre boyunca uzandığı yere. Adamlar öne eğildi, bekledi. İlk adam zincirin ucunu kaldırdı, bacağındaki pranganın ilmeğinden geçirdi.

Sonra doğruldu, ayaklarını sürüyerek ilerledi, zincirin ucunu bir sonraki tutukluya getirdi; o da aynı şeyi yineledi. Zincir elden ele geçip her adam bir sonrakinin yerini alınca, tek sıra halinde döndüler, yüzlerini az önce çıktıkları kutulara çevirdiler. Birbirleriyle konuşmadılar. En azından, sözcüklerle. Söyleyecek bir şey varsa, gözlerle söyleniyordu: "Bu sabah yardımına ihtiyacım var, iyi değilim", "bir denerim", "yeni biri gelmiş", "rahat dur."

Zincirlenme işi tamamlanınca, yere diz çöktüler. Çiğ yerini pusa bırakmıştı. Bazen sis koyulaşırdı; köpekler sessizse ve yalnızca soluk alıp veriyorlarsa, kumruların sesini duyardınız. Pusun içine çömelir, nöbetçilerden birinin kaprisini beklerdiniz – hatta hepsinin. Tutuklulardan birini seçmelerini – ya da hepsini.

"Kahvaltı? Kahvaltı ister misin, zenci?"

"Evet, efendim."

"Acıktın mı, zenci?"

"Evet, efendim."

"Al öyleyse."

Diz çökmüş adamlardan biri, bazen, parçalanan alnını İsa'ya götürebilmek için, kurşunun kendi kafasına sıkılmasını isterdi. Paul D o ilk gün bunu bilmiyordu elbette. Felç olmuş ellerine bakıyor, sisin içine, sağına diz çökmüş olan adamın önündeki nöbetçiyi kokluyor, kumrularınkine benzeyen, yumuşak hırıltısını dinliyordu. Sıranın kendisine geldiğini anlayınca öğürdü – boş midesindekileri kustu. Onu gözleyen bir nöbetçi tüfeğiyle onun omzunu parçaladı; görev başındaki nöbetçi ise pantolonunu ve ayakkabılarını zenci kusmuğuyla kirletmemek için, bu yeni adamı atlamaya karar verdi.

"Haydiii!"

Siyah bir adamın sabahları, "Evet, efendim"den sonra söylemesine izin verilen ikinci sözcük buydu; zincirin başındaki

adam, sahip olduğu her şeyi bu sözcüğe koyardı: "Haydiii!" Paul D bu emrin ne zaman verileceğini bir türlü kestiremiyordu. Bağırana "Haydi Adam" diyorlardı; Paul D önce, tutuklulara ayağa kalkmalarını ve el yapımı demirden yükselen müziğin eşliğinde ikişer adımlık dansa başlamalarını buyuran işareti nöbetçinin verdiğini sandı. Sonra, kuşkuya düştü. Ona göre, gün doğumunda "Haydiii!", akşamları da "Hooop!" diye bağırmak, içlerinden birinin, Haydi Adam'ın üstlenmesi gereken bir sorumluluktu, çünkü neyin yettiğini, neyin fazla geldiğini, neyin ne zaman bittiğini ve zamanın ne zaman geldiğini bir tek o biliyordu.

Zincir dansı yaparak tarladan ormandan geçtiler, olağanüstü güzellikteki feldspatta son bulan bir yolda ilerlediler; işte Paul D'nin elleri orada delice dalgalanan kanına başkaldırdı ve Paul D'yi dinlemeye başladı. Haydi Adam'ın önderliğinde, ellerinde birer balyoz, işe koyuldular: Şarkı söyleyerek, balyozla döverek, anlaşılmasın diye sözcükleri bozarak; sözcüklerle oynayıp heceleri başka anlamlara gelecek biçimde düzenleyerek. Şarkılarında tanıdıkları kadınları, çok eskide kalan çocukluklarını, kendi elleriyle evcilleştirdikleri ya da bir başkasının evcilleştirdiği hayvanları anlattılar. Patronları, efendileri, hanımları; katırları, köpekleri ve yaşamın utanmazlığını. Mezar taşlarının, çoktan ölmüş kız kardeşlerinin şarkısını sevgiyle söylediler: Ormandaki domuzu, tavadaki yemeği, sırada bekleyen balığı; şeker kamışını, yağmuru ve sallanan koltukları.

Ve dövdüler. Onları tanıyan ama artık yanlarında olmayan, olmayan kadınları; bir daha sahip olamayacakları çocukluklarını. Bir patronu öyle sık, öyle kusursuzca öldürdüler ki, onu bir kez daha dövebilmek için yeniden canlandırmaları gerekti. Çam ağaçlarının arasında sıcak somunlarını yerken, acıyı pataklayıp kaçırdılar. Bay Ölüm'e aşk şarkıları söyle-

yip, kafasını ezdiler. Ama en çok da, insanların Yaşam dediği ve peşinden koştuğu sürtüğü öldürdüler. Onlara bir sonraki şafağı düşündürmekle, onları zamanın bir sonraki vuruşunda her şeyin (sonunda!) düzeleceğine inandırmakla, ölümü çoktan hak etmişti. Ancak yaşam denen kancığın ölümünden sonra, güvende olabilirlerdi. Başarılı olanlar –burada o sürtüğü sakatlayacak, kötürüm bırakacak, hatta gömecek kadar uzun kalanlar– ötekileri, onun o işveli sarılışlarına hâlâ kananları, onu önemseyen, geleceğe umut besleyenleri, anımsayan ve geriye bakanları kolluyorlardı. Bunlar, gözleri "bana yardım et, iyi değilim" ya da "dikkat et" diyenlerdi; sözlerinin anlamıysa *bu benim uluduğum, ya da kendi pisliğimi yediğim, ya da kaçmaya kalkıştığım gün olabilir* idi; işte en sıkı kollanması gereken de bu sonuncusuydu, çünkü böyle biri fırlayıp koşmaya başladığı an, onları birbirine bağlayan zincir hepsini, kırk altısını birden hızla çeker, kim bilir kaç tanesini öldürürdü. Bir insan, kendi yaşamını tehlikeye atabilirdi, ama kardeşinin yaşamını, asla. Bunun üzerine gözler şöyle derdi: "Rahat dur" ve "yanımdan ayrılma."

Seksen altı gün geçti ve Paul D başardı. Yaşam öldü. Paul D onun kıçına her gün, bütün gün, en küçük bir inilti gelmeyinceye kadar vurdu. Seksen altı gün. Kıpırtısız eller huzurluydu; sıçan-hışırtılı gecenin sonunu, gün doğumundaki "Haydiii!"yi ve balyoza yapışacağı ânı bekliyordu. Yaşam ölümün üzerinde sürüyordu. Ya da Paul D'ye öyle geliyordu.

Yağmur yağdı.

Yılanlar kısa yapraklı çamdan; köknardan aşağıya indi.

Yağmur yağdı.

Beş günlük, kesintisiz yağmur, serviyi, sarı kavağı, dişbudağı ve palmiyeyi soldurdu, eğdi. Sekizinci gün görünürde tek bir kumru yoktu; dokuzuncu gün semenderler bile gitmişti. Köpekler kulaklarını kıstı, gözlerini pençelerine dikti.

Erkekler çalışamıyordu. Zincirlenme işlemi yavaşlamış, kahvaltıdan vazgeçilmişti; iki adımlık sekişlerin yerini çorba kıvamındaki otların, güvenilmez toprağın üzerindeki sürüklenişler aldı.

Yağmur duruncaya ya da hava aydınlanıncaya kadar herkesi aşağıya, kutuların içine kilitlemeye karar verdiler; böylece beyaz adam tüfeğini ıslatmadan gezinebilecek, köpekler de titremeyi kesecekti. Georgia'nın el yapımı, en iyi, en sağlam zinciri kırk altı bakladan geçirildi, güzelce kilitlendi.

Yağmur yağdı.

Kutulardaki adamlar, hendekteki suyun yükseldiğini duydular, zehirli yılanları görmek için dışarıya baktılar. Çamurlu suyun içine çömeldiler, onun üzerinde uyudular, içine işediler. Paul D avaz avaz haykırdığı duygusuna kapıldı; ağzı açıktı, kulağına yüksek, gırtlak paralayan bir ses geliyordu – öte yandan, bir başkasının sesi de olabilirdi duyduğu. Sonra, ağladığını düşündü. Yanaklarından aşağıya bir şey yuvarlanıyordu. Gözyaşlarını silen ellerine koyu kahverengi bir salgı bulaştı. Tepesindeki tahtaların arasından çamur derecikleri sızıyordu. Çamur aşağıya inince beni bir böcek gibi ezecek, diye düşündü. Öyle çabuk olup bitti ki, düşünüp taşınacak zamanı olmadı. Biri zinciri sertçe çekti – bir kez. Öyle sert çekmişti ki, Paul D'nin bacaklarını birbirinin üzerine bindirdi, onu çamurun içine fırlattı. Nasıl anladığını (herhangi birinin nasıl anladığını) bir türlü çıkaramadı, ama anlamıştı, gerçekten anlamıştı; bir sonraki adamın da anlaması için, iki eliyle zinciri tuttu, sol yanına savurdu. Su bileklerini geçmiş, geceleri yattığı tahta kalası kaplamıştı. Birden, su çekiliverdi. Çukur çöktü, çamur parmaklıkların altından, arasından dışarıya süzüldü.

Beklediler – kırk altısı birden. Çığlık duyulmadı; kimileri çığlık atmamak için dudaklarını ısırmış olmalıydı. Çamur şimdi baldırlarına geliyordu; Paul D parmaklıklara tutundu.

Sonra zincir bir kez daha, bu sefer soldan, içine gömüldüğü çamur yüzünden, daha hafifçe çekildi.

Zincirlenme işlemi gibi başlamıştı, ama aradaki fark, zincirin çekilişindeki güçteydi. Sıranın sonundaki Haydi Adam'dan başlayarak, birer birer işe koyuldular. Yerde, parmaklığın altındaki çamurun içinde; körlemesine, el yordamıyla. Kimisi gömleğini başına dolayacak, yüzünü çaputlara sarıp ayakkabılarını giyecek kadar akıllıydı. Ötekiler çamura öylece, bir ördek gibi daldılar; açılmak, havaya ulaşmak için çılgınca debelenmeye başladılar. Birkaçı yönünü kaybetti; zincirin bilinçsizce çekiştirildiğini hisseden komşuları, onları yakalamaya çalıştı. Biri kaybolsaydı, hepsi kaybolurdu. Onları birleştiren zincir ya hepsini kurtaracaktı, ya da hiçbirini; Kurtarıcı, Haydi Adam'dı. Mors alfabesini kullanır gibi, zincir aracılığıyla haberleştiler ve Tanrı'ya şükür, hep birlikte doğruldular. Günahlarından arınamayan ölüler, mezardan çıkıp dört bir yana dağılan cesetler gibi, zinciri ellerinde taşıyarak, yağmura ve karanlığa güvendiler – ama en çok da Haydi Adam'a ve birbirlerine.

Köpeklerin miskin miskin yattığı barakaları geçtiler, iki nöbetçi kulübesini geçtiler, uyuyan atların ahırını, gagalarını tüylerine gömmüş tavukları geçtiler, sulu çamurun içinde ilerlediler. Ay yardım etmiyordu, çünkü orada değildi. Tarla bir bataklıktı, patika bir oluk. Bütün Georgia kayıyor, eriyordu sanki. Yollarını kesen canlı meşe dallarıyla boğuşurken, yosun yüzlerine sürünüyordu. Georgia o sıralarda bütün Alabama ve Mississipi'yi kaplıyordu, dolayısıyla geçilmesi gereken bir eyalet yoktu; olsaydı da fark etmezdi zaten. Bunu bilselerdi, sırf Alfred'i ve güzelim feldspatı değil, Savannah'ı da bir yana bırakır, doğruca Blue Ridge Dağları'ndan aşağıya kayan ırmaktaki Deniz Adaları'na yönelirlerdi. Ama bilmiyorlardı.

Gün aydınlandı; bir erguvan korusunda toplaştılar. Gece oldu; daha yüksekçe bir yere tırmandılar, yağmurun sürmesi, onlara ve evdekilere siper olması için dua ettiler. Büyük evden biraz uzakta, tek başına duran, içinde bir kölenin kement yaptığı ya da patates pişirdiği bir kulübe bulmayı umuyorlardı. Buldukları şey, adı bir güle verilmiş olan, hasta Cherokee'lerle dolu bir kamp oldu.

Bunlar, büyük bir kıyımdan geçmiş ama inatçı insanlardı: Kaçak bir yaşamı Oklahoma'ya yeğleyenler. Şimdi onları kırıp geçiren hastalık, iki yüz yıl önce nüfuslarının yarısını yok eden hastalığın kalıntısıydı. O felaketle bunun arasında, Londra'da 3. George'u ziyaret ettiler, bir gazete çıkardılar, sepet yaptılar, Oglethorpe'u ormanlardan geçirdiler, Körfez'e karşı savaşan Andrew Jackson'a yardım ettiler, mısır pişirdiler, bir anayasa oluşturdular, İspanya Kralı'na başvurdular, Dartmouth'da deneyden geçirildiler, barınaklar kurdular, kendi dillerinde yazdılar, yerleşimcilere direndiler, ayı avladılar, eski ve kutsal metinleri çevirdiler. Hiçbirinin yararı olmadı. Körfez'e karşı birlikte savaştıkları Başkan'ın ısrarıyla Arkansas Irmağı'na sürülmeleri, zaten parçalanmış olan nüfusun dörtte birini daha yok etti.

Bu kadar yeter, dediler, antlaşmayı imzalayan öteki Cherokee'lerden ayrıldılar ve dünyanın sonunu beklemek için ormana çekildiler. Şimdi boğuştukları hastalık, çok iyi anımsadıkları soykırımla kıyaslandığında, önemsiz bir sorundu. Yine de, birbirlerini elden geldiğince korudular. Sağlıklı olanlar birkaç kilometre ileriye gönderildi; hastalar geride, ölülerin yanında kaldı – iyileşmek ya da onlara katılmak için.

Georgia'daki Alfred'in tutukluları kampın yakınında, toprağa, yarım daire oluşturacak biçimde oturdular. Gelen giden olmadı, ama onlar oturmayı sürdürdü. Saatler geçti; yağmur yumuşadı. Sonunda bir kadın başını evinin kapısından uzattı. Karanlık çöktü; hiçbir şey olmadı. Gün aydınlandı; güzelim

tenlerini çamsakızıyla kaplamış iki erkek onlara yaklaştı. Bir an kimse konuşmadı, sonra Haydi Adam elini kaldırdı. Zincirleri gören Cherokee Kızılderilileri uzaklaştı. Geri döndüklerinde, elleri kolları küçük baltalarla doluydu. Yağmurun soğuttuğu, sulandırdığı mısır lapasıyla dolu taslar taşıyan iki çocuk onları izliyordu.

Onlara Buffalo Adamlar dediler; lapayı kaşıklayıp zincirlere baltayla vururken, usul usul konuştular. Alfred'deki bir kutudan çıkıp gelmiş insanlar olarak, Cherokee'nin hastalıkla ilgili sözlerine, uyarılarına aldırmadılar; kırk altısı da orada kaldı, bir sonraki adımı düşünmeye koyuldu. Paul D'nin ne yapılacağı konusunda hiçbir fikri yoktu; görünüşe bakılırsa, ötekilerden daha bilgisizdi. Irmaklardan, eyaletlerden, kasaba ve bölgelerden bilgece söz eden mahkumları dinledi. Dünyanın başlangıcını ve sonunu tanımlayan Cherokee'lere kulak verdi. Tanıdıkları başka Buffalo Adamlar'a ilişkin öykülerini dinledi – bunlardan üçü, birkaç kilometre uzakta bulunan, sağlıklı kamptaydı. Haydi Adam onlara katılmak istiyordu; ötekiler ise Haydi Adam'a. Kimisi çekip gitmek istiyordu; kimisi kalmak. Haftalar sonra, geride kalan tek Buffalo Adam, Paul D idi – plansız, kararsız. Aklı fikri iz süren köpeklerdeydi; oysa Haydi Adam, içine sığınıp kaçtıkları yağmurun, köpeklere en küçük bir başarı şansı bırakmadığını söylemişti. Sonunda, hasta Cherokee'lerin arasındaki son Buffalo Adam olarak, tek başına uyandı, cahilliğini kabullendi ve kuzeye nasıl gidebileceğini sordu. Özgür Kuzey. Büyülü Kuzey. Kucaklayan, yardımsever Kuzey. Cherokee gülümsedi, çevresine bakındı. Bir ay önceki sağanak yağmur her yeri buhara ve tomurcuğa kesmişti.

"Şu yandan," dedi, parmağıyla göstererek. "Çiçekli ağaçları izle," dedi. "Yalnızca çiçeklileri. Onlar gittikçe, sen de git. Onlar bitince, aradığın yeri buldun demektir."

Böylece Paul D çiçekli kızılcıktan çiçekli şeftaliye koştu. Onlar seyrekleşince, çiçekli kiraza, sonra manolyaya, tespihağacına, cevize, firavunincirine yöneldi. Sonunda elma ağaçlarıyla dolu bir tarlaya ulaştı; ağaçların çiçekleri minicik meyve yumrularına dönüşmek üzereydi. Bahar kuzeye doğru ağır ağır, amaçsızca ilerliyordu; Paul D ondan, yol arkadaşından ayrılmak istemiyorsa, deliler gibi koşmak zorundaydı. Şubattan temmuza kadar gözünü çiçeklerden ayırmadı. Onları göremez olup da, elinde rehber olarak yalnızca taçyaprakları kalınca, durdu; bir tümsekteki ağaca tırmandı, çevresini saran yaprak dünyasında bir tutam pembe ya da beyaz görebilmek için ufku taradı. Onlara dokunmadı, koklamak için durmadı. Yalnızca izledi: Çiçeğe durmuş eriklerin yönlendirdiği, üstü başı dökülen, siyah bir karaltıydı.

Elma bahçesinin, dokumacı kadının yaşadığı Delaware olduğu anlaşıldı. Kadın, verdiği sosisi bitirir bitirmez onu kolundan yakaladı; Paul D ağlayarak kadının yatağına girdi. Kadın onu Syracuse'den gelen yeğeni olarak tanıttı; ona yeğeninin adıyla seslendi. On sekiz ay sonra Paul D yine çiçeklenmiş ağaçlara bakıyordu – ama bu kez bir yük arabasından.

Alfred'i, Georgia'yı, Sixo'yu, öğretmeni, Halle'i, erkek kardeşlerini, Sethe'i, Bayım'ı, demirin tadını, tereyağının görüntüsünü, cevizin kokusunu, not defterinin sayfalarını birer birer, göğsündeki tütün kutusuna yerleştirmesi biraz zaman aldı. 124'e vardığında, dünyadaki hiçbir şey o kutunun kapağını açamazdı.

Erkeği itiyordu.
Onun bebek ruhu kovalayışı gibi değil - gürültü, patırtı, çığlıklar, kırılan camlar, yuvarlanan kavanozlar yoktu. Yine de, onu uzaklaştırıyordu; Paul D bunu nasıl durduracağını bilemiyordu, çünkü ona kendi isteğiyle uzaklaşıyormuş gibi geliyordu. Son derece doğal, kesinlikle göze batmayacak bir biçimde, 124'ün dışına itiliyordu.

Başlangıç çok yalındı. Bir gün akşam yemeğinden sonra, ocağın yanındaki sallanan koltuğa oturdu; ırmak tarafından hırpalanmış, iliklerine dek yorulmuştu; uyuyakaldı. Kahvaltı hazırlamak için aşağıya inen Sethe'in beyaz basamaklardaki ayak seslerini duyunca, uyandı.

"Dışarıya çıktığını sanmıştım," dedi kadın.

Paul D esnedi; kendini son gördüğü yerde bulmak onu şaşırtmıştı.

"Geceyi bu koltukta geçirdiğimi söyleme sakın."

Sethe güldü. "Ben mi? Ben ne diyebilirim ki?"

"Neden kaldırmadın beni?"

"Denedim. İki-üç kez seslendim. Ama gece yarısı vazgeçtim; sonra da çıkıp bir yere gittiğini düşündüm."

Paul D doğruldu; sırtının buna karşı çıkacağını sanıyordu. Ama çıkmadı. Ne bir çıtırtı, ne bir tutulma. İşin doğrusu, kendini tazelenmiş hissediyordu. Bazen böyle olur, diye düşündü, bazı yerlerde iyi bir uyku çekilir. İlla da yatak olması gerekmez; bazı ağaçların altında, bir iskelede, bir tahta sırada; bir keresinde bir salda, genellikle bir saman yığınında; şimdi de burada, sallanan bir koltukta; buysa garipti, çünkü deneyimlerine göre mobilyalar iyi bir uyku sağlamazdı.

Aynı şeyi ertesi akşam da yaptı, bir sonraki akşam da. Sevilen'in ışıltısından duyduğu kaygıyı bastırmış, Sethe ile hemen hemen her gün sevişmeye başlamıştı; ya sabahları kadını üst kata götürüyor, ya da akşam yemeğinden sonra onunla yatıyordu. Ama gecenin daha uzun bir bölümünü sallanan koltukta geçirmenin bir yolunu mutlaka buluyordu. Ona kalırsa, nedeni sırtıydı – Georgia'da, bir kutuda uyumanın zayıflattığı sırtı, sert bir desteğe gereksiniyordu.

Böylece sürdü, daha da sürebilirdi, ama bir akşam Paul D yemekten sonra, Sethe'den sonra, alt kata indi, sallanan koltuğa oturdu ve orada olmak istemediğini anladı. Ayağa kalktı, yukarıya çıkmak istemediğini de anladı. Huzursuzlanarak, dinlenmek için sabırsızlanarak Baby Suggs'ın odasının kapısını açtı, kendini yaşlı kadının öldüğü yatağa attı. Sorun çözülmüştü –ya da öyle görünüyordu. Burası onun odası oldu; Sethe karşı çıkmadı – iki kişilik yatağı, Paul D gelinceye kadar, tam on sekiz yıl tek başına kullanmamış mıydı? Evdeki genç kızlar düşünüldüğünde, belki böylesi daha iyiydi; ne de olsa bu adam onun kocası değildi. Kısacası, erkeğin kahvaltı öncesi ya da yemek sonrası iştahı azalmadığı sürece, Sethe'in yakınacak bir şeyi yoktu.

Bir süre de böyle gitti; daha da gidebilirdi, ama bir akşam, yemekten sonra, Sethe'den sonra, aşağıya indi, Baby Suggs'ın yatağına uzandı ve orada olmak istemediğini ayrımsadı.

Evin ona bastığını düşündü; çabuk kızan, çabuk kırılan erkeklere, bir kadının evi tarafından kıskıvrak bağlandığını hisseden, haykırmak, bir şey kırmak ya da alıp başını gitmek isteyen erkeklere arada bir olurdu bu. Bu halleri çok iyi bilirdi, pek çok kez hissetmişti; Delaware'de, dokumacı kadının evinde, örneğin. Ev basmasını hep o evdeki kadına bağlamıştı. Oysa şu anda hissettiği huzursuzluğun, her geçen gün biraz daha sevdiği kadınla hiçbir ilgisi yoktu: Sebzelerin arasındaki elleri, iğne deliğinden geçirmeden önce, ipliğin ucunu yalayan ağzı, işi bitince ipliği kopartan dişleri, kızlarını (artık Sevilen de onun kızıydı) ya

da haksızlığa uğrayan, siyah bir kadını savunurken, kıpkırmızı kesilen gözleri. Ayrıca bu seferki ev basmasında öfke yoktu, boğulma duygusu, ya da başka bir yerde olma özlemi de yoktu. Yalnızca üst katta, sallanan koltukta, şimdiyse Baby Suggs'ın yatağında uyuyamıyordu, uyuyamayacaktı, hepsi bu. Bunun üzerine, sandık odasına gitti.

Bir süre böyle gitti, daha da gidebilirdi, ama bir akşam, yemekten ve Sethe'den sonra, sandık odasındaki ot mindere yattı ve orada olmak istemediğini anladı. Sonra sıra soğuk odaya geldi; 124'ten az uzaktaki bu kulübede, patatesle dolu iki çuvalın üzerine kıvrılmış, bir domuz yağı tenekesinin yan tarafına bakarken, aslında istemeden taşınıp durduğunu algıladı. Rahatsız edilmiyordu; resmen uzaklaştırılıyordu.

Bunun üzerine, bekledi. Sabahları Sethe'i ziyaret etti; geceleri soğuk odada yattı ve bekledi.

Ve kız göründü; Paul D'nin içinden onu bir yumrukta yere sermek geldi.

Ohio'da mevsimler gösterişçidir. Her biri sahneye bir primadonna gibi girer: Dünyada insanların tek bulunma nedeni, onun gösterisini izlemektir sanki. Paul D, 124'ün dışına, arkadaki kulübeye iteklendiğinde, yaz yuhalanarak sahneden kovulmuştu; herkesin dikkati şimdi, şişeler dolusu kanla ve altınla çıkagelen sonbaharın üzerindeydi. Gösteriye geceleri bile ara verilmiyordu; can çekişen manzaranın çıkardığı sesler ısrarcı ve yüksekti. Paul D ince battaniyeye biraz destek sağlamak için hem altına, hem de üzerine gazete yaydı. Ama onu kaygılandıran şey, gecenin serinliği değildi. Arkasındaki kapının açıldığını duyduğu halde, dönüp bakmadı.

"Burada ne arıyorsun? Ne istiyorsun?" Kızın soluklarını duyabiliyordu.

"İçimi ellemeni ve adımı söylemeni istiyorum."

Paul D küçük tütün kutusunu epeydir dert etmiyordu. Kapağı çoktan paslanmıştı. Dolayısıyla, kız eteğini sıyırır, başını

bir kaplumbağa gibi omzuna doğru eğerken, Paul D ayışığında gümüş gibi parlayan yağ tenekesine bakmayı sürdürdü, usulca konuştu:

"Seni evine alan, seninle ilgilenen insanlara iyilikle karşılık vermen gerekir. Oysa sen... Sethe seni seviyor. Öz kızı kadar. Bunu biliyorsun."

O konuşurken Sevilen eteğini bıraktı, boş gözlerle ona baktı. Öne doğru bir adım attı, erkeğe yaklaştı.

"O beni, benim onu sevdiğim gibi sevmiyor. Ben ondan başka hiç kimseyi sevmiyorum."

"Öyleyse neden geldin buraya?"

"İçimi ellemeni istiyorum."

"Hemen eve dön ve yat."

"Bana dokunmak zorundasın. İçime. Ve adımı söylemek zorundasın."

Gözlerini gümüşümsü tenekeden ayırmadığı sürece, güvendeydi. Tir tir titrediği, hemen arkasında duran günahın nasıl bir şey olduğunu görmek için, dayanılmaz bir dürtü hissettiği, hatta lanetlenmiş olana azıcık acıdığı, ya da aralarındaki bağa duyduğu saygı nedeniyle onu kucaklamak istediği an, yok olacağını biliyordu.

"Adımı söyle."

"Hayır."

"Lütfen, söyle. Adımı söylersen, giderim."

"Sevilen." Söyledi, ama kız gitmedi. Bir adım daha attı, erkeğe iyice sokuldu; Paul D onu duyamamıştı; tıpkı teneke tütün kutusundan kopan, yere doğru süzülen, incecik pas tabakalarının hışırtısını duyamadığı gibi. Dolayısıyla, kapağın açıldığını anlayamadı. Tek bildiği, kızın içine doğru uzanırken, üst üste, defalarca, "Kızıl yürek, kızıl yürek," diye fısıldadığıydı. Fısıltısı giderek yükseldi, önce Denver'ı sonra da Paul D'nin kendisini uyandıran bir çığlığa dönüştü. "Kızıl yürek. Kızıl yürek. Kızıl yürek!"

Denver'ın o eski açlığa geri dönmesi olanaksızdı. Neyse ki, sırf bakmak bile doyurucu bir gıdaydı. Hele bir de bakılmak; işte o, gerçek bir şölendi; bu duygu tenini yarıp geçiyor, iştahın da ötesine, açlığın henüz keşfedilmediği bir yere ulaşıyordu. Çok sık olmuyordu, çünkü Sevilen ona doğrudan doğruya çok ender bakıyor, baktığı zaman da Denver bu gözlerin takıldığı yerin aslında *kendi* yüzü olduğunu, bu yüzün gerisindeki zihnin ise alıp başını gittiğini biliyordu. Ama bazen –Denver'ın önceden sezemediği ya da herhangi bir katkıda bulunmadığı anlarda– Sevilen yanağını parmak boğumlarına dayıyor, dikkatle Denver'a bakıyordu.

Olağanüstüydü: Bakılmak ya da görülmek değil, bir başkasının eleştirisiz, ilgili gözlerinin hedefi olmak. Saçlarının, cinsi ya da modeli açısından değil, onun bir parçası olduğu için incelenmesi. Dudaklarının, burnunun ve çenesinin, bir bahçıvanın durup hayranlıkla seyrettiği bir yaban gülü gibi okşanması. Denver'ın cildi bu ısrarcı bakışın karşısında çözülüyor, annesine sarılan şu ince, pamuklu elbise gibi yumuşayıp parlıyordu. Denver yakında ama kendi bedeninin dışında, havada yüzüyor, kendini aynı anda hem bulanık hem de yoğun hissediyordu. Hiçbir şeye gereksinmiyordu. Elindeki yeter de artardı.

Böyle zamanlarda, asıl Sevilen bir şeye gereksinir gibiydi – bir şey ister gibi. O iri, kara gözlerinin derinliklerinde, o anlamsızlığın gerisinde, uzanmış, sadaka isteyen bir el vardı. Denver o parayı seve seve vermeye hazırdı, yeter ki nasıl verebileceğini bilsin. Bir de, kızı yeterince tanımadığını hissediyordu; Sethe'in sorularına verilen yanıtlar, Denver'ı aydınlatamıyordu: "Hiç-

bir şey anımsamıyor musun? Ben de annemi tanımadım, ama onu birkaç kez gördüm. Sen anneni hiç görmedin mi? Beyazlar nasıldı? Küçücük bir şey bile anımsamıyor musun?"

Sevilen elinin tersini kaşıyarak, bir zamanlar sahip olduğu bir kadını hayal meyal anımsadığını, ama ondan zorla uzaklaştırıldığını söylerdi. Bunun dışında sürekli yinelediği, en canlı anısı köprüydü – köprüde durup aşağıya bakışı. Bir de, beyaz bir adamı anımsıyordu.

Sethe işte bunu ilginç bulmuştu; Denver'a de söylediği gibi, vardığı bazı sonuçları destekleyen bir kanıttı.

"Elbiseyi, ayakkabıları nereden buldun?"

Sevilen onları aldığını söyledi.

"Kimden?"

Sessizlik; daha da hızlı kaşınan el. Bilmiyordu; onları görmüş ve almıştı.

"Hımm," dedi Sethe; Sevilen'in beyaz bir adam tarafından, bazı amaçlar için kilit altında tutulduğuna inanıyordu; bunu Denver'a da söyledi. Bir yolunu bulup o köprüye ya da başka bir yere kaçmış, belleğindeki her şeyi silmiş olmalıydı. Buna benzer bir şey Ella'nın da başına gelmişti; ama onda iki erkek vardı –babayla oğul– ve Ella hepsini anımsıyordu. Baba oğul onu bir yıldan da uzun bir süre bir odada tutmuş, kendi zevkleri için kullanmışlardı.

"O ikisinin bana neler yaptığını," demişti Ella, "kırk yıl düşünsen bulamazsın."

Sethe'e kalırsa, bu sav Sevilen'in Paul D'ye duyduğu nefreti de, adama davranış biçimini de açıklıyordu.

Denver annesinin varsayımına katılmıyor, herhangi bir yorumda bulunmuyordu; gözlerini yere indiriyor, soğuk evle ilgili tek sözcük etmiyordu. Sandık odasında, annesinin yanına diz çöken beyaz elbisenin Sevilen olduğuna emindi; o, yaşamının büyük bir bölümünü birlikte geçirdiği bebek

ruhun ete kemiğe bürünmüş, elle tutulur varlığıydı. Çok kısa bir süre için de olsa, onun tarafından seyredilmek Denver'ın içini gönül borcuyla dolduruyor, seyirci olarak geçirdiği onca zamanı bağışlatıyordu. Ayrıca, onun da soracak bir sürü sorusu vardı ve bunların geçmişle hiçbir ilintisi yoktu. Denver'ı salt bugün ilgilendiriyordu. Öte yandan, Sevilen'i sorgulamak için kıvranmasına karşın, fazla meraklı görünmemeye özen gösteriyordu, çünkü aşırıya kaçtığı an, uzanmış elin istediği sadakayı, bir başka deyişle, iştahın da ötesindeki o noktayı yitirebilirdi. Ziyafet çekmek, seyirci olarak kalmak çok daha iyiydi, çünkü o eski açlığa (yaşamın tadına şöyle bir bakmak, onun dümdüz değil de engebeli olduğunu hissetmek gereksinimiyle onu ormandaki zümrüt odaya ve kolonyaya koşturan, Sevilen-öncesi açlığa) geri dönmek artık olanaksızdı. Seyretmek açlığa gem vuruyordu.

Böylece, küpeleri nereden bildiğini, geceleri soğuk eve yapılan yürüyüşleri, Sevilen yatağa uzandığı ya da sere serpe uyuduğu zaman, ucunu gördüğü yaranın tamamını sormadı. Denver çok dikkatli davrandığı sürece, bazı şeyleri açıkladığı, bazı şeylere katıldığı, Sethe lokantadayken kızı oyalayacak öyküler anlattığı sürece, Sevilen'in bakışlarıyla ödüllendiriliyordu. Hiçbir ev işi ya da görev, Sevilen'in içinde sürekli yanıyormuş gibi görünen ateşi köreltmiyordu. Islak çarşafları sıktıkları, kolları sızlayacak kadar burdukları zaman bile. Evin önündeki patikadaki karları küredikleri zaman bile. Ya da yağmur suyunun biriktiği varildeki yedi santimlik buzu kırdıkları, geçen yazdan kalma reçel kavanozlarını fırçalayıp kaynattıkları, kümesteki çatlakları çamurla kapattıkları, tavukları eteklerinin altına alıp ısıttıkları zaman bile. Bütün bunları yaparken Denver kendini, yaptıkları işi açıklamak zorunda hissediyordu – nasıl yapacaklarını, neden yaptıklarını. Bir zamanlar tanıdığı ya da gördüğü insan-

ları anlatıyor, onlara yaşamın verdiğinden daha çok yaşam veriyordu: Ona portakal, kolonya ve iyi cins yün etekler getiren, mis kokulu, beyaz kadın; onlara hecelemeyi, sayı saymayı şarkılarla öğreten Bayan Jones; en az Denver kadar akıllı olan, yanağında yuvarlak bir doğum lekesi bulunan güzel oğlan. Sethe patates soyar, Baby Suggs havayı emerken, onların ruhu için dua eden, beyaz rahip. Howard ile Buglar'ı da anlattı: Yataklarını nasıl paylaştıklarını (üst ranza Denver'a aitti); bir gece bile el ele tutuşmadan uyumadıklarını; kendisinin daha sonra Baby Suggs'ın yatağına geçtiğini. Sevilen'in ilgisini canlı tutmak için iyice ballandırdı, oğlanların alışkanlıklarını, ona öğrettikleri oyunları uzun uzun tanımladı, ama onları evden uzaklaştıran, sonunda da büsbütün kaçırtan korkuya değinmedi.

Bugün dışarıdalar. Hava soğuk; kar, ezilmiş toprak kadar sert. Denver, Bayan Jones'tan öğrendiği sayılı şarkıyı bitiriyor. İpteki mandalları alıyor, buz tutmuş çamaşırları, havluları topluyor; Sevilen kollarını uzatmış bekliyor. Denver topladığı çamaşırları birer birer onun kollarına koyuyor; sonunda yığın, kalın bir iskambil destesi gibi, kızın çenesine kadar yükseliyor. Gerisini; önlükleri ve koyu renk çorapları Denver taşıyor. Soğuktan uyuşmuş bir halde eve dönüyorlar. Çamaşırlar çözülüp nemlenecek, tam ütülenecek kıvama gelecek; ütülenirken de ılık yağmur gibi kokacak. Sethe'in önlüğüne sarılmış, dans eden Sevilen, karanlıkta çiçek bulunup bulunmadığını öğrenmek istiyor. Denver ocaktaki ateşe çıra atıyor, bulunduğunu söylüyor. Sevilen, yüzü elbisesinin fırfırlı yakasıyla çevrili, beline bağladığı önlükle fırıl fırıl dönerken, susadığını söylüyor.

Denver biraz elma suyu ısıtmayı öneriyor; dansçıyı ilgilendirecek, eğlendirecek bir şeyler bulmak için çırpınıyor. Denver artık bir strateji uzmanı olup çıktı; Sethe'in işe gitmek için evden çıktığı anla, dönmesinin yaklaştığı, Sevilen'in camdan bakmaya, sonra kapıdan çıkıp basamakları inmeye, yolda bek-

lemeye başladığı an arasında, kızı yanında tutmanın yollarını arıyor. Sürekli kafa yormak Denver'ı gözle görünür biçimde değiştirdi. Bir zamanlar tembel, çalışmaktan nefret eden biriyken, şimdi Sethe'in tembihlediği işleri, hatta fazlasını, canla başla yapan, çevik biri oldu. Sevilen'i harekete geçirmek için, "Zorunluyuz" ve "Annem istedi" demesi gerekiyor. Aksi halde kız içine kapanıyor, düşlere dalıyor, ya da susup somurtuyor; Denver'ın onun tarafından seyredilme şansı da sıfıra iniyor. Denver akşamları bütün denetimini yitiriyor. Annesi etraftayken, Sevilen'in gözleri bir tek Sethe'i görüyor. Ama geceleri, yatakta, her şey olabilir. Karanlıkta, Denver'ı görememesine karşın, bir öykü anlatmasını isteyebilir. Ya da kalkıp soğuk odaya, Paul D'nin yattığı yere gidebilir. Bazen de sessizce ağlar. Ya da ölü gibi uyur; yediği parmak parmak şeker pancarı pekmezi, düzinelerce kurabiye yüzünden, soluğu şeker kokuyordur. O zaman Denver yüzünü ona çevirir, Sevilen'in yüzü de ona dönükse, kızın ağzından çıkan tatlı soluğu içine çeker. Değilse, kızın üzerinden öteki yana eğilir, soluğunu koklamaya çalışır. Çünkü her şey, o ilk açlıktan iyidir –güzelim küçük *i* ile, turta hamuru gibi yuvarlanan cümlelerle ve başka çocukların arkadaşlığıyla dolu bir yılın ardından, kulağına tek bir sesin bile ulaşmadığı günlerdeki açlıktan. Ne olursa olsun her şey, devinen ellere yanıt verdiği, kıpırdanan dudaklara ise kayıtsız kaldığı o suskunluktan iyidir. En küçük şeyleri bile gördüğü, için için yanan renklerin görüş alanına sıçradığı günler. Günbatımlarının en morundan, bir yemek tabağı kadar tombul yıldızlardan, sonbaharın olanca kızılından vazgeçmeye hazır; Sevilen'den geldiği sürece, en soluk sarıya bile razı.

Elma suyu kavanozu her zamanki gibi ağır – boşken bile. Denver onu kolayca taşıyabilir, yine de Sevilen'den yardım istiyor. Kavanoz soğuk odada, şeker pancarı pekmezlerinin

ve üç kiloluk, kemik kadar sert kaşar peynirinin yanında. Gazete kaplı zeminin tam ortasında bir ot şilteyle bir battaniye var. Üzerinde neredeyse bir aydır yatılıyor; karın, onunla birlikte de ciddi kışın çoktan gelmiş olmasına rağmen.

Öğle vakti, dışarısı oldukça aydınlık; içerisi değil. Çatıdan, duvarlardan birkaç güneş ışını sızıyor, ama kıpırdayamayacak kadar güçsüzler. Karanlık daha güçlü; bu küçük balıkları yutuveriyor.

Kapı gürültüyle kapanıyor. Denver, Sevilen'in nerede durduğunu göremiyor.

"Neredesin?" diye fısıldıyor, hafifçe kıkırdayarak.

"Burada," diyor Sevilen.

"Nerede?"

"Haydi bul beni," diyor kız.

Denver sağ kolunu öne uzatıyor, bir-iki adım atıyor. Ayağı takılıyor, şiltenin üzerine devriliyor. Altındaki gazeteler hışırdıyor. Denver gülüyor. "Hay Allah. Sevilen?"

Yanıt gelmiyor. Denver kollarını sallıyor, gözlerini kısıyor; patates çuvallarını, domuz yağı tenekesini, insan bacağına benzeyen, tütsülenmiş domuz budunu seçiyor.

"Dalga geçmeyi kes," diyor; hâlâ o eski soğuk odada bulunduğundan, rüya görmediğinden emin olmak için ışığa doğru bakıyor. Küçük ışık balıkları hâlâ orada yüzüp duruyor; aşağıya, Denver'ın yanına inemiyorlar.

"Hani susamıştın? Elma suyu istiyor musun, istemiyor musun?" Denver'ın sesinde belli belirsiz bir suçlama var. Belli belirsiz. Kızı gücendirmek istemiyor ama korku, bir sürüngen gibi tenine tırmanmaya başladı bile. Sevilen'i ne görebiliyor, ne de duyabiliyor. Denver hışırdayan gazetelerin arasında güçlükle doğruluyor. Elini öne uzatıyor, kapıya doğru yavaşça ilerliyor. Ne mandal var, ne de tokmak – yalnızca bir vida, bir de kıvrık bir tel parçası. Kapıyı iterek açıyor. Karanlığın

yerini soğuk güneş ışığı alıyor. Oda girdikleri zaman nasılsa, yine öyle – tek eksik, Sevilen. Daha fazla aramak anlamsız; buradaki her şey ilk bakışta görülebiliyor zaten. Denver yine de bakmıyor, çünkü kaybı büyük. Yeniden kulübeye giriyor; kapı arkasından çabucak kapanıyor. Karanlığa karşın hızla hareket ediyor, uzanıyor, örümcek ağlarına, peynire, çarpılmış raflara dokunuyor; ot şilte her adımda ayağına dolanıyor. Tökezlese bile fark etmiyor, çünkü bedeninin nerede son bulduğunu, neresinin kolu, neresinin ayağı ya da dizi olduğunu bilmiyor. Kendini ırmağın üzerindeki buz kalıbından kopartılmış bir parça gibi hissediyor – karanlıkta yüzen, kalın, çevresindeki eşyaların köşelerine gürültüyle çarpan, sert bir kütle. Kırılmaya, erimeye açık ve soğuk.

Soluk almak çok güç; içeride ışık olsaydı bile, hiçbir şey göremezdi, çünkü ağlıyor. Korktuğu başına geldi. Bir odaya girivermek gibi. Bir ağaç kütüğünün üzerinde, güneşin yıkadığı bir yüzle, mucizevi bir biçimde ortaya çıkmak ve bir kulübede, karanlık tarafından canlı canlı yutulup, mucizevi bir biçimde yok olmak.

"Sakın," diyor, sertçe yutkunarak, "sakın gitme. Lütfen geri gitme."

Bu, Paul D'nin 124'e gelmesinden, kendisinin ocağın yanında çaresizlik içinde ağlamasından da kötü. Çok daha kötü. O sırada, kendisi için ağlıyordu. Oysa şimdi, benliği kaybolduğu için ağlıyor. Ölüm bununla karşılaştırıldığında, atlanan bir öğün gibi. O kalın kütlenin inceldiğini, eriyip yok olduğunu hissediyor. Şakaklarındaki saçlara yapışıyor, koparacakmış gibi çekiyor; bu, erimeyi bir süre için durduruyor. Dişlerini sıkıyor, hıçkırıklarını frenliyor. Kapıyı açmaya yeltenmiyor, çünkü dışarıda bir dünya yok. Soğuk evde kalmaya, yukarıdaki ışık balıkları gibi karanlık tarafından yutulmaya karar veriyor. Bir başka ayrılığa, yeni bir aldatmaca-

ya daha boyun eğmeyecek: Uyanıp iki kardeşinin de yatağını boş bulmak. Masada oturmuş şalgam yerken, büyükannesi içsin diye likköre elini sürmezken, sandık odasının kapısında beliren ve "Baby Suggs öldü, Denver," diyen annesi. Tam "ya Sethe ölürse, ya Paul D onu alıp götürürse" diye kaygılanmayı kesmişken, bir rüya gerçekleşmişti: Denver'ı karanlıkta, bir gazete destesinin üzerinde bırakmak için mi?

Ayak seslerini duymadı, ama işte orada, az önce Denver'ın baktığı ve hiç kimseyi göremediği yerde duruyor. Gülümsüyor.

Denver onun eteğini çekiştiriyor. "Beni bıraktığını sandım. Geri gittiğini sandım."

Sevilen gülümsüyor. "Orayı istemiyorum. Ait olduğum yer, burası." Gülerek şiltenin üzerine oturuyor, sırtüstü uzanıp tepedeki çatlaklardan süzülen ışıklara bakıyor.

Denver onun eteğinin ucunu çaktırmadan parmaklarına doluyor, sıkıca tutuyor. İyi ki de yapmış, çünkü Sevilen ansızın doğrulup oturuyor.

"Ne var?" diye soruyor Denver.

"Bak." Güneşin sızdığı çatlakları gösteriyor.

"Ne? Hiçbir şey göremiyorum." Denver gösteren parmağı izliyor.

Sevilen parmağını indiriyor. "İşte ben böyleyim."

Denver öne eğilen, dertop olan, öne arkaya sallanan kızı seyrediyor. Gözleri hiçbir yerde durmuyor; iniltisi öyle hafif ki, Denver güçlükle duyabiliyor.

"İyi misin? Sevilen?"

Kız gözlerini kısıyor. "Bak, orada. Onun yüzü."

Denver onun gözlerinin baktığı yere bakıyor; orada karanlıktan başka bir şey yok.

"Kimin yüzü? Kim o?"

"Benim. Ben."

Şimdi yine gülümsüyor.

Herkesin, Tatlı Yuva erkeklerinin sonuncusu diye tanıdığı ve adlandırdığı erkek, buna gerçekten inanıyordu. Eskiden buna ötekiler –Tatlı Yuva'nın dört erkeği– de inanırdı, ama onlar çoktan gitmişti. Satılan bir daha geri dönmedi; kaybolan bulunamadı. Paul D birinin öldüğünden emindi; birinin de ölmüş olduğunu umuyordu, çünkü tereyağından, kesik sütten sonrasına yaşam denmezdi. Kentucky'deki bütün siyahlar arasında, yalnızca beşinin *gerçek* erkekler olduğuna inanarak büyüdü. Garner'ın yanlışını düzeltmesine, hatta ona karşı gelmesine izin verilen, bunun için yüreklendirilen erkekler. Bir işi yapmanın değişik yollarını bulmak; ne yapılması gerektiğini anlayıp, izin filan beklemeden kolları sıvamak. Bir anneyi satın almak, kendi atını ya da eşini seçmek, silah taşımak, hatta canı isterse okuma öğrenmek – ama bunu istemediler, çünkü onlar için önem taşıyan şeyler kağıda dökülemezdi.

Bu muydu? Erkeklik denen şey, bu muydu? Yanıt, adlarını koyan beyaz adamda mıydı? Onlara çalışma değil, nasıl çalışacağına karar verme ayrıcalığı tanıyan adamda? Hayır. Garner ile ilişkileri demir kadar sağlamdı: Onlara inanılıyor, güveniliyordu; hepsinden önemlisi de, sözleri dinleniyordu.

Neyin yararlı, neyin önemli olduğunu söylerlerdi. Kölelerinin fikrini almak Bay Garner'ı ne yetkeden ne de güçten yoksun bıraktı. Onlara aksini öğreten kişi, öğretmen oldu. Çavdarların arasındaki korkuluk gibi sallanan bir gerçek: Onlar salt Tatlı Yuva'dayken Tatlı Yuva erkekleriydiler. O arazinin dışına çıktıkları an, insanlığa izinsiz dalan saldırganlardı. Dişleri olmayan bekçi köpekleri; boynuzu olmayan boğalar; kişnemeleri sağ-

duyulu insanların konuştuğu dile çevrilemeyen, iğdiş edilmiş beygirler. Paul D'nin direnmesini sağlayan tek şey, öğretmenin yanıldığına bütün yüreğiyle inanması oldu. Oysa şimdi, kuşkuluydu. Georgia'daki Alfred'den, Delaware'den, Sixo'dan sonra, kuşkuluydu. Belki de öğretmen haklıydı; işte bu olasılık, neden bez bir kuklaya dönüştüğünü açıklıyordu – kızı yaşındaki biri tarafından gönlünce alınan, istediği an, istediği yere bırakılan bir kukla. Onu becermek istemediğinden kesinkes emin olduğu an, kızı beceren. Kız ne zaman arkasını dönse, gençlik fışkıran (nedeni bu muydu?) baldırları, erkeğin direncini kırıyordu. Ama onu kendi gözünde küçülten, "Yoksa öğretmen haklı mıydı?" dedirten şey, yalnızca cinsel iştahı değildi: Yerinden edilmek, kızın istediği yere yerleştirilmek ve bütün bunların karşısında çaresiz kalmaktı. Yaşamı buna bağlı olsaydı bile, akşamları o parlak, beyaz basamakları tırmanamazdı; yaşamı buna bağlı olsaydı bile, geceleri mutfakta, sandık odasında, kilerde kalamazdı. Yine de denedi. Çamura dalarken yaptığı gibi, soluğunu tuttu; sağı solu seğirmeye başladığı zaman yaptığı gibi, yüreğini çelikleştirdi. Ama durum çok daha kötüydü; girdap misali dönen kanını bir balyozla denetim altına aldığı günlerden çok daha kötü. 124'teki sofradan kalkıp merdivene doğru döndüğü an midesi bulanıyor, kusacak gibi oluyordu. O! Paul D! Ölüp ölmediği bile kuşkulu, çiğ eti mideye indiren, çiçeğe durmuş erik ağaçlarının altında, bir kumrunun göğsünü, yüreği hâlâ atarken yaran. Çünkü o bir erkekti ve bir erkek ne yapması gerekiyorsa onu yapardı: Gece çökünce, kurumuş bir kuyuda, altı saat hiç kıpırdamadan durmak; bir rakunla boğuşmak ve onu yenmek; erkek kardeşlerinden de çok sevdiği bir adamın çöküşünü seyretmek; etini dağlayanlara bir erkeğin neye benzediğini gösterebilmek için, bir damla gözyaşı dökmeden dağlanmak. İşte o, Georgia'dan Delaware'ye kadar yürüyen *bu* adam, ne çekip gidebiliyor, ne de 124'ün istediği yerinde kalabiliyordu – yazıklar olsun.

Paul D ayaklarına söz geçiremiyordu, ama hâlâ konuşabildiğine göre, çıkış yolunu böyle bulacaktı. Sethe'e son üç haftayı anlatabilirdi. Onu işten, lokanta dediği birahaneden dönerken yakalayacak, her şeyi anlatacaktı.

Kadını bekledi. Bu kış günü, Sawyer'ın Lokantası'nın arkasındaki geçitte dururken, henüz öğleden sonra olmasına karşın, hava neredeyse kararmıştı. Söyleyeceklerini içinden yineliyor, kadının yüzünü gözünün önünde canlandırıyordu; sözcükler beyninde, öğretmenin arkasında sıraya girmeye hazırlanan çocuklar gibi kümelendi.

"Eh, şey, bu bir erkeğin, yani, anlıyorsun, değil mi, ama bak, beni dinle, öyle değildi, yani aslında, Ole Garner, demek istediğim, bir zayıflık değildi, zayıflık olsaydı onunla savaşırdım, ama bu, çünkü bu, beni zorla, bana yaptırılan bir şey, o kız yapıyor, ne düşündüğünü biliyorum, ondan baştan beri hoşlanmadığımı düşünüyorsun, ama bunu bana o yapıyor, inan. Beni bağlıyor, Sethe. Elimi kolumu bağladı, bense çözemiyorum, bundan kurtulamıyorum."

Ne? Kocaman bir adam, küçük bir kız tarafından bağlanıyor, öyle mi? Peki ama, ya kız bir kız değilse? Kılık değiştirmiş bir şeyse? Tatlı, genç bir kız gibi görünen, aşağılık bir şeyse? Burada konu, kızı düzüp düzmemesi değildi; 124'te kalamaması, 124'ün içinde, istediği yere gidememesiydi. Sethe'i yitirme tehlikesiyle karşı karşıyaydı, çünkü bu durumdan kurtulabilecek kadar erkek değildi; Sethe'in yardımına ihtiyacı vardı. Sethe durumu öğrenmeliydi; korumak istediği kadından –onu koruyabilmek için– yardım istemek, çok utanç vericiydi. Allah kahretsin.

Paul D ellerini birleştirdi, ılık soluğunu avucuna üfledi. Rüzgar geçitte hızla esiyor, mutfağın önünde artıkları bekleyen dört sokak köpeğinin tüylerini sırtlarına yapıştırıyordu. Köpeklere baktı. Köpekler ona baktılar.

Sonunda arka kapı açıldı, Sethe dışarıya çıktı; koltuğunun altında yemek artıklarıyla dolu bir tava vardı. Erkeği görünce, ah, dedi; gülümsemesi hem şaşkın hem de hoşnuttu.

Paul D bu gülümsemeye karşılık vermeye çalıştı, ama yüzü öyle üşümüştü ki, emin olamadı.

"Hey, gelip beni işten alman çok hoş; kendimi genç kız gibi hissettim. Bunu daha önce yapan olmadı. Dikkatli ol, alışabilirim." Tavayı eğdi, köpekler yeterince yiyecek bulunduğunu, dövüşmeye gerek olmadığını anlasınlar diye, iri kemikleri yere çabucak boşalttı. Sonra bir şeylerin derilerini, başka şeylerin kafalarını, başka şeylerin de iç organlarını (lokantanın da Sethe'in de işine yaramayacak ıvır zıvırı) dumanı tüten bir öbek halinde, hayvanların önüne döktü.

"Gidip şunu yıkayayım," dedi. "Hemen dönerim."

O mutfağa girerken, Paul D başını salladı.

Köpekler sessizce yiyordu. Umduklarını buldular, diye düşündü. Eh, onlara istediklerini verdiyse...

Sethe başına kahverengi, yün bir şal dolamıştı; şalın ucunu, rüzgardan korunmak için alnına doğru çekti, "İşten erken mi çıktın?"

"Erken bıraktım."

"Bir sorun mu var?"

"Öyle de denebilir," dedi Paul D, eliyle dudaklarını sildi.

"İşçi mi çıkarıyorlar?"

"Yo, hayır. Bir sürü iş var. Ben yalnızca..."

"Evet?"

"Sethe, söyleyeceklerimden hiç hoşlanmayacaksın."

Bunun üzerine durdu, yüzünü erkeğe ve nefret dolu rüzgara çevirdi. Başka bir kadın olsaydı, yüzünü kırbaçlayan rüzgarın karşısında başını eğer, en azından gözlerini kısardı. Başka bir kadın, erkeğe korkulu, yalvaran, hatta öfkeli bir bakış fırlatırdı, çünkü az önce söylediği şey, "Hoşçakal, ben

gidiyorum" sözcükleriyle tamamlanan bir konuşmanın, giriş cümlesini andırıyordu.

Sethe ona gözünü kırpmadan, sakince bakıyordu; yardıma gereksinen ya da başı belaya giren bir erkeği kabullenmeye, özgür bırakmaya ya da bağışlamaya çoktan hazırdı sanki. Peşin peşin ona katılan, peki, önemli değil, diyen; sorun her neyse, mutlaka aşılabilecek bir şey olduğuna inanan: Nedeni ne olursa olsun, önemli değil. Bu bir suç değil. Kimsenin suçu değil.

Kadının aklından geçenleri anlamıştı; yanıldığını, onu terk etmediğini, asla da etmeyeceğini biliyordu, ama söylemeye hazırlandığı şey, çok daha kötüydü. Birden, kadının gözlerinden hızla silinen umudu, suçlama içermeyen hüznü görünce, söyleyemeyeceğini kavradı. Rüzgarda gözünü kısmayan bu kadına, "Ben bir erkek değilim," diyemezdi.

"Söylesene, Paul D. Hoşuma gitse de, gitmese de söyle."

Tasarladığı sözcükleri söyleyemeyince, aklından geçirdiğinden bile habersiz olduğu bir şey söyledi: "Gebe kalmanı istiyorum, Sethe. Bunu benim için yapar mısın?"

Kadın gülmeye başladı; erkek de.

"Buraya bunu söylemeye mi geldin? Sen çılgının tekisin. Ama haklısın; hoşuma gitmedi. Bunun için fazla yaşlanmadım mı?" Parmaklarını erkeğin avucuna kaydırıverdi –tıpkı yolun kıyısında el ele tutuşan gölgeler gibi.

"Bence bir düşün," dedi Paul D. Ve birden, çözüm yolunu bulduğunu algıladı: Sethe'i elinde tutacak, erkekliğini belgeleyecek ve kızın büyüsünden kurtulacaktı – bir taşla üç kuş. Sethe'in elini kaldırdı, parmak uçlarını yanağına dayadı. Kadın güldü, geçitten geçen biri onları böyle gündüz gözü, rüzgarda cilveleşirken görmesin diye, elini çekti.

Her şeye karşın biraz daha zaman kazanmış, daha doğrusu satın almıştı; umarım bedeli beni mahvetmez, diye düşündü. Bir akşamüstüne karşılık, gelecek yaşamı harcamak gibi.

Oynaşmayı kestiler, elleri ayrıldı; iki büklüm olup geçitten çıktılar. Rüzgar caddede daha sakindi, ama ardında bıraktığı kuru soğuk, paltolarının içinde kaskatı kesilmiş yayaları acele ettiriyordu. Kapı çerçevelerine, dükkan vitrinlerine yaslanan yoktu. Yiyecek ya da odun taşıyan at arabalarının tekerlekleri, canları acıyormuş gibi tiz çığlıklar atıyordu. Barların önüne bağlanmış atlar titreşiyor, gözlerini kapıyorlardı. İkişer ikişer yürüyen dört kadın yaklaştı; topukları ahşap kaldırımı güm güm dövüyordu. Kadınlara yol vermek için kaldırımdan toprağa inerlerken, Paul D dirseğinden tutarak Sethe'e yardım etti.

Yarım saat sonra, kentin sınırına ulaşınca yeniden el ele tutuştular, birbirlerinin parmaklarını yakalamaya, birbirlerinin sırtından küçük, hızlı okşayışlar çalmaya başladılar. Aynı anda hem yetişkin, hem de böylesine genç olmaktan keyifli bir utanç duyuyorlardı.

Kararını vermek, diye düşündü Paul D. İşte en önemlisi bu; annesi bile olmayan, nereden geldiği belirsiz bir kız bunu bozamaz. Sürüden ayrılmış, başıboş bir köpek yavrusu, aylak bir kadın beni yolumdan çeviremez; kendimden kuşkulanmama, şaşırmama, yalvarmama ya da itiraf etmeme neden olamaz. Rahatladı, kolunu Sethe'in omzuna doladı, etini hafifçe sıktı. Sethe başını erkeğin göğsüne bıraktı; bu an her ikisi için de öyle değerliydi ki, durdular, bir süre öyle kaldılar – soluk almadan, yanlarından birinin geçebileceğini umursamadan. Kış ışığı iyice alçalmıştı. Sethe gözlerini yumdu. Paul D yolun kıyısını izleyen siyah ağaçlara baktı; koruyucu kolları saldırılara karşı havaya kalkmıştı. Usulca, ansızın kar yağmaya başladı; gökyüzünden gelen bir armağan gibi. Sethe gözlerini açtı, "Lütuf," dedi. Paul D'ye de öyle geldi: Küçük bir lütuf; şu andaki duygularını mimleyecek bir şey – daha sonra, gereksindikleri zaman anımsayabilmeleri için.

Kuru kar taneleri, taşa çarpan madeni paralar kadar kalın ve ağırdı. Karın sessizliği onu her seferinde şaşırtırdı. Yağmur gibi değil; bir sır gibi.

"Koş!" dedi.

"Sen koş," dedi Sethe. "Ben sabahtan beri ayaktayım."

"Peki ya ben? Oturuyor muydum?" Kadını tutup kendine çekti.

"Dur! Dur!" dedi Sethe. "Bacaklarım koşacak durumda değil."

"Öyleyse bana ver onları." Daha kadının ne olduğunu bile anlamasına kalmadan, onu kaldırıp sırtına vurmuş, hızla beyaza dönüşen, kahverengi tarlaların ortasındaki yolda koşmaya başlamıştı bile.

Sonunda soluksuz kaldı, durdu; Sethe onun sırtından yavaşça kaydı, toprağa bastı; gülmekten katılıyordu.

"Senin gerçekten de bebeğe *ihtiyacın* var... karda oynayacak birine." Başındaki örtüyü düzeltti.

Paul D gülümsedi, soluğuyla ellerini ısıttı. "Gerçekten de denemek isterdim. Ama bunun için istekli bir eş gerek."

"Hem de çok, çok istekli biri," dedi Sethe.

Saat neredeyse dörttü; 124 bir kilometre uzaktaydı. Rüzgarın savurduğu karın içinde güçlükle seçilen bir karaltı onlara doğru sürükleniyordu; bu, dört aydır Sethe'i karşılamaya çıkan karaltı olmasına karşın, birbirleriyle öyle meşgullerdi ki, onu böyle karşılarında buluvermek her ikisini de sarstı.

Sevilen, Paul D'ye bakmadı; gözlerini Sethe için kısmıştı. Paltosu yoktu, şalı yoktu, başına hiçbir şey sarmamıştı, ama elinde uzun bir atkı vardı. Kollarını uzattı, atkıyı Sethe'in omuzlarına dolamaya çalıştı.

"Çılgın kız," dedi Sethe. "Atkıya gereksinen sensin." Paul D'den ayrılıp öne doğru birkaç adım attı, atkıyı Sevilen'in başına, omuzlarına doladı. "Biraz daha aklını kullanmalısın,"

dedi, sol kolunu kızın beline doladı. Kar taneleri şimdi tenlerine batmaya başlamıştı. Paul D'nin bedeninin yan kısmı, Sevilen gelmeden önce Sethe'in yaslandığı yer buz kesmişti. Kadınları bir metre kadar geriden izliyordu; eve varıncaya kadar, midesine saplanan öfkeyle boğuştu. Lambanın cama vuran ışığında Denver'ın dış çizgilerini seçince, kendi kendine sormadan edemedi: "Peki, sen kimin yanındasın?"

Sorunu çözen, Sethe oldu. Hiç kuşkulanmadan, öylesine, tek bir hamleyle her şeyi çözdü.

"Eh, bu gece dışarıda yatmayacağını biliyorum, Paul D. Yanılıyor muyum?" Erkeğe bakıp gülümsedi; şömine, gökten hışımla inip bacasına dolan ayaz yüzünden öksürdü. Pencerelerin çerçeveleri güçlü kış rüzgarında ürperdi.

Paul D gözlerini haşlanmış etten kaldırdı.

"Yukarı kata gel; ait olduğun yere," dedi Sethe, "....ve orada kal."

Sethe'in gülümseyişindeki sıcaklık, masada, Sevilen'in oturduğu yerden erkeğe doğru sürünen kötülük ipliklerini yarı yolda yakalayıverdi.

Paul D daha önce bir kadına bir kez (yalnızca bir kez) gönül borcu duymuştu. Açlıktan ve yalnızlıktan gözü dönmüş bir halde, ormandan sürünerek çıkmış, Wilmington'ın siyahların yaşadığı kesiminde, karşısına çıkan ilk kapıyı çalmıştı. Kapıyı açan kadına, yiyecek bir şeyler karşılığında, odun kırmaya hazır olduğunu söyledi. Kadın onu tepeden tırnağa süzdü.

"Daha sonra," diyerek, kapıyı ardına kadar açtı. Paul D'ye domuz sosisi verdi; açlıktan ölmek üzere olan bir erkeğe verilecek en kötü şeydi, ama ikramı ne Paul D, ne de midesi geri çevirdi. Daha sonra, kadının yatak odasındaki uçuk renkli çarşafı, yastıkları görünce, bir erkeğin ilk minnet yaşlarını göstermemek için, gözlerini çabucak, çabucak kurulamak zorunda kaldı. Toprak, gübre, ot, çamur, mısır kabuğu, yaprak,

saman, mısır koçanı, deniz kabuğu – hepsinin üzerinde uyumuştu. Beyaz, pamuklu çarşaflar aklından bile geçmemişti. İnleyerek yatağa uzandı. Kadına gelince; yatak çarşafıyla değil de onunla sevişiyormuş gibi davrandı. O gece, midesi domuzla dolu, lükse boğulmuş bir durumda, bu kadını asla bırakmayacağına yemin etti. Bu yataktan ancak ölüsü çıkardı. On sekiz ay sonra, Northpoint Bankası ve Demiryolu Şirketi tarafından satın alındığında, o çarşaflarla tanıştığı için hâlâ şükrediyordu.

İşte, aynı gönül borcunu ikinci kez duyuyordu. Kendini, yapışıp kaldığı sarp kayalıktan kopartılıp sağlam toprağa bırakılmış gibi hissediyordu. Sethe'in yatağındayken, iki deli kızla başa çıkabileceğini biliyordu – yeter ki Sethe isteklerini açıkça bildirsin. Yatağa boylu boyunca uzanıp ayaklarının üstündeki camda hızla kayan kar akıntısını seyrederken, lokantanın arkasındaki geçitte üzerine abanan kaygıları defetmek kolaydı: Kendisini çok zorlamış, kendinden çok, çok şey beklemişti. Onun ödleklik dediği şeye başkaları sağduyu diyordu.

Sethe erkeğe iyice sokuldu; sokakta ondan bir bebek isterken yüzünde beliren anlamı anımsadı. Gülmüş, erkeğin elini tutmuş ama korkmuştu. Korkusuzca sevişebilmek olağanüstü bir duygu olmalıydı; gebe kalma olasılığı ödünü koparıyordu. Yeterince iyi olmak, uyanık olmak, güçlü olmak, dikkat kesilmek – yeniden. Doğuruncaya kadar sağ kalmaya çalışmak. Ah Tanrım, dedi içinden, kurtar beni. Gamsız biri olmadığın sürece, anne sevgisi öldürücüydü. Neden gebe kalmamı istiyor? Beni elinde tutmak için mi? Ardında bir iz bırakmak için mi? Büyük bir olasılıkla, sağda solda bir sürü çocuğu vardır. On sekiz yıldır dolaştığına göre, arkasında mutlaka birkaç çocuk bırakmıştır. Hayır. İşin aslı, Sethe'in doğurduğu çocukları kıskanıyordu. Çocuğu, diye düzeltti. Çocuğu ve kendi kızım gibi gördüğüm Sevilen'i. Sethe'i kızlarla paylaşmak. Aralarında kıkırdaşmaları, onu dışarıda bırakmaları. Onun anlayamadı-

ğı bir şifre kullanmaları. Hatta belki de, ondan çok kızlara zaman ayırması. İşte bunları çekemiyor. Onlar iyi kötü bir aileydiler, ama Paul D bu ailenin reisi değildi.

"Şunu benim için diker misin, bebeğim?"

"Hı hı. Sevilen'in iç etekliğini bitirir bitirmez. Tek jüponu, üzerindeki; herkesin değişikliğe ihtiyacı vardır."

"Hiç börek kaldı mı?"

"Galiba son dilimi de Denver yedi."

Üstelik hiç yakınmamış, evin her köşesinde, hatta dışında uyumaktan bile yüksünmemişti. Ama bu gece Sethe buna bir son vermişti.

Gülümsedi, elini erkeğin göğsüne koydu. Gebe kalmamak için gerekçeler ararken, erkeğe yüklendiğinin farkındaydı; buysa onu azıcık utandırdı. Ama gereksindiği çocuklara zaten sahipti. Oğulları bir gün çıkıp gelse; Denver ile Sevilen de burada kalsa – eh, doğal olanı da buydu, öyle değil mi? Yolun kıyısında el ele tutuşmuş gölgeleri gördüğü an, resim değişmemiş miydi? Ön bahçede oturan elbiseyle ayakkabıları gördüğü anda da, suyu boşalmamış mıydı? Güneş ışığında yanan yüzü görmesine bile gerek kalmamıştı. Bu ânı yıllardır düşlüyordu.

Elinin altındaki göğüs kabardı, indi, kabardı, indi.

Denver bulaşıkları yıkayınca geldi, masaya oturdu. Sethe ile Paul D odadan çıktı çıkalı hiç kıpırdamamış olan Sevilen, işaret parmağını emiyordu. Denver bir süre onun yüzünü seyretti, sonra şöyle dedi: "Annem onun burada olmasından hoşlanıyor."

Kız parmağını ağzında gezdirmeyi sürdürdü. "Onu buradan gönder," dedi.

"O giderse annem sana çok kızabilir."

İşaret parmağının yanı sıra başparmağını da ağzına sokan Sevilen, arkadaki dişlerinden birini çekip çıkardı. Hemen hemen hiç kan yoktu, yine de Denver, "Aaaa, canın acımadı mı?" diye sordu.

Sevilen dişe baktı, düşündü: İşte başladık. Sonra sıra koluna, eline, ayak parmaklarına gelecekti. Parçalar bedeninden teker teker de kopabilirdi, bir anda da. Sethe'in evden ayrıldığı, Denver'ın ise hâlâ uyuduğu sabahlardan birinde, bedeni paramparça da olabilirdi. Tek başınayken, başını boynunun üzerinde tutmak, bacaklarının kalçalarından ayrılmasını engellemek çok güçtü. Anımsayamadığı şeylerden biri de, bir gün uyanıp kendini parçalanmış bir halde bulacağını ilk ne zaman anladığıydı. Gördüğü iki rüya vardı: Birinde patlıyor, ötekinde de yutuluyordu. Dolayısıyla, dişi çıkınca (tuhaf bir organ; sıranın en sonundaki), işte başladı, diye düşünmesinin nedeni buydu. .

"Yirmi yaş dişin olmalı," dedi Denver. "Acıyor mu?"

"Evet."

"Neden ağlamıyorsun?"

"Efendim?"

"Madem canın acıyor, neden ağlamıyorsun?"

Bunun üzerine, ağladı. Küçük, beyaz dişini o pürüzsüz, pürüzsüz avucunda tutarak, ağladı. Kan kırmızısı kuş, yaprakların arasında gözden yitince, kaplumbağalar sudan peş peşe çıktığı zaman, Sethe yıldızların altında, yalakta dikilen erkeğe gittiği zaman canı nasıl ağlamak istediyse, işte öyle, kana kana ağladı. Dilinin ucuyla ağzının kenarına kayan tuzlu gözyaşlarını yalayarak, Denver'ın omuzlarına doladığı kolunun, omuzların kopup düşmesini engelleyeceğini umarak.

Üst katta birleşen çift hiç ses duymadı, ama altlarında, dışarıda, 124'ün çevresinde kar yağdı, yağdı, yağdı. Yığılarak, kendini gömerek. Yükselerek. Derinleşerek.

Baby Suggs içten içe hep, eğer Halle –Tanrı'nın izniyle– başardıysa, bunun coşkulu bir biçimde kutlanması gerek, diye düşündü. Yeter ki bu son oğlu, hem annesi için, hem de John ile Ella'nın bir yaz gecesi getirip teslim ettiği üç çocuk için yaptıklarını kendisi için de yapabilmiş olsun. Çocukları görüp de Sethe'i göremeyince korkmuş, içi minnetle dolmuştu. Minnet duymuştu, çünkü ailenin sağ kalabilen bölümü, öz torunlarıydı: İki oğlanla, şimdiden emekleyen, minicik bir kız. Yine de yüreğini susturmuş, soru sormaktan korkmuştu: Peki ya Sethe, Halle? Neden geciktiler? Sethe neden çocuklarıyla birlikte gelmedi? Bu yolculuğu hiç kimse tek başına yapamazdı. Asıl tehlike, köle avcıları tarafından kuş gibi avlanmak, ya da bir tavşan gibi ağla yakalanmak değildi. Asıl tehlike, yolu bilmemekti. Nereye gideceğini bilmeyen biri, asla kaçamazdı. Sana yolu gösteren biri olmadığı sürece, sonsuza kadar kaybolabilirdin.

Böylece, Sethe'i (ezilmiş, yarılmış bir halde, ama kucağında yeni bir torunla) karşısında bulunca, iyice derinlere gömdüğü sevinç çığlıkları yüzeye yaklaştı. Ama Halle'den hâlâ bir iz olmadığı, onun başına ne geldiğini Sethe bile bilmediği için, Baby Suggs kutlamayı erteledi – Tanrı'ya çok erken teşekkür ederek şansını döndürmek istemiyordu.

Başlatan, Stamp Paid oldu. Sethe'in 124'e ulaşmasından yirmi gün sonra eve uğradı; yeğeninin ceketine sardığı bebeğe baktı, bir parça kızarmış yılan balığı verdiği kadına baktı, sonra iki kova alıp, özel bir nedenle ırmağın kıyısına, böğürtlenlerin yetiştiği ve bir tek kendisinin bildiği yere git-

ti; bu böğürtlenlerin tadı öyle güzel, öyle mutluydu ki, onları yemek, kilisede olmak gibiydi. Tek bir böğürtlen bile kendini vaftiz ediliyormuş gibi hissetmene yeterdi. Irmağın kıyısına ulaşmak için on kilometre yürüdü, yarı koşarak, yarı kayarak, çalılar yüzünden neredeyse ulaşılmaz olan koyağa indi. Gömleğinin kollarını, pantolonunu parçalayan, her biri bıçak kalınlığında, kan-akıtan dikenlerle dolu çalıları araladı. Bu arada sürekli sivrisineklerle, arılarla, kocaman eşekarılarıyla, yaban arılarıyla ve eyaletin en acımasız, dişi örümcekleriyle boğuştu. Çizilerek, tırmıklanarak, ısırılarak ilerledi; tekine bile zarar vermeyen, sevecen parmak uçlarıyla böğürtlenleri birer birer topladı. Akşama doğru 124'e döndü, ağzına kadar dolu iki kovayı sundurmaya bıraktı. Baby Suggs onun paramparça giysilerini, kanayan ellerini, kamçılanmış yüzünü, boynunu görünce yere oturdu, kahkahalarla gülmeye başladı.

Buglar, Howard, boneli kadın ve Sethe neler olup bittiğini görmek için geldiler, bu suskun, çelik gibi sert, yaşlı zencinin görüntüsü karşısında kahkahaları koyuverdiler: Temsilci, kayıkçı, iz sürücü, kurtarıcı, casus, sonunda gündüz gözü, iki kova böğürtlen tarafından fena halde kamçılanmıştı. Stamp onlara hiç aldırmadı, bir böğürtlen aldı, üç haftalık Denver'ın ağzına soktu. Kadınlar çığrıştılar.

"Bunun için çok küçük, Stamp!"

"Bağırsakları bozulacak."

"Midesi bulanacak."

Ama bebeğin zevkten parlayan gözlerini, şapırdayan dudaklarını görünce, yaşlı adama uydular, tadı tıpkı kiliseye benzeyen böğürtlenleri yemeye başladılar. Sonunda Baby Suggs ellerine vurarak oğlanları kovadan uzaklaştırdı, Stamp'i de yıkanması için tulumbaya gönderdi. Kararını vermişti; bir erkeğin bunca emeğine ve aşkına değen bu meyve kullanılmalıydı. İşte böyle başladı.

Hamur yoğururken düşündü: Ella ile John'a eve dönerken buraya uğramalarını söyleyecekti; bu hamurdan en az üç belki de dört turta çıkardı, buysa insanın kendine saklayamayacağı kadar çoktu. Sethe'in aklına tartları birkaç tavukla desteklemek geldi. Stamp sandala atlayan tatlı su levreklerini, yayın balıklarını toplayıp getirdi – bir not yazıp göndermeye bile gerek görmemişti.

Denver'ın gözlerindeki ışıltı, doksan kişilik bir şölene dönüştü. Çınlayan sesler 124'ü gecenin geç saatlerine kadar titretti. Bu doksan kişi öyle iyi yedi, öyle çok güldü ki, sonunda sinirlendi. Ertesi sabah uyandılar ve Stamp Paid'in bir değneğe geçirip kızarttığı levrekleri, fokurdayan yağın sıçramasını önlemek için sol elini uzatışını, bol kremalı mısır muhallebisini, çimenlerin üzerinde uyuyakalan, aşırı yemiş, yorgun çocukları anımsadılar, kızarmış tavşanın hâlâ ellerinde tuttukları, incecik kemiklerine baktılar – ve sinirlendiler.

Baby Suggs'ın üç (belki de dört) tartı ona (belki de on ikiye), Sethe'in iki tavuğu beş hindiye çıktı. Ta Cincinnati'den getirilen ve genellikle üzerine şekerli, naneli kavun suyu döküp, nefis bir içecek yaptıkları buz kalıbı, bir araba dolusu, bol çilekli, dondurmalı pastaya dönüştü. Kahkahayla, iyi niyetle ve doksan kişiye yetecek yiyecekle dolup taşan 124, onları kızdırdı. Çok fazla, diye düşündüler. Baby Suggs, bu kutsal kadın, bütün bunları nereden buluyor? Neden o ve onunkiler her zaman, her şeyin merkezinde? Nasıl oluyor da, ne yapılacağını, ne zaman yapılacağını bu kadar iyi bilebiliyor? Öğüt vermek, haber iletmek, hastaları sağaltmak, kaçakları saklamak, sevmek, pişirmek, doyurmak, sevmek, vaaz vermek, şarkı söylemek, dans etmek ve bu onun, salt onun göreviymiş gibi, herkesi sevmek.

Şimdi de iki kova böğürtleni alıp on, belki de on iki turta yapmak; bütün kasabaya yetecek kadar hindi pişirmek;

eylül ayında taze bezelye bulmak, ineği olmamasına karşın taze kaymak, buz *ve* şeker bulmak, tam kıvamında muhallebi, kabarmış ekmekler, sütlü ekmekler, şekerli galetalar yapmak – bütün bunlar onları sinirlendiriyordu. Ekmekle balık O'nun mucizesiydi – büyük bir olasılıkla, elli kiloluk bir çuvalı tartıya hiç taşımamış ya da sırtına bağlı bir bebekle bir kez olsun bamya toplamamış, eski bir kölenin değil. Baby Suggs sırf Tanrı'nın bildiği bir nedenle, on yaşında, beyaz bir çocuk tarafından hiç kırbaçlanmamıştı. Kölelikten kaçmak zorunda kalmamış, özgürlüğü, annesine aşırı düşkün bir oğul tarafından *satın alınmış*, Ohio Irmağı'na kadar bir at arabasıyla *getirilmiş*, katlayıp göğsüne soktuğu özgürlük belgeleriyle birlikte (bizzat efendisinin yerleşme bedelini ödeyen Garner adındaki adamın kullandığı arabayla) buraya gelmiş, Bodwin'lerden –Stamp Paid'e, Ella ile John'a giyecek, yiyecek; kaçaklara ise (kölelikten, kölelerden bile daha çok nefret ettikleri için) gerekli donanımı sağlayan– bu iki beyaz kardeşten *iki* katlı bir evle *bir de* kuyu kiralamıştı.

Bunları düşündükçe, öfkeden kudurdular. Ertesi gün, 124'teki müthiş ziyafetin, olağanüstü cömertliğin kaynattığı midelerini yatıştırmak için karbonat içtiler. Avlularda fısıldaştılar, şişman sıçanlardan, kıyametten ve gururun, kibirin çirkinliğinden söz ettiler.

Hoşnutsuzluklarının ağır kokusu havayı kapladı. Kokuya uyanan Baby Suggs torunlarına mısır lapası pişirirken, kendi kendine bunun ne olduğunu sordu. Daha sonra bahçede, biberlerin köklerindeki sıkı toprağı bellerken, kokuyu bir kez daha aldı. Başını kaldırdı, çevresine bakındı. Birkaç metre arkasında, solda, Sethe fasulye sırıklarının arasına çömelmişti. Yaraların bir an önce iyileşmesi için sırtına konan yağlı bez, omuzlarının biçimini bozuyordu. Üç haftalık bebek, yanındaki sepetin içinde uyuyordu. Baby Suggs, kutsal kadın,

başını kaldırıp baktı. Gökyüzü mavi, duruydu. Yemyeşil yapraklarda ölümden en küçük bir iz yoktu. Kuşları, çayırın epeyce aşağısındaki ırmağı belli belirsiz de olsa duyabiliyordu. Yavru köpek, Gel Oğlum, dünkü şölenden kalan son kemikleri gömmekle meşguldü. Evin yan tarafından Buglar, Howard ve emekleyen bebeğin sesleri geliyordu. Ortada hiçbir terslik yoktu – yine de, istenmemenin, dışlanmanın kokusu çok keskindi. Baby Suggs sebze bahçesinin epeyce uzağına, ırmağın yakınına, bolca güneş alacak yere mısır ekmişti. Şölen için çoğu toplanmış olsa da, daha bir sürü olgun koçan vardı; buradan onları görebiliyordu. Yeniden biberlere doğru eğildi, toprağı çapalamaya koyuldu. Çapayı kaldırdı, bir sedef otuna dikkatle, en doğru açıyla indirdi. Ottaki çiçekleri şapkasındaki yarığa sıkıştırdı, gerisini kenara attı. Yarılan odunların boğuk tıpırtısını duyunca, Stamp'in bir gün önce verdiği sözü yerine getirdiğini anladı. Kendi kendine gülümsedi, ama bir an sonra, hoşnutsuzluğu bir kez daha koklamak için sırtını dikleştirdi. Çapanın sapına yaslandı, dikkatini yoğunlaştırdı. Onun için kimsenin dua etmediğini biliyordu, buna alışmıştı – ama havada özgürce dolaşan bu iteleniş, bu onaylanmayış yeniydi. Beyazlardan gelmediğini anlamıştı; öyleyse, siyahlardı. Sonra, anladı. Dostları, komşuları ona kızgındı, çünkü haddini aşmıştı; çok fazla vererek, aşırıya kaçarak onları darıltmıştı.

Baby gözlerini yumdu. Belki de haklıydılar. Ansızın burnuna, hoşnutsuzluk kokusunun arkasına, onun çok çok gerisine gizlenmiş, bir başka koku daha çarptı. Karanlık, hızla yaklaşan. Ne olduğunu çıkaramıyordu, çünkü öteki koku bunu bastırıyordu.

Bir şeyler görebilmek için gözlerini iyice kıstı, ama tek seçebildiği, görüntüsünden hiç hoşlanmadığı, yüksek konçlu ayakkabılar oldu.

Kafası karışmış, şaşırmış bir durumda çapalamayı sürdürdü. Ne olabilirdi bu? Bu karanlık, yaklaşan şey? Onu üzecek ne kalmıştı? Halle'in ölüm haberi mi? Onun ölümüne, doğumundan çok daha hazırlıklıydı. Çocuklarının sonuncusu, doğduğu zaman doğru dürüst bakmadığı, yetişkinliğe geçişini asla göremeyeceği için, yüz hatlarını tanıma zahmetine kalkışmadığı oğlu. Bunu yedi kez yapmıştı: Küçük bir ayağı tutmuş, tombul parmak uçlarını incelemişti – bir annenin nerede olsa tanıyacağı bu küçük parmakların, bir kadının ya da bir erkeğin eline dönüştüğünü görmek, Baby Suggs'a hiç nasip olmamıştı. Onların gerçek dişlerinin neye benzediğini hâlâ bilmiyordu; yürürken başlarını nasıl tuttuklarını da. Patty peltek peltek konuşmaktan kurtulmuş muydu? Famous'ın teni sonunda hangi rengi almıştı? Johnny'nin çenesindeki kalıcı bir çukur muydu, yoksa kemik yapısı değişince ortadan kalkacak bir gamze mi? Dört kız: Onları son gördüğünde koltuk altlarında henüz tek bir tüy bile yoktu. Ardelia ekmeğin yanık kısmına hâlâ bayılıyor muydu? Yedisi de ya gitmiş, ya da ölmüştü. En küçüklerinin yüzüne dikkatle bakmanın ne yararı vardı? Ama nedense, onu yanında tutmasına izin verdiler. Oğlu yanındaydı – her zaman.

Carolina'da kalçasını incittiği zaman fiyatı, o sırada on yaşında olan Halle'den de ucuzlamış, Bay Garner için gerçek bir kelepir olmuştu; adam onları aldı, Kentucky'e, Tatlı Yuva dediği çiftliğine götürdü. Kalçası yüzünden, yürürken üç ayaklı bir köpek gibi sekiyordu. Ama Tatlı Yuva'da çeltik ya da tütün tarlasında çalışması gerekmedi; ayrıca onu kimse, hiç kimse dövmedi. Bir kez bile. Lillian Garner ona nedense Jenny diyordu; onu asla iteklemediği, tokatlamadığı gibi, bir kez olsun aşağılamadı da. Ayağı kayıp tezeğin içine yuvarlandığı ve önlüğündeki bütün yumurtaları kırdığı zaman bile, kimse ona seni-pis-zenci-kaltak demedi, kimse onu yere devirmedi.

Tatlı Yuva, daha önce bulunduğu yerlere kıyasla, küçücüktü. Bütün çiftlik halkı Bay Garner, Bayan Garner, kendisi, Halle, yarısından çoğunun adı Paul olan, dört erkek çocuktan ibaretti. Bayan Garner iş yaparken şarkı mırıldanırdı; Bay Garner dünya onu eğlendirecek bir oyuncakmış gibi davranırdı. İkisi de onun tarlada çalışmasını istemedi; bu, Bay Garner'ın –Halle'in de aralarında bulunduğu– oğlanlarının işiydi. Buysa bir nimetti, çünkü Baby isteseydi de tarlada çalışamazdı zaten. Onun görevi mutfakta, şarkı mırıldanan Bayan Garner'a yardım etmekti: Yemek pişirmek, turşu kurmak, yıkamak, ütülemek, mum, sabun ve elma suyu yapmak, giysi dikmek, tavukları, domuzları, köpek ve kazları beslemek, süt sağmak, tereyağı yapmak, ateş yakmak... Önemsiz işler. Ve dayak yoktu.

Kalçası her gün acıyordu – ama o bundan hiç söz etmedi. Durumu bir tek Halle biliyordu; annesinin devinimlerini son dört yıldır yakından izliyor, yatağa girerken ya da yataktan çıkarken baldırını iki eliyle tutup kaldırmak zorunda olduğunu biliyordu, işte bu yüzden Bay Garner ile konuştu, annesini satın almak istediğini açıkladı – artık dinlenmeliydi. Tatlı çocuk. Baby Suggs için elle tutulur bir şeyler yapan tek kişi: Ona emeğini, yaşamını, şimdi de çocuklarını vermişti. Şimdi bahçede durmuş, hoşnutsuzluk kokusunun gerisinden hızla yaklaşan, karanlık şeyin ne olduğunu çıkarmaya çalışırken, kulağına çalınan sesler işte bu çocukların sesleriydi. Tatlı Yuva gerçek bir gelişme, bir sıçrama olmuştu. Buna hiç kuşku yoktu. Üstelik her şeye rağmen; çünkü hüzün Baby'nin tam merkezindeydi – benliğinin yuva olarak asla benimsemediği, ıssız merkezde. Çocuklarının gömüldüğü yeri ya da eğer yaşıyorlarsa neye benzediklerini bilmemesi acıklıydı, öte yandan onlar hakkında kendisi hakkında bildiğinden daha çok şey biliyordu; neye benzediğini keşfedebileceği bir haritaya hiç sahip olamamıştı ki.

Şarkı söyleyebiliyor muydu? (Söylediği zaman, onu dinlemek zevkli miydi?) Güzel miydi? İyi bir dost muydu? Sevgi dolu bir anne olabilir miydi? Sadık bir eş? Bir kız kardeşim var mıydı; benden hoşlanır mıydı? Annem beni tanısaydı, sever miydi?

Lillian Garner'ın evinde, kalçasını kıran tarla işinden ve zihnini uyuşturan yorgunluktan uzak tutulduğu, kimse tarafından dayaktan (ya da başka bir nedenle) yere yıkılmadığı bu evde, beyaz kadının çalışırken mırıldandığı şarkıları dinler, Bay Garner'ı görünce aydınlanan yüzünü izlerken, burası daha iyi, diye düşünürdü; ama ben daha iyi değilim. Garner çifti kendilerine özgü bir kölecilik türü geliştirmişti; kölelerine paralı işçi muamelesi yapıyor, onların dediklerini dinliyor, öğrenmek istedikleri şeyleri öğretiyorlardı. Bay Garner oğlanları asla damızlık olarak kullanmazdı. Onları Baby'nin kulübesine getirip (Carolina'da yaptıkları gibi) "onunla yatmalarını" buyurmuyor, ya da cinselliklerini başka çiftliklere kiralamıyordu. Bu durum Baby'i şaşırtıp sevindiriyor ama kaygılandırıyordu da. Zamanı gelince, onlara kadın bulacak mıydı? Oğlanlar doğanın çağrısına karşı koyamayınca ne olacaktı? Bu adam ateşle oynadığının farkında mıydı? Tatlı Yuva'dan tek başlarına (kendisi yanlarında yokken) ayrılmalarını yasaklamasının tek nedeni yasalar değil, dört bir yanda gezinen köle avcılarıydı.

Baby Suggs elinden geldiğince az konuştu, sözcükleri henüz boğazındayken durdurdu. Kendine sessiz ve kusursuz bir yardımcı bulan beyaz kadın da bir yandan çalışmayı, bir yandan da mırıldanmayı sürdürdü.

Bay Garner, Halle'in önerisini kabul edince, Halle ise annesinin özgürlüğü dünyadaki en önemli şeymiş gibi davranmaya başlayınca, Baby Suggs ırmağın karşı kıyısına geçmeye razı oldu. İki zorlu seçenekten (yere devrilinceye kadar ayakta

durmak ile son ve büyük bir olasılıkla da yaşayan tek oğlundan ayrılmak) oğlunu mutlu edeni seçti; kendine sorup durduğu soruyu oğluna asla yöneltmedi: Ne için? Özgürlük, üç ayaklı bir köpek gibi yürüyen, altmış küsur yaşındaki bir kadın kölenin neyineydi? Özgür toprağa ayak basınca şaşırıp kaldı: Kendisinin bilmediği bir şeyi Halle nereden biliyordu? Yaşamında tek bir özgür soluk bile almamış olan Halle, dünyada özgürlükten daha değerli bir şey olmadığını nasıl anlamıştı? Bu, Baby'yi korkuttu.

Kendi kendine sordu: Yolunda gitmeyen bir şey var. Peki ama, ne? Ne olabilir? Nasıl bir kadın olduğunu bilmiyor, merak da etmiyordu. Ama birden ellerini gördü ve göz kamaştırıcı bir durulukla düşündü: "Bu eller bana ait. Bunlar *benim* ellerim." Hemen ardından göğsünde bir çarpma hissetti ve yeni bir şey daha keşfetti: Yüreğinin atışları. Baştan beri orada mıydı? Şu çarpan şey? Kendini budala gibi hissetti, kahkahalarla gülmeye başladı. Bay Garner o iri kahverengi gözleriyle omzunun üzerinden ona baktı, gülümsedi. "Komik olan ne, Jenny?"

Gülmeyi kesemiyordu. "Yüreğim çarpıyor," dedi.

Doğruydu.

Bay Garner güldü. "Korkulacak bir şey yok, Jenny. Eskisi gibi davranmaya devam et; sorun çıkmaz." Kahkahalarını bastırmak için eliyle ağzını kapadı.

"Seni götürdüğüm kişiler, sana yardımcı olacaktır. Adları Bodwin. Abla kardeş. İskoçlar. Onları en az yirmi yıldır tanırım."

Baby Suggs, uzun zamandır merak ettiği şeyi sormanın tam sırası olduğunu düşündü.

"Bay Garner," dedi, "neden bana Jenny diyorsunuz?"

"Satış fişinde öyle yazıyordu, kızım. Adın bu değil mi? Sen kendine ne diyorsun?"

"Hiçbir şey," dedi, "kendime hiçbir şey demiyorum."

Bay Garner gülmekten kıpkırmızı kesildi. "Seni Carolina'dan çıkardığımda, Whitlow sana Jenny diyordu; makbuzda da Jenny Whitlow yazıyordu. O sana Jenny demez miydi?"

"Hayır, efendim. Dediyse bile ben duymadım."

"Seni nasıl çağırırlardı?"

"Ne olursa. Ama kocamın adı Suggs'tı."

"Evlendin, demek? Bunu bilmiyordum, Jenny."

"Bir bakıma."

"Kocanın nerede olduğunu biliyor musun?"

"Hayır, efendim."

"Halle'in babası o mu?"

"Hayır, efendim."

"Neden ona Suggs soyadını verdin, peki? Onun satış fişinde de Whitlow yazıyordu; tıpkı senin gibi."

"Suggs benim soyadım, efendim. Kocamdan aldığım ad. O bana Jenny demezdi."

"Ne derdi, peki?"

"Baby."

"Eh," dedi Bay Garner, bir kez daha kızararak, "yerinde olsam, Jenny Whitlow'a sadık kalırdım. Bayan Baby Suggs özgür bir siyaha uygun bir ad değil."

Olabilir, diye düşündü, ama "kocam" dediği adamdan geriye kalan tek şey, Baby Suggs'tı. Ona ayakkabı yapmayı öğreten, ciddi, hüzünlü adam. Bir antlaşma yapmışlardı: Kaçma fırsatını yakalayan, kaçacaktı; mümkünse birlikte, değilse tek tek; arkasına bile bakmadan. Fırsat erkeğin karşısına çıktı; Baby, aksini kanıtlayacak herhangi bir şey duymadığı için onun başardığına inanıyordu. Şimdi; bir satış notundaki adı benimsediği sürece, adam onu nasıl bulabilir, ondan nasıl haber alabilirdi?

Kente ayak uyduramadı. Carolina'dan da kalabalıktı; beyazların sayısı öyle çoktu ki, soluk almak olanaksızdı. Her yanda iki katlı binalar, kusursuzca kesilmiş, tahta latalardan yapılma kaldırımlar. Garner'ın çiftliği kadar geniş yollar.

"Bu bir su kenti," dedi Bay Garner. "Bütün ulaşım su üzerinde yapılır; ırmağın taşıyamadığını kanallar taşır. Burası, kentlerin kraliçesidir, Jenny. Burada aklına gelebilecek her şey yapılır. Demir ocaklar, düğmeler, gemiler, gömlekler, saç fırçaları, boya, buharlı motorlar, kitaplar. Kanalizasyon sistemini görsen, gözlerin yuvalarından uğrar. Ah, burası gerçek bir kent. Eğer bir kentte yaşayacaksan, burada yaşamalısın."

Bodwin kardeşlerin evi, evle, ağaçla dolu bir caddenin tam ortasındaydı. Bay Garner arabadan atladı, atı sağlam, demir bir kazığa bağladı.

"İşte geldik."

Baby bohçasını aldı, hem sakat kalçası hem de at arabasında saatlerce hareketsiz oturmaktan tutulan bedeni yüzünden, binbir güçlükle aşağıya indi. O daha toprağa basamadan, Bay Garner patikayı aşmış, sundurmaya çıkmıştı bile; yine de, evin arkasına dolanan patikada yürümeye başlamadan önce, siyah, genç bir kızın açık kapıdan dışarıya uzanan yüzünü görebildi. Ona saatler gibi gelen, uzunca bir süre, aynı kızın mutfak kapısını açmasını bekledi; kız oturması için pencerenin önündeki koltuğu gösterdi.

"Yiyecek bir şey ister misiniz, bayan?" diye sordu.

"Hayır, canım. Ama bir bardak su iyi gelirdi doğrusu." Kız lavaboya gitti, tulumbadan çektiği suyu bir bardağa doldurdu. Getirip Baby Suggs'ın avucuna bıraktı. "Adım Janey, bayan."

Lavaboya hayran kalan Baby, tadı acı bir ilaca benzemesine karşın, suyu son damlasına kadar içti. "Suggs," dedi, elinin tersiyle ağzını kurularken. "Baby Suggs."

"Sizinle tanıştığıma memnun oldum, Bayan Suggs. Burada mı kalacaksınız?"

"Nerede kalacağımı bilmiyorum. Bay Garner –beni buraya getiren beyefendi– benim için bir şeyler ayarlayacağını söyledi." Sonra, ekledi: "Biliyorsun; ben özgürüm."

Janey gülümsedi. "Evet, bayan."

"Ailen buralarda mı yaşıyor?"

"Evet, bayan. Hep birlikte Bluestone'da oturuyoruz."

"Biz dağıldık," dedi Baby Suggs. "Ama uzun sürmeyebilir."

Yüce Tanrım, diye düşündü; nereden başlayacağım? Yaşlı Whitlow'a mektup yazacak birini bulmalı. Patty ile Rosa Lee'yi o almıştı. Dunn adında birinin de Ardelia'yı aldığını, batıya gittiğini duymuştu. Tyree ile John'u aramak boşuna olurdu. Otuz yıl önce ortadan kaybolmuşlardı, saklanıyor olabilirlerdi; onları aramaya kalkışması, onlara yarardan çok zarar getirebilirdi. Nancy ve Famous, Virginia koyunda bir gemide, daha gemi Savannah'ya doğru yelken açmadan ölmüşlerdi. Bu kadarını biliyordu. Haberleri Whitlow'un kahyasından almıştı; bunu adamın iyi kalpliliğine değil, kadın etine duyduğu isteğe borçluydu. Kaptan yola çıkmadan önce, gemiyi alabildiğince yüklemek için limanda üç gün beklemişti. Ambardaki köleler-den sağ kalmayı beceremeyenlerin arasında, demişti, soyadı Whitlow olan iki zenci çocuk da vardı, adları....

Baby adlarını biliyordu elbette. Biliyordu; bu iki adı kahyadan duymamak için ellerini kulaklarına sıkı sıkı bastırmıştı.

Janey biraz süt ısıttı, bir tasa doldurdu, içinde mısır ekmeği bulunan bir tabakla birlikte masaya koydu. Baby Suggs azıcık ısrardan sonra masaya yaklaştı, oturdu. Ekmeği sıcak sütün içine doğradı, aynı anda da yaşamında hiç olmadığı kadar acıkmış olduğunu fark etti.

"Eksildiğini fark etmezler mi?"

"Hayır," dedi Janey. "İstediğin kadar yiyebilirsin; bunlar bizim."

"Burada başka kim yaşıyor?"

"Bir tek ben. Bir de dışarıdaki işleri yapan Bay Woodruff var; haftada iki-üç gün gelir."

"Yalnızca ikiniz mi?"

"Evet, bayan. Ben yemek pişirir, çamaşır yıkarım."

"Belki de sizinkilerin yardımcıya ihtiyacı vardır?"

"Onlara sorarım, ama mezbahanın kadın işçi aradığını biliyorum."

"Ne yapmak için?"

"Bilmem."

"Erkeklerin yapmak istemediği bir iştir mutlaka."

"Kuzenim, istediğin kadar et alabildiğini söylüyor; artı saat başına yirmi beş sent. Yaz için sosis yapıyorlar."

Baby Suggs elini başının tepesine kaldırdı. Para mı? Para, ha? Ona her gün para ödenecekti demek? Para?

"Nerede bu mezbaha?" diye sordu.

Janey'nin yanıtlamasına kalmadan Bodwin kardeşler mutfağa girdiler; sırıtıp duran Bay Garner hemen peşlerindeydi. Kardeş oldukları bir bakışta anlaşılıyordu; her ikisi de grilere bürünmüştü, yüzleri, kar beyazı saçlarına göre, çok gençti.

"Ona yiyecek bir şeyler verdin mi, Janey?" diye sordu erkek kardeş.

"Evet, efendim."

"Kalkmana gerek yok, Jenny," dedi kız kardeş; durum gittikçe düzeliyordu.

Elinden ne iş geldiği sorulunca, yaptığı yüzlerce işi sayıp dökmek yerine, onlara mezbahayı sordu. Bunun için çok yaşlı olduğunu söylediler.

"Görüp göreceğiniz en iyi ayakkabıcıdır," dedi Bay Garner.

"Ayakkabıcı mı?" Kız kardeş Bodwin kalın, siyah kaşlarını kaldırdı. "Nereden öğrendin?"

"Bir köleden," dedi Baby Suggs.

"Yeni ayakkabı yapabiliyor musun, yoksa yalnızca onarıyor musun?"

"Yeni, eski; ne olursa."

"Eh," dedi erkek kardeş Bodwin, "bu çok iyi bir şey, ama daha çoğunu yapman gerekecek."

"Evde çamaşır yıkamaya ne dersin?" diye sordu kız kardeş Bodwin.

"Elbette, bayan."

"Yarım kilosu iki sente."

"Tabii, bayan. Peki ama nerede?"

"Efendim?"

"Evde, dediniz. Hangi evde? Nerede oturacağım?"

Bay Garner söze karıştı: "Ah, haberler harika, Jenny. Bu iki melek sana bir ev ayarladı. Kendilerine ait bir yer."

Ev, kente taşınmadan önce büyükbabalarına aitti. Zenci ailelere kiraya veriliyordu; son aile kısa bir süre önce eyaletten ayrılmıştı. Jenny için fazla büyük, dediler (iki yatak odası üst katta, iki yatak odası alt katta), yine de en iyi, daha doğrusu tek çözüm buydu. Biraz çamaşır, biraz ütü, biraz da konserve filan (ah, bir de ayakkabı, elbette) karşılığında orada kalmasına izin verebilirlerdi. Temiz tuttuğu sürece. Son kiracılar bunu yapmamıştı. Baby Suggs koşulları kabul etti, elinde para kalmayacağına üzülmüştü ama basamakları çıkamayacak olsa da, merdivenli bir evde oturma düşüncesi onu heyecanlandırmıştı. Bay Garner, Bodwin kardeşlere onun ayakkabıcılıkta olduğu kadar aşçılıkta da çok usta olduğunu söyledi, kanıtlamak için de iri göbeğini gösterdi. Gülüştüler.

"Bir ihtiyacın olursa, çekinmeden söyle," dedi kız kardeş. "Biz köle beslemeyiz; Garner'ın tarzında olsa bile."

"Söyle onlara, Jenny. Hiç benimki kadar rahat bir evde yaşadın mı?"

"Hayır, efendim," dedi. "Hiç."

"Ne kadar zamandır Tatlı Yuva'dasın?"

"On yıl, galiba."

"Hiç aç kaldın mı?"

"Hayır, efendim."

"Üşüdün mü?"

"Hayır, efendim."

"Sana el sürüldü mü?"

"Hayır, efendim."

"Halle'in seni satın almasına izin verdim mi, vermedim mi?"

"Evet, efendim, verdiniz," dedi. Düşündü: Ama oğlumu aldın, kolumu kanadımı kırdın. Ben öteki tarafa gittikten sonra bile, hâlâ borcunu ödemeye çalışacak.

Woodruff, dediler, seni oraya götürür. Sonra üçü birden mutfak kapısından geçip gözden kayboldu.

"Şimdi akşam yemeğini hazırlamalıyım," dedi Janey.

"Sana yardım edeyim," dedi Baby Suggs. "Ocağa yetişemeyecek kadar küçüksün."

Woodruff atını tırısa kaldırdığında hava çoktan kararmıştı. Gür bir sakalı, çenesinde de sakalın gizleyemediği bir yanık izi olan, genç bir adamdı.

"Burada mı doğdun?" diye sordu Baby Suggs.

"Hayır, bayan. Virginia'da. Buraya birkaç yıl önce geldim."

"Anlıyorum."

"Çok güzel bir eve gidiyoruz. Büyük de. Orada bir vaiz ailesiyle birlikte otururdu. On sekiz çocuk."

"Aman Tanrım. Nereye gittiler?"

"İllinois'a göçtüler. Piskopos Allen ona bir cemaat ayarladı. Geniş bir cemaat."

"Yakınlarda kilise var mı? On yıldır kiliseye ayak basmadım."

"Neden?"

"Yoktu da ondan. Son kasabadan önceki kiliseden hoşlanmazdım, yine de her pazar giderdim. Eminim, Tanrı kim olduğumu çoktan unutmuştur."

"Gidip Rahip Pike'la konuşun, bayan. Sizi yeniden tanıştırır."

"Bunun için ona ihtiyacım yok. Ben kendimi tanıtabilirim. O'ndan asıl istediğim, beni çocuklarımla yeniden karşılaştırması. Rahibin okuması yazması vardır, herhalde?"

"Elbette."

"Güzel, çünkü epeyce araştırma yapmam gerekecek." Ama öyle yetersiz bilgilere ulaştılar ki, vazgeçtiler. Rahibin eliyle yazıp gönderdiği mesajlarla, çamaşır, ütü, konserve, ayakkabı, bahçe işleri ve kilise dualarıyla dolu iki yılın ardından öğrenebildiği tek şey, Whitlow'daki evin dağıldığı oldu. Hakkında bir tek batıya taşındığını bildiğin birine, "Dunn adında birine" diye mektup gönderemezdin. Öte yandan, iyi haberler de vardı: Halle evlenmişti, bebek yoldaydı. Böylece, bütün dikkatini bunda ve kendi geliştirdiği, özel vaaz yönteminde yoğunlaştırdı. Ohio Irmağı'nı geçtiği an çarpmaya başlayan yürekle ne yapacağını artık biliyordu. İşe yaradı, hem de kusursuzca; ta ki kendisiyle böbürlenmeye başlayıncaya, geliniyle Halle'in çocuklarını –bir tanesi yolda doğmuştu– sağ salim karşısında bulup sevinçten çıldırıncaya ve Noel'i bile gölgede bırakan o böğürtlenli şöleni düzenleyinceye kadar. İşte şimdi bahçede durmuş hoşnutsuzluğu, istenmeyişi kokluyor, karanlık bir şeyin hızla yaklaştığını hissediyor, bir çift yüksek konçlu ayakkabı görüyordu; ayakkabıların görüntüsünden hiç hoşlanmamıştı. Hem de hiç.

Dört atlı –öğretmen, yeğeni, köle avcısı ve şerif– Bluestone Yolu'na vardığında, ev öyle sessizdi ki, çok geç kaldıklarını düşündüler. Üçü attan indi, biri eyerin üzerinde kaldı; tüfeği hazırdı, gözleri evin önce sol, sonra sağ yanını dikkatle taradı; kaçak bir anda evden fırlayabilirdi. Hiç belli olmuyordu, bazen onları dertop olmuş, bir yere güzelce sinmiş bir durumda bulabiliyordunuz – tahta döşemelerin altına, kilere, hatta bir keresinde, bir bacanın içine. Yine de gözünü dört açman gerekiyordu, çünkü en sessizleri, bir biçerdöverin, bir saman balyasının (ya da o bacanın) içinden çekip aldıklarınız, ilk birkaç saniye uysalca boyun eğiyordu. Suçüstü yakalanınca, beyaz bir adamı atlatmaya çalışmanın yararsızlığı, bir tüfekten kaçmanın olanaksızlığı kafalarına dank ediyordu sanki. Eli reçel kavanozunun içindeyken yakalanan bir çocuk gibi gülümserlerdi bile; öte yandan, onları bağlamak için ipe uzandığınız an bile emin olamazdınız. Bu başı öne eğik, küçük, kavanoz-gülümsemeli zenci ansızın kükremeye, bir boğa gibi sağa sola saldırmaya başlayabilir, akıl almaz şeyler yapabilirdi. Namlusu tam ağzına doğrultulmuş tüfeği kapabilir, tüfeği tutanın üzerine çullanabilirdi – aklınıza ne gelirse. Dolayısıyla, bir adım geri çekilip bağlama işini bir başkasına bırakmakta yarar vardı. Aksi halde, parasını ancak sağ getirdiğiniz sürece alabileceğiniz bir şeyi öldürmek zorunda kalırdınız. Ölü bir zencinin derisini, bir yılan ya da bir ayı gibi soyup satamazdınız; hele cesedi beş para etmezdi.

Yolda beliren altı-yedi zenci eve doğru yaklaştı: Köle avcısının sol yanından iki oğlan, sağ yanından da birkaç kadın.

Avcı tüfeğini kaldırdı, durmalarını işaret etti; oldukları yerde kaldılar. Camdan içeriye bakmaya giden yeğen geri döndü, dudağına dokunup sus işareti verdikten sonra, başparmağını evin arkasına doğru salladı; aradıkları şey evin arka tarafındaydı. Bunun üzerine köle avcısı atından indi, ötekilere katıldı. Öğretmenle yeğen evin soluna doğru ilerlediler; avcıyla şerif de sağına. Çılgın, yaşlı bir zenci, elinde balta, bir odun yığının önünde duruyordu. Deli olduğu bir bakışta anlaşılıyordu, çünkü homurdanır, daha doğrusu miyavlar gibi sesler çıkarıyordu – alçak kedi mırıltıları. Bu zencinin on metre kadar arkasında bir tane daha vardı – şapkasına çiçek takmış bir kadın. Büyük bir olasılıkla, o da deliydi, çünkü hiç kımıldamıyordu – yalnızca arada bir, örümcek ağlarını aralamak ister gibi, ellerini sallıyordu. İkisi de aynı yere bakıyordu: küçük barakaya. Yeğen yaşlı zencinin yanına gitti, elindeki baltayı aldı. Sonra, dördü birden barakaya doğru yürüdüler.

İçeride, talaşın, toprağın içinde yatan, bedenleri kanlı, iki oğlan vardı; hemen yanlarında, ayakta duran, siyah kadın bir eliyle, kanlar içindeki bir bebeği göğsüne bastırmıştı, öteki eliyle bir başka bebeğin topuklarına yapışmıştı. Onlara bakmadı; bebeği duvardaki kalın tahtalara doğru salladı, ıskaladı, tam ikinci kez denemeye hazırlanırken, barakanın kapısından hızla içeriye dalan ve onların donmuş gibi karşılarındaki sahneye bakmalarından yararlanan yaşlı zenci, annenin salladığı bebeği kapıverdi – hâlâ miyavlıyordu.

Aynı anda, özellikle öğretmen, burada el konulacak bir şey kalmadığını anladılar. Alıp Kentucky'e götürmeyi, güzelce eğitmeyi ve Tatlı Yuva'nın fena halde gereksindiği işgücüne dönüştürmeyi umdukları üç (daha doğrusu dört; kaçarken karnında taşıdığını da doğurmuştu) küçük canlı artık yaşamıyordu. İkisi, gözleri ardına kadar açık, talaşların içinde yatıyordu; üçüncüsü damarlarındaki bütün kanı annesinin, yap-

tığı dört dörtlük mürekkeple, çorbalarla, kusursuzca ütülediği gömleklerle öğretmenin övünç kaynağı olan ve en azından on yıl daha işe yarayacağı kesin olan kadının elbisesine akıtmaktaydı. Kadın ne yazık ki çıldırmıştı; suçlusu da onu dayaktan yıldıran, Tatlı Yuva'dan kaçırtan yeğendi. Öğretmen yeğenini azarlamış, ona aklını başına toplamasını söylemişti: Eğiteceğim diye atını gereğinden çok kırbaçlayan birini düşün, demişti; sonunda atından olmaz mı? Ya da Chipper'i, Samson'u düşün. Diyelim ki, bu iki av köpeğini döverken ipin ucunu kaçırdın. Bir daha ormanda ya da başka bir yerde onlara güvenebilir misin? Onları beslemeye kalkışsan, bir parça tavşan eti uzatsan, köpek ya geri kaçar ya da bir atılışta elini kapar. İşte, ava çıkarken yeğenini yanına almamasının nedeni de, onu cezalandırmaktı. Onu hayvanları, kendisini, Lillian'ı beslemesi, tarlada çalışması için arkada bırakmıştı. Aklın başına gelmiştir herhalde, diye düşündü; Tanrı'nın sorumluluğunu sana verdiği canlılara gereğinden sert davrandığın zaman neler olduğunu gördün – bunun ne sorunlara, ne kayıplara yol açtığını. Koca bir sürüyü kaybetmişlerdi, işte. Tam beş kişi. Mızıldanan, yaşlı adamın kollarından kurtulmaya çalışan bebeğe el koyabilirdi elbette; peki ama, ona kim bakacaktı? Bu kadına güvenilemezdi – onda ters bir şeyler vardı. Gözünü dikmiş, öğretmene bakıyordu; öteki yeğen bu bakışı görebilseydi, gereken dersi alırdı: Canlılara kötü davranan biri asla başarıya ulaşamaz.

Kardeşinin sıkıca tuttuğu kadının sütünü sağan yeğen, şimdi, aynı kadının karşısında titrediğinin farkında değildi. Dayısı onu böyle bir sarsıntıya karşı uyarmıştı, ama uyarı işe yaramamıştı. Kadın bunu neden yapmıştı? Sırf dayak yediği için mi? İyi ama kendisi beyaz olmasına karşın, milyonlarca kez dövülmemiş miydi? Bir keresinde canı öyle kötü yanmıştı ki, hırsından kuyunun kovasını parçalamıştı. Bir başka seferinde de, acısını Samson'dan çıkarmıştı – yine de, hayvana birkaç

taş fırlatmıştı, o kadar. Ama hiçbir dayak onu buna... yani böyle bir şeye zorlayamazdı. Kadın bunu neden yapmıştı? Bunu tıpkı onlar gibi, taş kesilen ama titremeyen şerife de sordu. Adam güçlükle, defalarca yutkundu. "Böyle bir şeyi neden yaptı?"

Şerif döndü, öteki üçüne seslendi: "En iyisi çekip gidin. Göründüğü kadarıyla, burada yapacak işiniz kalmadı. Benimki ise yeni başlıyor."

Öğretmen şapkasını baldırına vurdu, yere tükürdü, barakadan çıktı. Yeğen ile avcı onu izlediler. Biberlerin arasında duran, şapkası çiçekli kadına bakmadılar. Avcının tüfeğiyle yaptığı uyarıya karşın eve iyice yaklaşmış olan altı-yedi kişiye de bakmadılar. Şimdilik bu kadar zenci gözü yeterdi. Talaşların içindeki küçük oğlanların ardına kadar açık, zenci gözleri; kız bebeğin, başı arkaya devrilmesin diye yüzünü tutan ıslak parmakların arasından boş boş bakan zenci gözleri; yaşlı adamın kollarının arasında ağlayan küçük kızın zenci gözleri; onu tutan yaşlı adamın ayaklarına diktiği, iki çizgiye dönüşmüş gözleri. Ama en kötüsü, hiç gözü yokmuş gibi görünen zenci kadının gözleriydi. Gözünün akları yok olmuştu; gözleri de teni kadar siyah olduğu için, kör gibiydi.

Kaçak kadını bindirip, ait olduğu yere götürmek için yanlarında getirdikleri yedek katırın ipini çözdüler, tahta parmaklığa bağladılar. Sonra, tam tepelerine vuran güneşin altında atlarını mahmuzladılar, çekip gittiler; şerifi bugüne kadar gördükleri en lanetli, en kahrolası zenci grubunun içinde bıraktılar. Az önce, yeğledikleri yabanıl yaşamdan ancak beyazların özeni ve rehberliğiyle uzak tutulabilen insanların (akıllarına zorla sokulan) şu özgürlük palavrası yüzünden ne hallere düştüğüne tanık olmuşlardı.

Şerif de bir an önce dışarıya çıkmak istiyordu. Odun, kömür, gazyağı ve şu anda iliklerinde hissettiği soğuk Ohio kışları için yakacak saklamakta kullanılan bu barakadan dışarıya, günışı-

ğına çıkmak, bir an önce ağustos güneşine kavuşmak. Korktuğu için değil. Hem de hiç. Yalnızca üşüyordu. Bir de, hiçbir şeye dokunmak istemiyordu. Yaşlı adamın kucağındaki bebek ağlıyordu; kadının akı olmayan gözleri doğruca karşıya dikiliydi. Böyle donmuş gibi perşembeye kadar kalabilirlerdi, ama yerde yatan oğlanlardan biri içini çekti. Çok derin, çok tatlı bir uykuya dalmış biri gibi böyle iç geçirmesi, şerifi harekete geçirdi.

"Seni götüreceğim. Sorun çıkarma. Yapacağını yaptın zaten. Haydi bakalım."

Kadın kıpırdamadı.

"Uslu uslu geleceksin, anlaşıldı mı? Seni bağlamak zorunda kalmayayım."

Kadın yerinden kıpırdamadı; şerif tam ona yaklaşıp ıslak, kırmızı ellerini bağlamayı kararlaştırmıştı ki, kapıda bir gölge belirdiğini hissetti. Dönüp baktı. Şapkası çiçekli kadın içeriye girdi.

Kimin soluk aldığını, kimin almadığını anında fark eden Baby Suggs yerde yatan oğlanların yanına seğirtti. Yaşlı adam, gözlerini boşluğa dikmiş olan kadına yaklaştı, "Sethe," dedi. "Kucağımdakini al, seninkini bana ver."

Kadın ona döndü, kollarının arasındaki bebeğe baktı; gırtlağından alçak, tuhaf bir ses çıktı – bir hata yapmış, örneğin ekmeğe tuz eklemeyi filan unutmuştu sanki.

Şerif, "Şimdi çıkıyorum, bir at arabası bulacağım," dedikten sonra, sonunda günışığına çıkabildi.

Ama Stamp Paid de Baby Suggs da ne yaptılarsa, "şimdiden emekliyor, ha?" bebeği kadından alamadılar. Barakadan çıkarken, eve girerken, bebek hep kucağındaydı. Baby Suggs oğlanları eve taşıdı, başlarını yıkadı, ellerini sildi, gözkapaklarını kaldırdı; durmadan fısıldıyordu: "Bağışla. Beni bağışla." Yaralarını sardı, kafuru koklattı; ancak ondan sonra Sethe ile ilgilendi. Sürekli ağlayan bebeği Stamp Paid'den aldı, iki da-

kika kadar sırtında taşıdı, sonra annenin karşısına dikildi. "En küçüğü emzirme zamanı," dedi.

Sethe bebeğe uzandı; ölü olanı hâlâ bırakmamıştı.

Baby Suggs başını salladı. "Sırayla," dedikten sonra, canlıyı ölüyle değiştirdi; ölü olanı sandık odasına götürdü. Geri dönünce, Sethe'in kanlı meme ucunu bebeğin ağzına sokmaya çalıştığını gördü. Yumruğunu masaya indirdi, haykırdı: "Temizlen! Temizle kendini!"

Bunun üzerine kavga başladı. Sevgilinin aşkı için dövüşen iki hasım gibi, dövüştüler. Meme emen çocuk için boğuştular. Baby Suggs kırmızı gölcüğe basıp da düşünce, dövüşü kaybetti. Böylece Denver, annesinin sütünü kız kardeşinin kanıyla birlikte içti. Komşulardan birinin arabasına el koymuş olan şerif geri dönünce onları bu durumda buldu; Stamp'e arabayı sürmesini emretti.

Dışarıdaki kalabalık şimdi iyice artmıştı; siyah yüzler mırıldanmayı kesti. Yaşayan çocuğu taşıyan Sethe onlar kadar sessiz bir biçimde, önlerinden geçti. Arabaya tırmandı; yüzünün yandan görünüşü mavi, şen gökyüzüne karşı bir bıçak kadar keskindi. Bu profilin duruluğu herkesi sarstı. Çenesini gereğinden çok mu kaldırmıştı? Sırtı biraz fazla mı dikti? Galiba. Öyle olmasaydı, şarkı hemen o anda, o Bluestone Yolu'ndaki evin kapısında görünür görünmez başlardı. Sesten bir örtü onu çabucak sarıp sarmalardı: beline dolanan, yürümesine yardım eden kollar gibi. Ama kalabalık sustu, arabanın dönmesini, batıya, kente doğru yollanmasını bekledi. Tek bir sözcük edilmedi. Ne bir mırıltı. Ne de bir sözcük.

Baby Suggs arabanın peşinden koşmak istiyordu. Hayır, hayır diye bağırırken, sundurmanın basamaklarından aşağıya yuvarlandı: Sonuncuyu da götürmesine izin vermeyin. Koşmak istemişti. Ama yerden kalkıp da bahçeye ulaştığında, araba çoktan gitmişti; evin önüne başka bir at arabası yanaşmak-

taydı. Arabadan kızıl saçlı bir oğlanla sarı saçlı bir kız atladı; kalabalığı yarıp ona doğru koştular. Oğlanın bir elinde yarısı yenmiş, tatlı bir sivribiber, öteki elinde bir çift ayakkabı vardı.

"Annem, çarşambaya, dedi." Bağcıklarından tuttuğu ayakkabıları uzattı. "Bunları çarşambaya kadar onaracakmışsın."

Baby Suggs önce ona, sonra da atın yularını tutan kadına baktı.

"Çarşambaya, dedi. Duydun mu? Baby? Baby?"

Oğlanın elindeki ayakkabıları aldı – yüksek konçlu, çamurlu. "Beni bağışla, Tanrım," dedi, "Sana yalvarıyorum, bağışla beni."

Gözden çoktan yitmiş olan araba gıcırdayarak Bluestone Yolu'nun sonuna doğru ilerliyordu. İçindekiler konuşmuyordu. Arabanın sallantısı bebeği uyutmuştu. Sıcak güneş Sethe'in elbisesini kuruttu, bir ceset gibi katılaştırdı.

Bu onun ağzı değildi.

Onu tanımayan, ya da onu lokantadaki delikten şöyle bir gören biri, bunun onun ağzı olduğunu düşünebilirdi, ama Paul D öyle olmadığını biliyordu. Ah, evet, alnındaki belli belirsiz bir şey –ona özgü bir dinginlik– onu çağrıştırıyordu elbette. Ama bunun, Sethe'in ağzı olduğunu kabullenmek olanaksızdı. Bunu Stamp Paid'e, onu dikkatle süzen adama da söyledi.

"Bilemiyorum, dostum. Kesinlikle benzetemedim. Sethe'in ağzını tanırım; bu onun ağzı değil." Gazete kesiğinin kırışıklıklarını eliyle düzeltti, eğilip bir kez daha baktı. Stamp'in gazeteyi açarken, onu önce dizlerinin üzerine, sonra da kerestelerin üzerine yayarken takındığı o ciddi, ağırbaşlı tavır, kırışıklıkları okşayan, düzelten parmaklarındaki sevecenlik, yaşlı adamın ne kadar sarsıldığını anlatıyordu. Gazetede yazan şey her neyse, onu adamakıllı sarsmış olmalıydı.

Oluktaki domuzlar ciyak ciyak bağırıyordu. Paul D, Stamp Paid ve öteki yirmi adam sabahtan beri onları ite kaka kanaldan kıyıya, oradan oluğa, oradan da mezbahaya gütmekteydiler. Tahıl çiftçilerinin batıya göçmesine ve işin kaymağını artık St. Louis ile Chicago'nun yemesine karşın, Cincinnati, Ohio halkının gözünde hâlâ bir numaralı domuz limanıydı. Limanın başlıca işlevi, iri ve besili domuzları toplamak, kesmek ve ırmağın üst kısmına, domuzsuz edemeyen Kuzeylilere ulaştırmaktı. Kışları bir, bir buçuk ay süreyle bütün aylak erkeklere iş vardı; yeter ki sakatatın, atılan kısımların iğrenç kokusuna katlanabilsin ve on iki saat durmaksızın çalışabilsin – Paul D'nin her iki konudaki becerisi de, hayran olunacak seviyedeydi.

Elinin ulaşabildiği yerlerdeki domuz pisliklerini temizlemişti, ama botlarında biraz kalmıştı; dudaklarında hafif, küçümseyen bir gülümsemeyle orada öylece dikilirken, pisliği görebiliyordu. Genellikle botlarını ambarda çıkarır, eve dönmeden önce günlük giysisini ve yürüyüş ayakkabılarını giyerdi. Dönüş yolu, gökyüzü kadar eski bir mezarlığın tam ortasından geçiyordu; mezarlığın havası, orada yatmaktan artık hiç de hoşnut olmayan ölüler yüzünden acılı, ağırdı. Nedeni, üstlerindeki tümseklerdi. Tepelerinde yabancılar geziniyordu; toprak yastıkları deşilmiş, üzerine yollar açılmıştı; kuyular, evler onları dürtüyor, ebedi uykularından uyandırıyordu. Huzurlarının bozulmasından çok, toprağın kutsallığına inanacak kadar ahmak olmalarına öfkeleniyor, Licking Irmağı'nın kıyısında kükrüyor, Catherine Caddesi'ndeki ağaçlarda inliyor, rüzgarla birlikte domuz ağılının üstünde esiyorlardı. Paul D onları duyar, yine de yerinden ayrılmazdı, çünkü ne olursa olsun, fena bir iş sayılmazdı, özellikle kışları – Cincinnati'nin kesimlerin ve ırmak taşımacılığının başkenti unvanını geri kazandığı mevsimde. Domuz etine duyulan açlık ülkedeki bütün kentlerde toplu bir cinnete dönüşmüştü. Çiftlikler yeterince domuz yetiştirdikleri ve uzağa, daha uzağa satabildikleri sürece, paraya para demiyordu. Ohio'nun güneyini kaplayan Almanlar ise domuz etini hazırlama ve pişirme konularında gerçekten ustaydılar. Ohio Irmağı domuz tekneleriyle kaynıyordu; gemideki yükün homurtusunu bastırmak için avaz avaz haykıran kaptanların gürültüsü, suyun ya da tepelerinde uçuşan ördeklerin sesi kadar olağandı. Irmakta koyunlar, inekler ve kümes hayvanları da taşınıyordu; dolayısıyla bir zencinin yapması gereken tek şey, boy göstermekti. İş hazırdı: Hayvanları gütmek, öldürmek, kesmek, derisini yüzmek, sandıklara yerleştirmek ve yenmeyen kısımları bir kenara ayırmak.

İki erkek, bağıran domuzlardan yüz metre kadar uzakta, Western Sokağı'ndaki bir hangarın arkasında duruyordu; Stamp Paid'in son bir haftadır iş şırasında Paul D'yi neden sürekli gözlediği şimdi anlaşılıyordu – akşamları, nöbet değişimi sırasında neden durakladığı, ona yetişmesi için Paul D'ye neden zaman tanıdığı da. Ona bu kağıt parçasını, üzerinde elle çizilmiş bir kadın resmi bulunan gazeteyi göstermeye karar vermişti; kadın Sethe'e benziyordu – ağzı dışında. Bu ağız Sethe'in değildi.

Paul D, Stamp'in elinin altındaki gazete kesiğini çekip aldı. Yazılar onun için hiçbir anlam taşımıyordu; hiç bakmadı. Bütün dikkatini resimdeki yüze vermişti; başını hayır anlamında salladı. Hayır. Sorun ağızda, anlıyor musun? Şu kara çizgiler ne derse desin, hayır; Stamp Paid ona ne anlatmaya çalışırsa çalışsın, hayır. Bir gazeteye basılan hiçbir siyah yüz, öğrenilesi bir öykü anlatmaz. Gazetede bir zencinin resmini gördüğün an, bir korku dalgası yüreğini yalar, çünkü o yüzün orada bulunma nedeni, o kişinin sağlıklı bir bebek doğurması ya da bir haydutun elinden kurtulması değildir. O kişinin öldürüldüğü, sakatlandığı, yakalandığı, yakıldığı, tutuklandığı, kırbaçlandığı, salıverildiği, tekmelendiği, tecavüze uğradığı, dolandırıldığı anlamına da gelmez; çünkü bunların hiçbiri haber değeri taşımaz. Onun orada bulunmasının mutlaka sıra dışı bir nedeni olmalıdır – beyazların ilginç, gerçekten farklı bulacağı, soluklarını tutmasalar bile, birkaç dakikalığına dişlerini emecekleri bir şey. Siyahlar hakkında, beyaz bir Cincinnati'linin soluğunu tutmasına değecek bir haber bulmaksa çok güçtür.

İyi de, ağzı Sethe'in ağzına hiç mi hiç benzemeyen, ama gözleri en az onunkiler kadar dingin olan bu kadın kimdi? Kadının başının, tıpkı o bakmaya doyamadığı baş gibi, hafifçe eğik olduğunu görünce, gözleri sulanıverdi.

Aklından geçeni söyledi. "Bu onun ağzı değil. Onun ağzını iyi tanırım; bu ağız onun değil." Bunları, Stamp Paid'in konuşmasına fırsat vermeden söyledi; o konuşmaya başlayınca da, bir kez daha yineledi. Ah, yaşlı adamı dinledi elbette, ama ne kadar dinlediyse, resimdeki dudaklar da o kadar yabancılaştı.

Stamp eğlenceyi, Baby Suggs'ın düzenlediği şöleni anlatmaya başladı, ama birden durdu; biraz geriye gidip böğürtlenlerden söz edecekti – böğürtlenlerin yetiştiği yerden, böylesine büyüyebilmeleri için toprakta bulunması gereken maddelerden.

"Kendilerini güneşe açarlar, ama kuşlara asla, çünkü orada yılan boldur, bunu kuşlar da bilir. Kısacası, kimse tarafından rahatsız edilmeksizin, rahatça serpilip gelişirler – dolgunlaşır, tatlanırlar. Suyun o kısmına benden başka kimse gitmez; o yamaçtan aşağıya kaymayı kimse göze alamaz. Aslında, ben de alamam. Ama o gün, içimden geldi. Nedense çok istedim. İnan bana, beni kırbaçladılar. Paramparça ettiler. Yine de, iki kova doldurmayı başardım. Kovaları Baby Suggs'ın evine götürdüm. İşte böyle başladı. Bir daha asla göremeyeceğin bir ziyafetti. Tanrı'nın yeryüzüne koyduğu her şeyi pişirdik, kızarttık, haşladık. Herkes geldi. Patlayıncaya kadar yediler. Onca yiyecekten ertesi güne tek bir kırıntı bile kalmadı. Ben önayak oldum. Ertesi sabah da, söz verdiğim gibi oraya uğradım."

"Ama bu onun ağzı değil," dedi Paul D. "Kesinlikle değil."

Stamp Paid ona baktı. O sabah Baby Suggs'ın ne kadar huzursuz olduğunu, nasıl kulak kesildiğini, mısır tarlasından yana nasıl sık sık baktığını, sonunda kendisinin de dönüp baktığını anlatacaktı. Balta sallarken, bir yandan da Baby Suggs'ın baktığı yere bakmıştı. İşte, ikisinin de gözden kaçırmasının nedeni buydu: Yanlış yöne –suya doğru– bakmışlardı, oysa onlar yoldan geliyordu. Dört atlı. Birbirine yakın, küme ha-

linde; kendinden emin. Paul D'ye bunu anlatmalıydı, çünkü gerçekten önemliydi: Neden onun da, Baby Suggs'ın da gözden kaçırdığını. Şöleni de elbette, çünkü şölen, neden kimsenin bir koşu gelip haber vermediğini, kentte atlarına su içiren, sorular soran dört atlıyı görür görmez, neden ayağına çabuk bir oğlanı kestirmeden oraya göndermediğini açıklıyordu. Ne Ella, ne John. Yüzünde *o* anlam olan, dört beyaz atlının az önce kente girdiğini haber vermek için Bluestone Yolu'na hiç kimse koşmamıştı. Beyazların yüzünü kaplayan, her zencinin, annesinin memesiyle aynı anda tanıdığı o kendinden, haklılığından emin anlam. Yüzdeki bu anlam, direğe çekilen bir bayrak gibi, tekmeleri, kırbaçları, yalanı önceden, daha ortaya çıkmadan önce duyururdu. Kimse onları uyarmadı; Stamp Paid bunu hep bir gün önceki aşırı tıkınmanın yorgunluğuna, rehavetine yordu, ama onların bir yana çekilmesinin, kayıtsızlıklarının, ya da birileri haberi Bluestone Yolu'na, o güzel kadının neredeyse bir aydır yaşadığı eve nasılsa ulaştırmıştır, diye düşünmesinin nedeni başkaydı – eh, şey, bir tür kıskançlık. Yolda doğurduğuyla birlikte, tam dört çocuğu olan bu genç ve becerikli kadın, yetmezmiş gibi, Baby Suggs'ın cömertliğinden, o kocaman yüreğinden de doyasıya yararlanıyordu. Belki Baby'nin gerçekten de o kadar özel, kutsanmış biri olup olmadığını da merak etmişlerdi. İşte tam bunları anlatmaya hazırlanırken, Paul D gülmeye başladı: "Hayır, efendim. Olamaz. Alında belli belirsiz bir benzerlik olabilir, ama bu ağız onun ağzı değil."

Bunun üzerine Stamp Paid ona Sethe'in nasıl koştuğunu, çocuklarını bir atmaca gibi nasıl bir atılışta kaptığını, yüzünün nasıl sivrildiğini, ellerinin nasıl bir çift pençeye dönüştüğünü, çocukları nasıl bir defada taşıdığını anlatmadı: Biri omzunda, biri kolunun altında, biri elinde, öteki göğsünde; güneş ışığıyla ve artık odun olmadığı için, salt tahta talaşıy-

la dolu barakaya doğru nasıl atıldığını. Odunların tamamı, şölende kullanılmıştı. Stamp Paid barakanın boşaldığını biliyordu, işte bu yüzden sabah erkenden oraya gelmiş, odun kesmeye koyulmuştu. Baraka tamtakırdı. Yalnızca güneş ışığı. Güneş ışığı, talaş, bir de kürek. Baltayı kendisi almıştı. Orada küreğin dışında hiçbir şey kalmamıştı – ve tabii, testerenin!

"Onu önceden tanıdığımı unutuyorsun," dedi Paul D. "Ta Kentucky'den. Küçük bir kızdı. Onunla birkaç ay önce tanışmadım. Çok uzun zamandır tanıyorum. Dolayısıyla, kesin konuşabilirim: Bu onun ağzı değil. Benziyor ama değil."

Bunun üzerine, Stamp Paid hiçbir şey anlatmadı. Derin bir soluk aldı, Sethe'in olmayan ağıza doğru eğildi, Paul D'nin okuyamadığı sözcükleri ağır ağır okudu. Paul D daha da güçlenmiş bir canlılıkla, "Kusura bakma, Stamp," dedi. "Bir yerlerde bir hata yapılmış olmalı, çünkü bu onun ağzı değil."

Stamp onun gözlerinin içine baktı; bu gözlerdeki yumuşacık inancı görünce, kendi kendine sordu: Gerçekten oldu mu? On sekiz yıl önce, Baby Suggs'la ikisi yanlış yöne bakarken, çok genç ve güzel bir köle kız, şapkayı görür görmez, çocuklarını öldürmek için barakaya koşmuş muydu?

"Oraya vardığımda, çoktan emekliyordu. At arabasına yerleştirirken doğru dürüst oturamayan bebek, göz açıp kapayıncaya kadar emeklemeye başlamıştı. Şimdiden. Onu basamaklardan uzak tutacağım diye canım çıkıyordu. Bugünlerde bebekler doğar doğmaz doğruluyor, yürümeye başlıyor ama yirmi yıl önce, ben genç bir kızken, bebekler daha uzun bir süre bebek kalırdı. Howard dokuz aylık oluncaya kadar başını dik tutamadı. Biliyor musun, Baby Suggs bunu gıdalara bağlardı. Onlara sütten başka bir şey veremezsen, hızlanamazlar, derdi. Benimse sütten başka verecek bir şeyim yoktu. Dişleri çıkınca, çiğnemeye hazır olduklarını anlardım. Akıl danışacak kimsem yoktu. Bayan Garner'ın hiç çocuğu olmamıştı; eh, oradaki tek kadın da oydu."

Dönüp duruyordu. Odada daireler çiziyordu. Kavanozların durduğu rafın, pencerenin, ön kapının, bir başka pencerenin, dolabın, sandık odasının kapısının, kuru lavabonun, ocağın önünden geçti – yeniden kavanoz rafına yöneldi. Paul D masada oturmuş, bir an tam karşısında beliren bir an sonra arkasına geçip gözden yiten, yavaş ama şaşmaz bir çark gibi dönen kadını seyrediyordu. Sethe bazen elleriyle kulaklarını tutuyor, ağzını kapatıyor, bazen de kollarını göğsünde kavuşturuyordu. Arada bir, dönüşünü tamamlayınca, kalçalarını ovuşturuyor, ama hiç durmuyordu.

"Phyllis Hala'yı anımsıyor musun? Minnowville'den? Bay Garner her bebeğimin doğumunda seni ona gönderirdi, hani? Onu bir tek doğumda görürdüm. İçimden hep onun yanına gitmek gelirdi. Sırf konuşmak için. Bayan Garner'dan,

kendisi toplantıya gittiği zaman beni de Minnowville'e bırakmasını rica etmeyi düşünürdüm. Dönüşte uğrayıp beni alabilirdi. Bunu ondan istemeyi göze alabilseydim, yapardı, eminim. Ama isteyemedim, çünkü bu, Halle ile birbirimizi günışığında görebileceğimiz tek fırsattı. Her neyse, çevremde kimse yoktu. Konuşabileceğim, bir şeyler çiğneme zamanının gelip gelmediğini sorabileceğim biri. Birkaç dişin çıkması yeterli miydi, yoksa katı gıda vermeden önce bütün dişlerin tamamlanması mı beklenmeliydi? Eh, buraya gelince öğrendim elbette, çünkü Baby Suggs onu en doğru biçimde beslemişti. Dur durak bilmiyordu. Hele merdiveni öyle çok seviyordu ki, önünü görebilsin diye basamakları boyadık."

Sethe o günü anımsayınca gülümsedi. Sonra gülümsemesi ortadan ikiye ayrıldı; ani, kesik bir soluk aldı, ama ne ürperdi, ne de gözlerini yumdu. Odada dönüp durmayı sürdürdü.

"Daha çok şey bilmek isterdim, ama dediğim gibi, konuşabileceğim biri, daha doğrusu bir kadın yoktu. Bunun üzerine, Tatlı Yuva'ya gelmeden önce gördüklerimi anımsamaya çalıştım. Oradaki kadınların yaptıklarını. Ah, onlar her şeyi bilirdi. Ağaca bağladığın, içine de bebekleri yatırdığın şeylerin nasıl yapıldığını – böylece, onlar tarlada çalışırken bebeklere zarar gelmezdi. Çiğnemeleri için onlara bir yaprak verirlerdi. Naneydi galiba. Belki de karakafes. Beşiğe benzeyen sepetleri nasıl yaptıklarını hâlâ anlayabilmiş değilim. Her neyse, bütün bu bilgilere ihtiyacım yoktu, nasılsa salt ahırda ve evde çalışıyordum. Ama yaprağın ne yaprağı olduğunu anımsamak isterdim. İşime yarardı doğrusu. Domuzları tütsülerken, Buglar'ı ağaca bağlardım. Dört bir yanda ateş yakardık, oğlanınsa girip çıkmadığı yer yoktu. Pek çok kez onu neredeyse kaybediyordum. Bir keresinde kuyunun üzerine çıkmış – tam kenara; onu son anda yakaladım. İşte, ne zaman yağ eritsek ya da et tütsülesek, ona göz-kulak olamayacağımı bilir, ayak bile-

ğine bir ip bağlardım. İpi, azıcık dolaşabileceği ama kuyuya ya da ateşe erişemeyeceği uzunlukta tutardım. Bu görüntüden hoşlanmazdım, ama başka çarem yoktu; aklıma başka bir çözüm yolu gelmiyordu. Zordu, anlıyor musun? Sana yol gösterecek bir kadın olmadan, tek başına yaşamak. Halle çok iyiydi, ama borcunu ödemek için ölesiye çalışıyordu. Azıcık uyumak için yatağa devrildiği zaman, onu rahatsız etmeye kıyamıyordum. En büyük yardımcım Sixo idi. Büyük bir olasılıkla sen anımsamazsın; Howard bir keresinde süt ağılına girmiş, Kızıl Cora da onun elini ezmiş. Başparmağı bükülmüş, daha doğrusu ters dönmüştü. İçeriye girdiğimde, Cora onu ısırmaya hazırlanıyordu. Onu oradan nasıl çıkardığımı bir ben bilirim. Sixo çığlıkları duymuştu, koşarak geldi. Ne yaptı, biliyor musun? Başparmağı tutup öne çevirdi, bir iple küçük parmağa bağladı. Bak ben bunu asla akıl edemezdim. Asla. Pek çok şeyi Sixo'dan öğrendim zaten."

Paul D'nin başı dönüyordu. Önce bunu Sethe'in fırıldak gibi dönmesine yordu. Tıpkı anlattığı konu gibi, erkeği de çevirip durmasına. Kadının yönünü hiç değiştirmeden, sürekli dönmesi, sonunda onun da başını döndürmüş olmalıydı. Ama sonra, hayır, diye düşündü; başımı döndüren şey, sesindeki tını – öyle yakın ki. Dönüşleri, Paul D'nin oturduğu yerden en az üç metre uzaktaydı, oysa sesi, dudağını kulağına yapıştırmış, bir şeyler fısıldayan, ne dediğini ancak bu dudakların dokunuşundan çıkarabildiğin bir çocuğunki kadar yakındı. Sözcüklerin yalnızca bir bölümünü anlayabiliyordu; buysa iyiydi, çünkü kadın asıl konuya henüz gelmemişti: Erkeğin doğrudan sormadığı, ama gülümsemesinde ve kadına gösterdiği gazete kesiğinde yatan soruya. Gazeteyi kadına gösterirken, onunla birlikte gülümsemişti; kadın şakaya (başka, siyah bir kadının yüzünün bulunması gereken yere, yanlışlıkla onun yüzünün konmasına) kahkahalarla karşılık

verdi. "Aklın alıyor mu?" demişti Paul D. Kadın kıkırdamıştı: "Stamp aklını kaçırmış olmalı. Çıldırmış."

Ama Paul D'nin gülümseyişi bir türlü kahkahaya dönüşemedi. Küçük ve yalnız bir gülümseme olarak kaldı; bu arada Sethe gazeteyi inceledi, geri verdi.

Belki nedeni gülümsemeydi, belki de erkeğin gözlerinde gördüğü o sevmeye-hazır bakışlar: Tayların, vaizlerin ve çocukların gözlerinde beliren, zorlamasız, katıksız sevgi; hak etmek için herhangi bir şey yapmak zorunda olmadığınız sevgi. İşte bu Sethe'in dilini çözmüş, Baby Suggs'a bile anlatmadığı şeyleri anlatmasını sağlamıştı. Aksi halde, gazetenin onunla ilgili sözlerini yinelemekle yetinir, tek bir sözcük bile eklemezdi. Sethe yalnızca yetmiş beş sözcüğü okuyabiliyordu (gazete kesiğinde bunların ancak yarısı vardı), ama anlamadığı sözcüklerin, onu açıklama yapmaya zorlayacak kadar güçlü olmadığını biliyordu. Onu anlatmaya zorlayan şey, erkeğin gülümseyişi ve gözlerindeki katıksız aşktı.

"Sana Tatlı Yuva'dan, nasıl bir yer olduğundan söz etmeme gerek yok, zaten biliyorsun, ama oradan uzaklaşmanın benim için ne anlama geldiğini bilmiyor olabilirsin."

Eliyle ağzını örttü; mucizenin boyunu, kokusunu bir kez daha anımsamak için durakladı.

"Başardım. Aileyi oradan uzaklaştırdım. Üstelik Halle'in yardımı olmaksızın. O güne kadar, tek başıma yaptığım ilk işti. Kararı ben vermiştim. Tasarladığım gibi de uyguladım. İşte buradaydık. Ben ve bebeklerimin hepsi. Onları doğurmuş, sonra da oradan kaçırmıştım; bu bir rastlantı değildi. Ben yapmıştım. Yardım aldım elbette, hem de bir sürü, ama yine de, benim sayemde oldu. Sürekli, *Haydi, Devam, Şimdi,* deyip duran bendim. Gözünü dört açan. Aklını kullanan. Hepsi bu kadar da değildi. Daha önce hiç tatmadığım bir bencilliği tadıyordum. Olağanüstü bir duyguydu. Kendimi iyi ve

haklı hissediyordum. Büyüktüm, Paul D, kocamandım; derin, geniş ve engindim; bütün çocuklarımı kucaklamam için, kollarımı iki yana açmam yeterliydi. İşte *öylesine* geniştim. Buraya geldikten sonra onları daha çok sevmeye başlamıştım sanki. Ya da onları Kentucky'de gerektiği gibi sevemiyordum, çünkü oradayken bana ait değillerdi. Ama buraya gelince, o arabadan yere atlayınca, yeryüzünde sevmek isteyip de sevemeyeceğim bir kişi bile kalmadı. Ne demek istediğimi anlıyor musun?"

Sethe'in ondan yanıt beklemediğini, bunu istemediğini bildiği için karşılık vermedi, ama ne demek istediğini anlıyordu. Georgia'daki Alfred'de kumruları dinlerken, bunun tadını çıkarmaya hakkı da, izni de olmadığını bilirdi, çünkü orada sis, kumrular, güneş ışığı, bakırlı toprak, ay –her şey– silahlı adamlara aitti. Kimisi ufak tefek, kimisi iri yarı olan bu adamlardan herhangi birini, isteseydi, incecik bir dal gibi kırıverirdi. Erkekliklerinin tüfeklerine bağlı olduğunu, tüfekleri olmasa, tilkilerin bile onlara güleceğini bilmek, bu adamları şu kadarcık utandırmıyordu. İşte, dişi tilkilerin bile güldüğü bu "erkekler" kumruları dinlemeni ya da ayışığını sevmeni yasaklayabiliyorlardı; bu izni onlara sen veriyordun. Kendini korumak için de az, çok az sevmeye başlıyordun. Kendine gökyüzündeki en minik yıldızı seçiyor, sevdiğin yıldızı çukurun kenarından görebilmek için, yatarken başını yana doğru kıvırıyordun. Sıraya girip zincirlenirken, ağaçların arasından ona ürkek bakışlar fırlatıyordun. Dikenler, su yılanları, örümcekler, ağaçkakanlar, böcekler, bir karınca imparatorluğu. Daha büyüğüne asla sahip olamazdın. Bir kadın, bir çocuk, bir erkek kardeş –böylesi bir sevgi Georgia'daki Alfred'de seni tam ortadan ikiye ayırırdı. Evet, Sethe'in ne demek istediğini çok iyi anlıyordu: Canının istediği şeyi sevebileceğin, onu arzulamak için birilerinden izin almak zorunda olmadığın bir yere ulaşmak. Evet, özgürlük *buydu.*

Dönüyor, daireler çiziyor, asıl konuya girmek yerine, başka şeyleri çiğneyip duruyordu.

"Bayan Garner bana bir kumaş parçası vermişti. Basma. Çizgili, arası çiçekli. Boyu bir metreydi; yalnızca başa dolamaya yetecek kadar. Oysa ben onunla kız bebeğime bir elbise yapmak istiyordum. Dünyanın en güzel renkleri o kumaşta toplanmıştı. O renge ne dendiğini bile bilmiyorum: İçinde sarı olan bir pembe. Onu bebeğime uygun bir elbiseye dönüştürmek istiyordum ama bir türlü elim varmıyordu; sonra onu bir aptal gibi orada bıraktım, inanabiliyor musun? Bir metreden daha uzun değildi, dikişi sürekli erteliyordum, çünkü ya çok yorgundum ya da zaman bulamıyordum. Ama buraya gelince, daha yataktan çıkmayı bile beklemeden, Baby Suggs'ın verdiği bir kumaş parçasıyla ona bir elbise diktim. Demek istediğim, daha önce hiç tatmadığım, bencilce zevklerdi bunlar. Artık bunlardan vazgeçip eskiye dönemezdim; dolayısıyla ne onun ne de ötekilerin öğretmenin emrinde yaşamasına izin vermeyecektim. O iş bitmişti."

Sethe bu ânın –odada çizdiği dairelerin, erkeğin ve anlattıklarının– bir kereye özgü olduğunu biliyordu. Bu konuyu bir daha asla açamaz, bir başkasına yineleyemezdi. Bunu şimdi, şu anda halletmek zorundaydılar. Aslında gerçek yalındı; çiçekli elbiseleri, ağaç kafesleri, bencilliği, bileğe bağlanan ipleri ve kuyuları uzun uzun betimlemek gereksizdi. Yalın: Bahçede çömelmişti, geldiklerini görmüş, öğretmenin şapkasını tanımış, kanat seslerini duymuştu. Küçük sinekkuşları, sivri uçlu gagalarını onun başındaki şapkaya batırmış, saçlarını gagalıyor, kanatlarını çırpıyorlardı. O anda, eğer bir şey düşündüyse, bu "Hayır" idi. Hayır. Hayırhayır. Hayırhayırhayır. Bu kadar basit. Hemen oradan kaçtı. Yarattığı bütün yaşamları, o değerli, kusursuz ve güzel parçaları topladı, kucakladı, sürükledi, uzağa, dışarıya, kimsenin zarar veremeyeceği bir yere taşıdı. Uza-

ğa. Dışarıya; güvende olacakları yere. Sinekkuşları kanatlarını deli gibi çırpmayı sürdürdü. Sethe tam dönmek üzereyken, bir kez daha durdu, camdan dışarıya baktı. Bir zamanlar bahçede tahta bir parmaklık, ortasında da bir kapı vardı; 124 bir tren garı kadar hareketliyken bu kapının mandalı açılır, kapanır, açılır kapanırdı. Beyaz oğlanların mandalı kopardığını, çitin kazıklarını söktüğünü, kapıyı yerle bir ettiğini ve 124'ü bir anda kimsenin uğramadığı, metruk bir yere dönüştürdüğünü görmedi. Eve yaklaşan tek şey, Bluestone Yolu'nun yamaçlarındaki yabani otlardı artık.

Hapishaneden eve dönünce, çitin yıkılmış olduğuna sevindi. Atlarını oraya bağlamışlardı – onları ilk önce çitin üstünden görmüştü; bahçede çömeldiği yerden bakınca, öğretmenin şapkasını tanımıştı. Daha sonra, onunla yüz yüze geldiği, doğruca gözlerinin içine baktığı zaman kucağında bir şey vardı, buysa adamı olduğu yere mıhlamıştı. Öğretmen, bebeğin yüreğinin her sıçrayışında geriye doğru bir adım atmıştı – ta ki sıçramalar kesilinceye kadar.

"Onu durdurdum," dedi Sethe, eskiden parmaklığın bulunduğu noktaya bakarak. "Bebeklerimi alıp güvenli bir yere yerleştirdim – güvenli."

Paul D kafasındaki uğultuya karşın, onun son sözcüğü nasıl vurguladığını duydu ve ansızın, kadının çocukları için istediği şeyin, tam da 124'te eksik olan şey olduğunu kavradı: güvenlik. Şu kapıdan içeriye girdiği gün, aldığı ilk mesajdı bu. Tehlikeyi savuşturduğunu, burayı güvenli bir eve dönüştürdüğünü düşünmüştü: Evdeki pisliği uzaklaştırdığını, sonsuza kadar kovduğunu, bir katırla bir saban arasındaki farkı ona ve herkese gösterdiğini. Sethe'in bunu daha önce, o buraya gelmeden önce yapmamasını ise, çaresizliğine yormuştu. Eli kolu bağlı, boynu büküktü, çünkü başka seçeneği yoktu: Kocasız, çocuksuz, kaynanasızdı; kalın kafalı kızıyla burada ancak ezik

bir yaşam sürebilirdi. Tatlı Yuva'nın içe dönük, soğuk bakışlı kızı, Halle'in sevgilisi, zaten uysal (Halle gibi), çekingen (Halle gibi) ve canla başla çalışan (Halle gibi) biriydi. Ama Paul D yanılmıştı. Bunu şimdi anlıyordu. Karşısındaki Sethe, yeni biriydi. Evindeki hayaletin onu hiç mi hiç rahatsız etmemesinin nedeni neyse, gıcır gıcır ayakkabılarıyla gelip eve yerleşen cadıya kucak açmasının nedeni de aynıydı. Bu yeni Sethe, herhangi bir kadın gibi aşktan söz ediyordu; herhangi bir kadın gibi bebek giysilerinden söz ediyordu, ama asıl söylemeye çalıştığı şey, insanın kanını dondurabilirdi. Bu Sethe, bir el testeresiyle sağlanan güvenlikten söz ediyordu. Bu yeni Sethe, dünyanın nerede bitip kendisinin nerede başladığından habersizdi. Birden, Stamp Paid'in göstermek istediği şeyi gördü: Sethe'in ileri sürdüğü şey, yaptığı şeyden çok daha önemliydi. Buysa Paul D'yi korkuttu.

"Sevgin fazla kalın," dedi; kaltak bana bakıyor, tam tepemde duruyor, gözleri tavanı yarıp geçiyor, beni izliyor, diye düşünerek.

"Kalın mı?" dedi kadın; ormandaki Açıklık'ı, Baby Suggs'ın atkestanelerinin kabuklarını yaran komutlarını düşünerek. "İnsan ya sever, ya da sevmez. İnce sevgi, sevgi değildir."

"Doğru. Ama işe yaramadı, öyle değil mi? Yaradı mı?" diye sordu.

"Yaradı," dedi kadın.

"Nasıl? Oğulların çekip gitti; nerede olduklarını bile bilmiyorsun. Bir kızın öldü, ötekiyse bahçenin dışına çıkmıyor. Sen buna başarı mı diyorsun?"

"Tatlı Yuva'da değiller. Öğretmen onları ele geçiremedi."

"Belki ondan da kötüsü vardır."

"Neyin iyi, neyin kötü olduğunu bilmek benim işim değil. Benim işim, onları korkunç olduğunu bildiğim şeyden uzak tutmak. Ben de aynen öyle yaptım."

"Yanlış yaptın, Sethe."

"Oraya geri mi dönseydim? Bebeklerimi oraya geri mi götürseydim?"

"Bir yolu bulunabilirdi. Başka bir yol."

"Nasıl bir yol?"

"İki ayağın var, Sethe, dört değil," dedi; aynı anda aralarında bir orman bitiverdi – patikasız ve sessiz.

Daha sonra, bunu neden söylediğini merak etti. Gençlik dolu baldırlar mı? Yoksa tavandan gözlendiğinden kesinkes emin oluşu mu? Kendi utancından sıyrılıp, Sethe'in utancına nasıl da hızla geçivermişti. Soğuk odadaki sırrından, doğruca Sethe'in aşırı kalın sevgisine.

Bu arada orman ikisinin arasındaki uzaklığı pekiştirmekte, ona biçim ve ağırlık vermekteydi.

Şapkasını hemen giymedi. Önce parmaklarının arasında çevirdi, gidişini gözünün önünde canlandırmaya çalıştı; bunu bir kaçış değil de bir çıkış olarak göstermeliydi. Ama önce, ayrılmadan önce görmek zorundaydı. Ayağa kalktı, döndü, beyaz basamaklara baktı. Evet, kız oradaydı. Sırtı ona dönüktü, bir çizgi kadar dikti. Paul D hemen kapıya atılmadı. Ağır ağır ilerledi, durup kapıyı açtı, sonra da Sethe'e kendisi için biraz yiyecek ayırmasını, akşama gecikebileceğini söyledi. Şapkasını ancak ondan sonra başına geçirdi.

Çok hoş, diye düşündü kadın. Açıkça söylerse, kaldıramam sanıyor. Ona anlattığım onca şeyden sonra, bana kaç ayağım olduğunu anımsattıktan sonra, "hoşçakal" demenin beni yıkacağını sanıyor. İşte bu çok hoş.

"Görüşürüz," diye mırıldandı, ağaçların karşı yanından.

İki

124 gürültülüydü. Stamp Paid gürültüyü yoldan bile duyabiliyordu. Yürürken, görenlerin ona sinsi bir yılan dememesi için başını elinden geldiğince dik tutuyordu; öte yandan, yaptığı şeyden öyle pişmandı ki, kendini bir yılan gibi hissediyordu. Paul D'nin o gazete kesiğini gördüğü gün 124'ten ayrıldığını duymuş, allak bullak olmuştu. Bir erkeğe kadınıyla ilgili gerçeği anlatıp anlatmama sorunuyla epeyce boğuştuktan ve kendini anlatması gerektiğine inandırdıktan sonra, Sethe için kaygılanmaya başlamıştı. Düzgün bir adamın getirebileceği o son mutluluk şansını engellemiş miydi yoksa? Uğradığı kaybın nedeni, ırmağı geçmesine yardım eden, Baby Suggs'ın olduğu kadar, kendisinin de dostu olan adamın durup dururken geçmişi deşelemesi, patavatsızlık etmesi değil miydi?

"Duru bir biçimde düşünemeyecek kadar yaşlandım," diye düşündü. "Çok yaşlıyım ve çok şey gördüm." Mezbahanın avlusunda Paul D'ye bilgi verirken, bu konuşmanın aralarında kalması gerektiğini belirtmişti – şimdi, kimi korumaya çalıştığını merak ediyordu. Kentte gerçeği bilmeyen tek kişi, Paul D idi. İyi ama, nasıl olmuş da bir gazete haberi, bir domuz ağılında fısıldanması gereken bir sırra dönüşmüştü? Bu sırrın kimden saklanması gerekiyordu, peki? Sethe'den, elbette. Kadına arkadan saldırmıştı; sinsi bir yılan gibi. Öte yandan, sinsilik onun işiydi – temiz ve kutsal bir amaç için de olsa, yaşamını sinsice sürdürmek zorundaydı. Savaştan önce, işi gücü sinsilikti: Kaçakları zulalara yerleştirmek, gizli bilgileri yerlerine ulaştırmak. Irmakta taşıyıp durduğu yasal sebzelerin altında kaçak insanlar vardı. Baharları ilgilendiği

domuzlar bile, onun bu tür amaçlarına hizmet ediyordu. Pek çok aile Stamp'in onlara dağıttığı kemiklerle, bağırsaklarla yaşıyordu. Onların mektuplarını yazıyor, gelen mektupları onlara okuyordu. Kimin açlık çektiğini, kimin yakacak oduna gereksindiğini bilirdi; hangi çocuğun yetenekli olduğunu, hangisine yardım gerektiğini. Ohio Irmağı'nın ve kıyılarının gizlerini bilirdi; boş evleri, dolu evleri, en iyi dansçıları, en kötü konuşmacıları, güzel seslileri, tek bir notayı bile doğru dürüst çıkaramayanları tanırdı. Bacaklarının arasında ilginç bir şey kalmamıştı, ama bir zamanlar vardı, çok iyi anımsıyordu – o dürtünün her şeyi yönettiği günleri unutmamıştı. İşte, tahta kutuyu açıp Paul D'ye göstereceği on sekiz yıllık gazete kesiğini aramadan önce uzun uzun düşünüp taşınmasının nedeni de buydu.

Sethe'in duygularını ancak ondan sonra akıl etmişti – önce değil. Kendini bu kadar kötü hissetmesinin nedeni de bu gecikmeydi. Belki de her şeyi olduğu gibi bırakmalıydı; belki de Sethe olanları bir gün Paul D'ye zaten anlatacaktı; belki de Stamp sandığı kadar düşünceli, yüce gönüllü biri, bir iyilik meleği değil, her şeye burnunu sokan, sıradan bir dedikoducuydu; sırf gerçeğin, açık sözlülüğün hatırına çoktan kapanmış bir defteri açmış, yuvarlanıp giden bir ilişkiyi bozmuştu. Sonuçta da 124, Paul D'nin kente gelişinden önceki haline dönmüştü: Sesini ta yoldan duyduğu bir hayalet sürüsünün Sethe ile Denver'ı rahatsız ettiği bir yere. Sethe geri dönen ruhla başa çıkabilirdi belki, ama kızının çıkamayacağını Stamp biliyordu. Denver yaşamında normal bir insana gereksiniyordu. Stamp şans eseri, neredeyse doğduğu gün, daha yaşayıp yaşamayacağı bile belli değilken kızın yanındaydı; buysa onu kızın yaşamının bir parçası yapmıştı. Onun hâlâ yaşadığını görmek, dört hafta sonra onu daha da sağlıklı bir bebek olarak bulmak Stamp'i öyle mutlu etmişti ki, yöre-

deki en iyi böğürtlenlerden taşıyabildiği kadarını toplamış, bu zorlu çabanın ürününü Baby Suggs'a sunmadan önce, iki tanesini kıza yedirmişti. Denver'ın hâlâ sağ oluşunu bugün bile böğürtlenlere (şöleni başlatan, ertesi gün de onu odun kesmek için 124'e gönderen meyveye) bağlıyordu. Orada odun kesiyor olmasaydı, Sethe bebeğin beynini duvardaki kalaslara yapıştıracaktı. Belki de gazeteyi Paul D'ye göstermeden önce, Sethe'i değilse bile Denver'ı düşünmesi gerekirdi; böylece kız, Baby Suggs'ın ölümünden sonra yaşamına giren bu tek normal insanı yitirmemiş olurdu. Öte yandan, içine batan bir diken daha vardı.

Denver ile Sethe için duyduğu gecikmiş kaygıdan daha derin, daha acı verici olan, ruhunu bir serserinin cebindeki bir gümüş dolar gibi yakıp kavuran şey, Baby Suggs'ın anısı, karşısında bir dağ gibi yükselen anıydı. Evden yayılan gürültüyü ta yoldan duymasına karşın, onu 124'e doğru dimdik bir boyunla yürüten de, işte bu anı ve Baby Suggs'a borçlu olduğu onurdu.

Felaket'ten (Sethe'in Kaçak Bill'e verdiği karşılığa böyle diyordu) sonra bu eve yalnızca bir kez girmişti, nedeni de Baby Suggs'ı, o kutsal kadını bu evden çıkarmaktı. Kollarında taşıdığı kadın gözüne bir genç kız gibi görünmüştü; "artık kalça kemiğini gıcırdatmak zorunda olmadığını biliyor," diye düşünmüş, sevinmişti – sonunda *kendisini* taşıyacak birini bulmuştu. Biraz daha bekleseydi, Savaş'ın sonunu, bunun parıltılı ama geçici sonuçlarını görebilirdi. Zaferi birlikte kutlar, bu günün şerefine düzenlenen görkemli ayinleri dinlerlerdi. Oysa Stamp neşeyle dolup taşan evleri tek başına dolaştı, sunulan içkileri içti. Baby Suggs beklememişti; Stamp onun cenazesinde üzüntüden çok utanç duydu. Sethe ile kızının gözleri tören boyunca kupkuruydu. Sethe, "Onu Açıklık'a götürün," demenin dışında ağzını açmadı;

Stamp onun dediğini yapmak istedi, ama ölülerin gömülmesine ilişkin –beyazların koyduğu– bir yasa onu engelledi. Baby Suggs boğazı kesilen küçük bebeğin yanına gömüldü – Stamp kadının bu komşuluğu onaylayıp onaylamadığından emin değildi.

Tören bahçede yapıldı, çünkü Stamp'den başka hiç kimse 124'e girmek istemiyordu – Sethe bu haksızlığa, Rahip Pike'ın yönettiği törene katılmayı reddederek, bir başka haksızlıkla karşılık verdi. Mezarlığa gitti ama ötekilerin yürekten söyledikleri ilahilere eşlik etmedi, en az mezarlık kadar sessiz kaldı. Cenazeye katılanlar onun bu ters tavrını başka bir kabalıkla yanıtladılar: 124'ün avlusuna geri dönünce, yanlarında getirdikleri yiyecekleri yediler, Sethe'in pişirdiklerine el sürmediler; o da onlarınkine dokunmadı, Denver'ın dokunmasını da yasakladı. Böylece Baby Suggs, özgür yaşamını uyumluluğa adamış olan bu kutsal kadın, bir gurur, korku, lanet ve nefret dansının ortasında gömüldü. Kentteki hemen hemen herkes dört gözle, Sethe'in sıkıntıya düşmesini bekliyordu. Çirkin, aşırı iddialarıyla, kendi kendine yetmesiyle buna çanak tutmuştu; Stamp Paid'e gelince, aklı erdiği günden beri, yüreğinde en küçük bir gaddarlık kırıntısı bile hissetmemiş olan bu adam, şimdi merak ediyordu: Sethe'in duygularına da, Denver'ın gereksinimlerine de boş verip o gazete kesiğini Paul D'ye gösterirken, bütün kent halkının paylaştığı beklentilerden, şu "Fazla gururun ardından yıkım gelir" teranesinden mi etkilenmişti acaba?

Sethe kapıyı açıp da gözlerini onun gözlerinin içine dikince, ne diyeceği ya da ne yapacağı konusunda hiçbir fikri yoktu. Kadın ondan yardım isterse, elinden geleni yapmaya hazırdı; yok eğer öfke kusarsa, onu da sineye çekmeye hazırdı. Gerisi için, içgüdülerine güveniyordu: Baby Suggs'ın soyuna karşı bir hata yaptıysa düzeltmek, içeriye girmek, 124'ü sesi-

ni ta yoldan duyduğu ruhtan kurtarmak için. Daha eski olan, ama O'ndan daha güçlü olmayan sorunlarla başa çıkabilmek için de, İsa Mesih'ten aldığı güce güveniyordu.

Sundurmaya doğru ilerlerken duyduklarından bir anlam çıkaramadı. Bluestone Yolu'nda yürürken, birbirine karışan, tiz, telaşlı sesler duyduğu duygusuna kapılmıştı – herkes yüksek, ivedi seslerle, aynı anda konuşuyor, kimin ne dediği anlaşılmıyordu. Öte yandan, konuşmalar da kullanılan dil de anlamsız, abuk sabuk değildi. Yine de, sözcüklerin dizilişinde bir yanlışlık vardı; yaşamı buna bağlı olsaydı bile, konuşmaları tanımlaması, yorumlaması olanaksızdı. Çıkarabildiği tek sözcük, *benim* olmuştu. Gerisi, algı gücünün dışında kalmıştı. Her şeye karşın, ilerledi. Basamaklara varınca, sesler alçaldı, neredeyse bir fısıltıya dönüştü. Durakladı. Şimdi, gelişigüzel bir mırıltı olmuştu – bir kadının evde yalnızken çıkardığı sesleri andırıyordu: İğne deliğini ıskalayınca dilini şaklatması; en iyi tabağında bir çatlak daha gördüğü zaman saldığı inilti; tavuklarına seslenirken çıkardığı alçak, dostça mırıltılar. Vahşi ya da ürkütücü değil. Yalnızca kadınlarla işleri arasındaki şu ölümsüz, özel sohbet.

Stamp Paid daha önce hiç çalmadığı (çünkü kapı ona her zaman açıktı) kapıya vurmak üzere yumruğunu kaldırdı, ama yapamadı. Kapıyı çalmak, ona borçlanan bütün zencilerden, beklediği o tek karşılıktan, bir gelenekten vazgeçmek demekti. Stamp Paid size bir palto getirdiği, bir haber ulaştırdığı, yaşamınızı kurtardığı ya da sarnıcınızı onardığı zaman, karşılığında yalnızca kapınızdan kendi kapısıymış gibi geçme özgürlüğü isterdi. Geliş nedeni mutlaka ev halkının iyiliğine olduğu için, eşikte duyulan ayak sesi ya da bağırtısı sevinçle, içten bir hoşnutlukla karşılanırdı. Kendisine tanınmasını istediği bu tek ayrıcalıktan vazgeçmektense, elini indirdi, sundurmadan ayrıldı.

Tekrar tekrar denedi: Sethe'i ziyaret etmeyi aklına koyuyor, gürültücü, telaşlı sesleri yarıyor ama mırıltıları duyduğu an duruyor, kapıda ne yapacağını bilemeden kalakalıyordu. Tam altı kere yolunu değiştirdi, 124'ün kapısını çalmaya yeltendi. Ama bu kapıda bir yabancı olduğunu kanıtlayan bu devinimdeki (kapıyı çalma zorunluluğundaki) soğukluk onu durdurdu. Kardaki ayak izlerini gerisin geri izlerken, içini çekti. Ruh istekliydi, etse güçsüz.

Stamp Paid, Baby Suggs'ın hatırına 124'ü ziyaret etmeye çalışırken, Sethe kaynanasının öğüdüne uymaya çalışıyordu: *Silahları bırak; kılıcı da kalkanı da indir artık.* Baby Suggs'ın verdiği öğüdü yalnızca onaylamak değil, tam anlamıyla uygulamak. Paul D'nin ona kaç ayağı olduğunu anımsatmasından dört gün sonra, ayakkabı yığınını karıştırdı, aradığı buz patenlerini buldu. Bu yabancı ayakkabı öbeğini karıştırırken, ocağın başında, ensesini öpen Paul D'ye bu kadar kolay teslim olduğu, ona böylesine güvendiği için kendinden nefret ediyordu. Öğrenir öğrenmez, onun da kentteki herkes gibi davranacağını bilmesi gerekirdi. Yirmi sekiz gün boyunca kadınlarla arkadaşlık etmek, kaynanası ve çocuklarıyla bir arada olmak; komşuluğun tadını çıkarmak, daha doğrusu "benim" diyebileceği komşulara sahip olmak – bütün bunlar çok uzun zaman önce sona ermişti, bir daha da asla yinelenmeyecekti. Artık Açıklık'ta dans etmek yoktu, mutlu şölenler yoktu. Bundan böyle Kaçak Bill'in gerçek anlamıyla, Yerleşme Bedeli, Tanrı'nın Yolu, kilisede zencilere ayrılan sıralarla ilgili, fırtınalı ya da dingin tartışmalar yoktu; köle, karşıtlığı, azat edilme, oy verme, Cumhuriyetçiler, Dred Scott, okuma-yazma öğrenme, Konuk'un yüksek tekerli, tek atlı arabası, Ohio, Delaware'li Siyah Kadınlar Birliği yoktu; onları saatlerce sandalyelerinde tutan, ayaklarını tahta döşemelere sürtmelerine, odayı acıyla ya da coşkuyla arşınlamalarına yol açan, başka, ağırlıklı konular

da. *Kuzey Yıldızı*'nı ya da bir başarı öyküsünü merakla beklemek. Yeni bir ihanete iç geçirmek; küçük bir zaferi alkışlamak.

Bu yirmi sekiz günlük mutluluğu, on sekiz yıllık bir dışlanma ve yalnızlık izlemişti. Sonra, yolda el ele tutuşmuş gölgelerin simgelediği, güneş serpintili birkaç ay; Paul D'nin yanındayken başka siyahlardan aldığı çekingen selamlar; kendine ait bir yatak yaşamı. Denver'ın arkadaşı dışında, hepsi yok olmuştu. Yaşamımın düzeni bu mu? diye sordu kendine. Bu çekilmez yaşam, her on sekiz-yirmi yılda bir, kısa süreli bir zaferle mi süslenecekti?

Eh, eğer durum böyleyse... durum böyleydi.

Dizlerinin üzerine çökmüş, yerdeki tahtaları fırçalıyor, Denver da kurulama beziyle onu izliyordu ki, Sevilen göründü. "Bunlar ne?" diye sordu. Diz çöktüğü yerden, elinde fırça, başını kaldırdı, kıza ve elinde tuttuğu patenlere baktı. Sethe buz üzerinde bir karış bile kayamazdı, ama orada, o anda Baby Suggs'ın öğüdünü tutmayı kararlaştırdı: *Silahları indir.* Kovayı olduğu yerde bıraktı. Denver'a şallarını getirmesini söyledi ve ayakkabı yığınının içindeki öteki patenleri aramaya koyuldu. Onun için üzülen, oradan geçerken içeriye göz atan biri (Paul D dahil), onu döküntü yığınını üçüncü kez harıl harıl araştırırken görürdü; çünkü çocuklarını seviyordu; donmuş bir gölde, büyük bir mutlulukla paten kayacaklardı.

Eski püskü ayakkabıları sağa sola hızla, özensizce fırlatıyordu. Erkek patenlerinin altına takılan kanatlardan buldu – bir tane.

"Eh," dedi, "sırayla kayarız. Birine çift, birine tek paten; üçüncüye de kendi ayakkabısı."

Düştüklerini kimse görmedi.

El ele tutuşarak, birbirlerini kucaklayarak buzun üzerinde döndüler. Sevilen çift, Denver ise tek pateni takmıştı; güvenil-

mez buzun üzerinde dikkatle, sakınarak kaydılar. Sethe kaymak ve durmak için ayakkabılarına güveniyordu. Yanılmıştı. Daha iki adım atmıştı ki, dengesini yitirdi, kıç üstü yere oturdu. Tiz kahkahalar atan kızlar da buza çöktüler. Sethe ayağa kalkmak için kendini zorlayınca, bir yeri çatlamış gibi canının yandığını keşfetti. Kemikleri, tıpkı kahkahalar gibi, en beklenmedik yerlerde yüzeye çıkıvermişti. Halka ya da sıra oluşturmayı denediler; bir dakika kadar debelendiler, doğrulmayı başaramadılar, ama düştüklerini gören olmadı.

Görünüşte her biri diğerlerinin ayağa kalkmasına yardım ediyordu, oysa her yuvarlanışta daha da keyifleniyorlardı. Onlar birbirlerinin elinden aldıkları güçle yerçekimine direnirken, kıyıdaki canlı meşe, uğuldayan çam onları sarıyor, kahkahalarını emiyordu. Etekleri kuş kanatları gibi çırpınıyordu; tenleri soğuktan, sönen ışıktan bakır rengine dönmüştü.

Düştüklerini kimse görmedi.

Sonunda yorgunluktan bitkin bir halde, sırtüstü uzandılar, soluklandılar. Tepelerindeki gök, bambaşka bir ülkeydi. Ortaya çıkmak için günbatımını beklemeyen kış yıldızları, yakalanacak kadar yakındı. Sethe onlara bakarken, bir an için, sundukları o kusursuz huzura dalıverdi. Sonra Denver doğruldu, tek başına kaymayı denedi. Ayağındaki tek patenin ucu bir kar kümesine çarptı, kız düştü; kollarını öyle çılgınca, umutsuzca sallıyordu ki, üçü birden –Sethe, Sevilen ve Denver'ın kendisi– gülmekten boğulacak gibi oldular. Sethe ellerinin, dizlerinin üzerinde doğruldu; kahkahalar bütün bedenini sarsıyor, gözlerini yaşartıyordu. Bir süre öyle, emekler durumda kaldı. Gülmesi kesildi, ama gözyaşları kesilmedi; Denver ile Sevilen aradaki farkı ancak bir süre sonra anlayabildiler. Anlayınca da hafifçe onun omzuna dokundular.

Dönüşte, ormandan geçerken Sethe iki kolunu iki yanındaki kızların beline doladı. Onların kolları da onun belindeydi.

Sert karın üzerinde ilerlerken sendelediler, birbirlerine biraz daha sıkı tutunmak zorunda kaldılar, ama düştüklerini kimse görmedi.

Eve girince, üşüdüklerini fark ettiler. Ayakkabılarını, ıslak çorapları çıkardılar, kuru, yün çoraplarını giydiler. Denver ateşi besledi. Sethe bir tas süt ısıttı, içine şeker kamışı şurubuyla biraz vanilya ekledi. Battaniyelere, örtülere sarınıp ocağın karşısına geçtiler, sıcak sütlerini içtiler, burunlarını sildiler, yeniden içtiler.

"Kestane pişirelim mi?" diye sordu Denver.

"Yarın," dedi Sethe. "Şimdi uyuma zamanı."

Fincanlarına biraz daha sıcak, tatlı süt doldurdu. Ocaktaki ateş kükredi.

"Gözlerini hallettin mi?" diye sordu Sevilen.

Sethe gülümsedi. "Evet, hallettim. Haydi, için. Yatma zamanı."

Hiçbirinin içinden sıcak battaniyeden, ateşten ve fincanlardan ayrılıp soğuk yatağa girmek gelmiyordu. Sütlerini yudumlamayı, ateşi seyretmeyi sürdürdüler.

Sethe çıtırtıyı duyunca, ne olduğunu anlamadı. Ama daha sonra, çıtırtının başlangıcı vurguladığından en küçük bir kuşkusu kalmadı – bir tını; başlangıçtan, o üç notadan, melodinin belirmesinden hemen önceki vuruş. Sevilen öne doğru hafifçe eğildi, şarkıyı usulca mırıldanmaya başladı.

İşte Sethe o zaman, Sevilen'in şarkısı bittikten sonra, çıtırtıyı anımsadı – sırf onlar için tasarlanmış ve yapılmış parçacıkların yerine oturması. Fincanından bir damla bile süt dökülmedi, çünkü eli titremiyordu. Yalnızca başını çevirdi ve Sevilen'in yandan görünen yüzüne baktı: Çenesi, ağzı, burnu, alnı; ateşin kızın arkasındaki duvara fırlattığı dev boyutlu gölgede yinelenen ve abartılan çizgiler. Saçları, Denver'ın yirmi hatta otuz örgü halinde ördüğü saçlar, kıvrılmış kollar gibi

omuzlarına doğru iniyordu. Sethe oturduğu yerden bu saçları inceleyemiyordu; ne başlangıç çizgisini, ne kaşları, ne dudakları, ne de....

"Anımsayabildiğim tek şey," demişti Baby Suggs, "ekmeğin yanmış ucuna bayıldığı. O küçük elleri, suratıma tokat atsalardı bile, tanıyamazdım."

".... ne bir doğum lekesi, ne dişetlerinin rengi, ne kulaklarının biçimi, ne de..."

"Bak. Şunlara bak. Ben senin annenim. Beni yüzümden tanıyamıyorsan, şunlara bak."

".... ne parmaklar, ne tırnaklar, hatta ne de...."

Ama zaman vardı. Çıtırtı çıtırdamıştı; her şey olması gerektiği yerdeydi, ya da duruşunu almış, içeriye kaymaya hazırdı.

"Bu şarkıyı ben uydurdum," dedi Sethe. "Uydurdum ve çocuklarıma söyledim. Bu şarkıyı benden ve çocuklarımdan başka bilen yok."

Sevilen dönüp ona baktı. "Ben biliyorum," dedi.

Bir ağaç kovuğunda bulduğun, üzeri kabartma çivili, içi mücevherle dolu bir kutuyu açmadan önce evirip çevirmeli, okşamalısın. Kilidi paslanmış ya da kopmuş olabilir. Yine de, üzerindeki çivilerin başlarına dokunmalı, ağırlığını tartmalısın. Onu bunca zamandır gizlendiği mezardan özenle çıkarmadan, bir baltayla parçalamak olmaz. Bu gerçek mucizenin karşısında, şaşkınlıktan donup kalmazsın, çünkü asıl sihir, onun orada, onca zamandır seni beklediği gerçeğinde yatar.

Sethe küçük tencerenin içindeki beyaz, yumuşak tabakayı sildi, sandık odasından getirdiği yastıkları kızların başlarının altına koydu. Ateşi beslemelerini tembihlerken, sesinde en küçük bir titreme yoktu: Ateşle ilgilenmeyecekseniz, yukarıya gelin.

Sonra battaniyesini omuzlarına doladı, zambak beyazı basamakları bir gelin gibi çıktı. Dışarıda kar katılaşıyor, son derece zarif biçimler alıyordu. Kış yıldızlarının huzuru kalıcı gibiydi.

Stamp Paid, elinde kıvırıp durduğu kurdele, burnunda deri kokusu, 124'e bir kez daha yaklaştı.

"İliklerim yorgun," diye düşündü. "Sürekli yorgundum, kemiklerime kadar yorulmuştum, ama artık sıra iliklerime geldi. Baby Suggs son soluğuna kadar renkleri düşünmek üzere yatağına uzandığında, kendini aynen böyle hissetmiş olmalı." Kadın ona amacını söylediği zaman, onun fena halde utandığını düşünmüş, kendisi de bunu dile getiremeyecek kadar utanmıştı. Kürsüdeki yetkesi, Açıklık'taki dansı, güçlü Çağrı'sı (ayin yönetmez, vaaz vermez, bunun için çok cahil olduğunu söylerdi; o yalnızca *seslenirdi* ve sesi duyulurdu); avlusuna dökülen kan bütün bunları sıfıra indirmiş, maskara etmişti. Tanrı onu afallatmıştı, o ise bunu söyleyemeyecek kadar utanıyordu O'ndan. Onun yerine yatağa gireceğini ve renkleri düşüneceğini söylemişti Stamp'e. Stamp onu caydırmayı denedi. Sethe, Stamp'in kurtardığı meme emen bebekle birlikte hapisteydi. Oğulları avluda el ele tutuşmuşlardı; korkudan birbirlerinden ayrılamıyorlardı. Yabancılar, tanıdıklar olup biteni bir kez daha dinlemek için uğruyordu; Baby ansızın barış ilan etti. Yaşamdan bir anda, öylece elini eteğini çekiverdi. Sethe hapisten salıverildiğinde, Baby maviyi tüketmiş, sarıya doğru yol almaktaydı.

Başlarda kadını arada bir, avluda görüyordu – ya da hapishaneye yiyecek, kente ayakkabı götürürken. Giderek daha az görür oldu. Utancın onu yatağa çivilediğini düşündü. Şimdi, o çekişmeli cenazeden sekiz yıl, Felaket'ten on sekiz yıl sonra, fikrini değiştirmişti: Baby iliklerine kadar yorulmuştu; özlemini çektiği renge kavuşmanın tam sekiz yılını alması da bunun kanıtıydı. Yorgunluğun saldırısı (tıpkı Stamp'te olduğu gibi) çok ani olmuş, ama yıllarca sürmüştü. Altmış yıl boyunca çocuklarını (onun yaşamını da çiğneyip bir kılçık gibi tüküren) insanlara kaptırmak; kendi geleceğiy-

le birlikte onun geleceğini de satın alan, bir başka deyişle, kendi yaşamını annesinin yaşamıyla değiş-tokuş eden son çocuğunun armağanı olan beş yıllık özgürlükten sonra onu da kaybetmek; bir kız evlat ve torunlar kazanmak, sonra da bu kızın öz çocuklarını katledişini (ya da katletmeye çalışışını) görmek; özgür zencilerden oluşan bir toplumun üyesi olmak (onları sevmek, onlar tarafından sevilmek, akıl danışmak ve akıl danışılmak, korumak ve korunmak, beslemek ve beslenmek) sonra da aynı toplumun geri çekilmesine, uzaklaşmasına tanık olmak – eh, bu kadarı Baby Suggs'ı, o kutsal kadını bile yıpratmaya yeterdi.

"Dinle, kızım," demişti Stamp. "Söz'den vazgeçemezsin. O sana dillendirmen için verildi. Başına ne gelmiş olursa olsun, Söz'ü bırakamazsın."

Richmond Caddesi'nde duruyorlardı; bileklerine kadar yapraklara gömülmüşlerdi. Lambalar geniş evlerin bodrum pencerelerini aydınlatıyor, havayı olduğundan da karanlık gösteriyordu. Yanan yaprakların kokusu olağanüstüydü. Bir teslimattan aldığı bahşişi cebine sokarken, öylesine caddenin karşısına bakmış ve sekerek ilerleyen, yaşlı dostunu görmüştü. Baby Suggs'ı haftalardır görmüyordu. Kırmızı yaprakları hışırdatarak, hemen karşıya geçti. Onu selamıyla durdurdu, kadın ilgiden bütünüyle arınmış bir yüzle karşılık verdi. Yüzü bir tabak kadar boştu. Elinde ayakkabı dolu, bez bir çanta vardı; adamın söze başlamasını bekledi. Gözlerinde hüzün olsaydı, Stamp bunu anlayabilirdi, oysa hüznün bulunması gereken yere kayıtsızlık çöreklenmişti.

"Üç cumartesidir Açıklık'a gelmiyorsun," dedi.

Kadın başını çevirdi, gözleriyle caddenin kıyısındaki evleri taradı.

"Herkes geldi," diye sürdürdü Stamp sözünü:

"İnsanlar gelir, insanlar gider," diye yanıtladı kadın.

"Dur, bırak da ben taşıyayım." Bez çantayı ondan almaya çalıştı, ama kadın bırakmadı.

"Ayakkabıları burada oturan birine teslim edeceğim," dedi Baby Suggs. "Adı, Tucker."

"Az ileride," dedi adam. "Bahçesinde bir çift kestane var. Kurumak üzere."

Biraz yürüdüler; Stamp hızını kadının sekişine uydurmak için yavaşladı.

"Evet?"

"Evet, ne?"

"Cumartesileri, diyorum. Çağrı'yı yapacak mısın?"

"Çağırdım, geldiler diyelim; ne söyleyeceğim onlara?"

"Söz'ü, elbette!" Sesini denetleyememişti. Yaprak yakan iki beyaz adam dönüp onlara baktı. Stamp başını eğdi, kadının kulağına fısıldadı: "Söz. Tanrı'nın Söz'ü."

Baby Suggs'ın, "Elimden alınanlardan biri de o," dediğini duyunca, kadını uyardı, ne olursa olsun vazgeçmemesi için yalvardı. Söz ona verilmişti, o da bunu seslendirmek zorundaydı. Zorundaydı.

İkiz kestanelere, onların gerisinde yükselen beyaz eve vardılar.

"Ne demek istediğimi görüyor musun?" diye sordu Stamp. "İkisi de kocaman, ama ikisinin yaprağını toplasan, küçük, genç bir huş ağacıyla boy ölçüşemez."

"Ne demek istediğini anladım," dedi kadın, ama ağaçlara değil, beyaz eve bakıyordu.

"Yapmak zorundasın," diye bastırdı adam. "Zorunlusun. Kimse senin gibi seslenemez. Orada olmak zorundasın."

"Hayır; yatağıma girmek ve yatmak zorundayım. Dikkatimi bu dünyadaki zararsız bir şeyde toplamak istiyorum."

"Hangi dünyadan söz ediyorsun, kuzum? Burada zararsız hiçbir şey yok."

"Evet, var. Mavi. O kimseye zarar vermez. Sarı da öyle."

"Yatağa sarıyı düşünmek için mi gireceksin?"

"Sarıyı severim."

"Ee, sonra? Mavi ve sarıyla işin bitince, ne olacak?"

"Bilemem. Böyle bir şeyi önceden tasarlayamazsın ki."

"Sen Tanrı'yı suçluyorsun," dedi Stamp. "Evet, yaptığın bu."

"Hayır, Stamp. Suçlamıyorum."

"Beyazların kazandığını söylüyorsun, öyle değil mi? Öyle değil mi?"

"Avluma girdiklerini söylüyorum."

"Bütün çabaların boşa gittiğini söylüyorsun."

"Avluma girdiklerini söylüyorum."

"Onu yapan, Sethe'ti."

"Peki, ya yapmasaydı?"

"Tanrı'nın pes ettiğini mi söylüyorsun? Bize, kendi kanımızı dökmekten başka bir şey kalmadığını?"

"Ben yalnızca avluma girdiler, diyorum."

"O'nu cezalandırıyorsun, öyle değil mi?"

"Asıl O beni cezalandırıyor."

"Bunu yapamazsın, Baby. Doğru değil bu."

"Bir zamanlar neyin doğru olduğunu bilirdim."

"Hâlâ biliyorsun."

"Ne görüyorsam, onu biliyorum: Ayakkabı taşıyan, zenci bir kadın."

"Aman, Baby!" Dudaklarını yaladı; kadını yolundan çevirecek, yükünü hafifletecek sözcükleri aradı. "Dayanmalıyız. Yere sağlam basmak zorundayız. Bunlar geçecek. Ne arıyorsun? Bir mucize mi?"

"Hayır," dedi kadın. "Buraya geliş nedenimi arıyorum: Arka kapıyı." Doğruca arka kapıya yöneldi. Onu içeriye almadılar. Ayakkabıları elinden aldılar; beyaz kadın para getirme-

ye gidince, Baby basamaklarda bekledi, kalçasını parmaklığa yasladı.

Stamp Paid kararını değiştirmişti. Onunla eve kadar yürüyemeyecek, onu daha fazla dinleyemeyecek kadar kızgındı; bir dakika kadar kadını süzdü, çekip gitmek için arkasını döndü; kapının hemen yanındaki camda beliren, meraklı, beyaz yüzü görememişti.

Şimdi, 124'e girmeyi ikinci kez denerken, o konuşmadan pişmanlık duyuyordu: Sesindeki yüksek tını; bir dağ olarak gördüğü kadının iliklerine işleyen yorgunluğunu sezemeyişi. Şimdi onu anlıyordu, ama artık çok geçti. Sevgi pompalayan yürek, Söz'ü dillendiren ağız, yok sayılmıştı. Her şeye karşın avlusuna girilmişti işte; Sethe'in hoyrat seçimini ne onaylayabilir, ne de lanetleyebilirdi. Bunlardan biri Baby Suggs'ı kurtarabilirdi, ama ikisi birden üzerine çullanınca, yatağa serilmişti. Beyaz insanlar sonunda onu tüketmeyi başarmıştı.

Kendisini de. Bin sekiz yüz yetmiş dört yılıydı ve beyazlar hâlâ gönüllerince davranıyordu. Koskoca kentler siyahlardan bütünüyle temizleniyordu; sırf Kentucky'de, bir yıl içinde, seksen yedi linç olayı yaşanmıştı; kocaman adamlar çocuklar gibi kırbaçlanıyordu; çocuklar birer yetişkinmiş gibi kırbaçlanıyordu; siyahların gittiği dört okul yakılıp kül edilmişti; mürettebat siyah kadınların ırzına geçiyordu; mülklere el konuluyor, boyunlar kırılıyordu. Stamp Paid'in burnuna deri, deri ve sıcak kan kokusu geliyordu. Deri bir şeydi, ama bir linç ateşinde pişirilmiş insan kanı bambaşka bir şey. Ağır koku dayanılır gibi değildi. *Kuzey Yıldızı*'nın sayfalarından, tanıkların ağızlarından, elden getirilen mektuplardaki kıvrık el yazısından yayılan iğrenç koku. *Dolayısıyla* sözcüğüyle dolu, ayrıntılı dilekçeler, belgeler, yasal kurumlar, okuması için uzatılan evraklar, hepsi kokuşmuştu. Yine de, bunların hiçbiri onu iliklerine kadar yormamıştı. Hiçbiri. Nedeni,

kurdeleydi. Teknesini Licking Irmağı'nın kıyısına bağlar, ipi elinden geldiğince sağlamlaştırmaya çalışırken, gözüne teknenin dibine sıkışmış, kırmızı bir şey çarpmıştı. Almak için uzanırken, bir kardinal kuşunun tüyü olabileceğini düşünmüştü. Çekince bunun ıslak, kıvırcık bir saç tutamına bağlanmış, kırmızı bir kurdele olduğunu gördü. Kafa derisinden kopmuş, küçük bir parça hâlâ üzerindeydi. Kurdelenin fiyongunu çözdü, cebine soktu, saç buklesini otların arasına attı. Eve dönerken, soluksuz kalıp durdu; başı dönüyordu. Yola devam etmeden önce, bu kısa nöbetin geçmesini bekledi. Bir dakika sonra, soluğu onu bir kez daha terk etti. Bu sefer bir çitin dibine çöktü. Dinlenince ayağa kalktı ama yürümeye başlamadan önce döndü, az önce geldiği yola baktı, donmuş çamura, onun ötesindeki ırmağa sordu: "Bunlar *nasıl* insanlar? Söyle bana, İsa. *Nedir* bunlar?"

Evine vardığında, kız kardeşiyle yeğenlerinin hazırladığı yemeği yiyemeyecek kadar bitkindi. Soğuk sundurmada hava iyice kararıncaya kadar oturdu; yatağa, onu çağıran kız kardeşinin sesi sinirli bir tını aldıktan sonra gitti. Kurdeleyi sakladı; deri kokusu burnundan hiç gitmiyordu; yorgun ilikleri ona Baby Suggs'ın dünyada zararsız bir şey bulma isteğini anımsattı. Kadının mavide, sarıda, hatta yeşilde sıkışıp kalmasını, asla kırmızıda odaklanmamasını umdu.

Onu yanlış anlamış, hatasını yüzüne vurmuş, ona borçlanmıştı; şimdiyse en büyük isteği, bildiğini, anladığını ona anlatmak, onunla ve soyundan gelenlerle uzlaşmaktı. Böylece, bitkin iliklerine karşın, sesleri yarıp geçti ve 124'ün kapısını çalmayı bir kez daha denedi. Ama bu kez, yine tek bir sözcüğü bile anlamasa da, onları kimin söylediğini anladı: Kırık boyunlu, kanları ateşte kızarmış insanlar; kurdelelerini yitiren siyah kızlar.

Müthiş bir kükreme.

Sethe yatağa gülümseyerek girdi; uzanmaya, artık iyice emin olduğu gerçeği rahatça didiklemeye can atıyordu: Sevilen'in geldiği günü ve koşulları, Açıklık'taki öpücüğün anlamını okşamak. Ama uyuyakaldı, uyandığında hâlâ gülümsüyordu; kar-parlağı sabah öyle soğuktu ki, kendi soluğunu görebiliyordu. Battaniyeyi üzerinden atabilmek, serin zemine basabilmek için gereken cesareti toplamak biraz zamanını aldı. İlk kez işe geç kalacaktı.

Alt kata inince, kızların bıraktığı yerde uyuduğunu gördü, ama şimdi sırt sırtaydılar, battaniyelerine sıkıca sarınmış, yüzlerini yastıklarına gömmüşlerdi. Üç paten ön kapının yanında, yerdeydi; kuruması için ocağın arkasındaki çiviye asılan çoraplar kurumamıştı.

Sethe, Sevilen'in yüzüne baktı, gülümsedi.

Ateşi canlandırmak için sessizce, dikkatle onun yanından geçti. Önce bir kağıt parçası, sonra biraz çıra – çok değil; güçlenmesine, daha çok çırayı kaldıracak hale gelmesine yetecek kadar. Ateşi, çılgın ve hızlı bir dansa başlayıncaya kadar besledi. Biraz daha odun almak için dışarıya çıkınca, erkeğin donmuş ayak izlerini fark etmedi. Buzu çatır çutur ezerek evin arkasına dolandı; kütük yığınının üzeri karla kaplanmıştı. Karları eliyle süpürdükten sonra kucağını doldurabildiği kadar kuru odunla doldurdu. Anımsamaması gereken ama anımsadığı şeylere gülümseyerek, başını kaldırdı, doğruca barakaya bakmayı bile başardı. "Bana kızgın değil," diye düşündü. "Hem de hiç."

Artık hiç kuşkusu kalmamıştı: Yolda gördüğüm, el ele tutuşmuş gölgeler Paul D, Denver ve ben değildik; onlar "üçümüzün" gölgeleriydi. Dün akşam buzda kayarken birbirine tutunan, şekerli sütlerini yudumlayan üç kişi. Eğer durum böyleyse (kızı sonsuzluktan, zamanı olmayan yerden geri dönebildiyse), oğullarının da gittikleri yerden dönebileceğine, döneceğine hiç kuşku yoktu.

Sethe soğuğa karşı diliyle ön dişlerini örttü. Kucağındaki yükün ağırlığıyla öne doğru eğilip eve döndü, sundurmaya çıktı – bastığı donmuş izlerin tekini bile fark etmeden.

Kızlar hâlâ uyuyordu, ama o yokken konumlarını değiştirmiş, ateşe biraz daha yaklaşmışlardı. Kucağındaki öbeği odun kutusuna bırakınca kıpırdandılar ama uyanmadılar. Sethe elinden geldiğince sessiz bir biçimde ocağı yaktı; iki kardeşi uyandırmak istemiyordu, o kahvaltı hazırlarken onların hemen yanı başında uyumalarından hoşnuttu. İşe gecikecek olması kötüydü – çok, çok kötü. On altı yıldır ilk kez. Evet, bu gerçekten kötüydü.

Dünden kalma mısır lapasına iki yumurta kırdı, yoğurup yassı köfteler yaptı ve biraz domuz pastırmasıyla birlikte kızarttı; o sırada Denver uyandı, esnedi.

"Sırtın mı tutulmuş?"

"Ah, evet."

"Yerde yatmak insana iyi gelir, derler."

"Her tarafım ağrıyor," dedi Denver.

"Düşme yüzünden de olabilir."

Denver sırıttı. "Çok eğlenceliydi." Döndü, hafif hafif horlayan Sevilen'e baktı. "Onu uyandırayım mı?"

"Yo, bırak dinlensin."

"Sabahları seni geçirmekten hoşlanıyor."

Sethe, "Merak etme, geçirmesini sağlarım," dedi ve düşündü: Onunla konuşmadan, bildiğini ona açıklamadan önce düşün. Artık kesinlikle anımsamaman gereken bütün o şeyleri düşün. Baby'nin dediğini yap: Önce düşün, sonra da silip at – sonsuza kadar. Paul D beni dışarıda bir dünya olduğuna, orada yaşayabileceğime inandırmıştı. Oysa bilmem gerekirdi. Biliyordum da. Kapımın dışında olup bitenler bana göre değil. Dünya bu odanın içinde. Sahip olduğum, bana gereken her şey burada.

Erkekler gibi iştahla, dünyayı unutmuşçasına yediler. Birbirlerinin varlığından, birbirlerinin gözlerine bakabilmekten mutlu; çok az konuşarak.

Sethe başını bağlayıp kente inecek biçimde sarınıp sarmalandığında, neredeyse öğlen olmuştu. Evden çıkınca, ne ayak izlerini gördü, ne de 124'ü bir kemer gibi kuşatan sesleri duydu.

Araba tekerlerinin bıraktığı oluklardan güçlükle ilerlerken, artık anımsamak zorunda olmadığı şeyler başını döndürüyor, onu heyecanlandırıyordu.

Hiçbir şey anımsamak zorunda değilim. Açıklamak zorunda bile değilim. O her şeyi anlıyor. Baby Suggs'ın yüreğinin nasıl çöktüğünü, nedeninse (dünyada bir örneği olmasa da) yüreğin aşırı tüketilmesi olduğunu unutabilirim. Hapishaneye, bana yiyecek getirdiği zamanki gözlerini unutabilirim; Howard ile Buglar'ın iyi olduğunu, ama birbirlerinin elini asla bırakmadıklarını anlatışını da. Oynarken, özellikle uyurken nasıl sürekli el ele tutuştuklarını. Bir sepetten çıkardığı yiyecekleri bana uzatışı; parmaklıkların arasından geçebilecek biçimde, küçük küçük paketlenmiş yiyecekleri verirken, fısıldadığı haberler: Bay Bodwin gidip yargıçla görüşecek – özel makamında, diyordu tekrar tekrar, özel makamında; bunun ne anlama geldiğini ne ben ne de kendisi bilirmiş gibi. Ohio, Delaware'li Siyah Kadınlar Birliği, asılmamı engellemek için bir dilekçe hazırlamıştı. İki beyaz rahip buraya gelip benimle görüşmek, benim için dua etmek istiyordu. Bir de gazeteci gelmişti. O haberleri fısıldarken, ona sıçanlar konusunda bir şeyler yapmak zorunda olduğumu söyledim. Denver'ın dışarı çıkmasını istiyordu, ben kızı bırakmayınca, avuçlarını birbirine vurdu. "Küpelerin nerede?" dedi. "Senin için saklarım." Gardiyanın küpeleri aldığını söyledim: Beni benden korumak için. Küpelerin teliyle kendime zarar verebilirdim. Baby Suggs eliyle ağzını örttü. "Öğretmen kentten ayrıldı," dedi. "Bir şikâyet dilekçesi doldurdu, sonra da çekip

gitti. Cenaze töreni için dışarı çıkmana izin verecekler." Verdiler de. Şerif benimle geldi, at arabasında Denver'ı emzirirken, başını öteki yana çevirdi. Ne Howard ne de Buglar beni yanlarına yaklaştırdılar; saçlarına dokunmama bile izin vermediler. Yanılmıyorsam bir sürü insan vardı, ama ben bir tek tabutu görüyordum. Rahip Pike oldukça yüksek bir sesle konuşuyordu, ama ben tek sözcük bile duymuyordum – ilk ikisinin dışında. Üç ay sonra, Denver katı gıdalar yiyecek duruma geldiği ve beni salıverdikleri zaman, hemen gidip sana bir mezar taşı yaptırdım, ama üzerine, yazı yazdıracak kadar param yoktu, bunun üzerine, değiş-tokuş edebileceğim (daha doğrusu takas yapabileceğim) tek şeyi, kendimi önerdim; adamdan tamamını istemediğime hâlâ pişmanım – Rahip Pike'tan duyduğum o iki sözcüğü: Derinden Sevilen. Sen benim için buydun çünkü. Her neyse, eksik kalan sözcük için üzülmek, mezbahayı ve onun avlusunda çalışan cumartesi kızlarını anımsamak zorunda değilim artık. Yaptığım şeyin Baby Suggs'ın yaşamını bütünüyle değiştirdiğini unutabilirim. Ne Açıklık, ne de dostlar kalmıştı. Yalnızca çamaşırlar ve ayakkabılar. Şimdi hepsini unutabilirim, çünkü mezar taşını yerine yerleştirdiğim an, evdeki varlığını bize duyurdun ve hepimizi kaygıdan çıldırttın. O sıralarda anlayamamıştım. Bana kızgın olduğunu sandım. Oysa şimdi, eskiden kızdıysan bile artık kızgın olmadığını biliyorum, çünkü buraya, bana döndün. Baştan beri haklıymışım: Kapımın dışında bir dünya yok. Bilmek istediğim tek bir şey var. Yara izi çok mu kötü?

Sethe on altı yıldır ilk kez geciktiği işine doğru, kendini zamansız bir şimdiye kaptırmış halde yürürken, Stamp Paid yorgunlukla ve bir ömür boyu edinilmiş alışkanlıkla savaşıyordu. Baby Suggs Açıklık'a gitmeyi reddetmişti, çünkü *onların* kazandığına inanıyordu, ama Stamp böyle bir zaferi kabullenemezdi. Baby'nin arka kapısı yoktu; Stamp de onun

sahip olduğu tek kapıyı çalmak için soğuğa direndi, ses duvarına göğüs gerdi. Kırmızı kurdeleyi güç vermesi için cebine soktu. Başlarda hafifçe, sonraları sertçe. Sonunda kapıyı deli gibi yumrukladı – bunu yaptığına inanamıyordu. İçinde siyahların yaşadığı bu evin kapısı, onu görünce ardına kadar açılmamıştı. Pencereye gitti; canı ağlamak istedi. Evet, içerdeydiler; hiçbiri kapıya yönelmemişti. Sinirden kurdeleyi paramparça eden yaşlı adam döndü, basamakları indi. Şimdi utancına ve borçluluk duygusuna bir de merak eklenmişti. Camdan içeriye bakarken, öne eğilmiş iki sırt görmüştü. Birinin üzerindeki başı tanıyordu; ama öteki aklını karıştırmıştı. Bu kızı tanımıyor, kim olabileceğini çıkaramıyordu. Bu evi kimse, hiç kimse ziyaret etmezdi ki.

Tatsız tuzsuz bir kahvaltıdan sonra Ella ile John'u görmeye gitti; neler bildiklerini öğrenmeliydi. Belki orada, bunca yıllık berraklıktan sonra, kendini yanlış adlandırdığını, ödemesi gereken başka bir borcu daha olduğunu anlardı. Joshua olarak doğan bu adam daha sonra, karısını efendisinin oğluna verdikten sonra, adını değiştirmişti. Karısını vermişti, çünkü kimseyi öldüremezdi – kendisini de öldüremezdi, çünkü karısı ondan sağ kalmasını istemişti. Sen ölürsen, demişti kadın, oğlanın işi bitince kime, nereye dönerim? Stamp verdiği bu armağandan sonra, hiç kimseye, hiçbir borcu olmadığına karar vermişti. Bu antlaşma, bütün yükümlülüklerini bol bol karşılıyordu. Bu olayın, bütün borçlarından arınıvermenin onu deli-dolu, sorumsuz biri yapacağını sanmıştı – hatta bir ayyaş (bir bakıma yaptı da). Ama öyle olmadı. Sıkı çalışmak; yarım yamalak çalışmak. Az çalışmak; hiç çalışmamak. Sağduyulu olmak; saçmalamak. Uyumak, uyanmak; birinden hoşlanmak, ötekilerden hoşlanmamak. Buna doğru dürüst bir yaşam demek zordu ve Stamp'e en küçük bir doygunluk sağlamamıştı. Bunun üzerine, borçsuzluğunu başkalarıyla

paylaşmaya başladı; borçlarını ödemelerine, içinde bulundukları sefillik her neyse, ondan kurtulmalarına yardım ediyordu. Dövülmüş kaçaklar? Onları tekneyle karşı kıyıya geçiriyor, özgürlüklerini satın almalarını sağlıyordu. Bir başka deyişle, onlara kendi satış belgelerini veriyordu. "Bedelini ödediniz; şimdi yaşam size borçlu." Makbuz ise, çalmak zorunda olmadığı kapıların onu görünce ardına kadar açılmasıydı; tıpkı şu anda, Ella ile John'un kapısında olduğu gibi – Ella'nın mandalı kaldırması için, Stamp'in kapının önünde dikilip, "İçeride kim var?" diye seslenmesi yetmişti.

"Nerelerdeydin? John'a dedim ki, Stamp evden çıkmıyorsa hava gerçekten soğumuş demektir."

"Ah, dışarıdaydım." Kepini çıkardı, kafatasını ovuşturdu.

"Nerede, peki? Burada yoktun." Ella ocağın arkasındaki ipe iki iç çamaşırı astı.

"Bu sabah Baby Suggs'ın evine gittim."

"Ne işin var orada?" diye sordu Ella. "Seni içeri davet ettiler mi?"

"Onlar Baby'nin soyu. Onlarla ilgilenmek için içeri davet edilmem şart değil."

"Eh." Ella hiç etkilenmemişti. Bir zamanlar Baby Suggs'ın dostuydu; güç günlere kadar Sethe'in de. Karnavalda başıyla verdiği selamın dışında, Sethe için kılını kıpırdatmazdı.

"Orada yeni biri var. Bir kadın. Kim olduğunu biliyor musun?"

"Bildiğim kadarıyla bu kentte tek bir yeni zenci kadın yok," dedi Ella. "Nasıl biri? Denver olmadığından emin misin?"

"Denver'ı tanırım. Bu kız zayıf."

"Emin misin?"

"Ne gördüğümü biliyorum."

" 124'te insan her şeyi görebilir."

"Doğru."

"En iyisi Paul D'ye sormak."

"Onu bulamıyorum," dedi Stamp; gerçi Paul D'yi bulmak için aman aman çabalamamıştı, ama doğruydu. Mezarlıkta verdiği bilgiyle yaşamını değiştirdiği adamla yüzleşmeye hazır değildi.

"Kilisede yatıp kalkıyor," dedi Ella.

"Kilisede mi?" Stamp şaşırmış, üzülmüştü.

"Evet. Kilerde kalabilmek için Rahip Pike'dan izin istemiş."

"Orası buz gibidir!"

"Bunu kendisi de biliyordur herhalde."

"Böyle bir şeyi neden yapmış?"

"Biraz gururlu biri anlaşılan."

"Bunu yapması gerekmezdi! Kimin kapısını çalsa, onu içeri alırdı."

Ella dönüp ona baktı. "Aklından geçeni okuyamayız ya. İstemesi yeterdi."

"Neden? Neden istemesi gerekiyor? Onu evine çağırmak kimsenin aklına gelmedi mi? Neler oluyor? Kente gelen bir siyah, ne zamandan beri bir köpek gibi kilerde yatmak zorunda?"

"Sakin ol, Stamp."

"Hayır, efendim. Birileri aklını başına toplayıp en azından bir Hıristiyan gibi davranıncaya kadar öfkem geçmeyecek."

"Yalnızca birkaç gündür orada."

"Orada tek bir gün bile geçirmemeliydi! Durumu bildiğin halde ona yardım eli uzatmadın demek? Sen böyle davranmazdın, Ella. Seninle ben yirmi küsur yıldır siyahları sudan çekip çıkarıyoruz. Şimdi bana bir adama bir yatak sunamadığını mı söylüyorsun? Çalışan bir adama, üstelik! Karşılığını ödeyebilecek birine!"

"İsteseydi, verirdim."

"İstemek neden birdenbire gerekli oldu?"

"Onu o kadar da iyi tanımıyorum."

"Siyah olduğunu biliyorsun ya!"

"Stamp, sabah sabah didikleme beni. Kaldıracak durumda değilim."

"Nedeni o, değil mi?"

"O dediğin kim?"

"Sethe. Adam onunla ilişki kurdu, onun evinde kaldı, sen de bu yüzden..."

"Dur bakalım. Dibi görmeden suya atlama."

"Bak kızım, laf ebeliği yapma. Seninle çok uzun zamandır dostuz."

"Pekala, o evde neler olup bittiğini kim bilebilir? Beni dinle; Sethe'i de, çocuklarını da doğru dürüst tanımıyorum, tamam mı!"

"Ne?"

"Tek bildiğim, Baby Suggs'ın oğluyla evlendiği... aslında bundan bile emin değilim ya, neyse. *Koca* nerede, ha? Baby bile o kadını ilk kez, John'la birlikte çıkageldiği gün gördü; göğsüne bağladığım bebekle..."

"O bebeği *ben* bağladım! Sen at arabasında oturdun, uzaktan izledin. Belki sen bilmiyorsun, ama çocukları onun kim olduğunu biliyor."

"Ne olmuş? Onların annesi olmadığını söylemiyorum ki. Ama Baby Suggs'ın torunu oldukları nereden belli? Nasıl oluyor da, kendisi tekneye biniyor da kocası binemiyor? Ayrıca, o bebeği ormanda tek başına doğurduğuna inanıyor musun? Ağaçların arasından çıkan beyaz bir kadının ona yardım ettiğini söylüyor. Haydi canım. Aklın alıyor mu? *Beyaz* bir kadın. Eh, onun ne tür bir beyaz olduğunu tahmin edebiliyorum."

"Aman, Ella, yapma."

"Ormanda dolanan beyaz bir şey – eğer bu beyaz şey elinde bir tüfek tutmuyorsa, ne tuttuğunu hiç öğrenmeyeyim, daha iyi!"

"Sizler arkadaştınız."

"Evet, ne mal olduğunu gösterinceye kadar."

"Ella!"

"Bir testereyle öz çocuklarına saldıran bir kadın benim arkadaşım değildir."

"Çok katısın, Ella."

"Değilim; tam kıvamındayım. Sorunu olan, sensin."

"Bütün bu lafların Paul D ile ne ilgisi var?"

"Onu ne kaçırttı? Ha, söylesene!"

"Onu ben kaçırttım."

"Sen mi?"

"Ona anlattım – daha doğrusu, Sethe ile ilgili gazeteyi gösterdim. Yazıyı ona okudum. Aynı gün çekip gitti."

"Bunu bana söylememiştin. Onun olayı baştan beri bildiğini sanıyordum."

"Hiçbir şey bilmiyordu. Yalnızca Sethe'i tanıyordu; çok eskilerden, Baby Suggs'ın yaşadığı yerden."

"Paul D, Baby Suggs'ı tanır mıydı?"

"Elbette. Oğlu Halle'i de."

"Ve Sethe'in yaptıklarını öğrenince çekip gitti?"

"Bütün bunlardan sonra sığınabileceği bir evi hak etti bence."

"Söylediklerin işin rengini değiştirdi. Ben sanmıştım ki..."

Stamp Paid onun ne sandığını biliyordu.

"Buraya o adamı sormaya gelmedin," dedi Ella. "Buraya yeni bir kız yüzünden geldin."

"Haklısın."

"Eh, Paul D kızın kim olduğunu mutlaka biliyordur. Ya da *ne* olduğunu."

"Aklın fikrin ruhlarda. Baktığın her yerde bir ruh görürsün zaten."

"Kötü ölenlerin toprağın altında kalamadığını sen de benim kadar bilirsin."

Stamp bunu yadsıyamazdı. İsa Hazretleri de kalamamıştı; bunun üzerine, ona kırılmadığını göstermek için Ella'nın domuz kavurmasından bir parça yedi, sonra da Paul D'yi bulmak için yola düştü. Onu Kutsal Kurtarıcı'nın basamaklarında otururken buldu; bileklerini dizlerinin arasına sıkıştırmıştı, gözleri kıpkırmızıydı.

Sethe mutfağa girince, Sawyer'ın seslendiğini duydu ama tam zamanında sırtını döndü, önlüğüne uzandı. Artık içeriye girmelerine izin yoktu. Ne bir çatlak, ne de bir yarık. Onları dışarıda tutmak için çok uğraşmıştı, yine de onu her an sallayabileceklerini, palamarını çözebileceklerini, saçlarının arasında cıvıldaşan kuşları salabileceklerini çok iyi biliyordu. Annelik sütünü sağarak bunu çoktan yapmışlardı. Sırtını ikiye bölmüş, yarısında bir bitki yetiştirmişlerdi – bunu bile yapmışlardı. Onu koca karnıyla ormana sürmüşlerdi – bunu da yapmışlardı. Onlardan gelen her haber çürük, hastalıklıydı. Halle'in yüzünü tereyağına bulamışlardı; Paul D'ye demir yedirmişlerdi; Sixo'yu kısmen yakmışlardı; Sethe'in öz annesini asmışlardı. Beyazlardan en küçük bir haber bile istemiyordu artık; Ella ile John'un, Stamp Paid'in, tam da beyazların bayıldığı biçimde düzenlenmiş bir dünya hakkında ne bildiğini öğrenmek istemiyordu. Saçlarındaki kuşlar, onlardan gelecek bütün haberleri durduruyordu.

Bir keresinde, çok uzun zaman önce, yumuşak, güvenen bir kadındı. Bayan Garner'a, hatta kocasına bile güvenmişti. Küpeleri iç etekliğine düğümlemişti; takmaktan çok, yanında taşımak için. Küpelerin onu ötekilerden ayıracağına inanıyordu. Her öğretmene karşılık bir Amy bulunduğuna inanıyordu: Her öğrenciye karşılık bir Garner ya da Bodwin, hatta dirseğini kibarca tutan, bebeğini emzirirken başını öte yana çeviren bir şerif. Ama sonunda, Baby Suggs'ın son sözlerine, her sözcüğüne inandığı bir noktaya gelmiş, bütün olumlu

anılarını gömmüştü. Ne var ki Paul D bu mezarı kazmış, ona bedenini geri vermişti; bölünmüş sırtını öpmüş, belleğini harekete geçirmiş, ona bir sürü haber getirmişti: Yayıkla, demirle, horozun gülümseyişiyle ilgili haberler; ama *onun* haberlerini duyunca, tabanları yağlamış, bir hoşçakal bile dememişti.

"Benimle konuşmayın, Bay Sawyer. Bu sabah bana hiçbir şey söylemeyin."

"Ne? Ne dedin? Bir de kalkmış cevap yetiştiriyorsun, öyle mi?"

"Yalnızca bana hiçbir şey söylemeyin diyorum."

"Şu turtaları bir an önce pişirsen iyi edersin."

Sethe meyveleri elledi, kabukları soymak için bıçağı aldı.

Turtadan akan su fırının dibine değip cızırdadığında, Sethe patates salatasını bitirmek üzereydi. Sawyer yanına geldi, "Fazla tatlı olmasın," dedi. "Öyle çok şeker koyuyorsun ki, yiyemiyorlar."

"Her zaman nasıl yapıyorsam, öyle yapıyorum."

"Doğru: çok tatlı."

Sosislerden hiçbiri geri gelmedi. Aşçının kendine özgü bir sosis pişirme yöntemi vardı; Sawyer'ın Lokantası'nda asla sosis artmazdı. Sethe o gün eve sosis götürmek istiyorsa, daha pişer pişmez birkaç tane ayırmalıydı. Belki güveçten biraz artardı. Sorun şuydu ki, onun hazırladığı turtaların tamamı satılmıştı. Yalnızca biraz sütlaç, bir de pek iyi kabarmamış, zencefilli ekmeğin yarısı arttı. Bütün sabah hayal kurmak yerine gözünü biraz açsaydı, şimdi eve yiyecek bir şeyler götürmek için mutfakta dolanması, bir yengeç gibi aranması gerekmezdi. Saati doğru dürüst anlayamıyordu, ama ellerin dua için birleşip yüze götürüldüğü an, o günlük işinin bitmiş olduğunu bilirdi. Metal kapaklı bir kavanoz aldı, içine güveç doldurdu; zencefilli ekmeği de yağlı kâğıda sardı. Bunları eteğinin dış ceplerine soktu, elini yüzünü yıkamaya koyuldu. Bu küçük hırsızlığı aş-

çının da Bay Sawyer'ın da önemsemeyeceğini biliyordu. Bay Sawyer, 3,40 dolarlık haftalığın yanı sıra, onlara bedava öğle yemeği verirdi; Sethe kendi payını akşamları eve götüreceğini daha ilk günden belirtmişti. Ama kibrit, bazen biraz gazyağı, azıcık tuz, hatta tereyağı – ara sıra bunları da alıyor, aslında satın alabileceği şeyleri yürüttüğü için kendinden utanıyordu: böyle bir şeye başvurmasının nedeni, Phelps adındaki dükkanın arkasında, ötekilerle birlikte birikmekten ve beklemekten daha çok utanmasıydı; dükkan sahibi Ohio'daki bütün beyazlara hizmet verdikten sonra, ancak ondan sonra arka kapıdaki delikten içeriye bakan zenci yüzlere dönerdi. Yine de, yaptığı şey hırsızlıktı, kendinden utanıyordu; Sixo'nun bu konudaki tezi onu eğlendirmiş ama duyduğu utancı silememişti – tıpkı öğretmenin fikrini değiştiremediği gibi:

"O domuz yavrusunu çaldın, değil mi? Onu sen çaldın?" Öğretmenin sesi alçak ama kararlıydı; yalnızca bir formaliteyi uyguladığı belliydi – durumu değiştirecek bir yanıt beklemiyordu. Sixo yalvarmak ya da yadsımak için ayağa bile kalkmadı, öylece oturdu. Elinde bir pirzolanın kemiği, tabağında değerli taşlar gibi bir araya toplanmış kıkırdaklar –işlenmemiş, cilasız, ama yine de ganimet.

"O domuz yavrusunu sen çaldın, öyle değil mi?"

"Hayır, efendim," dedi Sixo, ama gözlerini tabağından kaldırmama kibarlığını gösterdi.

"Gözümün içine baka baka, çalmadığını mı söylüyorsun?"

"Hayır, efendim. Onu çalmadım."

Öğretmen gülümsedi. "Onu öldürdün mü?"

"Evet, efendim. Öldürdüm."

"Kestin mi?"

"Evet, efendim."

"Pişirdin mi?"

"Evet, efendim."

"Pekala. Yedin mi?"

"Evet, efendim. Afiyetle yedim."

"Şimdi bana bunun hırsızlık olmadığını mı söylüyorsun?"

"Evet, efendim. Değil."

"Ne, o zaman?"

"Mal varlığınızı genişletmek, efendim."

"Ne?"

"Sixo hayvanlarınızı daha iyi doyurmak için çavdar eker. Sixo size daha çok ürün sağlamak için toprağı beller, besler. Sixo ne kadar alırsa, size o kadar verir. Sixo iyi beslenirse, sizin için daha çok çalışır."

Zekiceydi, ama öğretmen tanımlama, sınıflandırma işinin sahip olana (sahip olunana değil) tanınmış bir hak olduğunu göstermek için onu yine de kırbaçlamıştı. Bay Garner'ın kulağında bir delikle ölmesinden sonra (Bayan Garner, kalp krizi yüzünden kulak zarının patladığını söylemişti, Sixo ise nedenin barut olduğunda ısrarlıydı) neye dokunsalar çalmak olarak görüldü. Yalnızca birkaç mısır koçanı ya da tavuğun bile unuttuğu iki yumurta değil, her şey. Öğretmen Tatlı Yuva erkeklerindeki tüfekleri çekip aldı; ekmek, fasulye, mısır lapası, sebze ve kesim zamanı önlerine atılan birkaç lokma etten oluşan perhize katkıda bulunmak için çıktıkları avdan da yoksun kalınca, ciddi ciddi çalmaya başladılar; hırsızlık artık bir hak değil, bir zorunluluktu.

Sethe o zaman bunu anlamıştı, ama şimdi, maaşlı bir işi ve eski bir mahkumu işe alacak kadar iyi niyetli bir patronu varken, onu, öteki zencilerle birlikte bir dükkanın önünde beklemektense çalmaya iten gururu yüzünden kendinden nefret ediyordu. Ne o güruhun arasına karışmak, onlar tarafından iteklenmek istiyordu, ne de onları iteklemek. Hâlâ yargılayan ya da acıyan bakışları hissetmek – asla. Bileğinin dışıyla alnına dokununca, terlediğini anladı. İş günü sona er-

mişti; şimdiden heyecanlıydı. Öteki kaçıştan bu yana kendini hiç bu kadar canlı hissetmemişti. Geçitteki köpekleri besleyip taşkınlıklarını seyrederken, dudaklarını sıktı. Bugün eve bırakılmayı, at arabalı birinin önerisini kabullenmeye hazırdı. Aslında bugüne kadar kimse önermemiş, gururu da on altı yıldır bunu istemesini engellemişti. Ama bugün. Ah, bugün. Şimdi hızlanmak, eve kadar olan uzun yürüyüşten kurtulmak, bir an önce orada *olmak* istiyordu.

Onu geç kalma konusunda uyaran Sawyer'ı doğru dürüst duymadı bile. Eskiden çok tatlı bir adamdı. Sabırlı, sevecen, yardımsever. Ama her yıl, oğlunun Savaş'ta ölümünden sonraki her yıl daha, biraz daha huysuzlaşmıştı. Suçlusu, Sethe'in siyah yüzüydü sanki.

"Hı, hı," dedi Sethe; aklı fikri zamanı hızlandırmakta, onu bekleyen Zamansız'a kavuşmaktaydı.

Sıkı sıkı sarındı; öne doğru eğilip eve doğru yürürken, kafası unutabileceği şeylerle doluydu.

Tanrı'ya şükür, herhangi bir şeyi yeniden anmama ya da anlatmama gerek yok, çünkü sen zaten biliyorsun. Hepsini. Seni terk etmeyi bir an olsun düşünmediğimi. Asla. Aklımdaki tek şey buydu: Tren geldiğinde hazır olmalıydım. Öğretmen bize öğrenemeyeceğimiz şeyleri öğretiyordu. *Mezura* umurumda bile değildi. Hepimiz ona kahkahalarla gülüyorduk – Sixo'nun dışında. O hiçbir şeye gülmezdi. Her neyse, umurumda bile değildi. Öğretmen o mezurayı başıma sardı, burnumun üzerinden geçirip enseme doladı. Dişlerimi saydı. Salağın teki olduğunu düşündüm. En salakçası da, sorduğu sorulardı.

Bir gün, erkek kardeşlerinle birlikte ikinci tarladan dönüyorduk. Birincisi, eve daha yakın olanı, hızlı yetişen şeyler içindi: fasulye, soğan, bezelye. Öteki daha uzaktaydı ve daha uzun zaman alanlar içindi – patates, balkabağı, bamya, salata. Oradaki ürün henüz serpilmemişti. Daha erkendi. Belki biraz sala-

ta, hepsi o kadar. İşleri kolaylaşsın diye yabani otları yolmuş, toprağı biraz çapalamıştık. Sonra da eve dönmek için yola koyulduk. İkinci tarladaki toprak kabarıktı. Tam bir tepe sayılmazdı, ama yüksekçeydi. Buglar ile Howard'ın kendilerini bırakmasına, tekrar tekrar tırmanıp aşağıya kaymasına yetecek kadar. İşte, düşlerimde onları hep böyle görürdüm; o kısa, tombul bacaklarıyla, gülerek tepeye tırmanırken. Şimdiyse onları hep arkadan, demiryolunda yürürken, uzaklaşırken görüyorum. Benden uzağa. Hep benden uzağa. Her neyse, o gün mutluydular, tepeye tırmanıyor, aşağıya kayıyorlardı. Henüz erkendi – ekim tamamlanmış, ama henüz fazlaca bir şey yetişmemişti. Bezelyeler hâlâ çiçekliydi. Ama otlar iyice uzamıştı; üzerleri beyaz tomurcuklarla, herkesin *Diane* dediği uzun, kızıl goncalarla ve içinde azıcık, minicik bir mavi bulunan çiçeklerle doluydu – açık mavi; peygamber çiçeği gibi, ama uçuk, çok uçuk. Gerçekten uçuk. Seni avluda, bir sepetin içinde bıraktığım için acele etmeliydim. Sepeti tavukların erişemeyeceği bir yere koymuştum, ama belli olmazdı ki. Yine de acele etmiyordum; ama erkek kardeşlerin ikide bir durup çiçekleri, gökyüzünü seyretmeme daha fazla dayanamadılar. Önden koştular. Yılın o zamanı havada tatlı bir şey yaşar; hele bir de esinti tam kıvamındaysa, evde kalmak zordur. Eve yaklaşınca Howard ile Buglar'ın barakadan gelen kahkahalarını duydum. Çapamı indirdim, bir an önce sana ulaşmak için avluya yan kapıdan girdim. Gölgeler yer değiştirmişti, döndüğümde güneş tam senin üzerindeydi. Tam yüzünde; ama sen uyanmamıştın. Hâlâ uyuyordun. Seni hem kollarıma almak, hem de uyurken seyretmek istiyordum. Seçim yapamıyordum; yüzün dünyanın en tatlı yüzüydü. Az ileride, Bay Garner'ın yaptığı bir asma çardağı vardı. Sürekli büyük planlar yapan biri olarak, kendi içeceği şarapları kendi eliyle yapmayı tasarlardı. Ama bir kavanoz

üzüm pekmezinden öteye gidemedi. Sanırım toprak üzüme uygun değildi. Baban bunu toprağa değil, yağmura bağlıyordu. Sixo ise böcekler yüzünden, diyordu. Üzümler çok küçük, çok sertti. Sirke kadar ekşiydi de. Ama orada küçük bir masa vardı. Bu nedenle sepeti aldım, seni asma çardağına götürdüm. Serin, gölgelikti. Sepeti küçük masanın üzerine koydum; bir parça kumaş bulursam seni sineklerden, böceklerden koruyabileceğimi düşündüm. Bayan Garner'ın mutfakta bana gereksinimi yoksa, altıma bir sandalye çekip seninle birlikte orada oturabilir, sebzeleri ayıklayabilirdim. Mutfaktaki ütü masasındaki muslin kumaşı almak için doğruca arka kapıya yöneldim. Çıplak ayağımın çimenlere değmesi çok tatlı bir duyguydu. Kapıya yaklaştım ve bazı sesler duydum. Öğretmen her öğleden sonra öğrencilerini karşısına oturtur, bir süre ders çalıştırırdı. Hava güzelse, yan sundurmada toplanırlardı. Üçü birden. Öğretmen konuşur, onlar yazardı. Bazen de okur, onlar da onun söylediklerini yazarlardı. Bundan hiç kimseye söz etmedim. Ne babana, ne de başka birine. Bir keresinde Bayan Garner'a söylemeye niyetlendim, ama çok güçsüzdü, giderek de güçsüzleşiyordu. Bunu ilk kez anlatıyorum, sana anlatıyorum, çünkü bazı şeyleri açıklamama yardımcı olacağını biliyorum – sana herhangi bir şey açıklamama gerek olmamasına karşın. Anlatmama, hatta anımsamama bile gerek yok. Canın istemiyorsa, dinlemek zorunda değilsin. Ama ben o gün duyduklarıma kulak kabartmaktan kendimi alamamıştım. Öğretmen öğrencileriyle konuşuyordu; sordu: "Hangisini yazıyorsunuz?" Oğlanlardan biri yanıtladı: "Sethe'i." Bunun üzerine durdum, çünkü adımı duymuştum; sonra ne yaptıklarını görmek için birkaç adım ilerledim. Öğretmen oğlanlardan birinin başına dikilmiş, bir elini arkasına götürmüştü. Oğlan işaret parmağını birkaç kez yaladı, birkaç sayfa çevirdi. Yavaşça. Tam arkamı

dönmek, kumaşın olduğu yere yollanmak üzereydim ki, öğretmenin şöyle dediğini duydum: "Yo, hayır. Böyle olmaz. Size söylemiştim; insansı niteliklerini sol tarafa, hayvansı niteliklerini sağa yazacaksınız. Alt alta, düzgünce sıralamayı unutmayın." Geri geri yürümeye başladım; nereye gittiğimi görmek için dönüp bakmıyordum bile. Yalnızca bir ayağımı kaldırıp ötekinin arkasına koyuyordum. Bir ağaca çarpınca, kafatasım karıncalandı. Köpeklerden biri avluda bir tası yalıyordu. Muslini alamamıştım, yine de elimden geldiğince hızlı bir biçimde çardağa döndüm. Yüzüne sinekler konmuştu, ellerini ovuşturuyorlardı. Başım deli gibi kaşınıyordu. Sanki biri kafatasıma incecik iğneler batırıyordu. Duyduklarımı ne Halle'e, ne de başka birine anlattım. Ama aynı gün Bayan Garner'a azıcık söz ettim. O sıralarda hiç iyi değildi, hızla kötülüyordu. Çenesinin altında torbaya benzeyen bir şey büyümüştü. Canını yakmıyor ama onu güçten düşürüyordu. Başlarda, sabahları kalkar, oldukça da dinç görünürdü; ikinci süt sağmada ayağa kalkamazdı. Sonra, daha geç uyanır oldu. İşte o gün, yataktan hiç çıkmamıştı; aklıma ona biraz fasulye çorbası götürmek geldi; böylece onunla konuşabilecektim. Yatak odasının kapısını açınca, gece takkesinin altından bana baktı. Gözlerinde yaşamı yakalamak artık iyice güçleşmişti. Ayakkabılarıyla çoraplarının yerde durduğunu görünce giyinmeye çalıştığını anladım.

"Size fasulye çorbası getirdim," dedim.

"Yutabileceğimi sanmıyorum," dedi.

"Bir deneyin," dedim.

"Çok katı. Çok katı olduğundan eminim."

"Biraz sulandırmamı ister misiniz?"

"Hayır. Götür onu. Bana bir bardak soğuk su getir, yeter."

"Peki, bayan. Bayan? Size bir şey sorabilir miyim?"

"Ne var, Sethe?"

"Nitelik ne demek?"

"Ne?"

"Nitelik sözcüğünün anlamı nedir?"

"Ah." Yastığın üzerindeki başını çevirdi. "Özellik. Vasıf. Kimden duydun?"

"Öğretmen söylerken duydum."

"Bu suyu değiştir, Sethe. Ilık."

"Peki, bayan. Vasıf ne demek?"

"Su, Sethe. Soğuk su."

Sürahiyi ve çorbayı tepsiye koydum, aşağıya indim. Taze, soğuk suyla geri dönünce, içmesi için başını tuttum. Biraz uzun sürdü; yumru yüzünden güçlükle yutkunabiliyordu. Geriye yaslandı, ağzını sildi. Su içmek onu doyurmuş gibiydi, ama suratını astı, "Bir türlü uyanamıyorum, Sethe," dedi. "Canım hep uyumak istiyor."

"Öyleyse uyuyun," dedim. "Ben evle ilgilenirim."

Sonra, peş peşe sordu: Şu nasıl? Bundan ne haber? Halle'in sorun çıkarmadığını biliyordu, ama öğretmenin iki Paul'e ve Sixo'ya iyi davranıp davranmadığını merak ediyordu.

"Evet, bayan. Görünüşe göre, öyle."

"Öğretmenin sözünü dinliyorlar mı?"

"Onlara bir şey söylenmesine gerek yok."

"Güzel. Bu bir lütuf. Birkaç güne kalmaz aşağıya inerim. Yalnızca biraz daha dinlenmeye ihtiyacım var. Doktor yakında gelir. Yarın gelecekti, öyle değil mi?"

"Vasıf demiştiniz, bayan."

"Efendim?"

"Vasıf?"

"Hımm. Özellik. Örneğin, yazın özelliği sıcak olmasıdır. Vasıf, bir özelliktir. Bir şeyin doğal, kendine özgü yanlarından biri."

"İnsanda birden fazla vasıf bulunabilir mi?"

"Elbette. Bilirsin. Bir bebeğin parmağını emmesi gibi. Bundan başka özellikleri de olabilir. Billy'i Kızıl Nora'dan uzak tut. Bay Garner onu asla iki yıl üst üste buzağılatmazdı. Sethe, beni duyuyor musun? Yanıma gel ve beni dinle."

"Peki, bayan."

"Enişteme yemekten sonra buraya gelmesini söyle."

"Peki, bayan."

"Saçlarını yıkarsan, o bitlerden kurtulursun."

"Başımda bit yok, bayan."

"Öyleyse kaşınmayı bırak; şöyle iyi bir ovalama her şeye iyi gelir. Sakın evde sabun kalmadığını söyleme."

"Hayır, bayan."

"Pekala. Bu kadar yeter. Konuşmak beni yoruyor."

"Peki, bayan."

"Teşekkür ederim, Sethe."

"Evet, bayan."

Yaşadığımız yeri anımsayamayacak kadar küçüktün. Ağabeylerin pencerenin altında uyurdu. Ben, sen ve baban ise duvarın dibinde. Öğretmenin beni ölçüp biçtiğini duyduğum gece, bir türlü uyuyamadım. Halle içeri girince, ona öğretmen hakkında ne düşündüğünü sordum. Düşünecek bir şey olmadığını söyledi. O bir beyaz, tamam, dedim. Ama bilmek istediğim, Bay Garner gibi biri olup olmadığı.

"Ne öğrenmek istiyorsun, Sethe?"

"Onu ve Bayan Garner'ı," dedim. "Daha önce gördüğüm beyazlara benzemiyorlar. Buraya gelmeden önce kaldığım o büyük yerdekilere."

"Farkları ne?" diye sordu Halle.

"Eh," dedim, "bir kere, alçak sesle konuşuyorlar."

"Hiç fark etmez, Sethe. Söyledikleri şey aynı. İster yüksek sesle olsun, isterse alçak."

"Bay Garner anneni satın almana izin vermişti," dedim.

"Doğru. Verdi."

"Evet?"

"Vermeseydi, annem bir gün fırının içine yuvarlanabilirdi."

"Yine de, izin verdi işte. Çalışarak ödemene izin verdi."

"Hı hı."

"Uyan, Halle."

"Uyumuyorum. Hı hı, dedim."

"Sana hayır diyebilirdi. Demedi."

"Haklısın, hayır demedi. Annem burada on yıl çalıştı. Bir on yıl daha çalışmaya dayanabilir miydi, dersin? Onun son yıllarını satın aldım, Bay Garner da buna karşılık beni, seni ve doğan üç çocuğu aldı. Ona bir yıl daha borçluyum; bir iş yılı daha. Öğretmen bana dışarıda çalışmayı kesmemi söyledi. Fazladan yapacağım işleri burada, Tatlı Yuva'da yapabilirmişim."

"Bunun için sana para verecek mi peki?"

"Hayır."

"O zaman borcunu nasıl ödeyeceksin? Ne kadar kalmıştı?"

"Yüz yirmi üç dolar, yetmiş sent."

"Bu parayı senden istemiyor mu?"

"Başka bir şey istiyor."

"Ne, peki?"

"Bilmiyorum. Bir şey. Benim Tatlı Yuva'nın dışına çıkmamı istemiyor. Oğlanlar henüz küçük, burada sana ihtiyacımız var, diyor."

"Borcun ne olacak, peki?"

"Başka bir yolla almayı düşünüyor herhalde."

"Hangi yolla?"

"Bilmiyorum, Sethe."

"Burada tek soru, nasıl? Parayı senden nasıl alacak?"

"Hayır, bu sorulardan yalnızca biri. Bir soru daha var."

"O neymiş?"

Bana doğru eğildi, parmaklarının boğumuyla yanağıma

dokundu. "Şu anda en önemli soru, senin özgürlüğünü kimin satın alacağı. Ya da benim? Ya da onun?" Parmağıyla seni, yattığın yeri gösterdi.

"Ne?"

"Ekstra işlere gitmediğim, bütün emeğimi Tatlı Yuva'da harcadığım sürece, satacak neyim kalır?"

Sonra sırtüstü döndü, uyumaya başladı; bense uyuyamayacağımı sanıyordum ama dalmışım. Söylediği, belki (ya da) söylemediği bir şey beni uyandırdı. Yumruk yemiş gibi doğruluverdim; sen de uyandın, ağlamaya başladın. Seni biraz salladım, ama oda çok küçüktü, seni biraz dolaştırmak için dışarıya çıktım. Bir aşağı bir yukarı yürüdüm. Bir aşağı bir yukarı. Her yer karanlıktı, yalnızca evin en üst katındaki pencerede ışık vardı. Bayan Garner hâlâ uyanıktı anlaşılan. Beni uyandıran şeyi aklımdan uzaklaştıramıyordum: "Çocuklar henüz küçük." Öğretmenin bu sözleri yüzüme bir tokat gibi çarpıp beni uyandırmıştı. Oğlanlar bütün gün, yabani otları ayıklarken, süt sağarken, yakacak odun toplarken peşimi bırakmazlardı. Şimdilik. Şimdilik.

İşte o an, plan yapmaya başlamalıydık. Ama yapmadık. Ne düşündük, bilmiyorum – ancak kaçmak bizim için pahalı bir şeydi. Satın alınması gereken bir şey. Kaçabileceğimizi düşünemiyorduk. Hep birlikte? Bir kısmımız? Nereye? Nasıl? Sonunda, konuyu açan Sixo oldu – Bayan Garner'ın biraz para bulabilmek için Paul F'yi satmasından sonra. Kadın bu satıştan gelen parayla iki yıl geçindi. Ama para bitince, tahminime göre, yönetimi ele alması için öğretmeni buraya çağırdı. Dört Tatlı Yuva erkeğine karşın o hâlâ enişte sine ve onun iki oğluna gereksindiğini sanıyordu, çünkü insanlar ona burada, zencilerle tek başına olmaması gerektiğini söylüyordu. Böylece öğretmen geldi; büyük bir şapka, bir gözlük ve bir sandık dolusu kağıtla. Alçak sesle konuşarak, sürek-

li gözleyerek. Paul A'yı kırbaçladı. Çok sert, çok uzun değil, ama birisi ilk kez kırbaçlanıyordu, çünkü Bay Garner buna izin vermezdi. Onu bir sonraki görüşümde, görüp görebileceğin en güzel ağaçların altındaydı. Sixo gökyüzünü seyrederdi. Geceleri gizlice sıvışan tek kişi oydu; Halle'e kalırsa, treni de böyle öğrenmişti zaten.

"Şuradan." Halle ahırı gösteriyordu. "Annemi oradan götürmüş. Sixo özgürlüğün o yanda olduğunu söylüyor. Koca bir tren gidiyormuş; ona ulaşabilirsek, özgürlüğümüzü satın almamıza gerek kalmaz."

"Tren mi? O nedir?" diye sordum.

Bunun üzerine benim önümde konuşmayı kestiler. Halle bile. Ama aralarında fısıldaşmayı sürdürdüler; Sixo da gökyüzünü seyretmeyi. Yüksek kısmı değil, ağaçlara dokunduğu, alçak kısmı. Aklının Tatlı Yuva'dan çoktan uzaklaştığı belliydi.

İyi bir plandı. Ama zamanı geldiğinde, Denver'a gebeydim. Bunun üzerine biraz erteledik. Biraz: Halle'in yüzünü tereyağına bulayacak ve sonunda Sixo'yu kahkahalarla güldürecek kadar.

Yine de, seni oradan çıkardım, bebeğim. Oğlanları da. Çıngırağın sesi duyulduğunda, gitmeye bir tek siz hazırdınız – benim çocuklarım. Halle'i ya da başka birini bulamamıştım. Sixo'nun yanıp kül olduğunu, Paul D'nin ise boynuna asla inanamayacağın bir yakalık takıldığını bilmiyordum. Bunları çok sonra öğrendim. Her neyse, sizleri mısırın içinde bekleyen kadına teslim ettim, at arabasına gönderdim. Ha ha. Bebeklerim için ne deftere düşülen notlar olacaktı, ne de mezura ölçümleri. Daha sonra başıma gelenlere, sizin için katlandım. Ağaçtan sarkan oğlanların tam önünden geçtim. Birinin sırtında Paul A'nın gömleği vardı, ama ayakları da, başı da yoktu. Önlerinden yürüyüp geçtim, çünkü senin sütün bir tek bendeydi ve (Tanrı ne yaparsa yapsın) o sütü sana ulaştıracaktım.

Bunu anımsıyorsun, değil mi? Başardığımı? Buraya geldiğim gün, hepinize yetecek kadar sütüm olduğunu?

Sethe yoldaki son kıvrımı da dönünce evinin bacasını gördü; baca artık hiç de yalnız görünmüyordu. Duman şeridi, ona geri dönen bir bedeni ısıtan ateşten yükseliyordu – bu beden ondan hiç uzaklaşmamış, bir mezar taşına hiç gereksinmemişti sanki. Ve bu bedenin içinde çarpan yürek, Sethe'in ellerinin arasında hiç durmamıştı – bir anlığına bile.

Kapıyı açtı, içeriye girdi, arkasından sıkıca kilitledi.

Stamp Paid'e kalırsa, camda iki sırt görüp hızla basamakları indiği gün, evi gürültüye boğan, yorumlanması olanaksız dil, siyah ve kızgın ölümün anlaşılmaz homurtularıydı. Çok az kişi yatağında ölmüştü (Baby Suggs gibi); ayrıca tanıdığı hiç kimse (Baby Suggs da içinde olmak üzere) yaşanılası bir yaşam sürmemişti. Eğitimli siyahlar bile: Okulda yıllarını geçirenlerin, doktorların, öğretmenlerin, yazıcı ve iş adamlarının bile işi çok zordu. İlerlemek için kafalarını kullanmak zorunda olmaları yetmezmiş gibi, bir de o kafaya çöreklenmiş, koskoca bir ırkın ağırlığını taşımak zorundaydılar. Bunun için insana iki kafa gerekiyordu. Beyazlar, hali tavrı ne olursa olsun, her siyah derinin altında vahşi bir ormanın uzandığına inanır. Geçit vermeyen, çevrintili sular; ağaçlardan sarkan, tiz çığlıklar atan maymunlar; uyuklayan yılanlar; o tatlı, beyaz kanlarını emmeye hazır, kırmızı dişetleri. Bir bakıma, diye düşündü, haklılar. Siyahlar beyazları ne kadar kibar, sevecen ve akıllı, ne kadar insan olduklarına inandırmak için, aslında sorgulanmaması gereken bir şeyi onlara kabul ettirmek için çabaladıkça, içerideki orman da o kadar vahşileşiyor, karmaşıklaşıyordu. Ama bu, siyahların öteki (yaşanılası) yerden buraya getirdikleri bir orman değildi. Bu ormanı beyaz insanlar onların içine dikmişti. Ve orman büyümüştü. Yayılmıştı. Yaşamdan önce, yaşam boyunca ve

yaşamdan sonra yayılmayı sürdürmüştü – ta ki kendisini yetiştiren beyazlara saldırıncaya kadar. Herkese dokunmuştu. Onları değiştirmiş, dönüştürmüştü. Onları kanlı, budala, olmak istediklerinden de beter yaratıklar yapmıştı; şimdi kendi yarattıkları ormandan ödleri kopuyordu. Çığlıklar atan maymun onların kendi, beyaz derilerinin altında yaşıyordu; o kızıl dişetleri onlarındı.

Beyazların elinden çıkma bu yeni orman türü gizlice serpilmeyi sürdürdü; arada bir, 124 gibi yerlerde kulağınıza çarpan anlamsız homurtular sayılmazsa, sessiz ve gizliydi.

Stamp Paid kapıyı vurmak ve içeriye alınmamak gibi bir acıyı tattıktan sonra, Sethe'i görmek için çabalamaktan vazgeçti; böylece 124 kendi haline bırakılmış oldu. Sethe kapıyı kilitleyince, içerideki kadınlar sonunda nasıl istiyorlarsa öyle olma, istedikleri şeyi görme ve akıllarından geçeni söyleme özgürlüğüne kavuştular.

Neredeyse. Evi kuşatan, Stamp Paid'e tanıdık ama anlaşılmaz gelen seslerin arasında, 124 kadınlarının düşünceleri de vardı – dile getirilemeyen, getirilmemiş düşünceler.

Sevilen, kızım. O benim kızım. Benim. Evet. Kendi isteğiyle, özgür iradesiyle bana döndü; ona hiçbir şey açıklamama gerek yok. Daha önce açıklayacak zamanım olmamıştı, çünkü bir an önce yapılmalıydı. Hemen. O güvende olmalıydı; ben de bunu sağladım. Onu güvenli bir yere gönderdim. Ama sevgim öyle güçlüydü ki, o geri geldi. Geleceğini biliyordum. Paul D onu kovaladı, onun da ete kemiğe bürünmüş bir durumda dönmekten başka seçeneği kalmadı. Baby Suggs'ın öte taraftan yardım ettiğine eminim. Bir daha gitmesine izin vermeyeceğim. Asla. Mecbur olsam da, ona açıklayacağım. Neden yaptığımı. Onu öldürmeseydim, onu nasıl bir ölümün beklediğini ve böyle bir şeyin onun başına gelmesine katlanamayacağımı. Beni anlayacak, çünkü o zaten her şeyi anlıyor. Onu hiçbir annenin çocuğunu, kızını sevmediği kadar çok sevdim. Artık çocuklarımdan başkası sütümü alamayacak. Sütümü daha önce de kimseye vermedim zaten – yalnızca bir kez oldu; o zaman da ben vermemiştim, benden zorla alınmıştı; beni yere yatırdılar, sütümü sağdılar. Bebeğimin sütünü. Nan'in görevi beyaz bebekleri emzirmekti; annem çeltikte olduğu için beni de emzirmişti. Sütü önce küçük, beyaz bebekler içerdi – ben de geriye kalanı. Kaldıysa, elbette. "Benim" diyebileceğim bir anne sütü yoktu. Sana ait olan sütten yoksun kalmanın ne demek olduğunu bilirim; o süt için savaşmak, avaz avaz haykırmak, sonra da kalan birkaç damlayla yetinmek. Sevilen'e bunları anlatacağım; anlayacak. O benim kızım. Uğruna süt salgıladığım ve o sütü (ne pahasına olursa olsun) ulaştırdığım bebeğim; içeriye, atların yanına yakışma-

yacak kadar pis olduğum için dışarıda, ahırın arkasında, bana bir inek, hayır bir keçi muamelesi yapmalarına, sütümü çalmalarına karşın. Yemeklerini pişiremeyecek ya da Bayan Garner'a bakamayacak kadar pis değildim ama. O kadına öz annemmiş gibi baktım; gerekseydi anneme de bakardım. Çeltik tarlasından çıkmasına izin verilseydi elbette; çünkü o bütün çocukları içinde bir tek beni başından atmamıştı. Annem hastalansaydı, bana gereksinseydi, düzelinceye ya da ölünceye kadar onun başucundan ayrılmaz, onunla ilgilendirdim; tıpkı Bayan Garner'a yaptığım gibi. Nan beni çekiştirmeseydi, oradan ayrılmazdım. Ama Nan, daha izi görmeme kalmadan beni çekip uzaklaştırdı. Yerde yatanın annem olduğunu anlamıştım, yine de buna uzun süre inanamadım. O şapkayı görebilmek için bakınıp durdum. O günden sonra hep kekeledim. Ta ki Halle'i görünceye kadar. Ah, bunların hepsi sona erdi. İşte buradayım. Sağ kalmayı becerdim. Ve kızım eve döndü. Şimdi her şeye yeniden bakabilirim, çünkü o burada, onları o da görebilir. Barakadan sonra, bakmayı kesmiştim. Şimdi, sabahları ateşi yaktığım zaman, güneşin neler yaptığını görmek için camdan dışarıya bakıyorum. Önce tulumbanın sapına mı dokunuyor, yoksa musluğuna mı? Çimenler gri-yeşil mi, kahverengi mi, yoksa başka renk mi? Baby Suggs'ın son yıllarında neden salt renkleri düşündüğünü artık anlıyorum. Daha önce bırakın tadını çıkarmayı, onları görecek zamanı bile olmadı. İşte maviyi, sonra sarıyı, sonra yeşili tüketmesinin bu kadar uzun sürmesinin nedeni buydu. Öldüğünde, pembeye yeni başlamıştı. Kırmızıya geçmek istediğini hiç sanmıyorum, nedenini de biliyorum, çünkü Sevilen'le ben kırmızıyı çoktan tüketmiştik. İşin doğrusu, anımsadığım son renk kırmızı, bir de pembemsi mezar taşıydı. Şimdiyse gözlerim ardına kadar açık. Hele baharın bize neler getireceğini düşündükçe, içim içime sığmıyor. Sırf o görebilsin diye havuç ekeceğim; bir de şalgam.

Hiç şalgam gördün mü, bebeğim? Tanrı ondan daha güzel bir şey yaratamadı. Beyaz ve mor renkler; yumuşacık bir kuyruk, sert bir baş. Ona dokunmak nefis bir duygudur; taşan bir dere gibi kokar – acı ama mutlu. Onları birlikte koklayacağız, Sevilen. Sevilen. Çünkü sen benimsin, sana bütün bunları göstermeli, bir annenin öğretmesi gereken her şeyi öğretmeliyim. İnsanın bazı görüntüleri unuturken bazı şeyleri anımsaması çok tuhaf. Ben o beyaz kızın ellerini asla unutmayacağım. Amy. Ama kafasındaki onca saçın rengini unuttum. Gözleri griydi galiba. Evet, öyleydi. Bayan Garner'ın gözleri ise elaydı – sağlığı iyiyken. Hastalanınca, gözlerinin rengi koyulaştı. Aslında çok güçlü bir kadındı. Rahatça konuştuğu sıralarda, bunu kendisi de söylemişti: "Eskiden bir katır kadar güçlüydüm, Jenny." (Gevezelik ederken bana "Jenny" derdi.) Doğru söylediğini biliyordum, gözümle görmüştüm. Uzun boylu ve güçlüydü. İkimiz bir kütük yığınının başındayken, iki erkekten farksızdık. Başını yastıktan kaldıramayacak duruma düşmek, onu mahvetti. Yine de, öğretmene neden gerek duyduğunu hâlâ anlayabilmiş değilim. Hep merak ederim, acaba o da benim gibi sağ kalmayı becerebildi mi? Onu son gördüğümde, ağlamaktan başka bir şey yapamıyordu; bana neler yaptıklarını anlatırken bir yandan da yüzünü siliyordum. Biri olup biteni bilmeliydi. Duymalıydı. Biri. Belki hâlâ sağdır. Öğretmen ona bana davrandığı gibi davranmamıştır. İlk dayağım, son dayağım oldu. Kimse beni çocuklarımdan uzak tutamazdı. Bayan Garner'la ilgileniyor olmasaydım, olup biteni öğrenirdim belki. Belki Halle bana ulaşmaya çalışıyordu. Bense yatağın başucunda dikiliyor, hanımımın çorbayı bitirmesini bekliyordum. Onu yatağa geri yatırdığım zaman, üşüdüğünü söyledi. Hava alev alev yanıyor, o ise battaniye istiyordu. Bana pencereyi kapatmamı söyledi. Olmaz, dedim. Ona yorgan gerekliydi, bana da esinti. O uzun, sarı perdeler hışırdadıkça kendimi iyi hisse-

diyordum. Keşke onu dinleseydim. O kurşun sesine benzeyen şeyler, belki de gerçekten kurşun sesiydi. Belki görmem gereken biri, bir şey vardı. Belki. Her neyse, Halle olsun olmasın, bebeklerimi mısır tarlasına götürdüm. Tanrım. Sonra kadının sorduğunu duydum: Başka var mı? Bilmiyorum, dedim. Bütün gece buradaydım, dedi, daha fazla bekleyemem. Onu kandırmaya çalıştım. Hayır, yapamam, dedi. Haydi. Hoo! Görünürde hiç erkek yoktu. Oğlanlar korkmuştu. Sen sırtımda uykudaydın. Denver karnımda uyuyordu. Kendimi ikiye yarılmış gibi hissediyordum. Kadına sizi alıp götürmesini söyledim; ben geri dönmek zorundaydım. Ne olur ne olmaz, diyerek. Öylece yüzüme baktı. Sordu: Kadın? Sırtımı yardıklarında dilimin ucunu ısırdım. Uç koptu kopacak, sallanıyordu. Bunu isteyerek yapmamıştım. Dişlerimi bastırdım, uç kopuverdi. Aman Tanrım, diye düşündüm, kendi kendimi yiyip bitireceğim. Bebeğe zarar vermemek için karnımda bir delik açtılar. Denver bundan söz etmemden hoşlanmaz. Doğumunun dışında, Tatlı Yuva'ya ilişkin her şeyden nefret eder. Sen oradaydın; anımsayamayacak kadar küçüktün, ama ben sana anlatabilirim. Asma çardağı. Onu anımsıyor musun? Var gücümle koştum. Sinekler beni sana götürdü. Daha ilk gün, güneşin (tıpkı seni çardağa götürdüğüm günkü gibi) yüzüne vurduğunu gördüğüm an, kim olduğunu anlamam gerekirdi. Su kesem patladığı zaman anlamalıydım. Seni o ağaç kütüğünün üzerinde otururken gördüğüm an, su kesem patladı. Sonra, yüzünü görünce, aradan geçen onca yıla karşın, o yüzü hemen tanımam gerekirdi. Senin kim olduğunu çok daha erken anlamalıydım: İçtiğin bardaklar dolusu su, 124'e geldiğim gün yüzüme akıttığın dupduru salyayla bağlantılıydı, onun kanıtıydı. Görür görmez anlamalıydım, ama Paul D aklımı karıştırmıştı. Öyle olmasaydı, alnındaki tırnak izlerimi bütün dünya gibi ben de görürdüm: O barakada, başını tutup kaldır-

dığım zaman oluşan izleri. Hepsi bir yana, bana kulağımdan sarkan, oynadığın küpeleri sorduğun an, uyanmam gerekirdi. Beni Paul D engelledi. Bana öyle geliyor ki, Paul D seni daha ilk gün evden kovmak istedi, ama ona izin vermedim. Haksız mıyım? Baksana, o barakada olanları öğrenir öğrenmez kaçıp gitti. Dinlemeye bile katlanamadı. Çok yoğun, dedi. Sevgim çok yoğunmuş. O sevgiden ne anlar ki? Dünyada uğruna ölebileceği biri var mı? Bir mezar taşının üzerindeki yazıya karşılık, bir yabancıya bedenini verebilir mi? Başka bir yol, dedi. Başka bir yolu bulunabilirmiş. Öğretmenin bizi çeke çeke götürmesine izin mi verseydim? Senin de sırtını parçalamasına, ama önce her yanını ölçüp biçmesine? Neler hissettiğimi bir ben bilirim; herhangi birinin aynı duyguları sana da hissettirmesine izin veremezdim. Ne sana, ne de benimkilerden birine; sana "benim" derken, aynı zamanda benim de "senin" olduğumu kastediyorum. Çocuklarım olmadan tek bir soluk bile alamazdım. Bunu Baby Suggs'a da söyledim; dizlerinin üzerine çöktü, beni bağışlaması için Tanrı'ya yakardı. Ama benim için durum hâlâ aynı. Amacım hepimizi öte yana, annemin yanına götürmekti. Sizi oraya götürmemi engellediler, ama senin oraya varmanı önleyemediler. Ha ha. İyi bir kız gibi, benim olmak istediğim, hayırlı bir evlat gibi geri döndün – annem o çeltik tarlasından çıkabilse, asılmaktan kurtulabilseydi... Beni bir başıma bırakmasaydı, gerçekten de iyi bir evlat olurdum. Biliyor musun? Ağzına gem vurulduğu zamanlar, gülümserdi. Gülümsemediği halde gülümserdi; gerçek gülümseyişini hiç görmedim. Hep merak ederim; yakalandıklarında ne yapıyorlardı acaba? Kaçıyorlar mıydı dersin? Hayır. Sanmıyorum. Çünkü o benim annemdi, hiçbir anne çocuğunu arkada bırakıp kaçmaz, öyle değil mi? Böyle bir şeyi yapar mı? Onu tek kollu bir kadınla bir avluda bırakır mı? Kızını bir ya da iki haftadan çok emzirememiş, onu bir kadının yeterince sütü olmayan memesine bırakmak zorunda kalmış

olsa da. Onu, hiç istememesine karşın gülümsetenin, ağzındaki o demir olduğunu söylediler. Mezbahanın avlusunda çalışan cumartesi kızları gibi. Hapishaneden çıkınca onları seyrettim. Cumartesileri, vardiya değişince geliyorlardı; erkekler paralarını alır, çiftlik evinin arkasında, çitlerin gerisinde çalışırdı. Ayrılırken beşliklerin, onlukların bir kısmını ustabaşına verirlerdi; o sırada gülümsemeleri çoktan silinmiş olurdu. Kimisi, hissettiği şeyi hissetmemek için içki içerdi. Kimisi tek yudum içmezdi – çocukların ya da annelerin istediği şeyleri satın almak için doğruca Phelps'e yollanırlardı. Domuz ağılında çalışmak. Bu, bir kadının yapması gereken bir işti, ben de hapisten çıkınca ve –deyim yerindeyse– senin adını satın alınca, bu işi yapmama ramak kaldı. Ama Bodwin kardeşler bana Sawyer'ın lokantasındaki aşçılığı ayarladılar, böylece kendi isteğimle, gönlümce gülümseme şansını yakaladım – tıpkı şimdi, seni düşünürken yaptığım gibi.

Ama sen bunları zaten biliyorsun, çünkü herkesin dediği gibi, zeki bir kızsın; buraya geldiğimde çoktan emekliyordun. Basamakları tırmanmaya çalışıyordun. Baby Suggs karanlıkta yukarıyı, lambanın aydınlatamadığı yerleri görebilmen için basamakları beyaza boyamıştı. Tanrım, o basamaklara âşıktın.

Çok yaklaşmıştım. Hem de çok. Cumartesi kızlarından biri olmaya. Bir taş ustasının yanında bile çalıştım. Oradan mezbahaya giden yol, yalnızca bir adımlıktı. O mezar taşını dikince, onun altına seninle birlikte uzanmak istedim; başını omzuma yaslamak, seni ısıtmak; Buglar, Howard ve Denver'ın bana ihtiyacı olmasaydı, yapardım da, çünkü o sıralarda zihnim evsizdi. Kısacası, senin yanına uzanamadım. Bunu bütün yüreğimle istememe karşın. O sıralarda herhangi bir yere uzanmam, huzurlu bir uykuya dalmam olanaksızdı. Ama şimdi yapabilirim. Boğulmuş biri gibi uyuyabilirim. O bana döndü. Kızım; benim kızım.

Sevilen, benim kız kardeşim. Ablam. Annemin sütüyle birlikte onun kanını da içtim. Hiçbir şey duymadıktan sonra duyduğum ilk şey, onun basamakları tırmanırken çıkardığı sesti. Paul D gelinceye kadar o benim gizli arkadaşımdı. Paul D onu evden attı. Küçüklüğümden beri arkadaşımdı; babamı beklememe yardım etti. O ve ben, babamı birlikte bekledik. Annemi seviyorum, ama kızlarından birini öldürdüğünü biliyorum; bana ne kadar sevecen davransa da, ondan korkuyorum. Erkek kardeşlerimi öldürmeyi başaramadı, bunu onlar da biliyordu. Bir gün gerekebilir diye, bana "geber-cadı!" öyküleri anlattılar. Belki de Savaş'a katılmak istemelerinin nedeni, ölüme böylesine yaklaşmış olmalarıydı. Evet, bana savaşacaklarını söylediler. Kadınları değil de erkekleri öldürebilecekleri bir yerde bulunmak istiyorlardı. Bana kalırsa, annemde öyle bir şey vardı ki, onu çocuklarını öldürmeye hakkı olduğuna inandırıyordu. Ona kalırsa, yaptığı şey doğruydu. Anneme kız kardeşimi öldürme hakkını veren şeyin yeniden harekete geçebileceğini düşündükçe, ödüm patlıyor. Bunun ne olduğunu bilmiyorum, kim olduğunu bilmiyorum, ama ona aynı şeyi bir kez daha yaptırabilecek, korkunç bir şey olmalı. O şeyin ne olduğunu öğrenmem gerekiyor, ama öğrenmek istemiyorum. O şey her neyse, bu eve dışarıdan, avlunun dışından geliyor; canı istediği an tekrar gelebilir. Bu yüzden evden hiç çıkmıyor, sürekli avluyu gözlüyorum – yeniden ortaya çıkmasın, annem de beni öldürmek zorunda kalmasın diye. Bayan Lady Jones'un evine git-

tiğim günlerden bu yana, 124'ten tek başıma hiç çıkmadım. Asla. Çıktığımda da –yalnızca iki kez– yanımda annem vardı. Birincisinde, Büyükanne Baby'i Sevilen'in, ablamın yanına gömmek için. İkincisinde Paul D de yanımızdaydı; geri dönünce evi boş bulacağımı sanıyordum, çünkü kız kardeşimin hayaletini kovmuştu. Ama öyle olmadı. 124'e dönünce, onu gördüm. Sevilen'i. Beni bekliyordu. Uzun dönüş yolculuğu yüzünden bitkindi. Bakılmaya, korunmaya hazırdı. Bu kez annemi ondan uzak tutmalıyım. Bu oldukça güç, ama yapmalıyım. Her şey bana bağlı. Annemi karanlık bir yerde gördüm; tırmalama sesleri duyuluyordu. Elbisesinden bir koku geliyordu. Ona sokulmuştum; küçük bir şeyler duvar köşelerinden bizi izliyordu. Ve dokunuyordu. Bazen dokunuyorlardı. Bunu uzun bir süre anımsamadım – ta ki Nelson Lord anımsatıncaya kadar. Anneme doğru olup olmadığını sordum, ama yanıtını duyamadım; Lady Jones'a gitmenin de yararı yoktu, nasılsa hiç kimseyi duyamıyordum. Tam bir sessizlik. Bu, bana yüzleri okumayı, düşünceleri tahmin etmeyi öğretti; dolayısıyla ağızlarından çıkanı duymam gerekmiyordu. İşte, Sevilen'le çeşitli oyunlar oynamamızı sağlayan da buydu. Konuşma yok. Sundurmada. Dere kıyısında. Gizli evde. Şimdi her şey bana bağlı. Olsun, bana güvenebilir. Bence o gün, Açıklık'ta annemi öldürmeye çalıştı. Öcünü almaya. Ama sonra boynunu öptü, onu uyardı. Onu bu kadar çok sevme. Sevme. Ona çocuklarını öldürmeyi doğal bir şeymiş gibi gösteren o şeyi, hâlâ içinde taşıyor olabilir. Sevilen'e anlatmam gerek. Onu korumalıyım.

Annem her gece başımı kesiyor. Buglar ile Howard bunu yapacağını söylemişlerdi; gerçekten de yapıyor. O güzel gözleriyle bana bir yabancıya bakar gibi bakıyor. Acımasız filan değil, yalnızca yolda bulduğu ve acıdığı biriymişim gibi. Bunu istemeye istemeye yapıyormuş, canımı yakmak iste-

miyormuş gibi: Yetişkinlerin yapmak zorunda olduğu bir şey sanki – eline batan kıymığı çekip çıkarmak, gözüne kül kaçınca, havlunun kenarıyla gözüne dokunmak gibi. Buglar ile Howard'a şöyle bir bakıyor – iyi olup olmadıklarını görmek için. Sonra yanıma geliyor. İşini ustaca, özenle göreceğini biliyorum. Başımı en doğru biçimde keseceğini, canımı acıtmayacağını. İşi bitince, orada başımla birlikte bir dakika kadar yatıyorum. Sonra, saçlarımı örmek için başımı alıp alt kata götürüyor. Bağırmamak için kendimi tutuyorum, ama saçlarım taranırken canım çok yanıyor. Taramayı bitirip de örmeye başlayınca, uykum geliyor. Uyumak istiyorum, ama uyursam bir daha uyanamayacağımı biliyorum. Örgüler bitinceye kadar uyanık kalmalıyım, sonra uyuyabilirim. Asıl korkutucu kısım, onun gelmesini, işini görmesini beklemek. Olup biterken değil, beklerken korkuyorum. Geceleri bana ulaşamayacağı tek yer, Büyükanne Baby'nin odası. Üst katta uyuduğumuz odada eskiden (beyazlar burada yaşarken) yardımcılar uyurmuş. Dışarıda bir de mutfakları varmış. Ama Büyükanne Baby buraya taşınınca orayı odunların, araç gerecin konduğu bir barakaya çevirmiş. Oraya açılan arka kapıyı da tahtayla kaplatmış, onca yolu yürümek istemediğini söylemiş. Çevresine bir kiler yaptırmış; böylece 124'e girmek istediğin zaman, ön kapıdan geçmek zorundasın, iki katlı bir evi içeride yemek pişirebileceği bir kulübeye dönüştürmesini kınayanlara kulak asmamış. Konuklar o güzel giysileriyle bir fırının, yemek artıklarının, yağ ve dumanın ortasında bulunmak istemez, demişler. Onlara aldırmadım, dedi. Geceleri orada, onun yanında güvendeydim. Duyduğum tek ses, kendi soluklarımdı, ama bazen, gündüzleri, soluk alıp veren ben miyim, yoksa yanımda duran başka biri mi, emin olamazdım. Gel Oğlum'un bir inip bir kalkan karnını izler, benim soluk alışlarıma uyup uymadığına bakardım; soluğu-

mu onunkine uydurmak için tutar, onunla aynı anda bırakırdım. Sırf solukların kime ait olduğunu görmek için – bir şişeye usulca üflüyormuş gibi bir ses çıkaran, düzenli, düzenli soluklar. O sesi ben mi çıkarıyordum? Yoksa Howard mı? Kim? Bu, herkesin sessiz olduğu ya da benim söylenenleri duyamadığım dönemdi. Her iki durum da umurumda bile değildi, çünkü sessizlik babamı çok daha iyi düşlememi sağlıyordu. Babamın geleceğinden emindim. Ama bir şey onu tutuyordu. Atla bir sorunu vardı. Irmak taşmıştı; tekne batmıştı, yenisini yapmak zorundaydı. Bazen de nedeni bir linç girişimi ya da bir fırtınaydı. O yoldaydı, gelecekti ve bu bir sırdı. Bütün dış benliğimi, beni öldürmemesi için annemi sevmeye adamıştım, geceleri saçımı örerken bile onu sevmeyi sürdürüyordum. Babamın yolda olduğunu, bana geldiğini asla bilmemeliydi. Büyükanne Baby de babamın geleceğine inanıyordu. Ama bir süre sonra vazgeçti. Ben hiç vazgeçmedim. Buglar ile Howard evden kaçtıkları zaman bile. Sonra, Paul D geldi. Alt kattan gelen sesini, annemin kahkahasını duydum ve onun, yani babamın geldiğini sandım. Bu eve artık hiç kimse gelmiyor. Sonra, aşağıya inince gelenin Paul D olduğunu ve benim için gelmediğini gördüm; o annemi istiyordu. Başlarda. Sonra kız kardeşimi de istedi, ama kardeşim onu evden uzaklaştırdı. Gittiğine öyle memnunum ki. Şimdi başbaşayız; babam gelinceye, annemi gözetleme, avluyu kollama konusunda bana yardım edinceye kadar, ablamı koruyabilirim.

Babam yağda oradan oraya kayan yumurtaya bayılırmış. Ekmeğini içine banarmış. Bunları bana Büyükanne Baby anlattı. Ona ne zaman yağda yumurta yapsa, babam Noel gelmişçesine sevinirmiş. Babamdan hep biraz korktuğunu söylerdi. Fazla iyiydi, derdi; baştan beri, bu dünyaya göre fazla iyiydi. Annesini korkuturmuş. Ayakta kalmayı beceremeye-

cek, diye düşünürmüş. Aynı şeyi beyazlar da düşünmüş olmalı ki, ana-oğulu ayırmadılar. Böylece oğlunu tanıma, onu yetiştirme şansı oldu; oğlunun sevme yeteneğinden ürktü. Hayvanları, eşyaları, mahsulü ve alfabeyi sevme biçiminden. Kağıt üzerinde toplama, çıkarma yapabiliyordu. Patronu öğretmişti. Herkese öğretmeye hazırdı, ama bir tek babam öğrenmek istemişti. Öteki oğlanlar, hayır, demişti. Adını bir rakamdan alan oğlan Sixo*, rakamların aklını karıştıracağını söylemişti – unutmaması gerekenleri unutturacağını, anımsamaması gerekenleri anımsatacağını. Zihninin alt üst olmasını istemiyordu. Ama babam şöyle dedi: Saymayı bilmezsen, seni kandırabilirler. Okumayı bilmezsen, seni yenebilirler. Bunu çok komik buldular. Büyükanneme göre, babam kağıt üzerinde hesap yapabildiği için annesini kurtarmış, oradan çıkarabilmişti. Büyükanne hep, keşke İncil'i gerçek vaizler gibi okuyabilseydim, derdi. Okuma-yazma öğrenmeme çok seviniyorlardı; dünya sessizleşene, kendi soluğumun, bir de masanın üzerindeki süt sürahisini devirenin soluğu dışında hiçbir şey duyamadığım güne kadar bunu sürdürdüm. Kimse sürahiye yaklaşmamıştı. Annem Buglar'ı dövdü, oysa sürahiye dokunmamıştı bile. Sonra ütülü giysileri buruşturmaya, ellerini kekin içine sokmaya başladı. Onun kim olduğunu ilk ben anladım. Tıpkı geri döndüğü zaman, kim olduğunu anladığım gibi. Görür görmez değil, ama adını söyler söylemez (ona takılan adı değil, annemin taş oymacısına yazdırdığı adı) anladım. Annemin küpelerini sorması ise –benim hiç bilmediğim bir şey– bütün kuşkuları dağıttı: Ablam, babamı beklememe yardımcı olmak için geri gelmişti.

Babam bir melekmiş. Sana bakar bakmaz, nerenin acıdığını söyler, üstelik acıyı giderirmiş. Büyükanne Baby için

* (İng.) Six: Altı. Sixo: Altı-o. (ç.n.)

yukarıdan sarkan bir şey yapmış, böylece sabahları uyandığı zaman ona tutunup yerden kalkabiliyormuş; bir de ayağa kalkınca dengesini bulabilsin diye, ona bir basamak yapmış. Büyükannem çocuklarının önünde bir beyaz tarafından yumruklanmaktan, yere devrilmekten ödünün koptuğunu söylerdi. Çocukları onun yere devrildiğini görmesin diye, onlar varken her söyleneni yapar, her hareketine dikkat edermiş. Böyle bir görüntünün çocukları çıldırtacağını söylerdi. Tatlı Yuva'da kimse onu dövmemiş, dövmekle tehdit etmemiş, dolayısıyla babam böyle bir şeye tanık olmamış, hiç çıldırmamış. Şu anda bile buraya gelmeye çalıştığına eminim. Paul D gelebildiyse, babam da gelebilir. O melek adam. O zaman bir arada oluruz. Ben, babam ve Sevilen. Anneme gelince; ister kalır, isterse Paul D ile birlikte gider. Tabii babam onu yanında istemezse – ama Paul D'yi yatağına alan bu kadını isteyeceğini sanmıyorum. Büyükanne Baby farklı erkeklerden sekiz çocuk doğurduğu için insanların onu küçük gördüğünü söylemişti. Bu yüzden onu hem siyahlar hem de beyazlar küçümsemişti. Kölelerin kendileri adına hoş, zevkli duygular tatmaları doğru değildi; bedenleri bu amaca değil, ona sahip olan kişiyi hoşnut etmek için, mümkün olduğunca çok çocuk doğurmaya hizmet etmeliydi. Bunu yaparken de içten, derin bir zevk almamaları gerekiyordu. Büyükannem bana bunlara kulak asmamamı söyledi. Her zaman bedenimi dinlememi, onu sevmemi öğütledi.

Gizli ev. O ölünce, oraya gittim. Annem evden çıkmama, avludakilerle birlikte yiyip içmeme izin vermiyordu. Biz içeride kaldık. Buna çok üzüldüm. Büyükanne Baby'nin böylesi bir şölenden, ona katılan insanlardan hoşlanacağını biliyordum, çünkü kimseyi görememek, bir yere gidememek onu hasta etmişti – yalnızca yas tutmak, renkleri düşünmek ve nerede hata yaptığını merak etmek. Yürekle, bedenle ilgili

düşüncelerinin nasıl olup da böyle yanlış bir noktaya ulaştığını aklı almıyordu. Beyazlar yine de gelmişti. Avlusuna. O her şeyi doğru yapmış, yine de avlusuna girmelerini engelleyememişti. Artık ne düşüneceğini bilemiyordu. Elinde bir tek yüreği kalmıştı; onlarsa o yüreğin canına öyle bir okudular ki, Savaş bile onu canlandıramadı.

Bana babamla ilgili her şeyi anlattı. Annesini satın almak için nasıl ölesiye çalıştığını. Kek ziyan olduktan, ütülü giysiler buruştuktan sonra, kız kardeşimin basamakları tırmanırken çıkardığı boğuk sesi duymamdan sonra, büyükannem bana beni de anlattı. Nasıl efsunlu olduğumu. Doğumumun sihirli olduğunu, sürekli korunduğumu. Ve hayaletlerden korkmamam gerektiğini. Bana zarar vermezdi, çünkü annemden emdiğim sütle birlikte onun kanını da içmiştim. Hayalet annemin, bir de onu durdurmak için hiçbir şey yapmayan Baby Suggs'ın peşindeydi. Bana asla zarar vermezdi. Ben yalnızca gözümü açıp onu kollamalıydım, çünkü o açgözlü bir ruhtu ve sevgiye hiç doymuyordu – eh, başına gelenler düşünüldüğünde, son derece doğaldı bu. Büyükannemin dediğini yaptım. Yapıyorum. Onu sevdim. Seviyorum. Benimle oynuyor, ne zaman ona ihtiyacım olsa, yanıma geliyor. O benim. Sevilen. Benim.

Ben Sevilen'im ve Sethe benim. Yapraklardan çiçekleri topluyor yuvarlak bir sepete koyuyor görüyorum yapraklar işine yaramaz sepeti dolduruyor otları aralıyor ona yardım etmek isterdim ama bulutlar önümü kesiyor resimleri nasıl söze dökebilirim ondan ayrı değilim durabileceğim bir yer yok onun yüzü benim yüzüm o yüzün bulunduğu yerde olmak ve o yüze bakmak istiyorum sıcak bir şey
Bütün bunlar şimdi her zaman şimdi kendimi bildim bileli çömelmiş durumdayım ve yine çömelmiş insanları izliyorum sürekli çömeliyorum yüzümün üzerindeki adam ölü o adamın yüzü benim yüzüm değil soluğu güzel kokuyor ama gözleri kilitli kimisi iğrenç şeyler yiyor ben yemiyorum derisi olmayan adamlar içmemiz için bize sabah sularını sunuyorlar bizim suyumuz yok geceleri yüzümün üzerindeki ölü adamı göremiyorum günışığı çatlaklardan içeri sızıyor ve o kilitli gözleri görüyorum büyük değilim küçük sıçanlar uyumamızı beklemiyor birisi toprağı eşeliyor ama içerde bunu yapacak kadar yer yok daha çok su içebilseydik gözyaşımız olurdu terleyemeyiz suyumuz yok ama derisi olmayan adamlar bize kendi sularını getiriyor bir keresinde emmemiz için tatlı taşlar getirdiler hepimiz bedenlerimizi arkada bırakmaya çalışıyoruz yüzümün üzerindeki adam bunu başardı insanın kendini sonsuza kadar öldürmesi çok zor kısa bir uykudan sonra geri dönüyorsun başlarda kusabiliyorduk artık kusamıyoruz adamın dişleri çok güzel beyaz noktalar biri titriyor ta buradan hissedebiliyorum bedenini bırakmak için vargücüyle çabalıyor bu titreyen küçük bir kuş titremeye yer yok dolayısıyla

bir türlü ölemiyor benim ölü adamı yüzümden çekip aldılar o güzel beyaz noktaları özlüyorum Şimdi çömelmiş durumda değiliz ayakta duruyoruz ama bacaklarım tıpkı şu benim ölü adamın gözleri gibi düşemiyorum çünkü düşecek yer yok derisiz adamlar gürültü yapıyor ölü değilim ekmek deniz renginde onu yiyemeyecek kadar açım güneş gözlerimi kapatıyor ölebilenler bir yığın halinde benimkini bulamıyorum hani şu dişlerine bayıldığım adamı sıcak bir şey ölülerden oluşan bir tepecik sıcak bir şey derisi olmayan adamlar ellerindeki sırıklarla ölüleri itiyor yüzünü istediğim kadın orada benim olan o yüzü istiyorum ekmek rengindeki denize yuvarlanıyorlar kadının kulaklarında hiçbir şey yok yüzümün üzerinde ölen adamın dişleri bende olsaydı kadının boynundaki tasmayı ısırırdım ısırıp koparırdım o halkadan hoşlanmadığını biliyorum şimdi çömelecek ve ötekileri izleyecek kadar yer var şimdi artık yalnızca çömelmek artık hep şimdi yüzü benim yüzüm olan kadının içinde kadın denizde sıcak bir şey
Başlarda onu görebiliyordum ona yardım edemiyordum çünkü bulutlar yolumu kapatmıştı başlarda onu görebiliyordum kulaklarındaki parıltıyı boynundaki tasmadan hoşlanmıyor bunu biliyorum gözümü ondan hiç ayırmıyorum bulutların yolumu tıkadığını anlasın diye beni gördüğünden eminim beni görmesi için ona bakıyorum gözlerini boşaltıyor yüzünün olduğu yerde ben varım ve ona gürültücü bulutların önümü kestiğini anlatıyorum küpelerini istiyor yuvarlak sepetini istiyor ben onun yüzünü istiyorum sıcak bir şey başlarda kadınlar erkeklerden ayrıydı erkekler de kadınlardan fırtınalar bizi sarstı karıştırdı erkeklerle kadınları kadınlarla erkekleri birbirine kattı işte kendimi o zaman bir adamın sırtında buldum uzun bir süre salt ensesini geniş sırtını gördüm tam tepemdeydi ben küçüğüm o adamı seviyorum çünkü onun bir şarkısı var ölmek için sırtüstü döndüğü zaman dişlerini gör-

düm şarkısı yumuşacıktı şarkısında yapraklardaki çiçekleri toplayan ve yuvarlak bir sepete dolduran kadını anlatıyordu bulutlardan önce o da az ilerimize çömelmişti ama onu göremiyordum ta ki adam gözlerini kilitleyip yüzümün üzerinde ölünceye kadar biz böyleyizdir adamın ağzından soluk çıkmıyor soluğun bulunması gereken yerde tatlı şekerli bir koku var ötekiler onun öldüğünü bilmiyor ben biliyorum şarkısı sona erdi şimdi onu değil o güzel küçük dişlerini seviyorum
O kadını bir daha yitiremem benim ölü adam tıpkı gürültücü bulutlar gibi önümü kesiyordu o yüzümün üzerinde ölünce kadının yüzünü görebileceğim bana gülümseyecek mutlaka sivri uçlu küpeleri gitmiş derisiz adamlar gürültü yapıyor benim ölüyü itekliyorlar ama yüzü benim yüzüm olan kadını itmiyorlar o kendisi gidiyor onu iteklemiyorlar o kendisi gidiyor küçük tepe yok artık kadın bana gülümseyecekti mutlaka sıcak bir şey
Şimdi çömelmiyorlar biz çömeliyoruz suyun üzerinde yüzüyorlar küçük tepeyi dağıttılar ve denize ittiler güzelim dişleri bulamıyorum bana gülümseyecek olan siyah yüzü görüyorum bana gülümseyecek olan karanlık yüz benim yüzüm demir halka boyunlarımızda kulaklarında sivri küpeler yok yuvarlak sepeti de yok suya giriyor benim yüzümle birlikte
Yağan yağmurun altında duruyorum ötekiler götürüldü ben götürülmedim tıpkı yağmur gibi yağıyorum adamın yiyişini seyrediyorum içeride yağmur damlalarıyla birlikte dökülmemek için çömeliyorum parçalara ayrılacağım adam uyuduğum yeri acıtıyor parmağını oraya koyuyor yemeği elimden düşürüyor parçalara ayrılıyorum kadın yüzümü alıp götürüyor beni isteyen kimse yok bana adımı söyleyen köprüde bekliyorum çünkü o kadın köprünün altında gece oluyor gündüz oluyor yine yine gece gündüz gece gündüz bekliyorum boynumda demir halka yok sudan tekne geçmiyor derisiz adam-

lar yok benim ölü adam burada yüzmüyor dişleri aşağıda mavinin ve otun olduğu yerde istediğim yüz de öyle bana gülümseyecek olan yüz mutlaka gülümseyecek gündüzleri elmaslar suda kadının ve kaplumbağaların yanında geceleri çiğneme ve yutma sesleri ve kahkahalar duyuyorum o kahkaha bana ait o kahkaha benim benim olan yüzünü görüyorum çömeldiğimiz yerde bana gülümseyecek olan yüz bu şimdi gülümseyecek yüz suyu yarıp yüzeye çıkıyor sıcak bir şey onun yüzü benim gülümsemiyor çiğniyor ve yutuyor yüzümü almalıyım içeri giriyorum yosunlar ayrılıyor o ayırıyor sudayım yanıma geliyor yuvarlak sepet yok boynunda demir halka yok yukarıya elmasların olduğu yere çıkıyor peşinden gidiyorum onun küpeleri olan elmasların içindeyiz şimdi yüzüm geliyor o yüzü almalıyım onunla bir an önce birleşmek istiyorum yüzümü öyle çok seviyorum ki siyah yüzüm çok yakınımda birleşmek istiyorum kadın bana bir şeyler fısıldıyor fısıldıyor ona doğru uzanıyorum çiğneyerek yutkunarak bana dokunuyor birleşmek istediğimi biliyor beni çiğniyor beni yutuyor yok oldum şimdi onun yüzüyüm kendi yüzüm beni terk etti yüzerek uzaklaştığımı görüyorum sıcak bir şey tabanlarımı görüyorum yalnızım onunla birlikte olmak istiyorum birleşmek istiyorum

Mavi sudan çıkıyorum tabanlarım benden yüzerek uzaklaşınca sudan çıkıyorum kendime bir yer bulmalıyım hava çok ağır ölü değilim değilim bir ev var bana fısıldadıkları var bana söylediği yerdeyim ölü değilim oturuyorum güneş gözlerimi kapatıyor gözlerimi açınca yitirdiğim yüzü görüyorum beni terk eden yüz Sethe'in yüzüydü Sethe onu gördüğümü görüyor ben de gülümsemeyi görüyorum aradığım yer onun gülümseyen yüzü yitirdiğim yüz bu bana gülümseyen yüzüm gülümsüyor sonunda sıcak bir şey artık birleşebiliriz sıcak bir şey

Ben Sevilen'im ve Sethe bana ait; o benim. Çömelmeden önce, orada çiçekleri, sarı çiçekleri toplayan, Sethe idi. Onları yeşil yapraklarından kopardı. Şimdi uyuduğumuz yerde, yorganın üzerindeler. Tam bana gülümsemek üzereydi ki, derisiz adamlar geldi, bizi ölülerle birlikte güneş ışığına çıkardılar, sonra da ölüleri denize itekliediler. Sethe suya girdi. Suyun içine. Onu itmediler. Kendisi girdi. Bana gülümsemeye hazırlanıyordu; ölülerin denize itildiğini görünce kendisi de suya girdi ve beni orada onsuz, yüzsüz bıraktı. Bulduğum, sonra da köprünün altındaki suda yitirdiğim yüz Sethe'dir. Suya girince, yüzünün bana yaklaştığını gördüm; o aynı zamanda benim de yüzümdü. Ona katılmak istedim. Onunla birleşmek. Denedim de, ama o suyun yüzeyine, ışık parçacıklarının arasına çıktı. Onu yeniden yitirmiştim, fakat bana fısıldadığı evi buldum; Sethe karşımdaydı, sonunda gülümsüyordu. Bu iyi, ama onu bir kez daha yitiremem. Bilmek istediğim tek şey, çömeldiğimiz yerdeki suya neden girdiği. Tam bana gülümsemek üzereyken, neden yaptı bunu? Suyun içinde onunla birleşmek istediysem de kıpırdayamadım; çiçek toplarken ona yardım etmek istedim ama duman bulutu gözlerimi kör etti; onu yitirdim. Onu üç kez yitirdim: Birincisinde çiçek toplarken, gürültücü bulutlar yüzünden; bir keresinde bana gülümsemek yerine suya girdiğinde; bir de köprünün altında ona katılmak için suya girdiğim, onunsa bana yaklaştığı ama gülümsemediği zaman. Bana fısıldadı, beni çiğnedi, sonra da yüzerek uzaklaştı. Şimdi onu buldum

– bu evde. Bana gülümsüyor; bana gülümseyen bu yüz, benim yüzüm. Onu bir daha asla yitirmeyeceğim. O benim.

Bana doğruyu söyle. Sen öteki taraftan geldin, değil mi?

Evet. Öteki taraftaydım.

Benim için mi döndün?

Evet.

Beni anımsıyor musun?

Evet. Seni anımsıyorum.

Beni hiç unutmadın, değil mi?

Yüzün benim yüzüm.

Beni bağışlıyor musun? Kalacak mısın? Burada artık güvendesin.

Derisi olmayan adamlar nerede?

Dışarıda. Uzakta.

Buraya gelebilirler mi?

Hayır. Bir kez denediler ama onları durdurdum. Bir daha da gelemezler.

Bir tanesi, bulunduğum evdeydi. Canımı yaktı.

Bundan böyle canımızı yakamayacaklar.

Küpelerin nerede?

Elimden aldılar.

Derisiz adamlar mı aldı?

Evet.

Sana yardım etmek istedim ama bulutlar yolu kapatmıştı.

Burada hiç bulut yok.

Boynuna demir bir halka geçirirlerse, onu ısırıp kopartırım.

Sevilen.

Sana yuvarlak bir sepet yapacağım.

Geri geldin. Döndün.

Bana gülümseyecek misin?

Gülümsediğimi görmüyor musun?

Yüzünü seviyorum.

Derenin kıyısında oynardık.
Suyun içindeydim.
Sessiz dönemimde, oynardık.
Bulutlar gürültücüydü, önümdeydi.
Sana gereksindiğim zaman, bana geldin.
Yüzünün gülümsemesi gerekiyordu.
Yalnızca soluk alışlarını duyabiliyordum.
Soluk sesleri kesildi; bir tek dişler kaldı.
Senin bana zarar vermeyeceğini söyledi.
O bana zarar verdi.
Seni koruyacağım.
Onun yüzünü istiyorum.
Onu bu kadar çok sevme.
Onu çok seviyorum.
Ona dikkat et; rüya görmene neden olabilir.
Çiğniyor ve yutuyor.
Saçlarını örerken sakın uyuyakalma.
O bir gülüş; ben kahkahayım.
Evi gözlüyorum; avluyu gözlüyorum.
O beni terk etti.
Babam yakında geliyor.
Sıcak bir şey.

Sevilen
Sen benim ablamsm
Sen benim kızımsın
Yüzün benim yüzüm; sen bensin
Seni yeniden buldum; bana geri döndün
Sen benim Sevilenimsin
Sen benimsin
Bana aitsin
Benimsin

Senin sütün bende
Senin gülümsemen bende
Sana bakacağım
Sen benim yüzümsün;
ben senim. Ben senken, beni neden terk ettin?
Seni bir daha asla bırakmayacağım
Beni bir daha asla bırakma
Beni bir daha asla bırakmayacaksın
Suya girdin
Senin kanını içtim

Sütünü sana getirdim
Gülümsemeyi unuttun
Seni sevdim
Beni üzdün
Bana döndün
Beni terk ettin

Seni bekledim
Sen benimsin
Bana aitsin
Benimsin

Zengin bir adamın salonundan daha büyük olmayan, küçücük bir kiliseydi. Tahta sıralarda sırt dayama yeri yoktu; cemaat aynı zamanda koro olduğu için, koronun oturacağı, kapalı bölüme gerek kalmamıştı. Bazı üyeler, vaizi cemaatin az yukarısına kaldıracak bir yükselti yapmakla görevlendirilmişti, ama çok da acelesi yoktu, çünkü asıl yükseltilmesi gereken şey, yani meşe ağacından yapılma, beyaz haç yerini çoktan almıştı. Kutsal Kurtarıcı Kilisesi eskiden yalnızca öndeki vitrinin kullanıldığı bir manifatura dükkanıydı. Yan camlar kağıtla kaplanmıştı, çünkü üyeler boya mı yoksa perde mi kullanacaklarına henüz karar verememişti – dışarıdan görünmelerini engelleyecek ama üzerlerine vuran azıcık ışığı engellemeyecek bir çözüm arıyorlardı. Yazları camlar açılıyordu. Kışları ara geçitteki demir soba elinden geleni yapıyordu. Kilisenin önünde, eskiden müşterilerin oturduğu, sağlam bir sundurma vardı; çocuklar başını parmaklıkların arasına sıkıştıran oğlana kahkahalarla gülmüştü. Ocak ayında, güneşli ve rüzgarsız bir günde, içerideki demir soba yanmıyorsa, sundurma içeriden daha sıcak olurdu. Nemli bodrum oldukça ılıktı, ama ot şilteyi, lavaboyu ve giysilerin asıldığı kancayı aydınlatacak, bir damla ışıktan yoksundu. Kilerdeki yağ lambası öyle hüzünlüydü ki, Paul D sundurmanın basamaklarında oturmayı yeğledi; ısınmak için de paltosunun cebine soktuğu içki şişesinden yardım aldı: ısınmak ve gözlerini kızartmak için. Bileklerini dizlerinin arasına soktu: Ellerinin titremesini engellemek için değil, tutunacak hiçbir şeyi olmadığı için. Paul D, kapağı ardına kadar açılan

tütün tenekesinden fırlayan, havada özgürce uçuşan şeylerin oyuncağı, avı olup çıkmıştı.

Neden bu kadar uzun sürdüğünü bir türlü anlayamıyordu. Sixo ile birlikte ateşe atlayabilir, birlikte şöyle ağız tadıyla gülebilirlerdi. Madem er geç boyun eğecekti, neden ölümü kahkahalarla, Seven-o* çığlıklarıyla karşılamamıştı? Neden? Geciktirmenin ne anlamı vardı? Erkek kardeşi giderken, bir yük arabasının arkasından ona el sallamıştı – cebinde kızarmış tavuk, gözünde yaşlar. Anne. Baba. Birini anımsamıyordu. Ötekini hiç görmemişti. Üç üvey kardeşin en küçüğüydü (anne aynı, babalar farklı); Garner'a satılmış, ayrılmasına izin verilmeyen bu çiftlikte yirmi yıl kalmıştı. Bir keresinde, Maryland'de, yüz yıldır bir arada yaşayan, dört köle aileyle karşılaşmıştı: Nineler, dedeler, büyükanne ve büyükbabalar, anneler, babalar, teyze ve halalar, amca ve dayılar, kuzenler, çocuklar. Yarı beyaz, kısmen beyaz, tam siyah, Kızılderili karışımı. Onları şaşkınlıkla, gıptayla seyretmişti; o günden beri ne zaman kalabalık, siyah bir aile görse kimliklerini çözmeye, kimin kim olduğunu, kan bağlarını, daha doğrusu kimin kime ait olduğunu kestirmeye çalışırdı.

"Şu karşıdaki benim teyzem. Yanındaki, onun oğlu. Ötede duransa, babamın kuzeni. Annem iki kez evlenmiş – bu üvey ablam, bunlar da onun çocukları. Şu da karım..."

Böyle bir duyguyu hiç tatmamış, ama Tatlı Yuva'da büyüdüğü için, eksikliğini de hissetmemişti. Erkek kardeşleri, iki dostu, mutfakta Baby Suggs'ı, onlara ateş etmesini öğreten, onları dinleyen bir efendisi vardı. Ve onlara sabun yapan, sesini asla yükseltmeyen bir hanımı. Yirmi yıl boyunca bu barınakta yaşadılar – ta ki Baby gidinceye, Sethe gelip Halle'in

---

* (İng.) Seven: Yedi. Seven-o: Yedi-o (Sixo'ya, "Altı-o"ya gönderme yapılıyor). (ç.n.)

karısı oluncaya kadar. Halle onunla bir aile kurdu, Sixo ise aynı şeyi Elli Kilometrelik Kadın'la yapmaya niyetlendi. Paul D en büyük ağabeyine veda etmek için el sallarken, efendi ölmüştü, evin hanımı gergindi, barınak çoktan çatlamıştı. Sixo, Bayan Garner'ı doktorun hasta ettiğini ileri sürüyordu. Kadına, bacağı kırılan aygırlara (barut harcamamak için) içirilen ilaçtan verdiğini söylüyordu; öğretmenin yeni kuralları olmasaydı, bunu kadına da söylerdi. Ona güldüler. Sixo'nun her konuda anlatacak, şeytanca bir masalı vardı. Bay Garner'ın ölümü de bundan payını almıştı: Sixo'ya göre, adamın kulağındaki deliği kıskanç bir komşu açmıştı.

"Kan nerede?" diye sordular.

Kan yoktu. Bay Garner kısrağının boynuna yatmış, ter içinde, mavi-beyaz bir yüzle eve gelmişti. Bir damla kan yoktu. Sixo homurdandı; onun ölümüne üzülmeyen tek insandı. Ama daha sonra fena halde üzüldü; tıpkı ötekiler gibi.

"Onu neden çağırdı?" diye sordu Paul D. "Öğretmene neden gerek duydu?"

"Sayıları bilen birine ihtiyacı vardı," dedi Halle.

"Sayıları kendisi de biliyor."

"Öyle değil."

"Hayır, efendim. Evde bir beyaza daha gerek duydu."

"Ne için?"

"Ne için olabilir? Ha, ne için?"

Haklıydı. Garner'ın öleceğini hiç kimse hesaba katmamıştı. Ölebileceği akıllarının ucundan geçmemişti. Olacak iş miydi? Her şey Garner'ın yaşamı üzerine kurulmuştu. Onun yaşamı olmayınca, ötekilerin yaşamları paramparça olmuştu. Eh, buna kölelik denmezse, neye denirdi? Çevresindeki herkesten daha uzun boylu, çoğundan daha güçlü, gücünün doruğunda olan bu erkeği, Paul D'yi budadılar. Önce tüfeğini, sonra düşüncelerini aldılar – öğretmenin zencilerden öğüt almaya hiç

niyeti yoktu. Sundukları bilgiyi laf yetiştirme olarak görüyor, onları sil baştan eğitmek için (not defterine kaydettiği) yeni ıslah yöntemleri geliştiriyordu. Çok fazla yediklerinden, çok fazla dinlendiklerinden, çok fazla konuştuklarından yakınıyordu; onları kendisiyle karşılaştırdığını varsayarsak, haklıydı da, çünkü öğretmen az yer, az konuşur, hemen hemen hiç dinlenmezdi. Bir gün onları oynarken gördü – bir tür uzağa atma oyunu. Yüzündeki incinmişlik öyle derindi ki, Paul D gözlerini kırpıştırmak zorunda kaldı. Öğrencilerine karşı da çok sertti – ıslah faslının dışında.

Paul D'nin yıllardır inandığı bir şey vardı: Bay Garner'ın yeşerttiği erkeği, öğretmen budamaya, bir çocuğa dönüştürmeye çalışmıştı. Oradan kaçmalarının nedeni de buydu. Şimdi, teneke kutudan çıkanlar tarafından rahatsız edilirken, öğretmenden öncesiyle öğretmenden sonrası arasında gerçekte ne kadar fark olduğunu merak ediyordu. Garner onlara erkek demiş, birer erkek olduklarını bütün dünyaya ilan etmişti – ama salt Tatlı Yuva'da ve onun izniyle. Gördüğü şeyi mi adlandırıyordu, yoksa kendi kendini mi kandırıyordu? Bu Sixo için, hatta Halle için hep bir bilmece olarak kaldı; Paul D içinse (Bay Garner öyle desin demesin) Sixo ile Halle'in gerçek birer erkek olduğu apaçık ortadaydı. Kendi erkekliği konusunda ise kuşkuları vardı; ne yapsa kendini ikna edemiyordu. Ah, evet, bir erkek gibi davranıyordu elbette, ama bunu Garner'a mı borçluydu, yoksa kendi iradesine mi? Garner olmasaydı, nasıl biri olurdu acaba? Tatlı Yuva'dan önce? Sixo'nun ya da annesinin memleketinde? Ya da, Tanrı korusun, teknede? Beyaz bir adamın sözü, insanı erkek yapmaya yeter miydi? Diyelim ki, Garner bir sabah uyandı ve fikrini değiştirdi? Sözünü geri aldı. Yine kaçarlar mıydı? Ya da, diyelim ki tam tersi oldu: İki Paul de ömürlerinin sonuna kadar orada mı kalırlardı? Erkek kardeşlerin, Sixo ile Halle'e katılıp katılmayacaklarına karar

vermesi neden bütün bir gece sürmüştü? Her ikisi de çok güzel bir yalanla yalıtıldığı için elbette. Halle ile Baby Suggs'ın Tatlı Yuva'dan önceki yaşamını yalnızca talihsizlik olarak görüyorlardı. Sixo'nun öykülerini ya duymazdan geliyor ya da alaya alıyorlardı. Korunuyorlardı; özel insanlar olduklarına inandırılmışlardı. Georgia'da Alfred denen bir sorun olduğundan hiç kuşkulanmadılar; dünyanın görünüşüne öylesine âşıktılar ki, hak etmedikleri ama yine orada olan bir ayla aynı yerde yaşayabilmek için her şeye, herkese katlanmaya hazırdılar. Az ve gizlice sevmek. Paul D'nin küçük aşkı bir ağaçtı elbette, ama Kardeş gibi değil – yaşlı, geniş ve çağıran.

Georgia'daki Alfred'de ağaç denemeyecek kadar genç bir kavak vardı. Paul D'nin ancak beline gelen, taze bir fidan. Bir erkeğin atını kırbaçlamak için kullanacağı türden bir şey. Şarkılı cinayet ve kavak fidanı. Yaşamı öldüren şarkılar söylemek için sağ kaldı, yaşadığını doğrulayan bir kavağı seyretti; oradan kaçabileceğine bir an bile inanmadı. Ta ki yağmur yağıncaya kadar. Daha sonra, Cherokee ona tomurcukları gösterip onlara doğru koşmasını söylediğinde, canı hemen yürümek, ilerlemek, yol almak, ertesi gün başka bir yerde olmak istedi. Yaşama teyzesiz, kuzensiz, çocuksuz bir biçimde teslim olmak. Hatta kadınsız – Sethe'e kadar.

Ve kız onu kışkışlamaya başladı. Tam da kuşkuyu, pişmanlığı, sorulmamış bütün soruları paketleyip bir yana kaldırdığı, çoktan yitirdiğine inandığı varolma dürtüsünü anımsadığı bir zamanda ve kök salmak istediği bir yerde – kız onu itekledi. Odadan odaya. Bez bir kukla gibi.

Manifaturacıdan bozma bir kilisenin sundurmasında, hafif çakırkeyif, boş boş otururken, bunları düşünebilirdi. "Eğer" ve "ya" sözcükleriyle başlayan, yavaş, derinden kesen ama bir erkeğe tutunacak sağlam bir dal sunmayan düşünceler. O da bileklerini tuttu. Bir kadının yaşamından geçmek, o yaşa-

ma girmek, onu kendi yaşamına katmak – işte bunlar, düşüşü hazırlamıştı. Yaşamını gerçek bir kadınla paylaşmak istemesi yeni bir duyguydu; şimdi, avaz avaz ağlamak istemesinin, tutunacak hiçbir şey sunmayan düşüncelere gömülmesinin nedeni, bu duyguyu yitirmesiydi. Rüzgara kapılmış sürüklenirken, bir sonraki yemekten ve geceki uykudan başka bir şey düşünmezken, her şeyi göğsüne hapsetmişken, en küçük bir başarısızlık duygusu ya da hayal kırıklığı hissetmemiş, herhangi bir şeyin yolunda gitmediği duygusuna kapılmamıştı. Kıpırdayan her şey, iyiye doğru gidiyor demekti. Oysa şimdi, neyin ters gittiğini, daha doğrusu neden hiçbir şeyin yolunda gitmediğini merak ediyordu. Plan'dan başlayarak her şey ters gitmişti. Oysa iyi bir plandı. Her türlü hata olasılığı elenmiş, en küçük ayrıntılar bile düşünülmüştü.

Sixo atları bağlarken yeniden İngilizce konuşuyor, Halle'e Elli Kilometrelik Kadın'dan duyduklarını aktarıyordu: Kadının yaşadığı yerdeki yedi zenci, kuzeye giden iki zenciye katılacaktı. O ikisi bunu daha önce yapmıştı, yolu biliyorlardı. İşte onlardan biri, bir kadın, mısırlar iyice boy atınca tarlaya gizlenecek, ötekileri bekleyecekti – bir gece, ertesi gün de öğlene kadar bekleyecek, gelenleri ötekilerin gizlendiği yük arabasına götürecekti. Ondan sonra bir çıngırak çalacaktı; işaret buydu. Sixo gidiyordu, kadını gidiyordu; Halle bütün ailesini götürecekti. İki Paul, düşünmek için zaman istediler. Sonlarının nereye varacağını, neyle geçineceklerini düşünmek için. Nasıl bir iş bulabilirler; kim onları yanına alır; efendisi "Kalıntı" denen bir yerde yaşayan Paul F ile temas kurmalı mı? Karar vermeleri için bir akşamlık sohbet yetti.

Evet, hep birlikte baharı, mısırın adamakıllı büyümesini ve ayın iyice tombullaşmasını bekleyeceklerdi.

Her şey inceden inceye tasarlanmalıydı. Yola gece, karanlıkta mı çıkılmalıydı, yoksa yolu görebilmek için gündüz mü?

Sixo bu öneriye tükürdü: Gece onlara hem zaman kazandırır, hem de (renkleri siyahtı, değil mi?) onları korurdu. Onlara korkup korkmadıklarını sormadı. Birkaç gece gizlice sıvıştı, derenin yakınına üç-beş battaniye ile iki bıçak gömdü. Sordular: Sethe dereyi yüzerek geçebilecek mi? Mısırlar uzadığında, dedi, dere kurumuş olacak. Bir köşeye ayıracak yiyecek yoktu, ama Sethe zamanı gelince bir kavanoz şekerkamışı ya da şeker pancarı pekmeziyle birkaç somun ekmek ayarlayacağını söyledi. Onun tek derdi battaniyelerdi, çünkü bebeği sırtına bağlamak, onu yolculuk sırasında ısıtmak için battaniyeye ihtiyacı vardı. Sırtlarındaki giysilerden başka giysileri yoktu. Ayakkabıları da elbette. Bıçaklar karınlarını doyurmalarına yardım edecekti; yine de bir sicimle bir tane de toprak kap gömdüler. Evet, kusursuz bir plandı.

Öğretmenle öğrencilerin gidiş-gelişlerini izleyip ezberlediler: Neyin ne zaman istendiğini, bir işin ne kadar sürdüğünü. Geceleri huzursuz geçiren Bayan Garner, sabahları derin bir uykuya dalıyordu. Bazı günler öğrencilerle öğretmenleri kahvaltıya kadar ders yapıyordu. Haftada bir gün kahvaltıdan vazgeçip on altı kilometre ilerideki kiliseye gidiyor, dönüşte dört dörtlük bir akşam yemeği istiyorlardı. Öğretmen yemekten sonra not defterine bir şeyler karalıyordu; öğrenciler aletleri temizliyor, onarıyor ya da biliyordu. En belirsizi Sethe'in durumuydu, çünkü Bayan Garner tarafından her an çağrılabilirdi; kadın bazı geceler, sancılara, zayıflığa ya da mutlak yalnızlığa katlanamadığında da sesleniyordu ona. Dolayısıyla, Sixo ile Paul'ler akşam yemeğinden sonra derenin kıyısına gidecek, Elli Kilometrelik Kadın'ı bekleyecekti. Halle, Sethe ile üç çocuğu gün doğumundan önce getirecekti – güneş doğmadan, yani Sethe tavuklarla ve süt veren inekle ilgilenmeye başlamadan önce. Ocağın tütme zamanı geldiğinde, onlar derenin kıyısında, ötekilerin yanında olacaktı. Böylece, o gece

Bayan Garner Sethe'e seslenecek olursa, Sethe onu yanıtlayabilecekti. Şimdi yapmaları gereken tek şey, baharı beklemekti.

Ama: Baharda Sethe gebeydi; ağustos geldiğinde karnı, ötekilere yetişemeyecek kadar büyümüş olacaktı – erkekler çocukları taşıyabilirlerdi, ama onu hayır.

Ama: Sağken Garner'dan yüz bulamayan komşular, şimdi Tatlı Yuva'yı gönüllerince ziyaret ediyor, bazen en olmadık zamanda ortaya çıkabiliyorlardı.

Ama: Sethe'in çocukları artık mutfakta oynayamıyordu, bu yüzden Sethe evle kulübe arasında mekik dokuyor, onlara göz-kulak olacağım diye koşturup duruyordu. Oğlanlar işe koşulamayacak kadar küçüktü, kız bebekse henüz dokuz aylıktı. Bayan Garner'ın yardımlarından da yoksun kalınca, işi, tıpkı öğretmenin istekleri gibi, iyice artmıştı.

Ama: Domuz yavrusunun çalınmasından sonra, Sixo geceleri hayvanlarla birlikte bağlanıyordu; ağıllar, ambarlar, barakalar, kümesler, kiler ve ahır her gece kilitleniyordu. Sığınacak, toplaşacak hiçbir yer yoktu. Sixo zamanı geldiğinde ipi çözmek için, ağzında bir çivi taşımaya başlamıştı.

Ama: Halle'e ekstra işlerini Tatlı Yuva'da yapması söylenmişti, dolayısıyla öğretmenin gönderdiği yerlerin dışında, hiçbir yere gidemiyordu. Tatlı Yuva'nın dışında ne bulunduğunu ve oraya nasıl gidileceğini, kadınını görmek için gizlice sıvışan Sixo'dan ve yıllardır başkalarına kiralanan Halle'den başka bilen yoktu.

İyi bir plandı. Öğretmenle uyanık öğrencilere bile hissettirilmeden uygulanabilecek bir plan.

Ama. Planı değiştirmek zorunda kaldılar – biraz. Öncelikle evden çıkış biçimini değiştirdiler. Halle'in verdiği talimatları ezberlediler. İpi çözmek için zamana gereksinen Sixo oradan biraz daha geç ayrılacak, atları ürkütmeden kapıyı açacak, derenin kıyısındakilere ve Elli Kilometrelik Kadın'a katılacaktı.

Dördü birlikte doğruca mısır tarlasına yollanacaktı. Sethe yüzünden –tıpkı Sixo gibi– biraz daha zamana gereksinen Halle günün ilk ışığını beklememeyi, karısıyla çocuklarını oraya gece götürmeyi kararlaştırmıştı. Dere kıyısına inmeden, doğruca tarlaya gideceklerdi. Şimdi mısır, omuzlarına geliyordu – bundan fazla da uzamazdı. Ay dolgundu. Bir kuşa ya da bir yılana ait olmayan bir çıngırak sesini beklerken ekin biçmek, ot yolmak, darı toplamak ya da balya taşımakta çok zorlandılar. Sonra bir gün, bir sabah duydular. Daha doğrusu Halle duydu, bir şarkıyla ötekilere de duyurdu: "Hişşt. Hişşt. Biri bana sesleniyor. Hişşt. Hişşt. Biri beni çağırıyor. Ah, Tanrım, ah güzel Tanrım. Şimdi ne yapacağım?"

Yemek molasında tarladan ayrıldı. Zorunluydu. Sethe'e işareti duyduğunu haber vermeliydi. Sethe iki gecedir Bayan Garner'ın yanındaydı; bu gece kadının yanına gidemeyeceğini öğrenmeliydi. Paul'ler onu gördü. Kardeş'in gölgesine sığınmış, mısır ekmeği yiyorlardı; salınarak ilerleyen Halle'i gördüler. Ekmeğin tadı harikaydı. Ekmeğe tuz katmak için, üst dudaklarındaki ter damlalarını yaladılar. Öğretmenle öğrencileri evdeydi, yemek yiyorlardı. Halle iki yana sallanarak geçti. Artık şarkı söylemiyordu.

Neler olduğunu kimse bilmiyor. Yayığın dışında; Halle'i son gören kişi de, o yayığın başında gördü. Paul D'nin bütün bildiği, Halle'in ortalarda görünmediği, Sethe'e hiçbir şey söylemediğiydi; en son yayığın başına çömelmiş bir durumda görülmüştü. Belki de, kapıya gidip Sethe'le görüşmek istemiş, öğretmen onun sesinde belli belirsiz bir korku sezmişti – zaten hep elinin altında olan tüfeğini kapmaya hazır olduğunu hissettiren bir tını. Belki de Halle "karım" demek, üstelik bunu öğretmenin gözünde bir kıvılcım çakmasına yol açacak bir vurguyla söylemek gibi bir hata yapmıştı. Sethe daha sonra, Bayan Garner'ın yatak odasındayken silah sesi duyduğunu,

ama camdan dışarıya bakmadığını anlattı. Öte yandan, Halle o gün ne öldürülmüş, ne de yaralanmıştı, çünkü Paul D daha sonra (Sethe'in yardımsız filan kaçmasından sonra) Halle'i görmüştü; Sixo'nun gülmesinin, erkek kardeşinin çekip gitmesinin ardından. Eli yüzü yağa bulanmıştı; gözleri bir balığın gözleri kadar boştu. Belki öğretmen ona arkadan ateş etmiş, sınırı aştığını belirtmek için ayaklarına nişan almıştı. Belki de başka bir şey olmuştu. Uzun sözün kısası, ortadan kaybolmuştu; artık herkes kendinden sorumluydu.

Paul A karnını doyurduktan sonra, kereste taşımaya döndü. Akşam yemeğinde kulübede buluşmak için sözleştiler. Randevuya gelmedi. Paul D tam zamanında dere kıyısına indi; Paul A'nın önden gittiğini umuyor, buna inanmak istiyordu. Öğretmenin bir şeyler öğrendiğinden emindi. Her neyse, derenin kıyısına indi, dere yatağı tıpkı Sixo'nun dediği gibi kuruydu. Orada Elli Kilometrelik Kadın'la birlikte, Sixo'yu ve Paul A'yı bekledi. Bir tek Sixo geldi; bilekleri kanıyor, dili dudaklarını bir alev gibi yalıyordu.

"Paul A'yı gördün mü?"

"Hayır."

"Halle'i?"

"Hayır."

"İkisinden de hiç iz yok mu?"

"Yok. Kulübede çocuklardan başka kimse yok."

"Sethe?"

"Çocuklar uyuyor. O da yanlarındadır herhalde."

"Paul A'yı almadan gidemem."

"Elimden bir şey gelmez."

"Geri dönüp onlara baksam mı?"

"Sana yardım edemem."

"Ne düşünüyorsun?"

"Bana kalırsa, doğruca tarlaya gidecekler."

Sixo kadına döndü; sımsıkı kenetlendiler, fısıldaştılar. Kadın içinden gelen bir ışıkla aydınlanmış, pırıl pırıl parlamaya başlamıştı. Paul D ile birlikte dere yatağındaki çakıltaşlarına diz çökmeden önce bir hiç, karanlıkta hafif hafif soluyan bir karaltıydı.

Sixo çömelmiş, gömdüğü bıçakları arıyordu. Bir şey duydu. Hiçbir şey duyamadı. Bıçakları unuttu. Hemen. Üçü birlikte kıyıya tırmandılar ve öğretmenin, öğrencilerinin ve dört beyaz erkeğin yaklaştığını gördüler. Ellerinde lambalar. Sixo, Elli Kilometrelik Kadın'ı itti, kadın dere yatağına doğra koştu. Paul D ile Sixo aksi yöne, ormana doğru koşmaya başladılar, ikisi de yakalandı, bağlandı.

Tam o sırada hava tatlılaştı. Bal arılarının bayıldığı şeylerin kokusuyla doldu. Bir katır gibi bağlanmış olan Paul D, çiyin ıslattığı otların çağrısını duydu. Tam bunu ve Paul A'nın nerede olabileceğini düşünüyordu ki, Sixo döndü, en yakınındaki tüfeğin namlusuna yapıştı. Şarkı söylemeye başladı. Adamlardan ikisi Paul D'yi itekliediler, bir ağaca bağladılar. Öğretmen üst üste yineliyordu: "Canlı. Canlı. Onu canlı istiyorum!" Sixo tüfeği savurdu, birinin kaburgalarını kırdı ama elleri bağlı olduğu için namluyu gerektiği yöne çeviremedi. Beyaz adamlar öylece bekliyordu. Şarkısının bitmesini mi? Tüfeklerini ona doğrultmuş, dinliyorlardı. Lambanın ışığından çıktıkları zaman Paul D onları göremiyordu. Sonunda, içlerinden biri tüfeğin dipçiğini Sixo'nun kafasına indirdi; Sixo kendine geldiğinde bir ağaca belinden bağlanmış olduğunu gördü; tam önünde küçük bir ateş yanıyordu. Öğretmen fikrini değiştirmişti: "Bu asla yola gelmeyecek." Bu yargıya varmasının nedeni, şarkı olmalıydı.

Ateş ikide bir sönüyor, beyazların böylesine ciddi bir duruma hazırlıklı olmadıkları anlaşılıyordu. Onlar yakalamaya gelmişti, öldürmeye değil. Yaktıkları ateşte ancak mısır lapası pişirilebilirdi. Kuru çalılar yetersiz, otlar çiyden kaygandı.

Mısır lapası-ateşinin ışığında Sixo sırtını dikleştirdi. Şarkıyla işi bitmişti. Güldü. Sethe'in oğullarının saman yığınından kayarken, ya da yağmurda oynaşırken çıkardıkları kıkırtılara benziyordu. Ayakları pişmeye başlamıştı; pantolonunun kumaşından duman tütüyordu. Güldü. Komik bir şey vardı. Sixo gülmeyi kesip seslenince, Paul D neyin komik olduğunu anladı: "Seven-o! Seven-o!"

Dumanlı, inatçı ateş. Onu susturmak için ateş ettiler. Onu vurdular. Zorunluydular.

Paul D zincire vurulmuş bir durumda, bal arılarının bayıldığı şeylerin kokusuyla ağırlaşan havayı yarıp yürürken, adamların konuştuğunu duydu ve yaşamında ilk kez kendi değerini öğrendi. Değerini baştan beri bildiğine inanır, en azından belli bir değeri olduğunu düşünürdü (bir çiftliğe kâr sağlayan bir işçi, yararlı bir elemandı o) ama gerçek değerini, daha doğrusu fiyatını ilk kez öğreniyordu. Ağırlığının, gücünün, yüreğinin, beyninin, cinsel organının ve geleceğinin dolar olarak karşılığını.

Beyazlar atlarını bağladıkları yere ulaşıp, eyerlere oturur oturmaz sakinleştiler; konuşmaya, karşılaştıkları güçlüklerden söz etmeye başladılar. Sorunlar. Birkaç ses öğretmene, bu değerli kölelerin Bay Garner'ın elinde ziyan olduğunu anımsattı. Yaptığı şey yasalara aykırıydı: Kendi kendilerini satın alacak parayı kazanmaları için bu aşağılık zencilere fırsat tanımak. Silah taşımalarına bile izin vermişti! Peki, bunların çiftleşmesine, daha çok köle sahibi olmak için mi izin vermişti? Yoo! Yetmezmiş gibi, bir de onları evlendirmişti! Öğretmen içini çekti, "Bilmediğimi mi sanıyorsunuz?" dedi. Buraya gelme nedeni, Tatlı Yuva'ya çeki düzen vermek değil miydi? Oysa şu anda Bay Garner'ın bıraktığından da berbat bir durumdaydılar, çünkü en az iki zenci kaybetmişti – hatta belki de üç; Halle adındakini bulup bulamayacağı belli değildi. Bayan Garner

ise o kadar güçsüzdü ki, hiçbir yardımı olmuyordu; parasal durumları berbattı. Şansı varsa, belki "şunu" 900 dolara satabilirdi; meme emeni, gebe kadını ve ötekini (tabii bulabilirse) elinde tutarsa, belki bir şeyler yapılabilirdi. "Şunun" parasıyla on iki-on dört yaşlarında, iki genç köle alabilirdi. Gebe kadın, üç piçi ve doğuracağıyla birlikte, toplam yedi kölesi olur, belki o zaman Tatlı Yuva açtığı bunca derde değerdi.

"Lillian atlatabilecek mi dersin?"

"Belli olmuyor ki. Bir gün iyi, bir gün kötü."

"Onun görümcesiyle evliydin, değil mi?"

"Öyle."

"O da mı hastaydı?"

"Evet. Ateşten gitti."

"Eh, buralarda uzun süre dul kalmazsın."

"Şu anda tek derdim, Tatlı Yuva."

"Haklısın. İşin zor."

Yere uzanamasın diye, boynuna üç ayaklı, demir bir tasma geçirdiler, bileklerini birbirine zincirlediler. Aklı fikri, az önce duyduğu sayılardaydı. İki. İki mi? İki zenci mi kayıptı? Yüreği sıçrayıverdi. Halle'in peşine düşecekler; Paul A'nın değil. Paul A'yı bulmuş olmalılar; eh, beyaz bir adamın seni bulması demek, yok oldun demektir.

Öğretmen ona uzun uzun baktı, sonra küçük kulübenin kapısını kapadı. Dikkatle bakmıştı. Paul D ona bakmamıştı. Yağmur çiselemeye başladı. Yerine getiremeyeceği sözler veren, şakacı bir ağustos serpintisi. Keşke şarkıya katılsaydım, diye düşündü. Sixo'nun şarkısına uyan, yüksek, gümbür gümbür bir şey; ama sözcükler onu duraksatmıştı – sözcükleri anlayamamıştı. Yine de fark etmezdi, müziği gayet iyi anlamıştı: Yoğun ve açık bir nefretin ezgisi.

Ilık serpintiler kesiliyor, başlıyor, kesiliyor, başlıyor. Kulağına, Bayan Garner'ın penceresinden geliyormuşa benze-

yen hıçkırıklar çarpıyor, ama herhangi bir şey, herhangi biri olabilir; özlemini duyuran, dişi bir kedi bile. Başını dik tutmaktan yorulunca, çenesini tasmaya bıraktı; seke seke ocağa gidebilir, biraz su ısıtıp yiyecek bir şeyler haşlayabilirdi. Sethe koca karnıyla, yağmurdan ıslanmış bir halde içeriye girdiğinde, onu ocağın başında buldu, kaçacağını söyledi. Mısır tarlasından geliyordu; çocuklarını orada bırakmıştı. Beyazlar görünürde yoktu. Halle'i bulamamıştı. Yakalanan kimdi? Sixo kaçabilmiş miydi? Paul A?

Paul D bildiklerini anlattı: Sixo ölmüştü, Elli Kilometrelik Kadın kaçmıştı; Paul A ile Halle'e ne olduğunu bilmiyordu. "Nerede olabilir?" diye sordu Sethe.

Paul D başını sallayamadığı için omuzlarını silkti.

"Sixo'nun öldüğünü gördün mü? Emin misin?"

"Eminim."

"O sırada kendinde miydi? Başına geleni gördü mü?"

"Kendindeydi ve gülüyordu. Gülüyordu."

"Sixo güldü, ha?"

"Onu duymalıydın, Sethe."

Paul D'nin su ısıttığı, küçük ateşe yaklaşınca Sethe'in elbisesinden buhar çıktı. Zincirli bileklerle, boynunu sıkan demir kolyeyle hareket etmekte zorlanıyordu. Utancından kadınla göz göze gelemiyor, geldiği zaman da yalnızca siyahlarını görebiliyordu – bu gözlerin akı yoktu. Sethe, gidiyorum, dedi; erkeğe kalırsa, kapıya bile ulaşamayacaktı ama onu caydırmak istemediği için sesini çıkarmadı. Onu bir daha göremeyeceğini biliyordu; orada ve o anda yüreği duruverdi.

Öğrenciler sırf eğlenmek için onu ambara o zaman götürmüş olmalıydılar; olanları Bayan Garner'a anlatınca da, onu dövdüler. Sethe'in gerçekten kaçabileceğine kim inanırdı? Bu karınla ve bu sırtla nereye gidebilirdi ki? Onun izini Cincinnati'de bulduklarını öğrenmek, Paul D'yi şaşırtma-

mıştı, çünkü kadının fiyatının kendi fiyatından da yüksek olduğunu biliyordu: Hiç masrafsız, sürekli üretebilen, kendi kendine çoğalan bir mal.

Öğretmenin kendisine biçtiği fiyatı anımsayınca, acaba Sethe kaç dolar ederdi, diye düşündü. Ya da Baby Suggs? Halle annesi için ne kadar borçlanmıştı? Bayan Garner, Paul F'ye karşılık ne kadar almıştı? Dokuz yüz dolardan fazla mı? Ne kadar fazla? On dolar? Yirmi? Öğretmen biliyordu herhalde. O her şeyin ederini bilirdi. Bu, Sixo'nun yola gelmeyeceğini söylerken, sesindeki gerçek hüzünden de belliydi. Şarkı söyleyen, silahlı bir zenciyi kime kazıklayabilirdi ki? Elli Kilometrelik Kadın, karnında filizlenen tohumla, *onun* tohumuyla birlikte kaçtığı için, Seven-o! Seven-o! diye bağıran birini. Amma da komikti. Kahkahası, çılgın neşesi ateşi söndürmüştü. İşte, Paul D'yi at arabasının arkasına bağladıklarında, sürekli Sixo'nun kahkahasını düşünüyordu – ağzındaki gemi değil. Sonra Halle'i, ardından da, "daha hiçbir şey görmedin" der gibi sırıtan horozu görmüştü. Nasıl olur da bir horoz Georgia'daki Alfred'i bilebilirdi?

"Merhaba!"

Stamp Paid hâlâ kurdeleyle oynuyor, bu da pantolonunun cebinde küçük bir kıpırtı yaratıyordu.

Paul D başını kaldırıp baktı, onun cebindeki hareketliliği fark edince suratını astı. "Okuma bilmiyorum. Bana yeni gazete kesikleri getirdiysen, boşa zaman harcıyorsun demektir."

Stamp kurdeleyi çekip çıkardı, basamaklara oturdu.

"Hayır. Bu, başka bir şey." Kırmızı kumaşı başparmağıyla işaret parmağının arasına sıkıştırdı. "Bambaşka bir şey."

Paul D sesini çıkarmadı; iki erkek birkaç dakika sessizce oturdular.

"Bu benim için çok zor," diye başladı Stamp Paid. "Ama yapmak zorundayım. Sana söylemem gereken iki şey var. Önce kolayından başlayacağım."

Paul D kıkırdadı. "Senin için zorsa, benim için öldürücü olabilir."

"Yo, yo. Öyle bir şey değil. Buraya senden özür dilemeye geldim. Af dilemeye."

"Ne için?" Paul D cebindeki içki şişesine uzandı.

"Siyahların yaşadığı bir evi, herhangi bir evi seç. Bütün Cincinnati'de. Birini seç ve gidip yerleş. Senden onlar adına özür diliyorum; seni evlerine davet etmedikleri için. Canının istediği evde kalabilirsin. Evim senin de evindir. John'la Ella, Miss Lady, Able Woodruff, Willie Pike... hepsinin kapısı sana açık. Rahibin buna nasıl göz yumduğunu aklım almıyor. Onu çocukluğundan beri tanırım."

"Dur hele. Bana evini teklif etti, Stamp."

"Etti, demek? Öyleyse?"

"Eh. Hem istedim. Hem istemedim. Aslında bir süre yalnız kalmak istedim. Beni evine çağırdı. Beni her görüşünde önerisini yineliyor."

"Şimdi rahatladım işte. Milletin toptan çıldırdığını sanmıştım."

Paul D başını salladı: "Yo, bir tek ben."

"Bu konuda bir şeyler yapmayı tasarlıyor musun?"

"Ah, evet. Büyük planlarım var." Şişeden iki iri yudum aldı.

Şişe eşliğindeki planların ömrü kısa olur, diye düşündü Stamp; ama içen bir adama içme demenin yararsız olduğunu kendi deneyimlerinden biliyordu. Genzini temizledi, sözü, söyleyeceği ikinci şeye nasıl getireceğini düşünmeye başladı. Bugün çok az kişi sokağa çıkmıştı. Kanal donduğu için, ulaşım da durmuştu. Yaklaşan bir atın nal seslerini duydular. Binicisi Doğu işi, yüksek bir eyere oturmuştu, ama bunun dışında tam bir Ohiolu'ydu. Önlerinden geçerken onlara baktı, ansızın dizginleri çekti, kiliseye giden patikaya saptı. Öne eğildi.

"Hey," dedi.

Stamp kurdeleyi cebine soktu. "Evet, efendim?"

"Judy adında bir kızı arıyorum. Mezbahada çalışıyor."

"Onu tanıdığımı sanmıyorum. Hayır, efendim."

"Plank Sokağı'nda oturduğunu söylemişti."

"Plank Sokağı. Evet, efendim. Az yukarıda; birkaç kilometre kadar."

"Onu tanımıyorsun, demek? Judy. Mezbahada çalışıyor."

"Hayır, efendim. Ama Plank Sokağı'nı bilirim. Şu yanda, iki kilometre kadar ileride."

Paul D şişeyi başına dikti, yudumladı. Binici bir ona, bir Stamp Paid'e baktı. Dizginleri gevşetti, atın başını yola doğru çevirdi, sonra vazgeçti, geri döndü.

"Bana bak," dedi Paul D'ye, "şu haça bakılırsa burası bir kilise ya da eskiden öyleymiş. Buna biraz saygı göstermelisin; beni anlıyor musun?"

"Evet, efendim," dedi Stamp Paid. "Haklısınız. Ben de buraya bunu konuşmaya gelmiştim."

Binici dilini şaklattı, atını tırısa kaldırıp uzaklaştı. Stamp sağ elinin iki parmağıyla sol elinin ayasında daireler çiziyordu. "Seçmek zorundasın," dedi. "İçlerinden birini seç. Herhangi birinde kalabilirsin. Bende. Ella'da. Willie Pike'ta. Hiçbirimiz zengin değiliz ama hepimiz sana bir oda ayırabiliriz. Ödeyebildiğin sürece bir şeyler öder, ödeyemediğin zaman boş verirsin. Bunu bir düşün. Sen yetişkin bir erkeksin. Seni yapmak istemediğin bir şeye zorlayamam, ama bir düşün."

Paul D sesini çıkarmadı.

"Sana zarar verdiysem, bunu düzeltmeye geldim."

"Gerek yok. Hiç gerek yok."

Yolun karşısındaki kaldırımda dört çocuklu bir kadın yürüyordu. Onlara el salladı, gülümsedi. "Heeey! Şu anda duramayacağım. Toplantıda görüşürüz."

Stamp onun selamına karşılık verdi: "Geleceğim." Sonra Paul D'ye döndü. "İşte, biri daha. Scripture Woodruff. Able'ın kız kardeşi. Fırça ve mum yağı fabrikasında çalışıyor. Burada yeterince uzun kalırsan, dünyanın hiçbir yerinde göremeyeceğin kadar çok sayıda, sevecen siyahı bir arada görürsün. Gurur; işte bu, kardeşlerimizi biraz rahatsız eder. Birinin aşırı gururlu olduğunu düşünürlerse, tepeleri atabilir, ama sonuçta hepsi de sıcakkanlı, iyi insanlardır; hangisi olsa evine alır seni."

"Peki, ya Judy? O da alır mı?"

"Bilemem. Aklından ne geçiyor?"

"Judy'i tanır mısın?"

"Judith. Ben herkesi tanırım."

"Plank Sokağı'nda oturanları?"

"Herkesi."

"Evet? Beni evine alır mı?"

Stamp öne eğildi, ayakkabısının bağcığını çözdü. On iki siyah kanca; her iki yanda altışar kanca, en tepede de iki çift delik. Bağcığı çözdü, aradaki dili özenle düzeltti, sonra yeniden bağladı. İpin ucunu en üstteki deliklerden geçirmeden önce, iki parmağının arasında çevirdi.

"Sana adımı nasıl aldığımı anlatacağım." Düğüm de, fiyonk da sıkıydı. "Bana Joshua derlerdi," dedi. "Ama ben adımı değiştirdim. Bunu neden yaptığımı sana anlatacağım." Ve Vashti'yi anlattı. "Bütün o zaman süresince ona elimi bile sürmedim. Bir kez bile. Neredeyse bir yıl. Başladığında ürünü ekiyorduk, bittiğinde ise topluyorduk. Bana çok daha uzun gelmişti. Adamı öldürmeliydim. Vashti, yapma, dedi, oysa öldürmeliydim. O sıralarda şimdiki kadar sabırlı değildim, ama birden aklıma, bir başkasının da benim gibi sabırsızlanabileceği geldi: Adamın karısı. Bu durumu *onun* nasıl karşıladığını çok merak ediyordum. Vashti ile gündüzleri tarlada beraberdik, ama bazı geceler gider, sabaha kadar görünmezdi. Ona dokunmaz, bütün gün onunla hemen hemen hiç konuşmazdım. Her neyse, kadını... genç efendinin karısını görebilmek için büyük eve yaklaşmaya çalıştım, fırsat kolladım. Genç efendi henüz bir delikanlıydı. On yedi, bilemedin yirmi. Sonunda kadını görebildim; elinde bir bardak su, arka avludaki çitin önünde duruyordu. Bardaktaki suyu içiyor, boş gözlerle avluya bakıyordu. Yanına gittim. Biraz geride durdum, şapkamı çıkardım. 'Özür dilerim, bayan,' dedim, 'pardon.' Dönüp bana baktı. Gülümsedim. 'Affedersiniz, Vashti'yi gördünüz mü? Karım Vashti'yi?' Ufak tefek, gencecikti. Siyah saçlı. Yüzü ancak elim kadardı. 'Ne? Vashti mi?' dedi. 'Evet, Vashti,' dedim. 'Karım. Size yumurta getireceğini söylemişti.

Getirdi mi acaba? Onu tanırsınız; görseniz anımsayacaksınız. Boynuna siyah bir kurdele takar.' O zaman yüzü pembeleşti – bildiğini anladım. O kurdeleyi Vashti'ye bu kadının kocası vermişti. Ortasında bir akik bulunan, siyah, saten bir tasma. Vashti adama giderken hep onu takardı. Şapkamı giydim. 'Onu görürseniz, kendisini aradığımı söyleyin. Teşekkür ederim. Teşekkür ederim, bayan.' Bir şey demesine firsat vermeden, çekildim. Hiç arkama bakmadan uzaklaştım, bir ağacın arkasına sığındım. Bıraktığım yerde duruyor, bardaktaki suya bakıyordu. Bu durum bana beklediğim keyfi vermemişti. Üstelik, Vashti'nin duracağını sanıyordum, oysa ilişki sürdü. Ta ki bir sabah, içeri girip pencerenin önüne oturuncaya kadar. Bir pazar günü. Pazarları kendi bahçemizi sürerdik. Pencerenin önüne oturdu, camdan dışarıya baktı. 'Geri döndüm,' dedi. 'Döndüm, Josh.' Ensesine baktım. Boynu incecikti. Bu boynu kıracaktım. Bilirsin, bir sürgün gibi – çıt diye. Sonunda böylesine öfkelenmiştim işte."

"Yaptın mı? Kırdın mı?"

"Hımm. Adımı değiştirdim."

"Oradan nasıl kaçabildin? Buraya nasıl geldin?"

"Tekneyle. Mississipi'ye, oradan da Memphis'e. Memphis'ten Cumberland'e kadar da yürüyerek."

"Vashti ile birlikte mi?"

"Hayır. O öldü."

"Tanrım! Öteki ayakkabını da bağlasana!"

"Ne?"

"Şu kahrolası ayakkabıyı bağla! Tam önünde duruyor! Bağla şunu!"

"O zaman kendini daha mı iyi hissedeceksin?"

"Yo." Paul D şişeyi yere fırlattı, gözünü etiketteki parlak yarış arabasına dikti. At yoktu. Yalnızca iki tekerli, mavi kadifeli, altın yaldızlı bir araba.

"Sana iki şey söyleyeceğim demiştim. Yalnızca birini söyledim. Ötekini de söylemek zorundayım."

"Öğrenmek istemiyorum. Hiçbir şey öğrenmek istemiyorum. Merak ettiğim tek şey, Judy'nin beni evine alıp almayacağı. "

"Oradaydım, Paul D."

"Nerede?"

"O avluda. Yaptığı sırada."

"Kim? Judy mi?"

"Sethe."

"Tanrım."

"Düşündüğün gibi değil."

"Ne düşündüğümü nereden biliyorsun?"

"O deli değil. Çocuklarını çok severdi. Onları saldırgandan korumaya çalışıyordu."

"Vazgeç, Stamp."

"Ve saldırıdan."

"Stamp, beni rahat bırak. Onu genç kızlığından beri tanırım. Beni korkutuyor... onu küçüklüğünden beri tanımama karşın."

"Sen Sethe'den korkmuyorsun. Sana inanmıyorum."

"Sethe'den korkuyorum. Kendimden korkuyorum. En çok da o evdeki kızdan korkuyorum."

"Kim o kız? Nereden geldi?"

"Bilmiyorum. Bir gün ortaya çıkıverdi; onu kütüğün üzerinde otururken bulduk."

"Hımm. 124'ün dışında onu tek gören, seninle benim galiba?"

"Hiçbir yere gitmiyor. Onu nerede gördün?"

"Mutfakta, yerde yatıyordu. Camdan bakınca gördüm."

"Onu ilk gördüğüm an, yanından hemen uzaklaşmak istedim. Onda garip bir şey var. Konuşması tuhaf. Hareketleri tuhaf." Paul D parmaklarını kepinin altına soktu, şakağının üstünü kaşıdı. "Bana bir şeyi anımsatıyor. Anımsamam gereken bir şeyi."

"Nereden geldiğini söylemiyor mu? Ailesi neredeymiş?"

"Bilmiyor, daha doğrusu bilmediğini söylüyor. Sürekli giysileri çaldığını, bir köprüde yaşadığını yineliyor."

"Hangi köprüde?"

"Sorduğun adama bak!"

"Buralardaki bütün köprüleri bilirim. Ama üzerinde birinin yaşadığını hiç duymadım. Ya da altında. Ne zamandır Sethe'in yanında?"

"Geçen ağustostan beri. Karnaval günü geldi."

"Bu kötüye işaret. Karnavalda mıydı?"

"Hayır. Eve dönünce onu gördük – ağaç kütüğünün üzerinde uyuyordu. İpek bir elbise. Gıcır gıcır ayakkabılar. Parlak, simsiyah."

"Deme? Hımm. Deer Deresi'nin orada, beyaz bir adamın eve kilitlediği bir kız vardı. Geçen yaz adamın ölüsü bulundu; kız çekip gitmişti. Belki de bu kızdır. Kızı enikliğinden beri yanında tutuyormuş."

"Eh, artık tam bir kancık olup çıkmış."

"Seni evden kaçırtan, o muydu? Sethe hakkında anlattıklarım değil mi?"

Paul D ürperdi. Bütün bedenini yalayıp geçen ürperti öyle soğuktu ki, elleriyle dizlerini kavradı. Nedeni acaba hangisiydi? Ucuz viski, kilerde geçirdiği geceler, sıtma, demir gemler, sırıtan horozlar, kızaran ayaklar, gülen ölüler, tıslayan çimen, yağmur, elma tomurcukları, kolye, mezbahadaki Judy, tereyağındaki Halle, hortlak-beyazı basamaklar, yabani kiraz ağaçları, akikli tasmalar, kavaklar, Paul A'nın yüzü, sosisler mi, yoksa yitirilen kırmızı, kırmızı bir yürek mi?

"Söylesene, Stamp." Paul D'nin gözleri ıslaktı. "Söyle bana. Bir zencinin daha ne kadarını kaldırması gerekiyor? Söylesene. Ne kadarını?"

"Kaldırabildiği kadarını," dedi Stamp Paid. "Kaldırabildiği kadarını."

"Neden? Neden? Neden? Neden? Neden?"

Üç

124 sessizdi. Sessizlik konusunda her şeyi bildiğine inanan Denver, açlığın da sessizliğe yol açabileceğini öğrenince şaşırmıştı: Açlık seni susturuyor, tüketiyordu. Ama bu ne Sethe'in ne de Sevilen'in umurundaydı. Onlar birbirleriyle dövüşmek için güçlerini tartmakla meşguldü. Dolayısıyla, dünyanın eşiğinden geçmek ve ölmek Denver'a düşüyordu; o bunu yapmadığı sürece, hepsi ölecekti. Annesinin işaret parmağıyla başparmağı arasındaki et, bir Çin ipeği kadar incelmişti; evde Sethe'e bol gelmeyen tek bir giysi yoktu. Sevilen avuçlarına dayadığı başını dimdik tutuyor, bulduğu yerde uyuyordu; her geçen gün irileşip şişmanlamasına karşın, hâlâ tatlı şeyler için sızlanıp durmaktaydı. Yumurtlayan iki tavuğun dışında her şey elden gitmişti; birinin çıkıp, arada bir alınan birkaç yumurtayla iki kızarmış tavuk arasında seçim yapması, an meselesiydi. Açlık çektikçe güçsüzleşiyorlardı; güçten düştükçe, sessizleşiyorlardı – buysa, ateşli tartışmalardan, duvara indirilen sopadan, ocak ayında oyun oynadıkları o mutlu günü izleyen bütün o bağırış çağırıştan daha iyiydi elbette. Denver oyuna katılmıştı; öte yandan (bugüne kadar tattığı en büyük eğlence olmasına karşın) sırf alışkanlıktan az geri durmuştu. Sonra Sethe, Sevilen'in her soyunuşunda Denver'ın ucunu gördüğü yarayı görünce (çenesinin hemen altında, gıdığında, bir gülümsemeyi andıran, küçük, esmer kıvrım), evet, görür görmez, yarayı elledi, uzunca bir süre gözlerini yumdu; ondan sonra Denver'ı bütün oyunların dışında bıraktılar. Yemek pişirme oyunu, dikiş dikme oyunu, saçlara biçim verme, süslenip püslenme oyunu. An-

nesinin bayıldığı, işe geç kalmasına neden olan oyunlar – sonunda, kaçınılmaz olan gerçekleşti ve Sawyer ona bir daha lokantaya gelmemesini söyledi. Sethe ise yeni bir iş aramak yerine, Sevilen ile daha çok ilgilenmeye başladı; kız doymak bilmiyordu: Ninniler, yeni dikişler, kek kabının dibine yapışanlar, sütün kaymağı. Diyelim ki, tavuk o gün yalnızca iki yumurta bıraktı, kız ikisine de el koyuyordu. Annesi aklını kaçırmıştı sanki; tıpkı pembe rengi sayıklayan, eskiden yaptığı işlerin hiçbirini yapmayan Büyükanne Baby gibi. Ama farklıydı, çünkü o Baby Suggs'ın asla yapmadığı bir şeyi yapıyor, Denver'ı tam anlamıyla dışlıyordu. Denver'a söylediği şarkıyı bile şimdi sırf Sevilen'e söylüyordu: "Uzan Johnny, atla Johnny, yanımdan ayrılma Johnny."

Önce, hep birlikte oynadılar. Tam bir ay; Denver zevkten uçuyordu. Yıldız yüklü bir gökyüzünün altında buz pateni yaptıkları, sonra da şöminenin karşısında şekerli süt içtikleri gece; Sethe'in öğleden sonra ışığında onlar için hazırladığı ipli bulmacalar; hava kararduktan sonra duvarda oluşturduğu gölge resimler. Kışın ortasında, Sethe, gözleri alev alev, yapacağı sebze ve çiçek bahçesini tasarlıyordu – konuşuyor, konuşuyor, bahçenin alacağı renklerden söz ediyordu. Sevilen'in saçlarıyla oynuyor, onları örüyor, kabartıyor, bağlıyor, yağlıyordu; onu seyretmek Denver'ı sinir ediyordu. Yataklarını değiştirdiler, giysilerini değiş tokuş ettiler. Kol kola yürüyor, sürekli gülümsüyorlardı. Soğuklar kırıldığında, onlar arka avluda, dizlerinin üzerinde, çapalanamayacak kadar sert toprakta bir bahçe tasarlamaya başlamışlardı bile. Yıllardır biriktirilen otuz sekiz dolar, abur cubur yiyeceklere, kurdele, fırfır gibi süslere harcandı; Sethe bir yerlere yetişecekmiş gibi harıl harıl biçiyor, dikiyordu. Parlak, göz alıcı kumaşlar, mavi çizgiler, küstah desenler. John Shillito'nun dükkanından sarı kurdele, parlak düğmeler, bir parça da

siyah dantel almak için tam yedi kilometre yürüdü. Martın sonu geldiğinde, onlar (üçü de) yapacak hiçbir işi olmayan, karnaval kadınlarına dönmüştü. Birbirlerinden başkasını görmedikleri iyice anlaşılınca, Denver oyunlardan çekilmeye başladı; ama gözlerini ardına kadar açmış izliyor, Sevilen'in tehlikede olduğuna ilişkin en küçük bir işareti kolluyordu. Sonunda, hiçbir tehlike olmadığına aklı yatınca, annesini böylesine mutlu, böyle gülümserken görünce (bu durumda işler nasıl ters giderdi ki?) rahatladı ve işler ters gitti. Başlarda en büyük sorun, kimin suçlu olduğunu bulmaktı. Gözü annesinin üzerindeydi; içindeki şey bir kez daha ortaya çıkıp ona yine cinayet işletir miydi? İyi ama, sürekli isteyen, hiç doymayan kişi, Sevilen idi. İstediği her şeyi elde etmişti; Sethe'in verebileceği hiçbir şey kalmadığını görünce, Sethe'i istemeye başladı. Derenin kıyısında durup, suyun dibinden onlara el sallayan, kahverengi yaprak katmanlarını saatlerce izlerken, Sethe'in yanında olmasını istiyordu; burası eskiden, küçük bir kızken, Denver'ın onunla sessizce oynadığı yerdi. Şimdi oyuncular değişmişti. Buzlar tamamen çözülünce, Sevilen suyun dibinden ona bakan, dalgalanan, katlanan, açılan yaprakların arasına karışıp gözden yiten yüzünü seyretmeye başladı. O cesur çizgilerin kirlenmesine hiç aldırış etmeden, yüzüstü yere uzanıyor, yüzünü bir batıp bir çıkan yüzlere değdiriyordu. Ilık havanın topraktan fışkırttığı ilk şeyleri sepetlere dolduruyor (kara hindibalar, menekşeler, hor çiçekleri), Sethe'e sunuyordu; Sethe çiçekleri düzenliyor, demetler yapıyor, evin dört bir yanına serpiştiriyordu. Sevilen –sırtında Sethe'in giysileri– onu okşuyor, elinin ayasını Sethe'in cildinde dolaştırıyordu. Sethe'e öykünüyor, onun gibi konuşmaya, onun kahkahasıyla gülmeye çalışıyordu; başını onun gibi tutuyor, Sethe'in devinimlerini, yürüyüşünü, burnundan soluyuşunu taklit ediyordu. Erkek ve kadın

biçiminde kurabiyeler yaparken, ya da Baby Suggs'ın eski yorganındaki kumaş parçalarını pekiştirirken, üzerlerine öyle bir hava siniyordu ki, Denver kimin kim olduğunu çıkarmakta zorlanıyordu.

Sonra hava değişti, tartışmalar başladı. Alttan alta. Sevilen'den küçük bir yakınma; Sethe'den bir özür. Daha yaşlı olan kadının, daha genç olanı eğlendirmek için harcadığı çabada belli belirsiz bir eksilme. Bugün hava dışarıya çıkılamayacak kadar soğuk, öyle değil mi? Sevilen'in yüzünde, 'Ee, ne olmuş?' diyen bir bakış. Yatma vakti çoktan geçti; burası dikiş dikilemeyecek kadar karanlık. Sevilen yerinden kıpırdamıyor, "Devam et," diyor; Sethe boyun eğiyor. Kız, her şeyin en iyisini alıyordu – başlarda. En rahat koltuğu, en büyük parçayı, en güzel tabağı, en parlak saç kurdelesini; o ne kadar alırsa, Sethe de o kadar çok konuşuyor, açıklıyor, anlatıyordu: Ne sıkıntılar çektiğini, çocukları için nelere katlandığını, asma çardağındaki sinekleri nasıl kovaladığını, çocuklarından birini kucaklamak için nasıl yere diz çöktüğünü. Ama hiçbiri, beklenen etkiyi yaratamıyordu. Sevilen Sethe'i onu bırakıp gitmekle suçluyordu. Yakınlık göstermemekle, hiç gülümsememekle. Sethe ikisinin aynı kişi olduğunu, aynı yüze sahip olduklarını söyledi: Bu durumda, onu nasıl bırakmış olabilirdi ki? Sethe ağladı; böyle bir şey yapmadığını söyledi – asla böyle bir niyeti olmamıştı. Onları oradan göndermek zorundaydı; hepsine yetecek sütü de vardı, mezar taşı için parası da, ama yeterli değildi. O, öteki tarafa birlikte gitmelerini, sonsuza kadar bir arada olmalarını planlamıştı. Sevilen'in umurunda bile değildi. Ağladığını ama sesini kimsenin duymadığını söyledi. Üzerinde ölü bir adamın yattığını. Tek lokma yiyecek bulamadığını. Derisi olmayan hayaletlerin parmaklarını ona soktuklarını, karanlıkta "sevgilim", aydınlıkta ise "kancık" dediklerini. Sethe bağışlanmak

için yalvardı, gerekçelerini saydı döktü, bir kez daha sıraladı: Sevilen kendi yaşamından bile daha önemli, daha değerliydi. Onunla yer değiştirmeye hazırdı. Sevilen'in tek bir damla gözyaşını geri alabilmek için, yaşamından her an vazgeçebilirdi. Sivrisinekler bebeğini soktuğu zaman, *kendi* canının yandığını biliyor muydu? Onu sepetinde bırakıp büyük eve koşması gerektiği zaman, çıldıracak gibi olduğunu? Sevilen'in Tatlı Yuva'dan ayrılmadan önce, her gece onun göğsünde uyuduğunu, ya da sırtında kıvrıldığını? Sevilen hepsini yadsıdı. Sethe onu hiç kucaklamamış, ona hiç seslenmemiş, hiç gülümsememiş, en kötüsü de, onu başından atarken –bırakın el sallamayı– ondan yana bakmamıştı bile.

Sethe kendini savunmayı, sözü kanun olan, her şeyin doğrusunu bilen, sorgulanamaz anneyi oynamayı deneyince, kız eline geçeni fırlattı, masanın üzerindeki tabakları kırdı, yere tuz serpti, pencere çerçevelerinden birini parçaladı.

Onlara benzemiyordu. Vahşi ve gözü pekti; kimsenin aklına, "Defol şuradan; aklını başına toplamadan da dönme," demek gelmiyordu. Kimse, "Bana el kaldırdığın an, seni öyle bir benzetirim ki, önümüzdeki haftanın ortasına kadar kendine gelemezsin," demiyordu. Ağacı kesersen, dallar ölür. Anneni babanı say ki, Tanrı'nın verdiği ömrü huzur içinde tamamlayabilesin. Yoksa seni şu kapı kulpuna bağlarım, kimse de yardımına koşmaz; Tanrı çirkin davranışlardan hoşlanmaz.

Hayır, hayır. Tabakları yapıştırdılar, tuzu süpürdüler. Denver yavaş yavaş anlamaya başladı: Sethe bir sabah uyanıp da bıçağa sarılmazsa, Sevilen sarılabilirdi. Sethe'in içindeki şeyin ortaya çıkmasından nasıl korkuyorsa, kızı yaşındaki birine böyle kul köle olmasından da o kadar utanıyordu. Onu, Sevilen'in geceleri kullandığı lazımlığı taşırken görünce, hızla seğirtti, lazımlığı elinden kaptı. Ama yiyeceğin azaldığını, annesinin aç kaldığını ve artıkları atıştırdığını görünce,

acı dayanılmaz bir hal aldı: masaya dökülen kırıntılar, tencerenin dibine yapışan mısır lapası, soyulan, saçılan kabuklar. Bir keresinde, orta parmağını yıkamaya hazırlandığı, boş bir kavanoza soktuğunu gördü.

Yoruldular; gittikçe irileşen Sevilen bile onlar kadar bitkin görünüyordu. Artık bir köpek gibi hırlamanın, bir değneği havada sallamanın dışında pek bir şey yapmıyordu; 124 sessizdi. Kolunu kıpırdatacak hali kalmayan, açlıktan uyuklayan Denver, annesinin işaret parmağıyla başparmağı arasındaki derinin solduğunu gördü. Sethe'in parlak ama ölü, uyanık ama boş gözlerini gördü; bu gözler sürekli Sevilen'i kolluyordu: Çizgisiz avuçlarını, çenesinin altındaki, yarım ay biçimindeki, geniş gülümsemeyi – bir sepet kadar şişkinleşen karnının dışında, her şeyi. Denver annesinin sırtındaki karnaval gömleğinin yenlerinin, parmaklarını bile kapattığını, bir zamanlar bileklerini gösteren eteklerinin şimdi yerleri süpürdüğünü gördü. Kendilerini de gördü: Kurdelelenmiş, süslenip püslenmiş, zayıflamış, aç ama üçünü de yiyip bitiren bir aşka kilitlenmiş insanlar. Sonra Sethe'in yiyemediği bir şeyi tükürdüğünü gördü; bu görüntü Denver'ı kurşun yemişçesine sarstı. Şimdi korunması gereken kişi, Sethe idi. Annesi ölebilir, ikisini başbaşa bırakabilirdi; o zaman Sevilen ne yapardı? Olup biten şey her neyse, ancak üç kişiyle olabilirdi – iki değil. Yarının ne getireceğini Sethe de Sevilen de umursamadığına göre (Sevilen mutluysa, Sethe de mutluydu; kız onun bağlılığını yalayıp yutuyordu), Denver bunun kendisine düştüğünü anlamıştı. Avludan çıkmak zorundaydı – dünyanın eşiğini aşmak, iki kadını arkada bırakmak ve birisinden yardım istemek.

Peki ama, kimden? Annesinin bez bir kuklaya dönüştüğünü, kızla ilgilenmek, onu mutlu etmek için kendini paraladığını kime anlatabilirdi – yerin dibine geçmeden? Denver

pek çok kişi hakkında bir sürü şey biliyordu; annesiyle büyükannesi konuşurken duymuştu. Ama kişisel olarak tanıdığı iki kişi vardı: Stamp adında ak saçlı, yaşlı bir adamla Lady Jones. Eh, bir de Paul D, elbette. Bir de ona Sethe'i söyleyen oğlan. Yo, bunların hiçbirisine gidemezdi. Yüreği bir tekme savurdu; genzindeki yakıcı kaşıntı onu yutkunmaya, tükürüğünü yutmaya zorladı. Hangi yöne gideceğini bile bilmiyordu. Sethe çalıştığı lokantaya giderken ve alışveriş yapacak parası varken, sağa dönerdi. Daha önceleri, Denver, Lady Jones'un okuluna giderken, sola dönerdi.

Hava ılıktı; nefis bir gündü. Nisandı ve bütün canlılar baştan çıkarıcıydı. Denver başını, omuzlarını sardı. Sırtında karnaval elbiselerinin en çığırtkanı, ayaklarında bir yabancının ayakkabıları, 124'ün sundurmasında durdu; sundurmanın hemen dışındaki dünya tarafından yutulmaya hazırdı. Orada sürtünen, dokunan küçük şeyler vardı. Orada, kulaklarınızı sağır eden sözcükler söyleniyordu. Orada, eğer yalnızsanız, duygular sizi esir alabilir, bir gölge gibi size yapışabilirdi. Orada bulunan bazı yerlerde kötü, çok kötü şeyler olup bitiyordu; oralara yaklaştığınız an, aynı kötülükler size de bulaşabilirdi. Tıpkı zamanın geçmediği Tatlı Yuva gibi. Annesinin dediğine bakılırsa, kötülük orada oturmuş, Denver'ı bekliyordu. Bu tür yerleri nasıl tanıyacaktı? Orada, yetmezmiş gibi, beyazlar vardı; onları nasıl tanıyacaktı peki? Sethe, ağızlarından, demişti; bazen de ellerinden. Büyükanne Baby, savunmanın yolu yok, demişti –gönüllerince dolaşabilir, fikir değiştirebilirlerdi; son derece terbiyeli sandıkları davranışları bile, gerçek insanların yaptıklarıyla taban tabana zıttı.

"Beni hapisten çıkardılar," demişti Sethe bir keresinde Baby Suggs'a.

"İçeriye sokanlar da onlardı," diye yanıtladı kadın.

"Seni ırmaktan geçirdiler."

"Oğlumun sırtında."

"Sana bu evi verdiler."

"Kimse bana *hiçbir şey* vermedi."

"Bana iş buldular."

"Patronuna bir aşçı buldular."

"Eh, kimisi bizimkilere yardım etti ama."

"Ve bu bizi her seferinde şaşırttı, öyle değil mi?"

"Eskiden böyle konuşmazdın."

"Benimle dövüşme. Gömdükleri siyahların sayısı, zamanın başlangıcından beri yaşamış olan beyazların sayısından kat kat fazla. İndir kılıcını. Bu bir savaş değil; bir ayaklanma."

Bu konuşmayı ve büyükannesinin son sözcüklerini anımsayan Denver sundurmada, güneşte duruyor, güneşten ayrılamıyordu. Boğazı yanıyor, yüreği tekmeliyordu – sonra Baby Suggs dupduru bir kahkaha attı. "Şimdi kalkmış, sana Carolina'dan hiç söz etmediğimi mi ileri sürüyorsun? Babandan? Sana neden böyle yürüdüğümü, annenin sırtını, ayaklarını anlattım, ama sen anımsamıyorsun. Basamakları bu yüzden mi inemiyorsun? Hey Tanrım."

Ama savunmanın yolu yoktur, demiştin.

"Yoktur."

Ne yapacağım öyleyse?

"Bunu bileceksin, yine de dışarıya, avluya çıkacaksın. Haydi."

* * *

Geri geldi. Tam on iki yıl sonra, yol geri döndü. Sağda birbirine yakın, çit kuşları gibi dizilmiş, dört ev. Birincisinde iki basamak, sundurmada sallanan bir koltuk; ikincisi de iki basamaklı: Sundurmanın parmaklığına yaslanmış bir süpürge, iki kırık sandalye, bir köşede de bir demet hor çiçeği. Önde

pencere yok. Küçük bir oğlan yere oturmuş, bir çubuğu çiğniyordu. Üçüncü evin öndeki iki penceresinde sarı panjurlar vardı; yan yana dizilmiş saksılarda da kırmızı – beyaz çiçekli, yemyeşil yapraklar. Denver tavukların gıdakladığını, gevşek mandallı kapının çarpıp durduğunu duyabiliyordu. Yağmur, dördüncü evdeki firavun incirinin tomurcuklarını çatıya dökmüştü; avluyu ot bürümüştü. Açık kapının önünde duran bir kadın elini selamlarcasına kaldırdı; kime el salladığını görmek için öne doğru eğilince, eli tam omzunun hizasında donuverdi. Denver başını öne eğdi. Evin bitişiğinde çitle çevrili, küçücük bir arsa vardı, içinde de bir inek. Arsayı anımsıyor, ineği anımsamıyordu. Başörtüsünün altındaki kafatası, gerginlikten ter içindeydi. İleride, havada yüzen sesler –erkek sesleri– her adımda biraz daha yaklaşıyordu. Denver gözlerini yoldan ayırmıyordu: Bunlar, beyaz adamların sesi olabilirdi; Denver onlarla burun buruna gelebilirdi; bir şey söyleyebilirler, Denver da onları yanıtlamak zorunda kalabilirdi. Ya ona saldırır, kolunu yakalar, onu bağlarlarsa? Gittikçe yaklaşıyorlardı. Yolun karşısına mı geçseydi – hemen? Ona yarım yamalak el sallayan kadın hâlâ kapının önünde miydi? Denver'ın yardımına koşar mıydı, yoksa selamına karşılık vermediği için kızdığı bu kızdan yardımını esirger miydi? Yine de, en iyisi geri dönüp, el sallayan kadının evine yaklaşmaktı galiba? Hemen bir karar vermeliyim, diye düşünüyordu ki, çok geç kaldığını gördü: tam karşısındaydılar. İki erkek; zenci. Denver derin bir soluk aldı. Adamlar keplerine dokundular, mırıldandılar: "Günaydın. Günaydın." Denver ağzını açıp karşılık veremedi, ama duyduğu gönül borcunun gözlerinden okunduğunu umuyordu. Adamlar solundan geçip gittiler.

Bu doğal karşılaşmadan yüreklenmiş ve duygulanmıştı; hızlandı, çevresini saran mahalleye rahatça bakmaya başla-

dı. Büyük şeylerin ne kadar küçük olduğunu görmek, onu şaşırtmıştı: Yolun kıvrıldığı yerde duran, bir zamanlar göremediği (boyunun yetmediği), dev boyutlu kaya, yoldan geçenlerin dinlenmek için oturduğu bir taş parçasıydı. Evlere uzanan patikalar, hiç de kilometrelerce uzunluğunda değildi. Köpeklerin boyu, Denver'ın dizlerine bile erişmiyordu. Devlerin kayınlara, meşelere oyduğu harfler, şimdi göz hizasındaydı.

Onu nerede görse, tanırdı. Kazık ve kereste-artığı çit artık beyaz değil, griydi; yine de, onu nerede görse tanırdı. Sarmaşığın uzandığı, taş sundurma, pencerelerdeki uçuk sarı perdeler; ön kapıya giden, tuğla döşeli patika, içeriyi görmek için parmak uçlarında yükseldiği camların önünden geçen, evin arkasına dolanan, tahta döşemeler. Denver tam aynı şeyi yapacakken, Bayan Lady Jones'un salonunu dikizlerken yakalanmanın ne kadar aptalca görüneceğini kavradı. Evi bulmanın sevinci, ansızın kapıldığı kuşkularda dağılıp gitti. Ya kadın artık burada yaşamıyorsa? Ya eski öğrencisini bunca zamandan sonra anımsamazsa? Ne diyecekti ona? Denver içten içe ürperdi, alnındaki teri sildi, kapıya vurdu.

Lady Jones kapıya giderken, kuru üzümler geldi, diye düşündü. Kapının vuruluşundaki hafifliğe bakılırsa, buraya annesi tarafından gönderilen bir çocuktu; Lady Jones'un yemekli kermese katkıda bulunmak için gereksindiği kuru üzümleri getirmişti. Kilisedeki kermeste bir sürü sade kekle patates böreği olacaktı. O da çekinerek, kendi yarattığı, özel pastasını yapmayı önermiş, ama evde üzüm kalmadığını eklemişti; dernek başkanı da üzümleri ona tam zamanında (herhangi bir bahane bulmasını engelleyecek biçimde) göndermeye söz vermişti. Sulu hamuru çırpma işi Lady Jones'un gözünde büyüyor, inşallah üzümler unutulur, diyordu. Fırın bir haftadır yakılmamıştı – onu gerekli ısıya ulaştırmak kolay

olmayacaktı. Kocası öldüğü, gözleriyse loşlaştığı için, ev işlerini iyice boşlamıştı. Kilise için bir şeyler pişirme konusunda duyguları karmaşıktı: Hem herkese hâlâ yemek pişirebildiğini kanıtlamak istiyor, hem de buna zorlanmak istemiyordu. Kapıya vurulduğunu duyunca, içini çekti; üzümlerin en azından temizlenmiş olduğunu umarak, kapıyı açmaya gitti.

Büyümüştü elbette, üstelik bir fahişe gibi giyinmişti, ama Lady Jones onu daha ilk bakışta tanıdı. Herkesin çocuğu bu yüzdeydi: Yuvarlak, cesur ama güvensiz gözler; koyu renk, biçimli dudakların örtemediği, güçlü dişler. Burun kemerinde, yanaklarda belli belirsiz bir kırılganlık. Ve cildi. Pürüzsüz, tutumlu – tam kemikleri örtecek kadar, daha fazla değil. Şimdi on sekiz, on dokuz yaşında olmalı, diye düşündü, on ikisinde gösteren yüze bakarken. Kalın kaşlar, gür, bebeksi kirpikler ve bütün çocuklardan yayılan (daha çoğunu öğreninceye kadar süren) o tartışılmaz sevgi istemi.

"Hey, Denver," dedi. "Sen, ha?"

Lady Jones onu elinden tutup içeri çekmek zorunda kaldı, çünkü kızın yapabildiği tek şey, gülümsemekti. Herkes onun sıradan bir çocuk olduğunu söylemiş, ama Lady Jones buna bir an bile inanmamıştı. Onu eğiten bir sayfayı, bir kuralı, bir rakamı yiyip yutuşunu izleyen biri olarak, inanmazdı elbette. Dersleri ansızın kesince, Lady Jones nedenin para olduğunu düşünmüştü. Bir gün yolda büyükanneyle; ormanda vaaz veren, ayakkabı onaran, cahil kadınla karşılaşınca, hemen yanına gitti ve paranın önemli olmadığını söyledi. Kadın, nedeni başka, dedi: Çocuk sağır olmuştu. Lady Jones onu hâlâ sağır sanıyordu, ama Denver içeri buyur edildiğini duydu, kendisine gösterilen koltuğa oturdu.

"Beni ziyarete gelmen ne hoş. Seni hangi rüzgar attı buraya?"

Denver yanıtlamadı.

"Eh, illa da bir nedeni olması gerekmez. Dur da çay hazırlayayım."

Lady Jones melezdi. Gri gözler, her bir telinden nefret ettiği sarı, kıvırcık saçlar – ancak renginden mi, yoksa cinsinden mi nefret ettiğini hâlâ bilmiyordu. Bulabildiği en siyah adamla evlenmiş, gökkuşağı renklerinde beş çocuk doğurmuştu; salonunda toplanan öteki çocuklarla birlikte, kendi çocuklarını da elinden geldiğince eğitmiş, sonra da hepsini Wilberforce'a göndermişti. Açık tenine karşın, Pennsylvania'da, siyah kızların gittiği bir okula kabul edilmiş, o da borcunu, kabul edilmeyenleri eğiterek ödemişti. Tozun toprağın içinde oynayan, henüz işe koşulma yaşı gelmemiş çocukları eğitiyordu. Cincinnati'nin siyah toplumu iki mezarlıkla altı kiliseye sahipti, ama onlara hizmet edecek bir okuldan da, hastaneden de yoksun oldukları için evde öğrenir, evde ölürlerdi. Lady Jones (kocasının dışında) kendi çocukları da içinde olmak üzere, bütün dünyanın ondan ve saçlarından nefret ettiğine inanırdı. Kömür karası çocuklarla dolu bir evde geçen çocukluğu boyunca hep "boşa giden sarışınlık" ya da "beyaz zenci" gibi sözler duymuş, insanlardan az çok nefret eder olmuştu. Aldığı eğitimin cilasıyla ve büyük bir irade gücüyle bu kini bastırmayı, hiç ayrım gözetmeksizin herkese kibar davranmayı başardı; gerçek sevgisi ise Cincinnati'nin seçilmemiş çocuklarına adanmıştı; işte bunlardan biri, avaz avaz haykıran elbisesiyle tam karşısında oturuyordu.

"Şeker?"

"Evet. Teşekkür ederim." Denver çayını içip bitirdi.

"Bir çay daha?"

"Hayır, bayan."

"Haydi ama, bir fincan daha al."

"Peki, bayan."

"Ailen nasıl, tatlım?"

Denver tam yutkunurken duruverdi. Bu kadına ailesinden söz etmesi olanaksızdı, onun yerine, aklındakini söyledi: "Bir iş arıyorum, Bayan Lady."

"İş mi?"

"Evet, bayan. Ne olursa."

Lady Jones gülümsedi. "Elinden ne gelir?"

"Hiçbir şey, ama sizden öğrenebilirim. Tokluğa."

"Tokluğa mı?"

"Karın tokluğuna. Annem kendini pek iyi hissetmiyor da."

"Ah, bebeğim," dedi Bayan Jones. "Ah, bebeğim."

Denver başını kaldırıp ona baktı. O anda anlamamıştı, ama büyük bir yumuşaklık ve sevecenlikle söylenen bu "bebeğim" sözcüğü, bu dünyada bir kadın olarak yaşamaya başladığı ânı simgeliyordu. (O tatlı, cefalı yere ulaşmak için izlediği yola, insanların adlarını yazdığı, küçük kağıt parçaları serpiştirilmişti.) Lady Jones ona bir tas pilav, dört yumurta, biraz da çay verdi. Denver, annesinin durumu nedeniyle evden uzun süre ayrı kalamayacağını söyledi. Sabahları ev işlerinde çalışabilir miydi? Lady Jones hiç kimsenin, ne kendisinin ne de tanıdıklarının, kendi yapabileceği bir iş için herhangi birine para vermeyeceğini söyledi. "Ama istediğin tek şey, annen düzelinceye kadar karnını doyurmaksa, yalnızca istemen yeterli." Kilise örgütünün kuruluş nedeni, kimsenin aç kalmaması değil miydi? Bu sözler konuğu telaşlandırdı. Yabancılardan yardım istemek, açlık çekmekten çok daha kötü bir şeymiş gibi, "Yo, hayır, hayır," dedi. Lady Jones ona hoşçakal derken, istediği zaman uğrayabileceğini ekledi: "Canın ne zaman isterse."

İki gün sonra Denver sundurmaya çıktı ve bahçenin ucundaki ağaç kütüğünün üzerinde duran bir şey gördü. Gidip bakınca, bir torba dolusu kuru fasulye buldu. Bir başka sefer de, bir tabak soğuk tavşan eti. Bir sabah orada bir sepet yumurta vardı. Sepeti kaldırınca, yere bir kağıt parçası uçtu. Kâğıdı aldı,

baktı. Kağıtta iri, kıvrık harflerle "M. Lucille Williams" yazıyordu. Arkasında, sulu hamurdan yapılma bir damla yapışkan vardı. Bunun üzerine, sundurmanın dışındaki dünyayı bir kez daha ziyaret etti, ama sepeti geri verirken yalnızca, "Teşekkür ederim," diyebildi.

"Bir şey değil," dedi M. Lucille Williams.

Yanında ya da içinde adlar bulunan, armağan yiyecekler bahar boyunca aralıklarla sürdü. Kağıt parçalarının nedeni, hiç kuşku yok ki, tavanın, tabağın ya da sepetin geri verilmesini sağlamaktı – öte yandan, yardım sahibini de belirtmekti elbette, çünkü bazı yiyecekler kâğıda sarılmıştı, geri götürülmesi gereken bir şey yoktu, ama ad yine de oradaydı. Bazısına da yalnızca bir çarpı işareti ya da birkaç desen konmuştu; Lady Jones tasın, tabağın ya da bezin kime ait olduğunu saptamada Denver'a yardım ediyordu. Yalnızca tahminde bulunduğu zamanlar bile, Denver onun gösterdiği yönü izliyor, gidip teşekkür ediyordu. Karşısına, "Hayır, canım. Bu benim kâsem değil. Benimkinde mavi bir çizgi vardı," diyen biri çıkıp da yanıldığı zaman bile, küçük bir sohbet başlıyordu. Hepsi onun büyükannesini tanıyordu; kimisi onunla Açıklık'ta dans bile etmişti. Kimileri 124'ün bir ara istasyon olduğu, haber almak, öküz kuyruğu çorbasından tatmak, çocuklarını bırakmak, ya da bir eteği biçtirmek için orada buluştukları günleri unutmamıştı. Biri, orada hazırlanan bir ilaçla bir akrabasının iyileştiğini anımsadı. Bir başkası Denver'a bir yastık kılıfı gösterdi; kılıfın kenarındaki uçuk mavi çiçeklerin düğümleri Baby Suggs'ın mutfağında, yağ lambasının ışığında, Yerleşme Bedeli tartışılırken atılmıştı. On iki hindili, tenekeler dolusu çilek ezmeli şöleni hâlâ unutmamışlardı. Biri, Denver'ı bir günlükken kundakladığını, annesinin patlamış ayaklarına uyması için bir çift ayakkabıyı kestiğini anlattı. Belki de ona acıyorlardı. Ya da Sethe'e. Belki

de tepeden bakan, kibirli tavırları yüzünden boşa giden onca yıla acıyorlardı. Belki de onlar, birbirlerine çok uzun bir süre acımasız davranabilen ama bela aralarında yalınayak dolaşmaya başladığı an, onu kışkışlamak için el birliği yapan, sıradan insanlardı. Her ne ise, 124'e yönelik kibirin ve kendini beğenmişliğin ömrünü tamamladığına inanıyorlardı. Doğaldır ki, fısıldaştılar, merak ettiler, başlarını salladılar. Kimisi Denver'ın yosma giysilerine açıkça güldü, ama bu onları kızın ne yiyip içtiği konusunda kaygılanmaktan alıkoymadı; o yumuşacık teşekkürü duymak, bir zevkti.

Haftada en az bir kez, Lady Jones'u görmeye gidiyordu. Kadın onun tatlı şeylere bayıldığını anlayınca, sırf onun hatırına üzümlü kek yapacak kadar canlanmıştı. Kıza bir İncil verdi, bazen mırıldanarak bazen de haykırarak okuyuşunu dinledi. Haziran geldiğinde Denver elli iki sayfanın tamamını okumuş, ezberlemişti – yılın her haftası için bir sayfa.

Denver'ın dış yaşamı gelişirken, ev yaşamı geriliyordu. Cincinnati'nin beyaz insanları, zencileri kendi akıl hastanelerine kabul etselerdi, işe 124'ten başlarlardı. Kaynağını sorgulamadıkları, armağan yiyeceklerden güçlenen Sethe ile Sevilen, şeytanın düzenlediği bir kıyamet antlaşmasını imzalamıştı. Sevilen oturuyor, yiyor, bir yataktan ötekine geçiyordu. Bazen, çığlık çığlığa bağırıyordu: "Yağmur! Yağmur!" İki eliyle boğazına yapışıyor, gece yarısı teninde daha da belirginleşen, yakut damlalar belirinceye kadar sıkıyordu. Sonra, Sethe haykırıyordu: "Hayır!" İskemleleri devirerek kıza doğru atılıyor, kızıl mücevherleri silip yok ediyordu. Bazen Sevilen yere kıvrılıyor, elleri dizlerinin arasında, saatlerce öyle yatıyordu. Bazen de dere kıyısına iniyor, ayaklarını suya sokuyor, suyu bacaklarına çarpıyordu. Sonra Sethe'in yanına gider, o iri, siyah gözlerinden yaşlar akarken, parmaklarını kadının dişlerinde gezdirirdi. Denver, sonunda oldu,

diye düşündü: Sethe'in üzerine eğilen Sevilen anne, Sethe ise diş çıkaran bebekti; Sevilen'in ona gereksindiği anlarda Sethe köşedeki sandalyelerden birine sığınıyordu. Sevilen büyüdükçe, Sethe küçülüyordu; Sevilen'in gözleri parladıkça, eskiden hiçbir şeyden kaçmayan gözler kısılıyor, incecik çizgilere dönüşüyordu. Sethe artık onun saçlarını taramıyor, yüzüne su serpmiyordu. O sandalyede, cezalı bir çocuk gibi dudaklarını yalayarak otururken, Sevilen onun yaşamını alıyor, yiyor, bu yaşamla beslenip irileşiyordu. Daha yaşlı olan kadınsa buna bir mırıltıyla boyun eğiyordu.

Denver ikisine de hizmet etti. Yıkadı, pişirdi, annesini hiç olmazsa arada bir yemesi için zorladı, kandırdı; Sevileni yatıştırmak için de tatlıya boğdu. Kızın bir andan ötekine nasıl değişeceğini, neler yapabileceğini kestirmek zordu. Hava ısınınca, evin içinde çırılçıplak ya da bir çarşafa sarınmış olarak dolaşıyor, ödül kazanmış bir karpuza benzeyen karnı kumaşı geriyordu.

Denver annesiyle Sevilen arasındaki bağlantıyı anladığına inanıyordu: Sethe, el testeresinin bedelini ödüyordu; Sevilen de ona bu bedeli ödetiyordu. Ama bunun sonu hiç gelmeyecek gibiydi; annesinin böylesine alçaldığını görmek onu utandırıyor, öfkeden delirtiyordu. Sethe'in en büyük korkusunun, başlarda kendisinin de kapıldığı korku olduğunu biliyordu: Sevilen'in çekip gitmesi. Üstelik Sethe'e, olanların kendisi için taşıdığı anlamı anlatma fırsatı tanımadan: Sethe, testerenin keskin dişlerini o küçük çenenin altına, o minicik gıdığa sürtmenin, topraktan fışkıran petrole benzeyen bebek kanını ellerinde hissetmenin, kafası kopmasın diye yüzünü tutmanın, kanı rahatça boşalsın diye, o çok sevilen, tapılan bedeni sıvazlamanın, yaşamın dolgunlaştırıp tatlandırdığı o küçük bedeni sarsan ölüm kasılmalarını durdurmak için onu sıkmanın, kendisi için ne anlam taşıdığını anlatamadan,

Sevilen gidebilirdi. Sethe bundan da kötüsünün –en kötüsünün– Baby Suggs'ın uğruna can verdiği, Ella'nın bildiği, Stamp'in gördüğü, Paul D'nin ise karşısında titrediği olgu olduğunu açıklayamadan, kız çekip gidebilirdi: Herhangi bir beyazın, sırf canı öyle istediği için, senin özünü, benliğini alabileceği olgusu. Seni salt çalıştırmak, öldürmek ya da sakatlamak için değil; seni kirletmek için. Seni, bir daha kendinden hoşlanamayacağın kadar kirletmek. Sana kim olduğunu unutturacak, bir daha da anımsatmayacak kadar kirletmek. O ve ötekiler bunu yaşamış ve aşmıştı, ama çocuklarının aynı şeyi yaşamasına izin veremezdi. Sahip olduğa en iyi şey, çocuklarıydı. Beyazlar *onu* gönüllerince kirletebilirdi, ama sahip olduğu en iyi, en mucizevi, en güzel şeyi kirletemeyeceklerdi – temiz olan yanını. Onun kızı, başı, ayakları olmayan, üzerinde bir işaretle ağaçtan sallanan gövdenin kocasına mı yoksa Paul A'ya mı ait olduğunu, siyahların gittiği, yurtseverlerin ateşe verdiği okulda deli gibi kaçışan kızların arasında kendi kızının da bulunup bulunmadığını, kızına saldıran beyaz çetenin kızının kasıklarını kirletip kirletmediğini, onu at arabasından atıp atmadıklarını merak ederek, düşlenemez düşlere dalmayacaktı. *Kendisi* mezbahanın avlusunda çalışabilirdi, ama kızı asla.

Ve kimse, bu dünyadaki hiç kimse, onun kızının özelliklerini bir sayfanın hayvanlara ayrılmış olan bölümüne sıralayamayacaktı. Hayır. Ah, hayır. Baby Suggs olsa belki bunun için kaygılanır, bu olasılıklarla yaşamaya çalışırdı, ama Sethe kabul etmemişti – hâlâ da etmiyordu.

Denver onun köşedeki sandalyeden bunu ve daha çoğunu söylediğini duymuştu; inandırmak zorunda olduğunu hissettiği o tek insanı, Sevilen'i inandırmaya, yaptığı şeyin doğru olduğunu, çünkü gerçek sevgiden kaynaklandığını kıza kabul ettirmeye çalışıyordu.

Yeni, tombul ayaklarını karşısındaki sandalyenin oturma yerine uzatmış, tek bir çizgi bile bulunmayan ellerini karnında kavuşturmuş olan Sevilen ona bakıyordu. Duyduklarını kesinlikle kavramadığı belliydi; ona göre Sethe, yüzünü alan, onu karanlık, karanlık bir yerde, çömelmiş ve gülümsemeyi unutmuş bir durumda bırakan kadındı.

Denver ne de olsa babasının kızıydı; gerekeni yapmaya karar verdi. Öncelikle, insanlara ağaç kütüğünün üzerine bir şeyler bıraktıran sevecenliğe bel bağlamayı kesecekti. Bir yerlerde kendine bir iş bulacaktı; ne tür bir bela açacaklarından emin olamadığı Sethe ile Sevilen'i bütün gün başbaşa bırakmaktan korkuyordu, ama bu evdeki varlığının iki kadın üzerinde de zaten hiçbir etkisi olmadığını kabullenmek zorundaydı. Onları yaşatan kendisiydi, oysa onlar Denver'ı yok sayıyordu. Gönüllerince hırlıyor, surat asıyor, açıklıyor, istiyor, caka satıyor, siniyor, ağlıyor, birbirlerini köşeye sıkıştırıyor, şiddete zorluyorlardı. Sevilen'in en sessiz, dalgın, kayıtsız anlarında bile Sethe tarafından kolayca kışkırtıldığı, Denver'ın gözünden kaçmamıştı. Kendini haklı göstermek için bir şeyler mırıldanması, Sevilen'e olup biteni; nedenini, nasılını açıklamak için bir şeyler gevelemesi, kızı azdırmaya yetiyor da artıyordu. Sanki Sethe gerçekte bağışlanmak değil, reddedilmek istiyordu. Sevilen de ona istediğini veriyordu.

Birinin kurtarılması gerekiyordu, ama Denver kolları sıvamadığı sürece, ortada ne kurtarılacak biri ne de Denver kalacaktı. İşte bu yepyeni bir duyguydu: kendini kollama, koruma dürtüsü. Ve eğer Nelson Lord olmasaydı, bu duyguyu asla tadamazdı. Bıraktığı yarım börek için Nelson Lord'un büyükannesine teşekküre gitmişti, o eve girerken, Nelson çıkıyordu. Delikanlı gülümsedi, yalnızca "Kendine iyi bak, Denver," dedi, ama Denver'a, dilin yaratılma nedeni sırf bu sözcükleri söylemekmiş gibi geldi. Denver ile yaptığı

son konuşmada, söylediği sözler kızın kulaklarını tıkamıştı. Şimdiyse, zihnini açtılar. Bahçeye tohum ekerken, sebze toplarken, pişirir, yıkarken ne yapacağını ve nasıl yapacağını tasarladı. Bodwin kardeşlerin yardım etme olasılığı hayli yüksekti; daha önce iki kez etmişlerdi. Önce Baby Suggs'a, sonra da Denver'ın annesine. Neden üçüncü kuşağa da etmesinler?

Cincinnati sokaklarında sık sık kayboluyordu; daha gün doğmadan yola çıkmış olmasına karşın, oraya ancak öğlen varabildi. Ev kaldırımdan az içerdeydi, geniş pencereleri gürültülü, işlek sokağa bakıyordu. Ön kapıyı açan zenci kadın, sordu: "Evet?"

"İçeri girebilir miyim?"

"Ne istiyorsun?"

"Bodwin çiftini görmek istiyorum."

"Onlar karı-koca değil; iki kardeş."

"Ya?"

"Ne yapacaksın onları?"

"İş arıyorum. Belki bana bir iş bulabilirler."

"Sen Baby Suggs'ın torunusun, değil mi?"

"Evet, bayan."

"Gir içeri. Sinekler üşüşüyor." Denver'ı mutfağa götürdü. "Bilmen gereken ilk şey, hangi kapıyı çalacağındır," dedi. Ama Denver onu yarım yamalak dinliyordu, aklı, üzerinde yürüdüğü yumuşak ve mavi şeydeydi. Bütün çevresi kalın, yumuşak ve maviydi. Işıl ışıl parlayan şeylerle dolu, cam vitrinler. Masaların üzerinde, raflarda kitaplar. Parlak, metal düğmeli, sedef beyazı abajurlar. Ve zümrüt evde döküldüğü kolonyayı andıran, ama çok daha güzel bir koku.

"Otur," dedi kadın. "Adımı biliyor musun?"

"Hayır, bayan."

"Janey. Janey Wagon."

"Nasılsınız?"

"Eh, işte. Annenin hastalandığını duydum; doğru mu?"

"Evet, bayan."

"Ona kim bakıyor?"

"Ben. Ama bir iş bulmak zorundayım."

Janey güldü. "Biliyor musun, on dört yaşından beri buradayım ve Baby Suggs'ın buraya geldiği, senin oturduğun yere oturduğu günü dün gibi anımsıyorum. Onu beyazlar getirmişti. İşte, yaşadığınız eve böyle sahip oldu. Başka şeylere de."

"Evet, bayan."

"Sethe'in nesi var?" Janey sırtını evin içindeki lavaboya yasladı, kollarını kavuşturdu.

Ödenmesi gereken küçük bir bedeldi, ama Denver'a yine de ağır geldi. Anlatamadığı, her şeyi açıklamadığı sürece, kimse ona yardım etmeyecekti. En azından Janey'nin etmeyeceği, onu Bodwin'lerle görüştürmeyeceği açıktı. Böylece, Lady Jones'a anlatmadığı yabancıyı anlattı, Janey de buna karşılık, Bodwin kardeşlerin, kendileri farkında olmasa bile, bir yardımcıya gereksindiklerini söyledi. Burada tek başınaydı, hem kendisi hem de işverenleri yaşlandığı için, onlarla eskisi kadar ilgilenemiyordu. Sık sık, geceyi burada geçirmesi isteniyordu. Onlarla konuşabilir, Denver'ı geceleri çalıştırmak üzere işe almalarını sağlayabilirdi; kız akşam yemeğinden sonra gelir, kahvaltıdan sonra giderdi. Böylece gündüzleri Sethe'e bakabilir, geceleri de biraz para kazanmış olurdu. Buna ne diyordu?

Denver evdeki kızın, ziyarete gelmiş bir kuzen gibi annesinin başına bela olduğunu, tıpkı annesi gibi hastalandığını ve onları canlarından bezdirdiğini anlattı. Janey'yi asıl Sethe'in durumu ilgilendiriyordu; Denver'ın anlattıklarına bakılırsa, kadın aklını kaçırmıştı. Onun anımsadığı Sethe değildi bu. Bu Sethe sonunda, tıpkı Janey'nin tahmin ettiği gibi,

kafayı üşütmüştü – burnu bir karış havada, her şeyin üstesinden tek başına gelmeye çalışarak. Annesinin eleştirilmesi Denver'ı huzursuz etmişti; oturduğu yerde kıvrandı, sırtını dikleştirdi, gözlerini ev-içi lavaboya dikti. Janey Wagon bir süre kibirden söz ettikten sonra, sözü Baby Suggs'a getirdi; onun için kullandığı bütün sözcükler tatlıydı. "Ormanda düzenlediği törenlere hiç katılmadım, ama bana her zaman kibar davranmıştır. Her zaman. Onun gibi biri bir daha gelmeyecek."

"Onu ben de özlüyorum," dedi Denver.

"Eminim. Onu herkes özlüyor. O iyi bir kadındı."

Denver başka bir şey söylemedi; Janey uzunca bir süre onun yüzüne baktı. "Erkek kardeşlerin, nasıl olduğunuzu görmek için bir kez olsun dönmedi, öyle mi?"

"Öyle, bayan."

"Onlardan hiç haber aldınız mı?"

"Hayır, bayan. Hiç."

"O evde zor günler geçirdiklerinden eminim. Şu evdeki kadından söz etsene. Kuzenden. Ellerinde çizgi var mı?"

"Yok," dedi Denver.

"Eh," dedi Janey. "Her şeye karşın Tanrı var, demek ki."

Janey birkaç gün sonra yeniden uğramasını söyleyerek, görüşmeyi bitirdi. İşverenlerini kandırmak için biraz zaman gerekiyordu. Geceleri çalışacak biri bulunmalıydı, çünkü kendi ailesi de Janey'ye gereksiniyordu: "Bu insanları yarı yolda bırakmak istemiyorum ama hem gündüz hem de gecelerime el koyamazlar."

Denver'ın geceleri ne yapması gerekecekti?

"Burada bulunman, yeter. Ne olur, ne olmaz."

Ne olabilirdi ki?

Janey omuz silkti. "Ev yanabilir, örneğin." Sonra gülümsedi. "Ya da kötü havadan yollar kapanabilir, sabah geci-

kebilirim. Gece gelen konuklara hizmet etmek, arkalarından ortalığı temizlemek gerekebilir. Aklına ne gelirse. Beyazların geceleri neye gereksinebileceğini bana sorma."

"Onlar iyi beyazlardı, değil mi?"

"Ah, evet. İyidirler. İyi olmadıklarını söyleyemem. Şu kadarını söyleyebilirim: Onları asla bir başka çifte değişmezdim."

Yeterince güvence alan Denver ayrıldı, ama çıkmadan önce, arka kapının yanında, bir rafın üzerinde duran, ağzı parayla dolu, siyah oğlanı görebildi. Başı bir insanın yapamayacağı kadar geriye atılmış, elleri cebine sokulmuştu. Yüzü ardına kadar açık, kırmızı bir ağızla, yuvalarından fırlayacakmış gibi açılmış bir çift gözden ibaretti. Saçları, belli aralıklarla çakılmış, iri başlı bir çivi öbeğiydi. Diz çökmüştü. Bir tas gibi açılmış ağzı, küçük alışverişler ya da bahşişler için gereken bozukluklarla doluydu, ama düğme, iğne gibi ıvır-zıvır, ya da elma marmeladı koymak için de kullanılabilirdi. Üzerine diz çöktüğü kaidede, şu sözcükler yazılıydı: "Hizmetinizdeyim."

Janey'nin topladığı bilgiler, siyah kadınların arasında hızla yayıldı. Sethe'in ölen kızı, hani şu boğazını kestiği çocuk, ondan öç almak için geri dönmüştü. Sethe yıpranmış, lekelenmişti; can çekişiyor, fırıl fırıl dönüyor, biçim değiştiriyordu; kısacası cinnet geçirmekteydi. Bu kız onu dövüyor, yatağa bağlıyor, saçlarını yoluyordu. Öyküyü gerektiğince abartmaları, heyecanlanmaları, sonra yatışmaları, durumu değerlendirmeleri biraz zaman aldı. Üç gruba ayrıldılar: En kötüsüne inananlar, hiçbirine inanmayanlar ve Ella gibi durumu değerlendirenler.

"Ella. Sethe hakkında duyduklarım doğru mu?"

"Bana yalnızca kızın geldiği söylendi. Bütün bildiğim bu."

"Kızı mı? Şu öldürdüğü mü?"

"Bana söylenen bu."

"Kızın o olduğunu nereden biliyorlar?"

"Eve yerleşmiş. Uyuyor, yiyor, kıyameti koparıyormuş. Sethe'i her gün dövüyormuş."

"Olamaz. Bir bebek, ha?"

"Hayır. Büyümüş: Yaşasaydı, şimdi bu yaşta olacaktı."

"Kanlı canlı, yani?"

"Kanlı canlı."

"Sethe'i dövüyormuş demek?"

"Yumurta çırpar gibi."

"Bence hak etti."

"Böyle bir şeyi kimse hak etmez."

"Ama Ella..."

"Adil olanın illa da doğru olması gerekmez."

"Bir sabah uyanıp öz çocuklarını öldüremezsin."

"Tamam, ama çocuklar da kalkıp annelerini öldüremezler."

Ötekileri bir an önce yardıma koşmaları için uyaran, Ella oldu. İşbilir bir kadındı; her hastalık için çiğnenmesi ya da uzak durulması gereken bir ot olduğuna inanırdı. "Kafa yormak" dediği şeyin, insanın görüş açısını puslandırdığını, eyleme geçmesini engellediğini söylerdi. Kimse onu sevmezdi, o da zaten sevilmekten hoşlanmazdı, çünkü sevgiyi ciddi bir zayıflık olarak görürdü. Ergenlik çağını, "en aşağılıklar" dediği bir baba-oğul tarafından paylaşılan bir evde geçirmişti. İşte bu "en aşağılıklar" onu cinsellikten ve en küçük bir acımasızlık sezdiği herkesten iğrendirdiler. Cinayet, adam kaçırma, tecavüz – hepsini dinledi, başını salladı. Bunların hiçbiri "en aşağılık" ile karşılaştırılamazdı. Sethe'in yirmi yıl önce, o barakada kapıldığı öfkeyi çok iyi anlıyor, ama tepkisini kabullenemiyordu; Ella'ya göre, aşırı gururlu ve yanlış yönlendirilmiş bir tepkiydi – Sethe'in kendisi de fazlasıyla karmaşık biriydi zaten. Hapisten çıkınca tek bir Tanrı kuluna uzanmadığını, dünyada tek başınaymış gibi yaşamaya başladığını görünce Ella onu defterden sildi; ona ayıracağı bir dakikası bile yoktu artık.

Ama Sethe'in ansızın ortaya çıkıveren kızının, her şeye rağmen, kafasının çalıştığı anlaşılıyordu. En azından dışarıya çıkmış, yardım istemiş, iş aramaya koyulmuştu. 124'ün Sethe'i hırpalayan biri ya da bir şey tarafından ele geçirildiğini öğrenmek, Ella'yı öfkeden kudurtmuştu: İşte karşısına ilk kez, "en aşağılık" ile karşılaştırıldığında, iblisin ta kendisi sayılabilecek bir şey çıkmıştı. Kızgınlığında çok kişisel bir yan vardı. Tamam, Sethe ne yapmışsa yapmıştı, ama Ella geçmişteki hataların bugünü belirlediği düşüncesinden nefret ederdi. Sethe'in işlediği suç sersemleticiydi, gururu ise bunu bile gölgede bırakmıştı; yine de *kendi* evinde özgürce dolanıp duran, zincirden boşanmış, küstah günahı hak etmemişti; böyle bir şeyle başa çıkması olanaksızdı. Gündelik yaşam, yeterince yıpratıcıydı. Gelecek günbatımıydı, geçmişse arkada bırakılması gereken bir şey. Arkada bırakamıyorsan, eh, en azından bir tekmede yana savurabilirdin. İster kölelik yaşamı, isterse özgür yaşam – her gün bir sınav, bir duruşmaydı. Aynı anda hem çözüm hem de sorun olduğun bir dünyada neye güvenebilirdin ki? Son güne yetecek kadar kötülük vardı, daha çoğuna gerek yoktu; masanın üzerinde sana diş bileyerek oturan, yetişkin bir iblis, gereksindiğin son şeydi. Bir hayaletin bulunduğu yerden gösteriş yapmasını –eşyaları sallamasını, ağlamasını, kırıp dökmesini filan– Ella saygıyla karşılardı. Ama ete kemiğe bürünüp dünyaya dönmesi, rezillikti. Ella iki dünya arasında kurulacak belli bir iletişime karşı değildi, ama bu bir saldırıydı.

Kadınlar sordu: "Dua edelim mi?"

"Hı hı," dedi Ella. "Ama hemen ardından işe koyulmalıyız."

Denver'ın Bodwin'lerde geçireceği ilk gecenin gündüzünde, Bay Bodwin'in kentin diğer ucunda bir işi vardı, Janey'ye akşam yemeğinden önce uğrayıp kızı evinden alabileceğini söyledi. Denver kucağında bir bohçayla sundurmanın basa-

maklarına oturdu; çığırtkan elbisesi güneşten solmuş, gökkuşağı renkleri az çok suskunlaşmıştı. Sağa, Bay Bodwin'in geleceği yöne bakıyordu. Kadınların ikişer-üçer kişilik gruplar halinde, usul usul toplandıklarını ve sol yandan yaklaştıklarını göremedi. Çünkü sağa doğru bakıyordu. Bodwin'lerin onu beğenip beğenmeyeceği konusunda kaygılıydı, ayrıca bir çift ayakkabının peşinden koştuğu, ağlayarak uyandığı rüya yüzünden hâlâ huzursuzdu. Düşün tatsızlığını üzerinden atamıyordu; sıcak hava, evdeki işleri daha da güçleştirmişti. İçine bir gecelikle bir saç fırçası koyduğu bohçayı erkenden hazırladı. Bohçanın düğümünü sinirli parmaklarla bir kez daha sıkıştırdı, sağa bakmayı sürdürdü.

Kimisi bulabildiğini, kimisi de işe yarayacağını düşündüğü şeyleri getirdi. Önlüklerinin ceplerine soktular, boyunlarına doladılar, göğüslerinin arasına astılar. Kimisi Hıristiyan inancını ya bir zırh gibi sırtında, ya da bir kılıç gibi elinde taşıyordu. Çoğu, her ikisini de getirmişti. Oraya varınca ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Yola çıktılar, Bluestone Yolu'na doğru yürüdüler; sözleştikleri saatte toplandılar. Sıcak, gelmeye söz veren kadınların birkaçını eve bağladı. Öyküyle yüzleşmek istemeyen bir-iki kişinin ise, hava nasıl olursa olsun, gelmeye niyeti yoktu. Bir de Lady Jones gibi, öyküye inanmayanlar, inananların cahilliğinden tiksinenler vardı. Kısacası topluluk, 124'e doğru yavaş, çok yavaş adımlarla ilerleyen, otuz kadından oluşuyordu.

Cumaydı; saat öğleden sonra üçtü, hava öyle nemli ve sıcaktı ki, Cincinnati'nin kanaldan, asılmış etlerden ve kavanozlardaki çürüyen yiyeceklerden, tarlalarda ölen, küçük hayvanlardan, kanalizasyondan ve fabrikalardan yayılan iğrenç kokusunu taşraya kadar taşımıştı. Ağır koku, kavurucu sıcak, nem – şeytanın kendini göstermeye kararlı olduğu açıktı. Bunun dışında, sıradan bir iş günüydü. Bu

kadınlar pekala çamaşır yıkamak için yetimhaneye ya da akıl hastanesine gidiyor olabilirdi: Fabrikada darı soymaya, balık temizlemeye, sakatat yıkamaya, beyaz bebeklere bakmaya, dükkanları temizlemeye, domuz derisi yüzmeye, domuz yağı bastırmaya, sosis paketlemeye ya da lokantaların mutfaklarına (beyazlara, onların yiyeceklerini elledikleri göstermemek için) gizlenmeye.

Ama hayır; bugün değil.

Toplanıp 124'e yürüyen bu otuz kadının gördüğü ilk şey, basamaklarda oturan Denver değil, kendileri oldu. Daha genç, daha güçlü genç kızlar, hatta çimenlerin üzerinde uykuya dalan kız çocukları. Tavadaki yağı sıçratan sazan balığı; tabağa kaşık kaşık doldurulan patates salatası. Mor şurubuyla dişlerini boyayan meyveli tart. Sundurmada oturuyor, dere kıyısına koşuyor, erkeklerle alay ediyor, çocukları kalçalarına bağlıyor ya da –kendileri çocuksa– ellerinden tutan, ata binmelerine yardım eden yaşlı adamların kemikli bileklerine yapışıyorlar. Baby Suggs gülüyor, aralarında dolaşıp daha çok almaları için üsteliyor. Çoktan ölmüş olan anneler, şarkıya eşlik ederken omuzlarını oynatıyor. Yaslandıkları, üzerine tırmandıkları çit artık yok. Ceviz ağacının kütüğü, bir yelpaze gibi yarılmış. Yine de oradalar; genç ve mutlular, Baby Suggs'ın bahçesinde oyunlar oynuyor, yarın su yüzüne çıkacak olan kıskançlığı zerre kadar hissetmiyorlar.

Denver mırıltılar duydu, sola baktı. Kadınları görünce ayağa kalktı. Birbirlerine sokulmuş, mırıldanıyor, fısıldaşıyor ama bahçeye adım atmıyorlardı. Denver el salladı. Birkaçı ona karşılık verdi ama yaklaşmadı. Denver neler olup bittiğini merak ederek yeniden oturdu. Bir kadın dizlerinin üzerine çöktü. Ötekilerin yarısı ona öyküdü. Denver başların öne eğildiğini gördü ama birinin yüksek sesle okuduğu duayı duyamadı – yalnızca onaylayan, içten sözcükleri algılayabildi: Evet, evet,

evet, ah, evet. Duy beni. Duy sesimi. Evet Tanrım, evet. Amin. Diz çökmeyen, gözünü kırpmadan 124'e bakanların arasında Ella da vardı; duvarların arkasını, kapının gerisini, içeride olup biteni görmeye çalışıyordu. Ölen kızın geri döndüğü doğru muydu? Yoksa bir sahtekar mıydı? Sethe'i dövüp kırbaçlıyor muydu? Ella her tür dayağı yemişti – kırbaçlanmanın dışında. Kenevir liflerini ayırmak için kullanılan kalın tokmağın kırdığı alt dişlerini, çanın belinde bıraktığı urgan kalınlığındaki yara izlerini düşündü. Ella "en aşağılık" şeyin tüylü, beyaz şeyini doğurmasına doğurmuştu, ama emzirmeye hiç niyeti yoktu. Bebek, tek bir ses çıkarmadan beş gün yaşadı. O eniğin bir gün geri dönüp onu kırbaçlayabileceğini düşününce çenesi açıldı, haykırdı.

Diz çökenler ve ayakta duranlar hemen Ella'ya katıldılar. Dua etmeyi kestiler, bir adım geriye, başlangıca döndüler. Başlangıçta söz yoktu. Başlangıçta ses vardı ve onlar bu sesin neye benzediğini çok iyi biliyordu.

Edward Bodwin tek atlı arabasıyla Bluestone Yolu'na saptı. Araba kullanmaktan hoşnut değildi; Prenses'in üzerindeki görüntüsünü yeğlerdi. Dizginleri bu biçimde tuttuğu, ellerinin üzerinden aşırttığı zaman, gerçek yaşını gösteriyordu. Ama kız kardeşine söz vermişti; yolu biraz uzatıp, yeni kızı alacaktı. Adres konusunda tasalanması gerekmemişti: Doğduğu eve gidiyordu. Birdenbire zamanı (bazen nasıl damladığını, bazen de nasıl hızla aktığını) düşünmeye başlamasının nedeni de, bu evdi hiç kuşkusuz. Evi otuz yıldır görmemişti. Ne öndeki ceviz ağacını, ne arkadaki dereyi, ne de ikisinin arasındaki bina dizisini. Yolun karşısındaki çayırı bile. Evin içinden çok az ayrıntı anımsıyordu, çünkü ailesi kente taşındığında, Edward üç yaşındaydı. Yine de yemeğin evin arkasında pişirildiğini, kuyunun yakın bir yere gizlendiğini ve kadınların o evde öldüğünü anımsıyordu: Annesi,

büyükannesi, bir hala ve onun doğumundan önce ölen bir abla. Erkekler (babası ve büyükbabası) altmış yedi yıl önce, onu ve küçük kız kardeşini alıp Court Caddesi'ne taşınmıştı. En önemli yer, Bluestone Yolu'nun her iki yanında uzanan, kırk dönümlük araziydi elbette, ama onun tatlı ve derin bir duyguyla andığı şey, evdi; onu bu kadar ucuza kiraya vermesinin (kira bedelini alıp almadığını umursamamasının) nedeni de buydu; onun tek isteği, kiracıların evi ayakta tutması, yok olmaktan kurtarmasıydı.

Bir zamanlar oraya bir şeyler gömmüştü. Korumak istediği, değerli eşyalar. Çocukken sahip olduğu her şey, aynı zamanda da ailenindi. Gizlilik, salt yetişkinlere tanınan bir ayrıcalıktı; ancak yıllar sonra o gizliliğe sahip olunca, ona gereksinmediğini ayrımsamıştı.

At tırısa kalkmış, ilerliyordu; Edward Bodwin güzel bıyığını soluğuyla serinletmeye çalıştı. Toplum'daki kadınlar onun en güzel yerinin (elleri sayılmazsa) bıyığı olduğunda hemfikirdi. Güzelce tıraş edilmiş, güçlü çenesi bu siyah, kadifemsi bıyığı daha da belirginleştirirdi. Ama saçları, tıpkı kız kardeşinin saçları gibi, bembeyazdı – üstelik gençliğinden beri. Bu ak saçlar onu her topluluğun en göze çarpan, en iyi anımsanan kişisi yapıyordu; karikatürcüler ne zaman yerel politikaları eleştirseler, hemen onun ak saçlarıyla siyah, gür bıyıklarını abartarak vurgulardı. Yirmi yıl önce, Toplum kölelik karşıtlığının doruğundayken Edward Bodwin'in renkleri, tartışmanın odak noktası olup çıkmıştı. Düşmanları ona "ağartılmış zenci" derdi; Arkansas'a yaptığı bir yolculukta, Mississippi Irmağı'nda çalışan ve rakip zencilerin kışkırttığı bazı tekneciler onu kıskıvrak yakalamış, yüzünü ve saçını siyah ayakkabı boyasıyla boyamıştı. O ateşli günler çoktan sona ermişti; geriye kötü niyetin çamuru, un ufak edilmiş umutlar ve onarılmayacak hasarlar kalmıştı. Sakin,

huzurlu bir Cumhuriyet? Eh, onun ömrü bunu görmeye yetmeyecekti.

Hava Edward Bodwin için bile fazla sıcaktı. O ya terler ya da donardı; bugünkü havaysa bir yakıdan farksızdı. Ensesine vuran güneşten kurtulmak için şapkasını geriye doğru yatırdı –insanın başına her an güneş geçebilirdi. Ölümü sık sık düşünmesine karşın (yetmişini geçmişti), ölüm onu hâlâ kızdırıyordu. Rüyalarına girmeyi sürdüren eski yuvasına yaklaşırken, aklı fikri zamanın akış biçimindeydi. Katılmadığı ama yaşadığı savaşlar (Miami'ye, İspanyollara, Güney'in Birlik'ten ayrılmasını savunanlara karşı) sırasında, zaman çok ağır akmıştı. Oysa, özel eşyalarını gömdüğü günler göz açıp kapayıncaya kadar geçmişti. Teneke askerlerinin bulunduğu kutu, tam olarak neredeydi? Ucunda saat olmayan köstek? Onları kimden saklıyordu, peki? Büyük bir olasılıkla, babasından; babası Tanrı'nın bildiğini bilen ve bunu herkese ileten, çok dindar bir adamdı. Edward Bodwin babasını pek çok bakımdan tuhaf bulur, ama onun o son derece açık, tartışılmaz savını aynen kabul ederdi: İnsanların, bütün insanların yaşamı kutsaldır. Oğlu buna hâlâ inanıyordu – bunun için nedenleri giderek azalsa da. Mektuplar, dilekçeler, toplantılar, tartışmalar, orduya yazılmalar, kavgalar, kurtuluş, sapına kadar haklı kışkırtıcılıkla dolu o eski günlerin coşkusu bir daha hiç yaşanmamıştı. Yine de, işler şöyle ya da böyle düzelmiş sayılırdı; düzelmediği yerlerde de, o ve kız kardeşi yardıma gereksinenlerin önündeki engelleri kaldırmak, en azından çevresinden dolanmalarını sağlamak için ellerinden geleni yapmıştı. Tıpkı, kaynanasıyla birlikte onların doğduğu evde oturan, kaçak köle kadın başını belaya soktuğu zaman yaptıkları gibi. Toplum çocuk katlini, bu vahşi çığlığı tersine çevirmeyi başarmış, köleliğin bir an önce kaldırılmasını gerektiren bir başka kanıt olarak göstermişti. Güzel yıl-

lardı onlar; özgüvenle, inançla dolu. Şimdiyse bilmek istediği tek şey, teneke askerlerinin ve saatsiz kösteğinin yeriydi. Bu dayanılmaz sıcakta, onun için iki şey önemliydi: Yeni kızı alıp götürmek ve hazinesinin yerini tam olarak anımsamak. Sonra ev, akşam yemeği ve Tanrı'nın izniyle günbatımı, ardından da deliksiz bir uyku.

Yol bir dirsek gibi kıvrılıyordu; kıvrıma yaklaşınca, şarkı söyleyenleri göremedi ama seslerini duydu.

Kadınlar 124'ün önünde toplanırken, Sethe içeride bir buz kalıbını kırmakla meşguldü. Buz parçalarını toplayıp su dolu tasa atmadan önce, buz kıracağını önlüğünün cebine soktu. Müzik pencereden girdiğinde, o Sevilen'in alnına koyacağı, serin bezi sıkıyordu. Deli gibi terleyen Sevilen, elinde bir tuz topağı, sandık odasındaki yatağa serilmişti. Sesi aynı anda duydular, başlarını kaldırdılar. Sesler daha da yükselince, Sevilen ayağa kalktı, tuzu yalayarak salona geçti. Sethe ile bakıştılar, sonra ikisi de gözlerini pencereye dikti. Basamaklarda oturan Denver'ı, onun ilerisinde, bahçeyle yolun kesiştiği noktada toplanmış olan otuz komşu kadının kendinden geçmiş yüzünü gördüler. Kiminin gözleri kapalıydı; kimisi sıcak, bulutsuz gökyüzüne bakıyordu. Sethe kapıyı açtı, uzanıp Sevilen'in elini tuttu. Birlikte kapının eşiğinde durdular. Sethe bir an Açıklık'ta, güneşte parlayan yaprakların arasındaymış duygusuna kapıldı; en doğru uyumu, notayı, ezgiyi arayan kadın sesleri ormanın arka tarafını yarıp geçiyordu sanki. Onu buluncaya kadar ses üzerine ses koydular; buldukları zaman, denizin dibini yalayacak, ağaçlardaki kestaneleri dökecek kadar engin bir ses dalgası oluştu. Dalga gelip Sethe'e çarptı; Sethe vaftiz suyuna batırılmışçasına titredi.

Şarkı söyleyen kadınlar Sethe'i anında gördüler; yanında duranı görünce korkmamaları, en çok kendilerini şaşırttı. İblis-çocuk çok kurnaz, diye düşündüler. Çok da güzel. Gebe

bir kadının suretine bürünmüştü; öğleden sonra güneşinde çırılçıplaktı, gülümsüyordu. Bir kasırga kadar siyah, ışıltılıydı; bacakları uzun ve düzgün, karnı kocaman ve gergindi. Saçları gür, kıvırcıktı. Gülümseyişi göz kamaştırıcıydı.

Sethe gözlerinin yandığını hissediyor; sulanmalarını önlemek ister gibi, hemen yukarıya çeviriyor. Gökyüzü mavi ve duru. Yaprakların mutlak yeşilinde ölümden en küçük bir iz yok. Karşısındaki sevgi dolu yüzlere bakmak için bakışlarını indirince, onu görüyor. Erkek dizginleri çekiyor, arabayı yavaşlatıyor; siyah şapkasının geniş kenarı yüzünü gizleyebilir, ama amacını, hayır. Adam onun bahçesine, onun sahip olduğu en iyi şeyi almaya geliyor. Sethe kanat sesleri duyuyor. Küçük sinekkuşları minik gagalarıyla başörtüsünü delip geçiyor, saçlarını gagalıyor, bir yandan da deli gibi kanat çırpıyorlar. Düşünebildiği tek şey, hayır. Hayır hayır. Hayırhayırhayır. Öne atılıyor. Uçuyor. Buz kıracağı elinde değil; eli, buz kıracağının ta kendisi.

Sundurmada tek başına kalan Sevilen, gülümsüyor. Ama artık elleri boş. Sethe ondan uzaklaşıyor, kaçıyor; az önce Sethe'in tuttuğu eli şimdi bomboş. Sethe oraya toplanmış olanların yüzlerine koşuyor, o yüzlere katılıyor, Sevilen'i arkada bırakıyor. Tek başına. Yine. Sonra, Denver da koşmaya başlıyor. Ondan uzağa, insan öbeğine. Bir tepeye dönüşüyorlar. Siyah insanlardan oluşan, karman çorman bir tepe. Onların üstünde de, elinde kamçı, oturduğu yerden doğrulmuş, derisi olmayan adam. Bakıyor. Doğruca ona bakıyor.

Çıplak ayak, papatya özü.
Ayakkabılarımı çıkardım; şapkamı çıkardım.
Çıplak ayak, papatya özü
Ayakkabılarımı geri ver; şapkamı geri ver.

Başım bir patates çuvalına dayalı
Şeytan arkamdan sinsice yaklaşıyor.
Buharlı motor çok yalnız, sızlanıyor
Bu kadını gözlerin kör oluncaya kadar sev.

Gözler körleşir, körleşir
Tatlı Yuvalı kız seni delirtir.

Paul D gelirken gittiği yolun tam tersini izliyor. Önce soğuk evi, depoyu görüyor, sonra tarhları seçiyor. Bir deri bir kemik kalmış, tüyleri yer yer dökülmüş Gel Oğlum'un tulumbanın yanında uyuduğunu görünce, Sevilen'in gerçekten gittiğini anlıyor. Kimileri, yok oldu, gözümüzün önünde havaya uçtu, diyor. Ella emin değil. "Olabilir," diyor. "Ama bilinmez. Belki de ağaçların arasına sindi, yeni bir fırsat kolluyor." Ama Paul D en az on sekiz yaşındaki yaşlı köpeği görünce, 124'ün kızdan kurtulduğuna emin oluyor. Yine de, soğuk evin kapısını aralarken, onun sesini duyar gibi: "Dokun bana. Dokun. İç kısımlarıma dokun; adımı söyle."

İçeride, üzeri eski gazetelerle kaplı, ot minder duruyor; fareler kenarını kemirmiş. Domuz yağı tenekesi. Patates çuvalları – şimdi içleri boş; toprak zeminde sağa sola atılmışlar. Günışığında karanlığı, çatlaklardan içeri sızan ayışığını gözünün önünde canlandıramıyor. Onu buraya sürükleyen arzuyu da; vargücüyle savaştığı, ama onu kıza doğru, suyun yüzeyindeki taptaze havay-

mış gibi çeken cinsel isteği. Onunla sevişmek, eğlenceli bile değildi. Daha çok, beyinsiz bir sağ kalma dürtüsüydü. Kızın eteklerini sıyırdığını her görüşünde, içini bir yaşam açlığı kaplıyor, gücü bu açlığı denetlemeye yetmiyordu. Daha sonra, kumsala çekilmiş, soluk almaya çalışırken, kendinden fena halde iğrenir ve utanırken bir yandan da, eskiden ait olduğu yere, okyanusun dibine bir kez daha götürüldüğü için de minnet duyardı.

İçeriye süzülen günışığı anıyı dağıtıyor, onu ışıkta uçuşan toz zerreciklerine dönüştürüyor. Paul D kapıyı kapatıyor. Eve doğru bakıyor, evin ona bakmadığını görünce şaşırıyor. 124 artık yalnızca onarılması gereken, bakımsız bir ev. Tıpkı Stamp Paid'in dediği gibi, suskun.

"Orası sesle dolup taşardı. Şimdi suskun," demişti Stamp. "Birkaç kez önünden geçtim, tek bir ses duymadım. Dersini aldı sanırım. Bay Bodwin orayı ilk fırsatta satacağını söylüyor."

"Sethe'in bıçaklamaya kalkıştığı adam değil mi o?"

"Evet. Kız kardeşi evin uğursuz olduğunu söylüyormuş. Janey'ye, o evi başımdan atacağım, demiş."

"Peki, ya ağabeyi?" diye sordu Paul D.

"Janey buna karşı olduğunu, ama kardeşini durdurmayacağını söylüyor."

"Oradaki bir evi kim almak ister ki? Parası olan biri, oralarda oturmak istemez."

"Kim bilir," dedi Stamp. "Amacı büyüden kurtulmak herhalde."

"Sethe'i mahkemeye vermeye niyeti yok mu?"

"Görünüşe bakılırsa, yok. Janey'ye göre adamın tek derdi, sundurmada duran çıplak kadının kim olduğunu öğrenmekmiş. Kıza öyle dikkatli bakıyormuş ki, Sethe'in niyetini anlayamamış. Bir de bakmış ki, bir sürü siyah kadın dövüşüp duruyor. Sethe'in onlardan birine saldırdığını sanmış. Janey öyle diyor."

"Janey ona doğruyu anlatmış mı?"

"Hayır. Patronu ölmediği için çok sevinçli. Ella onu bayıltmasaydı, Bay Bodwin'i öldürecekti, diyor. O kadının patronunu öldürebileceğini düşününce, tüyleri diken diken oluyormuş. O zaman, o *ve* Denver iş aramak zorunda kalacaktı."

"Janey patronuna çıplak kadının kim olduğunu söylemiş mi?"

"Ben kimseyi görmedim, demiş."

"Ne dersin, onu gerçekten gördüler mi?"

"Eh, bir şey gördükleri kesin. Ayrıca Ella'ya güvenirim; kızın gözlerinin içine baktığını söylüyor. Sethe'in hemen yanında duruyormuş. Ama onların tanımladığı kız, benim gördüğüm kız değil. Benim gördüğüm kız zayıftı. Buysa iri ve şişmanmış. El ele tutuşuyorlarmış; Sethe onun yanında küçük bir kız gibiymiş."

"Elinde buz kıracağı olan, küçük bir kız. Adama ne kadar yaklaşabilmiş?"

"Dokunacak kadar, dediler. Denver ile ötekiler onu yakalayınca, Ella da yumruğu çenesine indirmiş."

"Adam Sethe'in onun peşinde olduğunu mutlaka anlamıştır. Ona saldırdığını."

"Olabilir. Bilmiyorum. Belki de düşündü ve vazgeçti. Bu tam da Bay Bodwin'e yakışan bir şey. O bizi hiçbir zaman geri çevirmedi. Bir kaya kadar sağlam durdu. Bak sana ne diyeceğim; Sethe amacına ulaşsaydı, bizim için çok büyük bir kayıp olurdu. Sethe'i darağacından kurtaranın Bay Bodwin olduğunu biliyorsun, değil mi?"

"Evet. Kahretsin. O kadın deli. Zırdeli."

"Evet, doğru. Hepimiz öyle değil miyiz?"

Bunun üzerine güldüler. Başlarda, kılçıklı bir kıkırtı, sonra gerçek kahkahalar; kahkahalar yükseldi, yükseldi, ta ki Stamp mendilini çıkarıp gözlerini kurulayıncaya, Paul D ise bileğini gözlerine bastırıncaya kadar. Tanık olmadıkları sahne gözlerinin önünde biçimlendikçe, olanca ciddiliği ve küçük düşürücülüğüyle onları daha da çok güldürüyordu.

"Ne zaman kapıya bir beyazın geldiğini görse, birilerini öldürmek zorunda mı?"

"Düşünsene, adam kirayı almaya gelmiş olabilirdi."

"Postayı bu biçimde dağıtmamakla iyi ediyorlar."

"Bir kişinin bile eline mektup geçmezdi."

"Postacının dışında."

"Can alıcı haber, dedikleri bu galiba?"

"Üstelik sonuncusu."

Kahkahaları tükenince, derin soluklar aldılar, başlarını iki yana salladılar.

"Peki, nasıl oluyor da adam Denver'ın geceleri o evde geçirmesine izin veriyor? Hâlâ?"

"Ah, haydi ama. Denver'ı rahat bırak, Paul D. Ciddiyim. O kızla gurur duyuyorum. Annesini yere deviren, oydu. Daha kimse neler olup bittiğini anlamadan."

"Bu durumda, adamın hayatını kurtardığını söyleyebiliriz."

"Elbette. Elbette," dedi Stamp; birden duvara doğru savrulan, tam zamanında atılıp yakaladığı bebeği, yarılmaktan son anda kurtardığı o küçük, kıvırcık saçlı kafayı anımsadı. "Onunla gurur duyuyorum. Başardı. Başardı."

Doğruydu. Paul D ertesi sabah işe giderken onu gördü; kız işten dönüyordu. Zayıflamıştı, gözlerindeki kararlılıkla Halle'e benziyordu.

İlk gülümseyen Denver oldu. "Günaydın, Bay D."

"Günaydın." O eski alaycı dudak büküşüne hiç benzemeyen gülümsemesi sıcaktı, Sethe'in ağzından güçlü izler taşıyordu. Paul D kepine dokundu. "Nasılsın?"

"Yakınacak bir şeyim yok."

"Eve mi dönüyorsun?"

Kız, hayır, dedi. Gömlek fabrikasında öğleden sonraları çalışacak birini aradıklarını duymuştu. Bodwin'lerdeki gece işiyle birleştirince, para biriktirebilir, annesine yardım edebilirdi. Bodwin'lerin ona iyi davranıp davranmadıkları sorulunca, iyi-

den de öte, dedi. Bayan Bodwin ona bir sürü şey öğretiyordu. Paul D, ne tür şeyler, diye sordu; kız güldü, kitaplar filan, dedi. "Oberlin'e gidebileceğimi söylüyor. Beni yetiştiriyor." Paul D, "Dikkat et. Dikkatli ol. Dünyada beyaz bir öğretmenden daha tehlikelisi yoktur," demedi. Onun yerine başını salladı, asıl sormak istediği soruyu sordu.

"Annen iyi mi?"

"Hayır," dedi Denver, "değil. Hiç iyi değil."

"Ne dersin, bir uğrayayım mı? Hoşuna gider mi?"

"Bilmiyorum," dedi Denver. "Galiba annemi kaybettim, Paul D."

Bir dakika kadar ikisi de konuşmadı, sonra erkek, "Şu kız," dedi. "Biliyorsun. Sevilen."

"Evet?"

"Gerçekten de kız kardeşin miydi?"

Denver ayakkabılarına baktı. "Bazen. Bazen de onun... daha fazlası olduğunu hissettim." Bluzuyla oynuyor, bir lekeyi ovuşturuyordu. Birden gözlerini erkeğin gözlerine dikti. "Ama bunu kimse senden daha iyi bilemez, Paul D. Demek istediğim, onu gerçekten tanıdın."

Paul D dudaklarını yaladı. "Şey, benim düşüncemi istersen."

"İstemem," dedi Denver. "Kendi düşüncem yeter."

"Büyüdün," dedi erkek.

"Evet, efendim."

"Eh. Yeni işte iyi şanslar."

"Teşekkür ederim. Paul D, uzak durman gerekmez, ama annemle konuşurken dikkatli ol, tamam mı?"

Paul D, "Merak etme," dedikten sonra kızdan ayrıldı, daha doğrusu kız ondan ayrıldı, çünkü tam o sırada genç bir adam kıza doğru koştu: "Hey, Bayan Denver! Bekle."

Kız ona döndü; yüzü aydınlanıvermişti – biri gaz lambasının düğmesini çevirmişti sanki.

Paul D ondan istemeye istemeye ayrıldı; onunla biraz daha konuşmak, kulağına çalınan öykülerden bir anlam çıkarmak istiyordu: Beyaz adam Denver'ı alıp işe götürmek için gelmişti, Sethe de ona bıçakla saldırmıştı. Bebek ruh bir iblis olarak geri dönmüş, Sethe'i onu asılmaktan kurtaran adamın üzerine saldırtmıştı. Herkesin üzerinde anlaştığı tek nokta şuydu: O'nu bir görmüş, bir yitirmişlerdi. Sethe'i yere yıkıp, elindeki buz kıracağını alınca, dönüp eve bakmış, O'nun ortadan yok olduğunu görmüşlerdi. Daha sonra, küçük bir oğlan 124'ün arkasında, derenin oralarda oltası için yem aranırken, ağaçların arasında çıplak bir kadın gördüğünü söyledi; saçlarının yerinde balıklar vardı.

Doğruyu söylemek gerekirse, kızın nasıl gittiği, hatta neden gittiği Paul D'nin umurunda bile değildi. Onu asıl ilgilendiren, kendisinin nasıl ve neden gittiğiydi. Kendine Garner'ın gözlerinden bakınca, bir şey görüyordu. Sixo'nun gözlerinden bakınca başka bir şey. Birincisinde, kendini haklı görüyordu. Ötekinde, kendinden utanıyordu. Tıpkı Savaş'ın her iki tarafında çalışırken olduğu gibi. Northpoint Bankası'ndan ve Demiryolları'ndan kaçıp Tennessee'deki 44. Siyahlar Alayı'na katıldığı zaman, gerekeni yaptığını düşünmüştü ama sonra bunun, New Jersey'li bir kumandanın emrindeki bir başka siyah alaydan başka bir şey olmadığını fark etmişti. Orada dört hafta kaldı. Alay daha harekete geçemeden dağıldı; nedeni de, askerlere silah verilip verilmeyeceği tartışmasıydı. Verilmemesi kararlaştırılmış, bunun üzerine beyaz kumandan kara kara düşünmeye başlamıştı: Onlara düşmanı, yani başka beyazları öldürme emri veremediğine göre, ne yaptıracaktı? On bin kişinin bir bölümü temizlemek, taşımak ve kurmak için orada kaldı; kimileri başka bir alaya kaydırıldı, çoğu da ne yapacağını bilmez bir halde, kaderine terk edildi. Paul D ne yapacağına karar vermeye çalışırken, Northpoint Bankası'ndan gelen bir temsilci onu yakalayıp

Delaware'e geri götürdü. Orada bir yıl süreyle köle-işçi olarak çalıştı. Sonra Northpoint onu 200 dolara Alabama'ya sattı; Paul D orada İsyancılar için çalıştı; önce ölüleri ayırma, sonra da demir eritme işinde. Onun da içinde bulunduğu ekip, savaş alanlarını tarıyor, yaralı Güneylileri ölü Güneylilerden ayırıyordu. Dikkatli olun, denmişti onlara. Çok dikkatli olun. Siyahlar ve beyazlar, yüzleri gözlerine kadar sarılı, ellerinde lambalar çayırların içinde ilerledi; karanlıkta, ölümün mutlak sessizliğinde yaşam dolu iniltileri duymaya çalıştı. Genellikle genç erkekler, hatta çocuklar; Georgia, Alfred'deki nöbetçilerin oğulları olarak gördüğü bu insanlara az da olsa acıdığı için Paul D kendinden utandı.

Beş kez denemiş, hiçbirinde kalıcı bir başarıya ulaşamamıştı. Bütün kaçışları (Tatlı Yuva'dan, Brandywine'dan, Alfred, Wilmington ve Northpoint'ten) hayal kırıklığıyla sonuçlanmıştı. Yalnız ve savunmasızdı; görülebilen teni ve akılda kalan saçları yüzünden (bir beyazın desteğinden de yoksun olduğu için) her seferinde yakalandı. En uzunu, öteki suçlularla birlikte kaçıp Cherokee'lerin yanında kaldığı, onların öğüdüne uyduğu ve Delaware, Wilmington'daki dokumacı kadının yanına sığındığı dönemdi: üç yıl. Ve her kaçışında, ona ait olmayan bu ülkenin güzelliği karşısında büyülenmekten kendini alamadı. Onun göğüslerinde saklandı, yiyecek bulmak için onun toprağını kazdı, su içmek için onun kıyılarına uzandı ve onu sevmemek için var gücüyle çabaladı. Yıldızların ağırlığından güçsüzleşmiş gökyüzüyle içli-dışlı olduğu gecelerde, onu sevmemek için kendini tuttu. Onun asma bahçelerini, alçak ırmaklarını. Ya da, yalnızca bir evi – bir tespih ağacının altında tek başına duran bir ev; belki önüne bağlanmış bir katır, onun derisine vuran ışık. Herhangi bir görüntü Paul D'yi altüst etmeye yetiyor, ama Paul D onu sevmemek için elinden geleni yapıyordu.

Alabama'daki savaş alanlarında geçen birkaç aydan sonra, yakalanmış, kiraya verilmiş ya da satın alınmış üç yüz siyahla

birlikte, Selma'daki bir dökümhaneye gönderildi. Savaş sona erdiğinde, hâlâ oradaydı; bir an sonraysa özgür olduğu açıklandı, o da Alabama'dan ayrıldı. Aslında Selma'daki dökümhaneden doğruca Philadelphia'ya yürüyebilirdi; ana yollardan ilerler, isterse bir trene biner ya da bir tekneyle karşıya geçebilirdi. Ama öyle olmadı. O ve (44. alaydan esir düşmüş) iki siyah asker Selma'dan Mobile'a kadar yürüdüler; ilk otuz kilometrede on iki siyah ölü gördüler. İki tanesi kadındı, dördü de küçük oğlan çocukları. Bu yaşamımın yürüyüşü olacak, diye düşündü. İş başındaki Yankee'ler (Kuzeyliler), İsyancılar'ı başıboş bırakmıştı. Mobile'ın dış mahallelerine ulaştılar; siyahlar daha önce İsyancılar adına yakıp yıktıkları rayları şimdi Kuzeyliler için döşüyordu. Yanındaki adamlardan biri, Keane adındaki er daha önce Massachusetts'te, 54. alaydaydı. Paul D'ye anlattığına göre, maaşı beyaz askerlerden daha düşüktü. Bu haksızlık tepesini fena attırmıştı; Massachusetts eyaletinin aradaki farkı ödeme önerisini, arkadaşlarıyla birlikte geri çevirmişti. Para karşılığında savaşma düşüncesi Paul D'yi öylesine etkiledi ki, erin yüzüne şaşkınlık ve gıptayla bakakaldı.

Keane ile arkadaşı, Çavuş Rossiter yelkenli bir filikaya el koydular; üçü birlikte Mobile Koyu'nda yelken açtılar. Keane, Kuzey'e ait bir gambota el etti, gemi üçünü de aldı. Keane ile Rossiter, önderlerini aramak için Memphis'te gemiden indiler. Gambotun kaptanı Paul D'nin gemide kalmasına izin verdi – West Virginia'daki Wheeling'e kadar. Paul D oradan New Jersey'e tek başına gitti.

Mobile'a varıncaya kadar, canlıdan çok ölü görmüştü, ama Trenton'a ulaşınca kendini yaşayan, av peşinde koşmadığı gibi, av olarak da kovalanmayan kalabalıkların içinde buldu; burada tattığı özgür yaşamın tadını bir daha hiç unutmadı. Beyazlarla dolu bir caddede yürümek ve orada bulunma nedenini açıklamak zorunda olmamak; bakışlara sırf sırtındaki paçavralar ve

bağışlanamaz saçları yüzünden hedef olmak. Ama kesinlikle rahatsız edilmemek. Sonra bir mucize oldu. Bir dizi tuğla evin sıralandığı bir sokakta, köşe başında dururken, beyaz bir adamın ona seslendiğini duydu: "Hey, sen! Baksana!" Adam bir yolcu arabasından indirilecek iki sandık için yardım istiyordu. Daha sonra, Paul D'ye madeni bir para verdi. Paul D elinde para, saatlerce gezindi – bununla ne alabileceğini (takım elbise? yemek? bir at?) ya da birinin ona bir şey satıp satmayacağını bilemiyordu. Sonunda bir arabada sebze-meyve satan bir manav gördü. Parmağıyla bir demet şalgamı gösterdi. Manav desteyi ona uzattı, madeni parayı aldı, geriye bir sürü bozukluk verdi. Paul D şaşkınlıktan dona kalmıştı. Çevresine bakınıp, kimsenin bu "yanlışlıkla" ya da onunla ilgilenmediğini görünce, şalgamını çiğneyerek yürümeye koyuldu. Yalnızca yanından geçen birkaç kadının yüzünde belli belirsiz bir iğrenme belirdi. Kendi parasıyla yaptığı bu ilk alışverişten öyle gururlanıyordu ki, şalgamların kuruluktan buruşmuş olmasına bile aldırmadı. İşte, yediği, yürüdüğü ve uyuduğu her yerde yaşayabileceğine o gün karar verdi. Ve yedi yıl boyunca aynen öyle yaptı; ta ki kendini Ohio'nun güneyinde, eskiden tanıdığı yaşlı bir kadının, sonra da bir kızın gittiği yerde buluncaya kadar.

Ama dönüşünde, giderken izlediği yolun tam aksini izliyor. Önce arka tarafta, soğuk evin yakınında duruyor; sebzelerin bulunması gereken yerde cümbüş yapan, yaz sonu çiçeklerine hayran hayran bakıyor. Hüsnüyusuflar, gündüzsefaları, kasımpatılar. İçi bir şeylerin çürümüş kökleriyle dolu kavanozların yadırgatıcı dizilişi; yaralar gibi soyulmuş tomurcuklar. Fasulye sırıklarına, kapı kulplarına dolanmış, ölü sarmaşıklar. Evin dışına, ağaçlara çivilenmiş, solmuş gazeteler. Hiçbir işe yaramayacak kadar kısa bir ip; küvetin yanına atılmış atlama ipleri; ölü ateşböcekleriyle dolu kavanozlar, kavanozlar. Bir çocuk evi gibi – çok uzun boylu bir çocuğun evi.

Ön kapıya gidiyor, kapıyı açıyor. Bir keresinde, hüzünlü, kızıl bir ışık demetinin onu kapladığı, olduğu yere mıhladığı yerde şimdi hiçbir şey yok. Çıplak ve boş. Bu boşluğu, Sethe'e güvendiği ve bir nabız gibi atan ışığa ayak bastığı zaman hissettiği, aynı kararlılıkla aşmak zorunda. Göz kamaştırıcı beyazlıktaki basamaklara çabucak göz atıyor. Bütün tırabzana kurdeleler, fiyonklar, çiçek buketleri bağlanmış. Paul D içeri giriyor. Yanında getirdiği esinti, kurdeleleri hışırdatıyor. Dikkatle, acele etmeden ama zaman da yitirmeden, parlak basamakları tırmanıyor. Sethe'in odasına giriyor. Kadın orada değil; yatak gözüne öyle küçük görünüyor ki, ikisinin birlikte oraya nasıl sığdığına şaşıyor. Çarşaf yok; çatıdaki camlar açılmadığı için, odanın havası boğucu. Yerlere parlak renkli giysiler saçılmış. Duvardaki bir çividen, Sevilen'in elbisesi sarkıyor – kızı ilk gördüğünde sırtında bu elbise vardı. Köşedeki sepetin içinde bir çift buz pateni duruyor. Gözlerini yeniden yatağa çeviriyor, öylece bakıyor. Burası, ona ait değilmiş gibi görünüyor. Onu terleten bir çabayla, kendini orada yatarken düşlüyor; sahne gözünün önünde canlanınca, neşeleniyor. Öteki yatak odasına gidiyor. Bir önceki ne kadar karışıksa, Denver'ın odası da o kadar düzenli. Ama Sethe orada da yok. Paul D'nin Denver ile konuştuğu günden bu yana düzelmiş, işe dönmüş olabilir. O dar yataktaki imgesini yerli yerinde bırakıp, basamakları iniyor. Mutfaktaki masaya oturuyor. 124'te eksik bir şey var. Orada yaşayan insanlardan daha geniş bir şey. Sevilen'den ya da kırmızı ışıktan daha büyük bir şey. Bir türlü parmak basamıyor, ama bir an, bilmediği, anlamadığı bir şeyin dışarıdan ona baktığı, onu bir yandan suçlarken, bir yandan da kucakladığı duygusuna kapılıyor.

Sağ yanından, sandık odasının aralık kapısından bir mırıltı duyuyor. Biri bir şarkı mırıldanıyor. Tatlı, yumuşacık bir ezgi; bir ninni gibi. Sonra, birkaç sözcük: "Yüksel Johnny, büyü

Johnny. Hüsnüyusuflar; eğin boynunuzu." Elbette, diye düşünüyor. İçeride. Gerçekten de öyle. Yatakta, rengârenk bir örtünün altında. İyi cins bitkilerin koyu, kırılgan köklerine benzeyen saçları, yastığın üzerine yayılmış. Pencereye diktiği gözleri öyle anlamsız ki, Paul D kadının onu tanıyıp tanımadığından emin olamıyor. Bu odada gereğinden çok ışık var. Her şey lehimlenmiş gibi görünüyor.

Kadın şarkısını sürdürüyor. "Sarmaşıklar çatılara yükseliyor. Yün şalım omzumu örtüyor; düğün çiçekleri ve yoncalar uçuyor." Saçından bir tutamı parmağına dolamış, çeviriyor.

Paul D araya girmek için genzini temizliyor: "Sethe?"

Kadın başını çevirip ona bakıyor. "Paul D."

"Ah, Sethe."

"Mürekkebi hazırladım, Paul D. Mürekkebi hazırlamasaydım, o hiçbir *şey yapamazdı.*"

"Ne mürekkebi? Kim?"

"Tıraş olmuşsun."

"Evet. Kötü mü olmuş?"

"Yo, çok iyi görünüyorsun."

"Şeytan aldatması. Yataktan çıkmadığını duydum; nedir bu saçmalık?"

Sethe gülümsüyor, sonra gözlerini yeniden pencereye çeviriyor.

"Seninle konuşmalıyım," diyor Paul D.

Kadın yanıt vermiyor.

"Denver'ı gördüm. Sana söyledi mi?"

"Eve gündüzleri geliyor. Denver. O hâlâ benimle; benim Denver'ım."

"O yataktan hemen çıkmalısın, kızım." Paul D sinirli. Bu ona bir şey çağrıştırıyor.

"Yorgunum, Paul D. Çok yorgunum. Bir süre dinlenmem gerek."

Birden, neyi çağrıştırdığını anlıyor, kadına bağırıyor: "Sakın öleyim deme! Bu Baby Suggs'ın yatağı! Demek planın bu?" Öyle kızgın ki, kadını öldürebilir. Birden Denver'ın uyarısını anımsıyor, toparlanıyor. Fısıltıyla soruyor: "Aklından neler geçiyor, Sethe?"

"Ah, hiçbir şey. Hiçbir şey."

"Dinle," diyor erkek, "Denver gündüzleri burada. Geceleri de ben olacağım. Sana bakacağım, duyuyor musun? Şu andan başlayarak. Öncelikle, olması gerektiği gibi kokmuyorsun. Bekle. Kıpırdama. Gidip su ısıtacağım." Duruyor. "Yapabilir miyim, Sethe? Gidip su ısıtabilir miyim?"

"Ayaklarımı saymak için mi?"

Paul D yatağa yaklaşıyor. "Ayaklarını yıkamak için."

Sethe gözlerini yumuyor, dudaklarını sıkıyor. Düşünüyor: Hayır. Tek isteğim, pencerenin önündeki bu küçük yatakta yatmak. Ve dinlenmek. Artık yıkanacak hiçbir şey yok; yıkanmak için bir neden de. Paul D'nin nasıl yıkayacağını bildiğini varsaysak bile, yıkanacak bir şey kalmadı. Bedenini kısımlara mı ayıracak? Önce yüzünü, sonra ellerini, baldırlarını, ayaklarını, sırtını? En sonunda da bitkin göğüslerini? Diyelim ki, bölüm bölüm yıkadı; parçaları yerinde duracak mı? Gözlerini açıyor – erkeğe bakmanın tehlikesini bile bile. Erkeğe bakıyor. Mermer tenine, hazır, bekleyen gözlerinin arasındaki çizgiye bakıyor ve görüyor: İçindeki şeyi; onu bir eve rahatça girebilen, kadınları ağlatabilen bir erkek yapan, o Tanrı vergisi şeyi. Kadınlar onun yanındayken, onunla birlikte ağlayabiliyorlar. Ağlıyor, salt birbirlerine açtıkları şeyleri ona anlatıyorlar: Zamanın yerinde saymadığını; seslendiğini ama Howard ile Buglar'ın tren raylarının üzerinde yürüyüp uzaklaştığını, onu duymadıklarını; ayakları çok çirkin, sırtı da çok kötü olduğu için, Amy'nin onunla kalmaktan korktu-

ğunu; annesinin onu fena halde kırdığını, annesinin şapkasını hiçbir yerde bulamadığını. "Paul D?"

"Efendim, bebeğim?"

"Beni terk etti."

"Ah, canım. Lütfen ağlama."

"O sahip olduğum en iyi şeydi."

Paul D sallanan koltuğa oturuyor, rengarenk, yama işi örtüye bakıyor. Dizlerinin arasına soktuğu elleri gevşek. Bu kadının hissettirdiği öyle çok duygu var ki. Başı ağrıyor. Birden, Elli Kilometrelik Kadın'a ilişkin duygularını tanımlamaya çalışan Sixo'yu anımsıyor: "O benim zihnimin dostu. Beni topluyor, dostum. Parçalarımı topluyor, düzene sokuyor, sonra da bana geri veriyor. Biliyor musun, zihninle dost olan bir kadın bulmak harika bir şey."

Gözleri yatak örtüsünde, ama aklı kadının sırtındaki dökme demirde; o iştah açıcı ağzın bir köşesi Ella'nın yumruğu yüzünden hâlâ şiş. Acımasız, siyah gözler. Ateşin karşısında dumanı tüten, ıslak elbise. Paul D'nin boynundaki kolyeye gösterdiği sevecenlik – tasmadan çıkan, havaya doğru kıvrılan üç çubuk, bebekleri oyalayan şu küçük çıngıraklara benziyordu. Sethe tasmadan hiç söz etmemiş, ona bir kez olsun bakmamış, erkeği bir sirk hayvanı gibi tasmalandığı için utanç duymaktan kurtarmıştı. Sethe; ona erkekliğini bağışlayan kadın. Paul D öyküsünü onun öyküsüne bağlamak istiyor.

"Sethe," diyor, "seninle benim, dünyadaki herkesten çok dünümüz var. Artık biraz da yarınımız olmalı."

Uzanıyor, kadının elini tutuyor. Öteki eliyle yüzüne dokunuyor. "Sahip olduğun en iyi şey, kendinsin Sethe. Sensin." Parmakları kadının parmaklarını sıkıyor.

"Ben mi? Ben mi?"

Bir bebek gibi sallanabilen bir yalnızlık var. Kollar kavuşmuş, dizler karna çekilmiş; bir gemininkine benzemeyen bu devinimi sürdürmek, sürdürmek sallayanı yatıştırır, denetler. Bu, içedönük bir yalnızlık – insanı bir deri gibi, sımsıkı saran türden. Bir de, dolaşıp duran bir yalnızlık var. Hiçbir sallama onu yatıştıramaz. O canlıdır, dik başlıdır. Kuru, yayılan bir şeydir; insana kendi ayak seslerini çok uzaklardan geliyormuş gibi hissettirir.

Ona ne dendiğini herkes biliyor, ama yeryüzündeki hiç kimse onun adını bilmiyor. Anımsanmayan, hesaba katılmayan biri kaybolmuş sayılamaz, çünkü kimse onu aramıyor; arasalar bile, adını bilmedikleri bir kıza nasıl seslenecekler? Onun istekleri var, ama o istenmiyor. Sevilmeyi bekleyen kız, uzun otların ikiye ayrıldığı yerde; hıçkırıklar, utanç bedenini parçalıyor, onu çiğneyip yutacak olan kahkahanın işini kolaylaştırıyor.

Anlatılacak bir öykü değildi bu.

Kızı, kötü bir rüya gibi unuttular. Onu o gün, sundurmada görenler, masallarını yazdıktan, biçimlendirip süsledikten sonra onu isteyerek, çabucak unuttular. Onunla konuşanların, yaşayanların, ona âşık olanların unutması biraz daha zaman aldı; ta ki onun sözlerinden tekini bile anımsayamadıklarını, yineleyemediklerini fark edinceye kadar; bunun üzerine, kendi akıllarından geçenin dışında kızın hiçbir şey söylemediğine inanır oldular. Böylece, sonunda, onlar da onu unuttu. Anımsamak akıllıca görünmüyordu. Onun nereye, niçin çömeldiğini, ya da

suyun dibinde duran, kızın öylesine gereksindiği yüzün kime ait olduğunu hiç bilemediler. Çenesinin altındaki gülümseme izinin anısına asma bir kilit vuruldu, kilitlendi; liken hastalığı elma yeşili tomurcuğunu metale kazıdı. Yağmurun ıslattığı kilitleri tırnaklarıyla açabileceğini de nereden çıkarmıştı?

Anlatılacak bir öykü değildi bu.

Evet, onu unuttular. Huzursuz bir uykuda görülen, kötü bir rüya gibi. Yine de, arada bir, uyanınca bir eteğin hışırtısı duyulur; uykuda yanağa sürtünen eklemler, uyuyanın parmakları sanılır. Bazen, yakın bir dostun ya da bir akrabanın fotoğrafı –çok uzun bakılırsa– değişir, o sevgili yüzün yerini çok daha tanıdık bir yüz alır. İsteseler ona dokunabilirler, ama dokunmazlar, çünkü dokundukları an, hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını bilirler.

Bu, anlatılacak bir öykü değil.

Aşağıda; 124'ün arkasındaki derenin kıyısında, kızın ayak izleri bir görünüp bir yitiyor, bir görünüp bir yitiyor. İzler öyle tanıdık ki. İster bir çocuk, isterse bir yetişkin ayaklarını o izlere soksa, uyar. Ayaklarını çekince, izler hemen yok olur – oraya hiç ayak basılmamış gibi.

Yavaş yavaş bütün izler yok oldu; unutulan yalnızca ayak izleri değildi; su, orada ne varsa, hepsi unutuldu. Bir tek, hava kaldı. Anımsanmayanın, hesaba katılmayanın soluğu değil de, saçaklardaki rüzgar, ya da baharda hızla eriyen buzlar. Yalnızca hava. Bir öpücük için koparılan yaygara mı? Hayır, kesinlikle.

Sevilen.

Kölelik cehennemine içeriden bir gözle bakan *Sevilen*, çocuklarıyla birlikte kölelikten kaçan bir kadının özgürlük savaşını anlatıyor. Geçmişin ağırlığını omuzlarından yıllar sonra dahi indiremeyen, onun hayaletleriyle boğuşan Sethe, annelik vicdanıyla, kadınlığıyla ve ait olduğu toplumla hesaplaşıyor. Kadınlık ve annelik duygularıyla müthiş bir şekilde harmanlamış Toni Morrison'ın bu dev eseri, zalimliklerle dolu bir tarihe ışık tutarken, siyahi bir ailenin merkezinde çok kişisel bir varoluş hikâyesinin duygu dolu inceliklerini ıskalamamayı başarıyor.

Acı ve güzelliği yan yana getiren şiirsel diliyle Toni Morrison'a Pulitzer Ödülü'nü kazandıran *Sevilen*, büyülü atmosferi ve doğaüstü detaylarıyla fazlasıyla sahici bir masal...

THG
2016 0254852
EFN
THG

25 TL

www.selyayincilik.com
www.twitter.com/selyayincilik
www.facebook.com/SelYayincilik
www.instagram.com/selyayincilik